

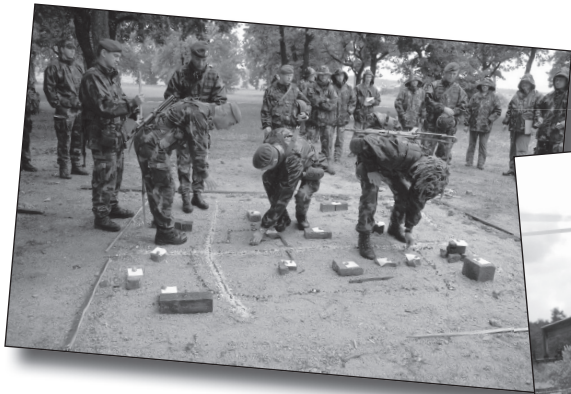
A MAGYAR HONVÉDSÉG
ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG
SZAKMAI-TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

SEREG SZEMLE

„FEGYVER, FEGYVER, FEGYVER KÉVÁNTATIK,
ÉS JÓ VITÉZI RESOLUTIO!”

(ZRÍNYI MIKLÓS)

**AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG
SZAKMAI-TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA**

**AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI
PARANCSNOKSÁG
SZAKMAI-TUDOMÁNYOS
FOLYÓIRATA**

AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG SZAKMAI-TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

Megjelenik negyedévente
VIII. évfolyam, 1. szám, 2010. január-március

Felelős kiadó:

Benkő Tibor altábornagy
az MH Összhaderőnemi Parancsnokság
parancsnoka

Szerkesztőség:

Postacím: 8000 Székesfehérvár,
Zámolyi út 2-6,
8001. Pf 151
Telefon: 22-542-811
Fax: 22-542-836
E-mail: seregszemle@regiment.hu
On-line: www.hm.gov.hu/seregszemle

Szerkesztőbizottság:

Elnök: Orosz Zoltán vezérőrnagy
Elnökhelyettes: Siposs Ernő Péter ezredes

Lapzártá: 2010. február 1.

HU ISSN: 2060-3924
Készült: 500 példányban

Tagok:

Dr. Böröndi Gábor dandártábornok
Dr. Révész Gyula mk. ezredes
Szombati Zoltán mk. ezredes
Dr. Horváth Zoltán alezredes
Koller József alezredes
Nagy Sándor mk. alezredes
Peszt Lajos alezredes
Piros Ottó mk. alezredes
Szalontai László okl. mk. alezredes
Dr. Torma Géza alezredes
Dr. Csutorás Gábor ka

Titkár:

Nagy Norbert százados

Szerkesztőség:

Főszerkesztő: Csanádi Csaba alezredes
Felelős szerkesztő: Dr. Földesi Ferenc

Nyomdai előkészítés, nyomás:

OOK-Press Kft., Veszprém
Fv.: Szathmáry Attila

AA folyóirat az MH ÖHP alaprendeltetéséből adódó kérdések katonai-szakmai fóruma. A szerzők szakmai véleményét a lap híven közli, azok tartalmáért a szerző felel! A szerkesztőség azonban fenntartja magának a jogot a cikkek rövidítésére, a szűk-séges nyelvi és formai javítások végrehajtására.

Kéziratokat a szerkesztőség nem őriz meg és nem küld vissza. A megrendelés nélkül beküldött kéziratokat a lehetőségeink sze-rint gondozzuk.

A közölt tanulmányokban megjelenő vélemények nem feltétlenül azonosak az MH Összhaderőnemi Parancsnokság hivatalos véleményével.

OROSZ ZOLTÁN VEZÉRŐRNAGY: ELŐSZÓ ÜRÜGYÉN – HELIKOPTEREK ÉS A HELYSÉGHARC

Amikor 1955-ben a Magyar Néphadsereg 3 db Mi-4-es helikoptert szerzett be, első-sorban futár- és csak másodsorban szállítási feladatokra szánták. Ebben az is közrejátszhatott, hogy alkalmazásának pontos felmérése, tervezése sem történt meg. A helikopterek igen hamar „kikoptak” a hadrendből, kettő sajnálatos katasztrófa miatt, egyet pedig – a katasztrófa következményeként – elcseréltek egy lengyel Míg-15-re.¹

A keserű tapasztalatok miatt az újabb forgószárnyas repülőeszköz beszerzése és rendszerbe állítása egészen 1960-ig vártatott magára. Az akkori Magyar Néphadsereg vezetői belátták, hogy szükség van erre a repülőteret nem igénylő, korlátozott méretű területről bárhol bevethető repülőtechnikára. Így került sor a Mi-1-es könnyű futárhelikopterek rendszerbe állítására.

Harci alkalmazásukra első ízben az 1961-ben megtartott hadsereg törzsvezetési gyakorlaton került sor. Cél: a vezetés színvonalának javítása, felderítési, valamint ellenőrzési, illetve tervezhetően egészségügyi (betegszállítási) feladatok végrehajtása volt. E típusnak ez maradt rendszerben tartásáig a feladata – hiszen fegyverzettel nem rendelkezett. A típust 1982. decemberében vonták ki a Magyar Néphadsereg hadrendjéből.

Hasonlóan futár, ellenőrzési feladata volt az 1977-től 1987-ig rendszerben lévő Kamov Ka-26-os helikopterek is.

Már egy jelentősen bővült feladatkörrel került a Magyar Néphadsereg kötelékébe 1969 februárjában a Mi-8-as helikopter, és annak több altípusa. A kijelölt hajózók alig, hogy az átképzéseket végrehajtották, máris nagyszámú szállítási feladatot kaptak. Majd 1969 szeptemberében sor került az első, géppárbán végrehajtott éleslövészetre is, nem irányított rakéták alkalmazásával. Érvényben lévő szabályzat nem volt, a személyzet saját kútfőből hajtotta végre ezt az újszerű feladatot, amúgy „vadászosan”, de nagy sikert aratva.

Az élet a legnagyobb rendező, amit bizonyított az 1970-ben folytatott, a valós élet diktálta mentési, személyszállítási feladat – a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében bekövetkezett árvíz, és az ahhoz kapcsolódó mentési munkák. Ügynevezett, a klasszikus értelemben vett harci feladatot nem kellett végezni, de mindaz, amit akkor a helikopter pilóták végrehajtottak, az mind-mind harci feladatnak volt betudható. Személyszállítás, leszállás korlátozott méretű területen, nehéz talajon, akadályokkal tűzdelt környezetben, függés nagy magasságban, csörlő használata, személyek kiemelése. Mindezt az árral elöntött helységeken, a házak tetejéről, átszegdelt terepen. Az újonnan alakult helikopter ezred hajózó állománya eseménymentesen hajtotta végre feladatát, nagy elismerést aratva nem csak a katonai vezetés, de a polgári lakosság körében is.

Ezektől az évektől már sorra készültek a különböző kiképzési utasítások, amelyek már szabályozták a harci alkalmazást is. Így a fedélzeti rakétákkal végrehajtott lövészetet, ami elsősorban a földi célok ellen irányult, valamint a bombavetést.

1 Részletesen lásd: Brandt Gyula: A 87. Bakony harcihelikopter ezred és jogelődjeinek története 1958-2004., Zrínyi Kiadó, Második, bővített kiadás, Budapest, 2009.

Nem sok időnek kellett eltelnie, hogy a frissen végzett fiatal, már kifejezetten a csak helikoptervezető kiképzést kapott hajózó állomány kreatívabb része el kezdjen gondolkodni a helikopterek olyan alkalmazásán is, amely nem szokványos, amely eltér a megszokott felhasználástól.

1984-ben jelent meg Benyó György főhadnagy² publikációja a Honvédségi Szemle júliusi számában a „*Helikopterek helység-harcban*” címmel. Mint azt a következő oldalakon majd olvasható, világos okfejtéssel, logikusan vezeti le a helikopterek alkalmazásának lehetőségeit – igaz okfejtését elsősorban az 1978-ban rendszeresített Mi-24-es harci helikopterre alapozta.

A harci helikopterek megjelenése a MH hadrendjében a helikopterek alkalmazásának újragondolását is eredményezte, és ebben már egyre jobban előtérbe került alkalmazásuk a helység-harcban. Oly annyira, hogy az akkori Zrínyi Miklós Katonai Akadémián (ma Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem) Nacsa Antal alezredes, egyetemi docens, volt Mi-8 és Mi-24-es hajózó 1994-ben védte meg doktori értekezését „*A harci helikopterek alkalmazása városharcban*”³ címmel. A disszertációban olvashatunk a harci helikopterek települési körletei kijelölésének elveiről, a harci helikopter alegység légi tájékozódásának, célra repülésének és célra vezetésének sajátosságairól, az ellenség tüzzel történő pusztításának lehetséges módzatairól. Megismerhetjük a parancsnoki és törzsmunka sajátosságait, a harcfeleltetők és az együttműködés megszerzésének módzatait is.

A folyamatos fejlődés eredménye, hogy a 2005-ben először végrehajtott „Légi Roham” gyakorlat után, 2009-ben az MH 86. Szolnok helikopterbázis állományából kijelölt kötelék, Koller József alezredes vezetésével, irányításával már a helység-harc végrehajtását gyakorolták együttműködve a 25/88-as könnyű vegyes zászlóaljjal.

A helikopterek felhasználhatósága, alkalmazhatósága sokoldalú. Mi sem bizonyítja jobban, hogy az elmúlt években a harci feladatokra rendszeresített Mi-24-es helikopterek egyre inkább kerülnek alkalmazásra klasszikus deszantolási, személyszállítási és harci-technikai eszközök külső függesztményként történő szállítására.

Ennek záloga elsősorban a hajózó állomány szakmai képzettsége, kreativitása és előremutató gondolkodásában rejlik.

- 2 Jelenleg Benyó György ezredes az MH Összhaderőnemi Parancsnokság repülésbiztonsági osztály osztályvezetője. 1993-1997. között az MH 87. Bakony Harcihelikopter ezred parancsnoka volt.
- 3 Nacsa Antal alezredes: *A harci helikopterek alkalmazása városharcban*, egyetemi doktori értekezés, ZMKA, Budapest, 1994.

BENYÓ GYÖRGY FŐHADNAGY: HELIKOPTEREK HELYSÉGHARCBA¹

A helikopterek alkalmazását helység-harcban legjobban sebezhetőségük korlátozza. A küzdelem utcáról utcára, házról házra folyik, a harc lefolyása a levegőből csak nehezen követhető. A földközben repülő helikopter ilyenkor a házak közé került harckocsihoz hasonlítható, mert fegyverzetét nem tudja hatékonyan alkalmazni, és aránytalanul megnő megsemmisítésének veszélye. Ellentevékenységet főként a kiemelkedő épületek tetejéről kézi légvédelmi rakétákkal, géppuskákkal és gépágyúkkal fejthet ki az ellenség. A helikopter-fegyverzet maximális kihasználását a terep átszegedeltsége, nehéz áttekinthetősége korlátozza. Megfelelő körülmények között azonban mégis elképzelhető a helikopterek alkalmazása lakott településeken folyó harcban. A helikopterek harci – itt tűztámogató – alkalmazására akkor kerülhet sor, ha

- a támadott helységben nincsenek lokátorral rendelkező rakétakomplexumok, és lokátoros célkövetővel felszerelt légvédelmi gépágyúk;
- az ellenséges légvédelem igen gyenge, és gyakorlatilag a kézi fegyverek és kézi légvédelmi rakéták használatára korlátozódik;
- a helikopterek biztonságát a saját légi fölény és a légvédelmi „ernyő” is garantálhatja úgy, hogy az adott település fölött és megközelítési irányain megakadályozza az ellenséges légierő tevékenységét.

A helikopterek alkalmazására helység-harcban főként a már bekerített, de még az

ellenség által megszállva tartott települések, városok elleni támadó harcban van a legtöbb lehetőség. Milyen fegyverek alkalmazhatók a helikopterről? A nem irányított rakéta-fegyverzettel a helikopter sebességétől és magasságától függően mintegy 120X40 méteres téglalap alakú területet képes lefedni. Elképzelhető, mit jelent ez városi körülmények között. Ezért a nem irányított rakéták alkalmazása csak kis távolságról és rövid sorozatokban lehetséges. Ez a távolság lakott településen 500–1000 m lehet. Bizonyos esetekben a helikopter a saját csapatok fölött függve vagy az épületek mögül kiemelkedve, mintegy leszállásból is végezhet nem irányított rakétaindítást, majd azonnal tartalékállásba rejtőzik az újabb tűzmegnyitásig. Ily módon közvetlen tűztámogató szerepet láthat el. Ehhez azonban megfelelő körülményekre, az épületek közötti manőverezésre és rejtőzködéssre van szükség. Ellentétben a „harcmezővel”, a lakott településeken a területcélokat ritkán kell támadni. Az épületek tetejéről, ablakaiból tüzelő ellenség inkább pontcél, ezért a helység-harcban a pontlövő fegyverek: az irányított rakéták, a géppuska, gépágyú, valamint a bombák és a gyújtótartályok alkalmazhatók hatékonyabban.

Az irányított rakéta csak kis magasságból indítható, és ez azt jelenti, hogy az ellenséges légvédelem miatt csak a saját csapatok által megszállt városrészekből illetve a lakott területen kívülről történhet. A helikopterek mozgékonyosságát kihasználva – a szárazföldi csapatok hívására és célmegjelölésre meghatározott koordinátarendszer és élőszavas magyarázat alapján – képes megsemmisíteni

1 Másodközlés. Megjelent a Honvédségi Szemle 1984/7. számában

a nehezen hozzáférhető helyen telepített géppuskafészeket, gépágyút és más célokat.

Véleményem szerint a kumulatív hatású fej mellett a repeszromboló fejjel ellátott irányított rakétákat is célszerű lenne alkalmazni. Az irányított rakéták alkalmazásának előírt magassága lehetővé teszi, hogy tíz tizedes felhőzet és 200-m-es felhőalappal mellett is végezhesünk indításokat. Földközletről nagyobb távolságra az épületek fedező szöge miatt amúgy sincs értelme a tűzmegnyitásnak. Az irányított rakéták alkalmazása fontos pontcélok megsemmisítésére helység-harcban tehát bonyolult időjárás viszonyok mellett is elképzelhető. Az 1000 m-en belül elhelyezkedő célokra legalkalmasabb módszer a függésből való indítás. Ilyenkor a lapos tetejű házak fölött kialakuló légpárna-hatás kihasználásával csökkenthetjük a függéshez szükséges teljesítményt.

A település fölött a 700–1000 m magasságon őrzőhelikopterek a leggazdaságosabb sebességgel (130–140 km/ó) önálló célkutatást is folytathatnak. A folyamatos rádióösszeköttetést a harcoló csapatokkal célszerű minél közvetlenebb szinten, akár a gépesített lövész század parancsnoka és a helikopter kötelékvezére között megszervezni. Ezzel lerövidül az információk átfutási ideje és a reakcióidő, a hívás és a helikopterek részéről nyújtott támogatás között.

Az együttműködés feltétele természetesen, hogy mindketten részletes és egyforma koordináta rendszerű térképpel rendelkeznek, ami elengedhetetlenül szükséges a pontos célmegjelöléshez. Magától értetődő az a követelmény is, hogy a helikopterek térképeiket a legfrissebb adatok szerint állandóan módosítsák. A kötelék parancsnokának feladata nem a közvetlen harci alkalmazás, hanem a kötelék irányítása. Feladatokat ad a célkutatást végző gépeknek akár saját megfigyelése, akár a földi csapatok kérése alapján. Az ezer méteres magasság azon túl, hogy megfelelő

védettséget ad a kézi fegyverek ellen, jó megfigyelési lehetőséget biztosít az őrzőhelikopterek sebességéből és magasságából adódó, a terephez viszonyított kis szögeltérjedés miatt.

Ugyancsak a parancsnok feladata lenne az észlelt kézi légvédelmi rakéta-indítások helyére azonnal légi bombát dobni a kötelék erre a feladatra felszerelt valamelyik tagjával.

A kötelék parancsnoka ebben az esetben nem azonos a kötelék vezérével, repülését is önállóan, a köteléken kívül (fölötte) végzi. Az őrzőhelikopterek célzott géppuska, géppuska tüzzel irányított rakéták indításával sikeresen semmisíthetik meg az épületek tetején, ablakaiban lévő tüzelőállásokat. A helikopterekkel gyakorlatilag az ellenség minden mozgulata nyomon követhető.

Képesek az ellenség által megszállva tartott területekben az utcai forgalom ellenőrzésére, ill. lefogatására, amivel megnehezítik az ellenség manőverezését, harcoló tagjainak ellátását. A helikopterek hatékonyabb alkalmazása érdekében a jobb és bal oldali teherternyílásoknál célszerű lenne géppuskával vagy golyószóróval egy-egy lövészt elhelyezni.

A géppuska és géppuska lövészetekkor tilos 700 m alá süllyedni, ezért a veszélyes magasság jelzést 800 méterre kell beállítani. Arról sem szabad megfeledkezni, hogy 700 m magasságról – ha a fegyver csöve 25°-ban lefelé irányul – a lőtávolság mintegy 1500 m.

Meg kell vizsgálni annak a lehetőségét is, hogy csökkenthető-e a lőtávolság oly módon, hogy a zuhanást végrehajtó gépről az operátor mozgatható löberendezéssel tüzel. Elméleti számítások szerint 700 m-ről 20°-os zuhanásból végzett lövészetnél a lőtávolság 600 m-ig lecsökkenthető és ebben az esetben a lövedékek átütőereje is megfelelő. A géppuska és géppuska alkalmazásának időjárás feltételei a vázolt módszerek esetében; 1000 m-es felhőalappal, tíz-tizednyi felhőzet és két-három km-es

látás. Korlátozott látás esetén (1000–1500 m) alkalmazásuk függésből is lehetséges.

A géppuskákkal és gépágyúkkal éjjel is hatékonyan akadályozható az ellenség mozgása. Az utcák, terek felett ledobott világító bombák fényénél a célpontok éppúgy megsemmisíthetők, mint nappal. Természetesen a helikoptereket folyamatosan tájékoztatni kell a harc helyzetben beállt változásokról. Szükség esetén fény-vagy füstjelekkel kell egyértelművé tenni a határokat.

Éjszaka lehetőség van a kisebb, 300–500 magasságú repülésre is, mert a megvilágított területekről nehezen észlelhetők a sötét légtérben repülő helikopterek.

A bombázó fegyverzetet, beleértve a gyújtótartályokat is, pontcélok, felderített gyülekezési helyek, raktárak, vezetési pontok, légvédelmi gépágyúk ellen alkalmazhatjuk. A bombavetés megfelelő utasítások és táblázatok alapján nappal és éjjel, egyaránt 600–1000 m magasságról hajtható végre. 250–500 kg-os bombákkal nagy valószínűséggel semmisíthetők meg az előzőleg tűzértséggel és vadászbombázókkal le nem küzdött légvédelmi gépágyú, és kézi légvédelmi rakétaindító állások.

A helikopter képes továbbá megfigyeléseket végezni, valamint tűzhelyesbítési feladatokat végrehajtani a saját tűzértségi részére, s felhasználható röpcédula és egyéb propagandanyag szórására is.

Igen csábító gondolatnak tűnik az ellenség területén lévő terek, esetleg lapostetős épületek tetején rohamosztagok, rohamcsoportok kirakása helikopterről. Ez az akció véleményem szerint kudarccal jár, mert az épületek magasságában a leszálláshoz kis sebességgel bejövő, majd függést végző helikoptert kézi fegyverekkel is könnyű megsemmisíteni. Nem szabad azonban megfedkezniünk a lehetőségről, mert elképzelhetők olyan speciális körülmények, amikor ez az eljárás alkalmazható.

Elhelyezhetők a helikopter fedélzetén mesterlövészek is, akik a különösen fontos élőcélok a kedvező kilövési szöveget nyújtó pozícióból leküzdhetik. Lehetőség van továbbá a már elfoglalt városrészben magas épületek tetejére gépágyúk és kezelőik kirakására.

A bekerítésben harcoló ellenségre az éjjel-nappal a település fölött tevékenykedő helikopterek jelentős pszichikai hatást gyakorolnak. Az állandó megfigyeltség, és pusztíthatóság érzetét keltve, hozzájárulnak a védők demoralizálásához, lelki teherbíráruk csökkentéséhez.

Mindent egybevetve, a helikopterek alkalmazására helység harcban nappal és éjjel, valamint egyszerű és bonyolult időjárási viszonyok között egyaránt van lehetőség. Légvédelmi ellentevékenység esetén azonban – és ezalatt lokátorral egybekötött gépágyúkat, rakétákat értem – helikoptereinket ki kell vonni a harcból és csak a légvédelmi eszközök megsemmisítése után lehet ismét bevetni. A helység harc mint mindig, ma is a szárazföldi csapatok feladata, de a helikopterek ehhez megfelelő körülmények között hatékony támogatást tudnak nyújtani.

KOLLER JÓZSEF ALEZREDES: HELIKOPTER ERŐK SZEREPE ÖSSZHADERŐNEMI ALKALMI HARCÍ KÖTELEK LAKOTT TERÜLETEKEN FOLYTATOTT MŰVELETÉBEN, HAZAI ÉS KÜLFÖLDI TAPASZTALATOK

I. rész¹

BEVEZETÉS:

A számítások szerint 2010-re a világ lakosságának 75%-a a városokban él majd. A városok lesznek a jövő csatateréi, a városi környezetben megvívott harcok elkerülhetetlenné fognak válni.

A városi műveletek nem ismeretlenek a világ fegyveres erői számára. A szárazföldi erő történelme során többször is városi környezetben harcolt ellenségeivel szemben. Az újdonságot az adja, hogy a XXI. századra a városi területek és az ott élők száma jelentősen megnőtt, így ez a tény egyre nagyobb befolyást gyakorol a katonai műveletekre. A vidékiről városi életre történő világszerte tapasztalható váltás, valamint a harcról a stabilizációs és támogató műveletekre való átállás hatással volt a doktrínákra. A századok, szakaszok és rajok önállóan ritkán, viszont egy zászlóalj harccsoport részeként egyre többször hajtanak majd végre feladatokat városi környezetben. Ezek a zászlóalj szintű alkalmi harci kötelek az utóbbi időkben több nemzet katonáiból tevődnek össze, kialakítva a többnemzeti alkalmi harci köteleket CJTF².

Mivel a Magyar Honvédség elsődleges feladata, hogy a kiképzés és felkészítés a lehető legjobban közelítsen a műveleti körülmények között várható feladatok végrehajtásához, érthető, hogy a MH 86. Szolnok Helikopter Bázis vezetői miért tervezték a „Légiroham 2009” gyakorlatukat, mint Zászlóalj szintű összhaderőnemi alkalmi harci kötelek harci gyakorlataként.

Cikkemben nem célolok a „Légiroham 2009” gyakorlat részletes bemutatása, jóval inkább a gyakorlatban szereplő városarc jelentőségére, a már megtörtént valós műveletek tapasztalatainak feldolgozására, a helikopterek szerepére és a helységparchoz kapcsolódó szakirodalmak bemutatását tűzöm ki célul. Mivel a „Légiroham 2009” gyakorlat igazgatójaként szerencsém volt megtapasztalni több fontos, a városparchoz kapcsolódó gyakorlati tapasztalatot, így cikkem első részében igyekszem felvázolni a gyakorlat néhány fontos elemét, majd a cikkem második részében a szakirodalmakkal igazolt gyakorlati végrehajtás néhány módját szeretném bemutatni.

A LÉGIROHAM 2009 GYAKORLATRÓL RÖVIDEN:

Az MH 86. Szolnok Helikopter Bázis 2009. június 22-26. között rendezte meg a „Légi Roham 2009” összhaderőnemi zász-

1 A publikáció 2. része a Sereg Szemle 2010/2. negyedévi számában jelenik meg.

2 CJTF-Combined Joint Task Forces-Többszemzeti Alkalmi Harci Kötelek

lőalj szintű alkalmi harci kötelék harcászati gyakorlatot, a MH 25/88 Könnyű Vegyes Zászlóalj, a MH 34. Bercsényi László Különleges Műveleti Zászlóalj, valamint a MH 86. Szolnok Helikopter Bázis kijelölt állományának bevonásával.

A gyakorlat tárgya, a XXI. század biztonságpolitikai kihívásaira reagálva, helikopter képességek bemutatása. A vilniusi felajánlásban szereplő harci- és szállítóhelikopter erők felkészítése az aszimmetrikus hadviselésben alkalmazható, katonai műveletek és különleges műveletek végrehajtására, város harc során.

A gyakorlat végrehajtásának célja volt, hogy felkészítse a helikopter gépszemélyzeteket a város harc végrehajtására. Feladatként jelent meg az alkalmazásra kerülő légi manőverek összehangolásának gyakorlására a különleges műveleti, és területzáró szárazföldi erőkkel, közvetlen műveletek végrehajtásakor.

Sugárforrást tartalmazó „piszkos” bombák légi felderítésének tervezése, és felkutatása terrorrelenes műveletek keretében.

Fejleszteni a helikopter gépszemélyzetek képességét, az együttműködés végrehajtására missziós tevékenységben részt vevő szárazföldi törzsekkel és harci kötelékekkel az aszimmetrikus hadviselésben alkalmazható különleges műveletek végrehajtására, város harc során. Begyakorolni a műveleti területen végrehajtandó tűztámogatási, harcászati- és vérszkiemelési eljárásokat.

Fejleszteni, javítani és értékelni a tűztámogató elem, az összekötőtiszteket, az ERICS³ és az átalárendelt kötelék közötti információk cseréjének képességét Gyakoroltatni és javítani az elfogadott és bevezetett (NATO) doktrínák, útmutatók és kiadványok alkalmazását. Gyakoroltatni a NATO alkalmazási szabályaiban (NATO Rules of Engagement -

NATO ROE - MC 362) és más eljárási kiadványokban foglaltakat. Gyakoroltatni az erők felkészítésével, átcsoportosításával, a bázisobjektumok és leszállóhelyek előkészítésével és a logisztikai támogatási rendszerbe történő beillesztésével, az anyagi készletek megalakításával és utánpótlásával, a kijelölt nemzetgazdasági erőforrások igénybevételével kapcsolatos logisztikai feladatok megtervezését és megszervezését valós körülmények között.

Gyakorolni a kötelékre háruló feladatokat, többnemzeti kötelékben végrehajtásra kerülő feladatok tervezésére, szervezésére, a törzsmunka NATO elvek szerinti végzésére a szárazföldi csapatokkal együttműködve, összhaderőnemi műveletként. Ellenőrizni a bázis és az alegységek Hatályos Működési Eljárásában található elemek használhatóságát. Szükség esetén javaslatot tenni a Hatályos Működési Eljárások módosítására.

A gyakorlat interoperabilitási célja, hogy felkészítse a zászlóalj szintű, összhaderőnemi alkalmi harci kötelék állományát a többnemzeti parancsnokság alárendeltségében történő feladatok végrehajtására.

FIKTÍV, BEÁLLÍTOTT HADMŰVELETI-HARCÁSZATI HELYZET:

A műveleti terület magas kockázatú körzetében a HUMINT jelentések alapján egy komoly fegyveres csoporttal rendelkező hadúr szervezett támadásra készül a járési központban települt nemzetközi segélyszervezet székháza és helyi lakossága ellen, annak érdekében, hogy a magas rangú nemzetközi tisztségviselőket elrabolja és büntesse az együttműködő lakosságot.

A székház épületében tartózkodnak a kimenekítendő személyek (VIP). Az összhaderőnemi alkalmi harci kötelék küldetése: Ideiglenesen védelem alá vonni a tele-

3 ERICS-Előretolt Repülés Irányító Csoport

pülést a fenyegetéssel arányos erővel. Biztosítani a helyszínt, és evakuálni a személyeket. Az előzetes információk alapján sugárforrást tartalmazó „piszkos” bomba alkalmazása várható a körzetben, amely információt a légi sugárfelderítő Mi-24 harcihelikopter felderítő repülésével kontrolláltak.

A VÉGREHAJTÁS FŐBB MOZZANATAI:

A város felett Mi-24-es harci helikopter hajtott végre sugárfelderítést. Ennek eredményeként kizárható volt a „piszkos” bomba jelenléte. Ezt követően, 6db Mi-24-es harcihelikopter érkezett és leszállt a kijelölt leszálló helyekre, amelyek az elsődleges biztosító kötelekeket juttatják ki. Ezek közül kettő a taktikai okokból kiválasztott háztetőn, míg a másik 4db a település 4 sarokpontján szállt le és helyezte ki a tűzcsoportokat, ezzel biztosítva a terület körkörös védelmét. A szárazföldi gyorsreagálású harci kötelék páncéltörő rajokkal, mesterlövész csoportokkal, aknavető rajokkal, került megerősítésre.

A kirakást követően a harcihelikopterek felszállnak, és várakozási légtérbe távoznak. Két harcihelikopter oltalmazást hajt végre a város fölött a szárazföldi csapatok támogatása érdekében.

Néhány perc múlva három Mi-17-es szállítóhelikopter érkezik a kijelölt leszállóhelyekre a település központjába, majd a fedélzeten szállított megerősített gyorsreagálású szakasz elfoglalja a kijelölt rajállásokat és megszervezi védelmi tűzrendszerét a közeli légítámogatás felhasználásával. A kirakás befejezése után a helikopterek felszállnak és elhagyják a műveleti területet.

Az úton nehezen megközelíthető városba bármikor szükség lehet logisztikai utánpótlás biztosítására, esetünkben a szárazföldi parancsnok kérésére lőszer utánpótlást vezényel le az ERICS. 1 db Mi-24-es

harcihelikopter külső függesztéssel lőszer-utánpótlást szállít a gyorsreagálású harci kötelék aknavető tűzlépcsőjének, majd elhagyja a körzetet.

Minden feltételadott arra, hogy megérkezzen a különleges műveleti részleg, aki a VIP személyek közvetlen kimentésében vesz részt. 1 db Mi-17-es szállítóhelikopter érkezik, fedélzetén a különleges műveleti részleggel, melyek feladata a VIP személyek kimentekítése. Miután a részleg elhagyta a helikoptert, az felszáll és elhagyja a körzetet.

A földön váratlan fordulat következik be. A hadúr katonái akcióba lépnek.

A gyorsreagálású lövész rajok észlelnek egy teherautót, mely ellenséges erőket szállít, harcérintkezés alakul ki, az előretolt repülésirányító tiszt a tűztámogatásra kijelölt 2 db Mi-24-es harci helikoptert rávezeti a kijelölt célokra. A gép támadó pozícióba manőverez, és tüzet nyit. A szárazföldi erők szintén tűz alá veszik az ellenséges erőket. A tűzharc során az ellenséges harcélőrs megsemmisül a fő erők visszavonulnak. Az ellenség visszavonulásával lehetőség nyílik az akció további folytatására.

1 db Mi-17-es szállítóhelikopter érkezik, hogy SPICE ROPE⁴ technikával kimentekítse a VIP személyeket. Miután a személyeket stabilan rögzítették a kötélnél a helikopter felszáll. 4db Mi-24-es harcihelikopter kíséretet biztosít, a körzet elhagyásáig az esetleges támadások megakadályozására.

A VIP személyek biztonságban vannak. A következő mozzanatként 2 db Mi-17-es szállítóhelikopter érkezik, száll le a kiemelési

4 SPICE ROPE – Gyors kiemelés – „Szőlőfürt”-szerűen rákapcsolódnak a helikopter alján kilógó kötélnélbe a katonák, majd néhány perc alatt levegőben van mindenki és ezzel együtt a fenyegetettség szempontjából biztonságos távolságba kerülnek a katonák. (NATO elnevezése: SPICE ROPE)

pontokra, a gyorsreagálású kötelékek beszálása után elhagyja a körzetet.

Ezt követően 6 db Mi-24-es harcihelikopter érkezik a szárazföldi csapatok kiemelése céljából.

ÖSSZFEGYVERNEMI MŰVELETEK VÁROSI KÖRNYEZETBEN

A városi területek világszerte tapasztalható növekedése és a vidékiról városi életre való váltás hatással van a katonai műveletekre. A városok lesznek a jövő csataterei. A jövőben várhatóan valamennyi kiemelt katonai művelet magába foglalja majd a városi műveleteket. A fegyveres erők várhatóan egyre többször fognak harcba bocsátkozni a polgári lakosság között elvegyülő ellenséges erőkkel.

REPÜLŐ MŰVELETEK VÁROSI KÖRNYEZETBEN

A városi műveletekre vonatkozó összhaderőnemi doktrína, amely az itt végrehajtandó repülő műveleteket is magába foglalja, a közvetlen légitámogatást (CAS) segítő, felülvizsgált taktikákkal, technikákkal és eljárásokkal együtt az összhaderőnemi légierő komponens parancsnoka számára a városi környezetben végrehajtandó műveletek sikerét biztosító módszereket tartalmaz.

Ez a környezet egyedi kihívásokat rejt, különösen a légi hadviselés terén. A saját és ellenséges erők megkülönböztetésének nehézsége, különösen akkor, ha utóbbiak egy szűk területen vegyülnek el a nem harcolók között, komoly fejtörést okoz a manőverező és repülő erők számára.

Az Egyesített Erők a „Tartós Szabadság” és „Iraki Szabadság” műveletek során folytatott város harcokat támogató repülőműveletei a légierő erejét demonstrálták. Az említett műveletek alatt harcászati vadászgépekkel, bombázókkal, AC-130 repülőgépekkel és pi-

lótánélküli repülőeszközökkel biztosították a precíziós tűzvezetést, illetve a C4-ISTAR⁵ támogatást. Ámbár minden konfliktus különbözik egymástól, az olyan iraki városok, mint Fallujah és Al Najaf térségében lezajlott harcok egyértelműen bizonyítják az ellenséges erők azon szándékát, hogy az amerikai erőket a városok területére kényszerítsék.

TÖRTÉNELMI VISSZATEKINTÉS, VALÓS VÁROSHARC MŰVELETEK ÉS TAPASZTALATAIK

A modern városi harc tapasztalatai

Bár az amerikai hadsereg régóta folytat városi műveleteket, de ezzel nem áll egyedül. Más hadseregek szintén széleskörű tapasztalatokkal rendelkeznek ezen a területen. Mint ahogy minden háború különböző, úgy minden hadsereg a nemzeti stratégia, a kormány, a gazdaság, a demográfia és a kultúra sajátos vetülete. Ebből következik, hogy egyetlen városi környezetben szerzett tapasztalat sem lehet örök érvényű. Ennek ellenére fontos, hogy tanulmányozzuk és tanuljunk mások tapasztalataiból. Ez a fejezet a modern városi harc tapasztalatainak kivonatát tartalmazza.

5 C4-ISTAR (Command, Control, Communication, Consultation, Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance. Az elvek és értelmezés szerint olyan összetett képesség, amely biztosítja az alkalmazott erők és parancsnokságok vezetését és tevékenységének koordinálását a küldetések és a meghatározott feladatok végrehajtása során annak érdekében, hogy az összhaderőnemi többnemzeti műveletek keretében a különböző felelősségi szinteken lévő parancsnokok rendelkezzenek olyan vezetési, irányítási rendszerrel, amely hatékony, telepíthető, interoperábilis és magas fokú védettséggel rendelkezik.)

2003. március 23. – műveletek An Nasiryah térségében

Az An Nasiryah-i hidakért folytatott harcok az „Iraki Szabadság” Művelet egyik legfontosabb állomásának, egyúttal az Összhaderőnemi Városi Műveletek (JUO) tüzkeresztségének tekinthető⁶. 2003 március 23-án, helyi idő szerint 04:00 órakor a tengerészgyalogság 1. Zászlóaljának harckocsijai és páncélelhárító csoportjai a zászlóalj előőrseként benyomultak a városba. Célpontjuknak a város északi részén lévő három kulcsfontosságú hidat jelölték meg. Az előrenyomuló járművek a problémás közlekedési viszonyok miatt főleg a közutakon haladtak. A várost három iraki dandár védte, emellett a Köztársasági Gárda, Saddam Fedayeen, Al Quds és a reguláris erők csendben várakoztak a tengerészgyalogságok által „Ambush Alley”-nek nevezett területen.

Ezen a napon a városban és körülötte egyaránt harcok folytak. Még mielőtt benyomult volna a városba, az előőrsöt heves géppuska- és aknavető támadás fogadta. A benyomulás után a tengerészgyalogságokat a tetőkről és épületek sarkairól egyaránt lőtték. Köztük és az egyenruhát általában nem viselő iraki fegyveresek között számos nem harcoló személy került csapdába. A közvetlen légitámogatásokkal (CAS) és indirekt légicsapásokkal támogatott előrenyomulás közben a zászlóalj elérte az 507 Üzemben-tartó Század túlélőit. Az összhaderőnemi elveknek megfelelően a tengerészgyalogságok átküzdötték magukat a várososon, utcáról utcára, sőt házról házra harcolva haladtak előre. Az 507-es Század ellen végrehajtott sikeres rajtaütésen felbátorodva az ellenség T-55 harckocsikat is bevetett.

14:30-ra a tengerészgyalogság zászlóalj három százada a város különböző pontjain harcolt. A mesterséges akadályok gátolták a századok és a zászlóalj műveleti központ közötti kommunikációt. A C Század, amelyik a Saddam Csatorna mellett foglalt el védelmi állást, hamarosan a túlélésért küzdött. Az ellenséges erők tüzérségi csapásokkal, valamint RPG és gyalogsági fegyverek pástázó tüzével lefotgák a századot, miközben más ellenséges egységek a védelmet nyújtó tereptárgyak mögé húzódtak. A század, rajszintű védelmi állásokra szóródott szét. A sérültek száma egyre nőtt, nem csak a C, hanem az A és B századnál is.

Ebben a zűrzavarban egy A-10-es csapásmérő repülőgép 30 mm-es gépágyújával tüzet nyitott a C Század katonáira és gépjárműveire. Az USA kormányzati szerve által felállított vizsgálóbizottság a későbbiekben kivizsgálta és egyértelműen saját erők elleni tüzecsapásként értékelte az esetet. A harctevékenység során 18 tengerészgyalogság halt meg és 14-en sebesültek meg a Dél-Vietnami Hue város ellen folytatott harcok óta megfigyelt legintenzívebb városarc során.

Hogyan történhetett meg mindez? A kiképzés hiánya, eljárásbeli, esetleg emberi hiba (általában tudásbeli vagy kommunikációs hiányosság) okozhatta? A vizsgálat jelentése az emberi tényezőre helyezi a hangsúlyt. Talán sosem fogjuk megismerni az incidens valamennyi tényezőjét, azt azonban bizonyosan állíthatjuk, hogy a városi környezetnél nincs összetettebb vagy zavarba ejtőbb a repülési feladatok végrehajtása során.

A városarc támogató légi műveletek fontossága folyamatosan nőni fog, míg a demográfiai helyzet és a konfliktusok a jelenlegi pályán mozognak. A városi környezet egyedi kihívásokat támaszt, különösen a háromdimenziós hadviselésben. A saját erők megkülönböztetése az ellenséges erőktől, főleg ha utóbbiak a nem harcolók közé vegyülnek egy

6 “The Battle of An Nasiryah,” Marine Corps Gazette, September 2003, 40.

szük térben, komoly dilemma elé állítja a ma-nővezerő és a repülő egységeket.

Az USA Védelmi Minisztériuma felkés-zületlennek találta magát ezzel a stratégiai, műveleti és harcászati problémával szemben, mivel ezidáig nem fordítottak kellő figyel-met a repülőképzésnek ezen a területen je-lentkező hiányosságaira, illetve a megfelelő kiképzési létesítmények hiányára. Emiatt az amerikai erők nem tudtak hatékonyan felkés-zülni a városi harcászati végrehajtására me-revszárnyú repülőeszközökkel.

1993. Október 3-4. - Mogadishu

Maga a konfliktus 1992 májusában kezdő-dött, amikor a különböző, ellentétes érdekű hadurak közti feszültséget, lángra lobbantotta az akkori miniszterelnök, Siad Barre elleni belső lázadás, és a kormányzat elsöprése.

A lázadást kegyetlen polgárháború kö-vette. Az új diktátor, Mohamed Farrah Aidid 1993-ban azzal hívta fel magára a világ fig-yelmét, hogy a nemzetközi egyezményeket semmibe véve megállította a területén átha-ladó segélyszállítmányokat, így humanitárius katasztrófát idézett elő. Az étel nélkül maradt ellenfelei közül több százezen behaltak a nélkülözésbe, elsősorban civilek, gyerekek, és nők. Aidid legfőbb fegyvere az éhség volt.

Bill Clinton elnök ekkor döntött úgy, hogy amerikai erőket kell bevetni Szomáliában a rend helyreállítására. Az amerikaiak és az ENSZ-erők együtt próbáltak rendet teremteni Szomáliában – sajnos sikertelenül (az ország-ban ma is polgárháborús állapotok vannak, ahol az élet értéke rendkívül alacsony, a gyil-kosságok száma és az erőszak mértéke pedig kiugróan magas).

A feladat a képzett amerikai katonák szá-mára rutinfeladatnak tűn(het)et. Két olyan főtisztet kellett elfogni és kihozni egy, a szo-máliai Mogadishu belvárosában lévő épület-ből, akik a rettegett diktátor közvetlen kör-

nyezetéhez tartoztak. (Itt jegyzem meg, hogy a „Légiroham 2009” gyakorlat tervezése erre az iskolapéldára készült.) Aidid két főember-ének foglyul ejtésétől az Egyesült Államok azt remélte, hogy ily módon meggyengíthe-tik a hadúr hatalmát. A diktátor vezette Hadr Gibr klán még polgártársai éheztetésétől és meggyilkolásától sem riadt vissza, hogy min-denáron fenntartsa hatalmát az egyre inkább az anarchia felé sodródó Szomáliában. Az amerikai katonák az ENSZ nemzetközi alaku-lataival együtt érkeztek az országba. Az volt a feladatuk, hogy megpróbálják fenntartani a békét, és enyhítsék a Kelet-Afrika népeit súj-tó szörnyű éhínséget, amely akkorra már kö-zel 300000 áldozatot követelt. Ám sokan vol-tak azok is, akik nem az éhínségtől pusztul-tak el, hanem az Aididhez hasonló kegyetlen hadurak emberei ölték meg őket, mert végső kétségbeesésükben megpróbálták hozzájutni az országba küldött segélycsomagokhoz.

1993. október 3-án megindult az akció. A célszemélyeket Mogadishu belvárosából, az Olympic szálló melletti épületből kellett ki-emelni. A katonáknak a terv szerint kötélen kellett leereszkedniük négy UH-60 típusú helikopterről, hogy fedezzék azt a 40 kom-mandóst, akik az épületbe történő behatolást követően foglyul ejti, majd egy konvojval egy, a várostól öt kilométerre, az Indiai-óce-án partján fekvő, amerikai katonai bázisra szállítja a célszemélyeket. Az akció a délutá-ni órákban kezdődött és mintegy egy óráig tartott volna. A végrehajtás során azonban rövid időn belül két helikopter is találatot kapott, így a villámakció mentőakcióvá lett. Az amerikai katonák hirtelen jól felfegy-verzett somáliaiak kereszttüzében találták magukat. A másnap reggelig tomboló tűz-harcban számos amerikai katona vesztesse életét vagy sebesült meg. A művelet sikerte-lenségén az sem változtat, hogy a somáliai lázadók nagyságrendekkel nagyobb veszte-ségeket szenvedtek.

A Mogadishuban történtek iskolapéldát adnak arról, milyen bonyolult és veszélyes a városi környezetben végrehajtott harctevékenység, amikor az ellenfél ismeri környezetét (jelen példában tulajdonképpen a lakóhelyét). Az amerikai katonák egyszerűen alábecsülték ellenfelüket és nem voltak felkészülve arra a szervezett és jól felszerelt ellenállásra, amellyel szembe találták magukat. Az események filmbeli feldolgozása (Blackhawk Down – Súlyom végveszélyben) a szakértők szerint hitelesen mutatta meg a városi környezetben végrehajtott műveletek igazi arcát.

FÖLDI MANŐVEREZŐ EGYSÉGEK HELIKOPTER TÁMOGATÁSA

A földi erőket számos helikoptertípus támogathatja (elég az AH-64, MI-24, AH-1 és OH-58D-re gondolni). A harcihelikopterek területűzzel lefoghathják az ellenséget, meghatározott célokat pedig precíziós csapásokkal tudnak kiiktatni. Fejlett érzékelőkkel és rádióikkal segíthetnek az ISR-ben és a kommunikációban. Más támogató (szállító) helikopterek, mint az UH-60, MI-17 és a CH-47 szintén felfegyverezhetőek (7,62 mm géppuska, 7,62 mm minigun, 12,7 mm géppuska), így segíthetik avárosi környezetben harcoló ellenség lefogását. Elsődleges céljuk azonban továbbra is élőerő, felszerelés és utánpótlás szállítása marad, megfelelő helyre a megfelelő időben, meglepve és lerohanva az ellenséget. A helikopterekkel olyan helyekre is eljuttatható az utánpótlás, ahová földi járművekkel nem lehetséges a bejutás.

A Magyar Honvédségnél jelenleg rendszerített helikopterek a városarc során a következő feladatokra lehetnek alkalmazhatók és bevethetők :

- A szárazföldi csapatok légi támogatását, földi célok támadását 210 km-es harcászati hatósugáron belül a fegyverrendszerek

komplex alkalmazásával 200-7500 m-es távolság között páncélozott harcjárművek, páncélozott, páncélvédelem nélküli célok és élő erők ellen. Ezen belül:

- páncélozott célok támadását és megsemmisítését 9M-114 STURM rakétával (átütőképesség maximum 500 mm-es szendvicspáncél) 1000 és 5000 m közötti távolságról nappal vizuális rávezetés mellett;
- gyengén páncélozott és páncélvédelem nélküli célok, valamint élőerő támadását és megsemmisítését SZ-5, SZ-8 nem irányítható rakétákkal 1000 és 7500 m közötti távolságról, GS-23L 23 mm-es gépágyúval, 9-A 624 12,7 mm-es géppuskával, 9-A 623 30 mm-es gépágyúval, valamint 216P-A 30 mm-es gránátvetővel 200 és 2000 m közötti távolságról nappal és éjjel vizuális meteorológiai körülmények között;
- megerősített objektumok, gyengén páncélozott és páncélvédelem nélküli célok, valamint élőerő pusztítását 50-500 kg-os légibombák alkalmazásával nappal és éjjel vizuális meteorológiai körülmények között;
- Légi célok leküzdését, 210 km-es harcászati hatósugarán belül géppuska, vagy gépágyú alkalmazásával 200-3000 m-es távolság között;
- felderítés, tűzvezetés-pontosítás, deszant kirakás-kiemelés, logisztikai utánszállítás;

CSAPATREPÜLŐK FELADATAI VÁROSI MŰVELETEKBEN

Városi műveletek során a csapatrepülők elsődleges feladata a földi manőverező erők támogatása. A csapatrepülők feladataikat formáló műveletek során tudják maximálisan végrehajtani. A város periferiáján tevékenykedő repülőeszközök a földi erőket az elkülönítésben, felderítésben, utánpótlásban, mozgásban, kiemelésben és tűztámogatásban segítik. A csapatrepülők fokozzák az

összefgyvernemi csoportok abbéli képességét, hogy gyorsan és hatékonyan tudjanak új feladatokra átállni. A repülőcsapatok általában kerülnek a beépített területek feletti repülést, mivel nagy a veszélye egy, az ellenséges erők által rejtkehelyről végrehajtott kistávolságú támadásnak. Amikor a beépített területek nem kerülhetők el, speciális eljárásokkal és átfogó kockázatelemzéssel csökkenthetők a saját repülőeszközökre leselkedő veszélyek.

A VÁROSI MŰVELETEK SORÁN GYAKRAN ELŐFORDULÓ FELADATOK:

Értékelés. Meg kell határozni a sikeres feladat-végrehajtáshoz szükséges városi területeket. A repülőcsapatok segítik a felderítést, biztosítják a földi erőket, az élőerő és utánpótlás haladását, növelik a kommunikációs és felderítési képességeket.

Formálás. El kell szigetelni a sikeres végrehajtáshoz szükséges területeket, vagy védekezés során kerülni kell az elszigetelődést. Támadás során a repülőcsapatok célja a cél elszigetelése, élőerő és utánpótlás szállítása, a vezetés és irányítás fokozása, felderítés végrehajtása, valamint a földi erők támogatása. Védelemben a repülőcsapatok manőverező elemként megteremtik a fő harctevékenység körülményeit és megelőzik, megakadályozzák az elszigetelődést.

Uralom. A harci erő hatásait a terület feletti fennhatóság gyors elérése érdekében kell összpontosítani. A csapatrepülők tűztámogatással, élőerő és utánpótlás szállításával, vezetés és irányítás fokozásával, légi rohamokkal, felderítéssel, illetve a cél folytatólagos elszigetelésével segítik a földi manőverező erők parancsnoka elgondolásának megvalósítását.

Átmenet. A városi területet át kell adni egy másik irányítás fennhatósága alá és fel kell készülni a soron következő műveletekre.

A repülőcsapatok az összefgyvernemi erők soron következő műveletre való átállását elősegítő harci, harctámogató, harckiszolgáló feladatokat látják el.

HARCI ÉS/VAGY SZÁLLÍTÓHELIKOPTEREK ALKALMAZÁSI FORMÁI, SZEMPONTJAI:

Kisméretű rohamok. Előfordulhat, hogy egy kisebb csoportot egy fontos épület tetéjére kell kirakni. A siker a minimális veszélyeztetettség és a helikopterre tüzet nyitható ellenséges erők minél hamarabb és teljesebb lefogatásának függvénye. Ellenőrizni kell a tetőket, van-e rajtuk akadály (vezetékek, telefonpóznák, antennák, aknák), amelyek kárt tehetnek a helikopterben, vagy az élőerő sérül. A legtöbb modern városban az irodaépületek rendelkeznek helikopter leszállóhellyel a tetőn. Más épületek, mint parkolóházak általában elég erősek ahhoz, hogy elbírják egy helikopter súlyát. A tetőkön végrehajtható kirakási/kiemelési technikák a következők lehetnek: Leszállás után nem kell alapra tenni az állásszöveget, Csak az egyik kerék vagy csúszótalp érintse az épületet, Kiugrás a gépből, Gyorskötél alkalmazása, SPIES rendszer alkalmazása, Csörlő.

Nagyméretű rohamok. Nagyméretű légirohamok esetén a háztetőre való leszállás gyakorlati problémákat vet fel. Inkább a városi környezet nyílt szakaszait (parkok, parkolók, stadionok) kell alkalmazni. Normál körülmények között a városközpont két km-es sugarán belül több, helikopterek leszállására alkalmas területet lehet találni. A legtöbb nagyvárosban az üzleti negyedek közelében parkok találhatóak. Az atlétikai stadionok és parkolók szintén alkalmas leszállóhelynek minősülnek.

Leszálló/kiemelési helyek kiválasztásának eljárástechnikai szempontjai. Hason-

lók a természetes környezetre vonatkozó szempontokhoz. A felderítő vagy biztosító elemek szerepe felbecsülhetetlen a leszállóhely előkészítésekor. A légiforgalmi szolgáltató egységek harcászati légiirányítói támogatást képesek biztosítani, emellett a leszállóhely állapotára, az ellenséges helyzetre és leszállás végrehajtására vonatkozó kritikus információkat is meg tudnak adni. A megközelítés során a lehető leghamarabb fel kell venni a kapcsolatot a leszállóhelyen tartózkodó földi elemekkel.

Leszálló/kiemelési helyek kiválasztásának harcászati szempontjai. A városi környezetben a leszálló/kiemelési hely kiválasztása, a feladat, helyszín és a biztosítás mindmind felértékelődik. A résztvevő gépek típusa és mennyisége a feladat függvénye, ami hatással lesz a leszállóhely/helyek méretére is. Amennyiben több gép van, mint amennyit egy leszállóhely képes fogadni, a célterület közelében több leszállóhelyet is ki kell választani. Az irányítási eljárásoknak biztosítaniuk kell manőverező repülőeszközök veszélyes megközelítés nélküli biztonságos mozgását. A helikopter-kötelékeknek akkorának kell lenniük, ami lehetővé teszi a leszállóhelyen/helyeken történő egyidejű leszállást. A másodlagos leszállóhelyek ugyanakkora vagy nagyobb méretűek kell, hogy legyenek, kerülve ezzel a leszállásra váró gépek feltorlódását. A földi feladat minél gyorsabb végrehajtása érdekében a leszállóhelyeket lehetőleg a célterület közvetlen közelében kell kijelölni. Általánosságban véve minél nehezebb a leszállóhely és az érkezési/távozási szakasz észlelése a földről vagy a környező építményekről, annál könnyebb annak biztosítása.

ÖSSZEGZÉS:

A harci- és szállítóhelikopterek döntő szerepet játszanak a városi műveletekben. A földi erők és eszközök mobilitása valameny-

nyi városi művelet alapvető követelménye. A háztól házig harcra bonyolódott alegységek általában nagyobb veszteségeket szenvednek el, mint nyílt területen. A sebesülteket minél hamarabb ki kell emelni és rövid időn belül új erőkkel kell pótolni.

A várhatóan törmelékkel borított és kráterekkel teli utakon valószínűleg utánpótlást szállító vagy kimentést végző járművek zsúfolódnak össze.

A helikopterek NOE⁷ repülésben szállítják a saját csapatokat a kijelölt, biztosított és megtisztított utcákra. A katonákat a harcokhoz legközelebb eső biztonságos pontra tudják szállítani, majd távoznak úgy, hogy mindközben csak rövid időre teszik ki magukat az ellenség tüzeinek.

Hasonló technikák alkalmazhatók az utánpótlási és egészségügyi légimentési feladatok esetében is. A kiemelt fontossággal bíró, de magas kockázati szintű feladatok, mint a **légiroham**, szintén kivitelezhető a fenti módon. Az ellenség kezén lévő városi területek elleni légiroham rendkívül veszélyes feladat. Az egyik módszer az NOE repülés az utca fellett, miközben a harcihelikopterek és a szállítóhelikopterek géppuskás lövészei lefogják az utca két oldalán lévő épületeket. Az időzített tűzéségi előkészítés a H-óra folyamaton keresztül építhető be a légiroham tervébe. Megtévészto művelettel, félrevezető kirakással lehet megzavarni az ellenséges erőket a valós feladatvégrehajtás álcázása érdekében.

Sorolható lenne a helikopterek alkalmazásának lehetőségeit befolyásoló tényezők sokasága a lakott területeken folytatott műveletek végrehajtásakor, de összetettségüknel fogva egy külön cikket érdemel meg a téma, mivel a városharc egyre nagyobb jelentőséget és kihívást ad a XXI század katonáinak.

7 NOE - Nap of Eart – Terepkövető repülés, kihasználva a terep adottságait (repülés a föld bolyhjai között);

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Joint Publication (JP) 3-06, *Doctrine for Joint Urban Operations*, 16 September 2002;

Összfégyvernemi műveletek lakott területen, US Army Field Manual (FM) 3-06.11, *Combined Arms Operations in Urban Terrain*, 28 February 2002;

Csapatrepülőök lakott területen folyó műveletei. (FM) 3-06.1 *Multiservice Procedures For Aviation Urban Operations*, 2001

“The Battle of An Nasiriyah,” *Marine Corps Gazette*, September 2003, 40.p.

TODD G. KEMPER alezredes, Aviation

Urban Operations, *USMC Aviation Urban Operations*, Air University Press, Maxwell Air Force Base, Alabama, September 2004;

<http://www.helyihaboruk.lapok.hu/keret.cgi?/OIF.htm>, Operation Iraqi Freedom, (mentés: 2009. 01. 22.);

http://www.dtic.mil/doctrine/jel/new_pubs/jp3_06; (mentés: 2009. 02. 12.);

<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/awc-mxwl.htm>(mentés: 2009. 01. 08.);

<http://www.adtdl.army.mil/cgi-bin/atdl.dll/query/download/FM+3-06.11>(mentés: 2009. 02. 20.);

www.adtdl.army.mil(mentés: 2009. 01. 24.);

RUSZIN ROMULUSZ ALEZREDES: LÉGIROHAM MŰVELETEK TERVEZÉSÉNEK SAJÁTOSÁGAI BEÉPÍTETT TERÜLETEN

A XXI. század műveletei – harci, béketámogató, stabilitást teremtő – egyik legfontosabb ismérve a beépített területen folytatott tevékenység. Kikerülhetetlen tényező a műveleti környezet által determinált karakterisztika vizsgálata a műveletek tervezésénél és végrehajtásánál, éppen ezért az arra történő felkészítés és kiképzés prioritását is meghatározó módon kell, hogy befolyásolja. A következőkben az összhaderőnemiség szemlélete előtérbe helyezésének nem titkolt szándékával a légiroham műveletek tervezési sajátosságait kívánom elemezni beépített területen történő alkalmazás során, a kiképzés és a közös gondolkodás hatékonyságának növelése céljából.

A beépített területeken vívott harcot, műveleteket alapvetően lövész alegységek hajtják végre. Mindez a képesség tovább finomodhat a légideszant, légiroham típusú szervezetek rész képességeinek kihasználásával. A Magyar Honvédség keretein belül az MH 25/88. Könnyű Vegyes Zászlóalj integrálja ezeket a képességeket, hiszen leginkább a gépesített erők részére járhatatlan, vagy csak korlátozottan járható területeken, illetve rossz látási viszonyok között hajt végre feladatot, csapásait az ellenség gyengepontjaira vagy nagy értékű harcrendi elemeire méri alapvetően a fent említett képességek kihasználásával. A könnyű vegyes zászlóalj kiválóan alkalmas az ellenség mélységében légiszállítás követően korlátozott célú támadást végrehajtani kulcsfontosságú terepszakaszok, katonai és politikai objektumok, közlekedési csomópontok, repülőterek ellen az objektumok megszerzése, megtartása, vagy pusztítása érdekében.

A zászlóalj szintjén a légi-földi harctevékenység doktrínájának alapja a klasszikus manőverező hadviselés. A cél, hogy az ellenség megsemmisítésére elegendő harci erőt tömörítsünk a kritikus helyen és időben, miköz-

ben egy jövőbeni feladatra megfelelő szabad kapacitást tartalékolunk.

A mozgékonyabb korunk konfliktusai során egyre fontosabb. A telepíthetőség stratégiai mozgékonyt jelenti, a taktikai mozgékonyt – általában – a katonai szervezet saját technikai eszközei mobilitása adja. A légiroham, légideszant alegységeknél ez az alapelv változik, hiszen a taktikai légi szállítás nem az alegység rendszeresített eszközeivel, hanem az előljáró által biztosított légi szállító eszközökkel valósul meg.

Mindez beépített területen külön előnyhöz juttatja a végrehajtó alegységet, hiszen a cél-objektumot gyakorlatilag vertikális manőverrel éri el, minimalizálva ezzel az előrevonás során elszenvedhető veszteséget, fenntartva a gyorsaságot és a magas támadási ütemet csökkentve ezzel a szemben álló fél reakcióképességét, illetve a cél-objektum vízszintes távolsága, valamint a felszín, a tér, a hozzá kapcsolódó természeti és társadalmi környezettel nem közvetlen korlátja a művelet végrehajtásának.

A beépített területeken vívott harc megvívása speciális képességeket kíván meg a

végrehajtó és a harcot tervező állománytól. Alacsonyabb végrehajtói szinteken elengedhetetlenül szükségesek a speciális harci eljárások és képességek, amelyeket a katonák kiképzésébe be kell építeni. A támadás és a háború megvívásának alapvető elveit azonban a különbözőségek ellenére is alkalmazni kell még ezen különleges harcászati viszonyok között is.

ALAPELVEK

A beépített területeken vívott harc végrehajtásához nagy mennyiségű erőre és eszközre, összhaderőnemi összefogásra és valamennyi fegyvernem és szakcsapat együttműködésére szükség van. A tervezést közösen kell véghezvinni, a végrehajtás azonban a lehető legdecentralizáltabb módszerek alkalmazását kell, hogy kövesse. Beépített területeken folytatott harc során a sikert biztosító tényezők az alábbiak:

1. Egyszerűség
2. Időbeniség
3. Erők és eszközök koncentrációja
4. Információk, felderítési adatok gyors áramlása
5. Centralizált folyamatos irányítás
6. Flexibilitás
7. Váratlan eseményekre való felkészülés
8. Megtévesztés

Az egyszerűség fontos tényező, mivel a vezetés és irányítás meglehetősen bonyolult, éppen ezért a tervnek a lehető legegyszerűbbnek és kellőképpen rugalmasnak kell lennie. A harcparancs általában az egész harc elgondolását nagy vonalakban ismerteti, majd részletesen a legtöbb esetben csupán a földi tevékenység első fázisa kerül kibontásra. Minden egyes fázisra azonban több cselekvési változatot kell kidolgozni. Elegendő időt kell biztosítani arra, hogy az információ a lehető legalacsonyabb szintekre is lejusson annak érdekében, hogy a csapatok irányítását és a

szükséges előrelátást, valamint a kezdeményezést mindvégig megőrizzük. A műveleti terület felderítő elemzését a beépített területeken vívott harc során ugyanúgy kell végrehajtani, mint bármely más művelet során. A beépített terület elrendezéséről, valamint a védők elhelyezkedéséről a lehető legtöbb információt be kell gyűjteni.

A légiszállítás biztosítja az erők megfelelő helyen történő koncentrálását a legmegfelelőbb időben. Beépített területen a művelet rendkívül bonyolult, hiszen adott esetben a végrehajtás nem egysíkú – a műveleti területen a saját erők célobjektumai egymáshoz közel, ugyanakkor eltérő irányban is lehetnek – amelyet tovább fokozhat a légieszközök tevékenysége. Éppen ezért lényeges a centralizált vezetés – amelyet célszerű ideiglenesen légi eszköztől megvalósítani – hiszen az átlátható összetett helyzet elemzés biztosítja az alegységek részére a sikert, illetve a váratlan eseményekre történő reagálás flexibilitását. Ugyanakkor a sikert jelentős mértékben elősegítheti a hatékony megtévesztés, amely a szemben álló fél erőit és figyelmét elterelheti a saját főerőkifejtés helyéről és idejéről.

A légiroham műveletek és a légimozgékony műveletek között az a különbség, hogy a légimozgékonyaságú műveletek során a légiszállító eszközök csak szállítják a kijelölt csapatokat, általában biztonságos berakókörletből, biztonságos kirakókörletbe és a feladat befejezése után visszatérnek bázisaikra.

A légiroham műveletek során általában légiroham harccsoport kerül kialakításra mely parancsnoka a légiroham harccsoport parancsnok. A légi műveletek irányításáért a légi műveleti parancsnok felel, aki a légiroham harccsoport parancsnokának közvetlen alárendeltje és szakmai tanácsaival segíti a parancsnok tevékenységét. A földi erők parancsnoka, amennyiben nem egyezik meg a légiroham harccsoport parancsnokával, szintén a légiroham harccsoport parancsnok

alárendeltje. Felel a tervszerű szervezett berakásért és a kirakást követő tevékenységek irányításáért.

A légiroham feladatra kijelölt egységek, alegységek általában feladatorientáltan összeállított kötelékek melyek képesek elsőként erős és váratlan csapást mérni az ellenségre.

A légiroham feladat tervezésének legfontosabb szabályai a következők:

- olyan feladatot kell meghatározni, mely kihasználja a légiroham erők gyorsaságát, manőverező képességét;
- mindig a harcfeladatra legalkalmasabb szervezetet kell létrehozni;
- az általánosanál több időt kell fordítani a tervezésre és az alárendeltek begyakorlására;
- a tervezési tevékenység során fenn kell tartani az alegységek integrációját annak érdekében, hogy ez fenn maradjon a leszállást követően is;
- az ellenség légvédelme lefogására tüzekeket kell terezni és alkalmazni, mind a kirepülés útvonalán, mind a kirakás során.

A légiroham művelet tervezése során öt különálló mégis integrált tervet kell készíteni. Az első, mely meghatározza a többi terv tartalmát is a földi tevékenységek terve. Ezután a többi terv a feladat végrehajtásától visszafelé történő tervezéssel készül.

A normál tervezési eljárás ennek megfelelően a következő:

1. Földi tevékenységek terv.
2. Kirakási terv.
3. Légi mozgatási terv.
4. Berakási terv.
5. Várakozási terv.

A tervezés alapja a Földi Tevékenységek Terve. A terv nem tér el nagyban az egyéb földi műveletek terveitől, de különösen fontos a gyorsaság és a mobilitás. Minden gépszemélyzetnek ismernie kell a tervet és a légiroham parancsnok elgondolását. A támadó alegységek általában a célon, vagy közvetlen közelében kerülnek kira-

kásra, és azonnal megkezdik az objektum birtokbavételét, vagy rombolását. Amennyiben a rendelkezésre álló erő a légiszállító eszközök hiánya miatt nem elégséges az azonnali támadáshoz, úgy a kirakást az ellenségtől távol kell végrehajtani, és amikor az erő más elégséges lehet megkezdni a támadást.

A FÖLDI TEVÉKENYSÉGEK TERVE

A Földi Tevékenységek Tervének a következő tényezőket kell figyelembe venni:

- jól kell kiválasztani a rohamcél;
- valamennyi lehetséges Kirakó Körletet figyelembe kell venni, és pontosítani kell azok távolságát a célobjektumtól;
- meg kell állapítani a D - napot és a H órát;
- azonosítani kell a speciális feladatokat, melyeket végre kell hajtani a küldetés sikere érdekében;
- azonosítani kell mit is jelent a „küldetés teljesítése”;
- azonosítani kell milyen erők állnak rendelkezésre;
- szervezetszerű csapatok;
- műszaki csapatok;
- híradó csapatok;
- egészségügyi alegységek;
- tüzér alegységek;
- közeli légi támogatás lehetőségei, erői, eszközei;
- a lőtávolságon belüli tüzérési eszközök (haditengerészeti lövegek, lövegek, rakéták, aknavetők);
- a kirakó körletek tüzérési előkészítésének lehetőségei, ide értve a tűzvezetés kommunikációs rendszereit is;
- repülési folyosók;
- a légvédelem lefogásának eszközei (földlevegő, levegő-levegő, levegő –föld);
- szükséges ellenőrzési rendszabályok;
- egyéb összefüggő műveletek, melyek végrehajtása szükséges lehet;
- védelem;
- összeköttetés felvétele;

- visszavonulás;
- földi és légi felderítés célobjektumai;
- időjárás előre jelezések;
- felderítő jelentések.

A beépített területek elleni harc – mint földi tevékenység – megvívása során a tervezést ugyanolyan sorrendben kell végrehajtani, mint egyéb esetekben, vannak azonban eltérések is, amelyekre nagyobb hangsúlyt kell fektetni. A beépített területeken vívott harc tervét térképek, légifényképek, várostervrajzok, járőr-jelentések és helybéli jelentései alapján kell összeállítani.

A parancsnok szektorokra osztja a területet és minden egyes szektor egy alegység felelősségi körzetét képezi. Az alegységek célobjektumokat jelölnek ki. Minden egyes szektort szisztematikusan vesznek be, egyszerre mindig csak egy célobjektum leküzdésével. Egyes épületeket csak egy raj (amennyiben az épület túl nagy egy egész szakasz) vesz be. A katonák, amikor csak lehetséges, elkerülik az utcákat és a nyílt területeket, és kihasználják az épületek, árkok, stb. nyújtotta fedezékeket. Az utcákat épületenként tisztítják meg. A rajok házról házra haladnak, átmásznak a tetőkön vagy a hátsó kerteken és megpróbálják meglepni az ellenséget, kihasználják a beépített terület sajátosságait (csatornák, tetők, lépcsők stb). Mivel a támadást „mélységben” tervezik, egyes rajokat megállítanak és a tartalék raj viszi tovább a támadás lendületét. (Az egyes rajok „egymást váltják” a támadás során).

Külön figyelmet kell fordítani a terep speciális jellegére és az épületek felmérésére.¹

További tervezési elvek

- a. Erő-eszköz számvetés.
- b. Logisztika.
- c. Célobjektumok kiválasztása.
- d. Újjászervezés fontossága.
- e. Vezetés és irányítás szerepe.
- f. Sebesség, ütem.
- g. Időbeniség.
- h. Rugalmasság
 - a. *Erő-eszköz számvetés* - a támadó jellegű műveletek során alkalmazott 3:1 aránynál itt jóval bővebb erőfölényre van szükség a siker kivívásához (a Berlińi csata során 1945-ben vörös Hadsereg 8:1 aránnyal számolt).
 - b. *Logisztika* – amint valószínűvé válik hogy beépített terület ellen kell támadó jellegű tevékenységet folytatni, azonnal feltöltéseket kell a csapatoknál végrehajtani és nagy mennyiségű lőszer valamint robbanó anyagokat kell igényelni. Nem szabad elfeledkezni a támadás során használt egyéb speciális felszerelési tárgyak időbeni igényléséről sem. Amint ezek megérkeztek a terveknek megfelelően szét kell osztani őket. Amennyiben lehetséges, a sebesültszállítási rendszert meg kell erősíteni különösen azoknál az egységeknél, akik közvetlenül részt vesznek a betörésben. További korlát légiroham műveleteknél a légi szállító eszköz képessége, ezért a logisztikai tervezés kiemelt fontossággal bír.
 - c. *Célobjektumok kiválasztása:*
 - A támadást úgy kell megtervezni, hogy a végső célobjektumhoz egy sor közbeeső kisebb célobjektumon keresztül vezessen az út. Ezek kiindulót alapot biztosítanak az éppen soron következő fázis megkezdéséhez és megfelelő erőekkel meg is kell tartani őket megakadályozva az ellenséget abban, hogy visszafoglalhassa azokat. Gyakran szükséges az, hogy épületeket jelöljünk ki célobjektumként, de a célobjektumok kiválasztásánál mindig törekedni kell arra,

1 A tervezés kritériumainak meghatározása során az USA FM 90-10 – MOUT, 1996. augusztus 20, HQ Department of the Army, Washington – kézikönyv 2. fejezetében foglaltakból indultam ki.

hogy a terep adta lehetőségek mellett az ellenség elhelyezkedését is párhuzamosan figyelembe vesszük.

- A végső célobjektumot úgy kell kiválasztani, hogy annak elfoglalását követően a siker biztosított legyen.
- A betörést lehet, hogy még az éjszaka leple alatt kell végrehajtani, ami lehet egy csendes, vagy éppenséggel hangos támadás is.
- Nagyon fontos, hogy a betörési fázis során a lendületet soha ne veszítsük el.

d. *Újjászervezés időszaka* – a megerősítésekhez és az újjászervezés végrehajtásához megfelelő mennyiségű időt kell biztosítani a csapatoknak. Ezeket a mozzanatokat érdemes a harcparancsban is kiemelni, illetve a begyakorlás során begyakoroltatni. Zászlóalj (alkalmi harci kötelék) szinten a betörésben részt vevő kötelékeket általában az alábbi részlegekre osztják

- Záró részleg – általában felderítő kötelékek, és a közvetett irányzású fegyverek előretolt figyelői tartoznak ide.
- Tűztámogató részleg – elsősorban, páncéltörő fegyverek, illetve közvetett irányzású fegyverrendszerek előretolt figyelői és természetesen a harci helikopterek és légi irányítók tartoznak ebbe a csoportba.
- Roham részleg – elsősorban lövész kötelékek esetleg műszaki kötelékekkel és további nem szervezetszerű tűztámogató alegységgel kiegészítve.
- Tartalék – ideális esetben lövész kötelék, vagy alkalmi harci kötelék.

e. *Vezetés és irányítás* – amennyiben el akarjuk kerülni a kavarodást és a saját csapatainkra vezetett baráti tüzet, a parancsnokok részéről elengedhetetlen az alárendeltek folyamatos és következetes irányítása, valamint az időnkénti tájékoztatás és az esetleges változások azonnali közlése. A különböző szabályzó intézkedések bevezetésének (támadás iránya, célobjektum, jelentési terepszakaszok és sávhatárok, tűzkoordinációs vonalak fázisonként)

az ilyen jellegű műveletek során kiemelt jelentősége van. A vezetés és irányítás megkönnyítésére a szokásosnál jóval több és részletesebb grafikus szabályzó intézkedést (koordinációs terepszakaszok, sávhatárok, célobjektumok) kell a tervezés időszakában kidolgozni.

f. *Sebesség, ütem* – Fontos, hogy minden vezetési szint világosan megértse: a támadó jellegű műveletek sikerének kulcsa a megfelelő tempó kiválasztása és megtartása. A beépített területeken vívott harcra az a jellemző, hogy a különösen nagy veszteségekkel járó gyors lefolyású eseményeket egy kicsit lassabb esemény követi, amelynek során igyekeznek a csapatok visszanyerni az egyensúlyt. Amennyiben nem ezt a formulát követjük, szükségtelen veszteségeket szenvednek csapataink. Abban az esetben, amikor közvetlenül támadjuk az ellenséget, mindig előzetesen le kell fogni az ellenség kötelékeit és a lehető leggyorsabban kell előre nyomulni. Alapvető követelmény, hogy a parancsnokok diktálják a tempót, és ez a tempó valamivel gyorsabb legyen, mint az ellenség újjászervezéséhez szükséges ideje, ezáltal állandó egyensúlytalanságot és zavart generálva az ellenség soraiban.

g. *Időbeniség* – A megfelelő tempót természetesen csak abban az esetben tudjuk elérni, ha kellő lendülettel rendelkezünk. A lendületet is a fentiekben említett okból kell fenntartani: amennyiben az ellenségnek időt biztosítunk arra, hogy újjászervezze csapatait, képes lesz reagálni a mi tevékenységünkre és visszaszerezheti a kezdeményezést. Ennek érdekében a tervezést az alábbiak szerint kell végrehajtani:

- A sikeresen előre törő egységek viszik tovább a támadást, az ő lendületüket kell kihasználni. A manőverek limitált voltából kifolyólag lehet, hogy egységeinket lépcsőzve kell alkalmazni.
- A löszert, egyéb harci anyagokat gyorsan kell pótolni és a sebesülteket időben el kell

szállítani. A sebesültek elszállításának nehézségeit nem szabad alábecsülni. Az is elképzelhető, hogy speciális egészségügyi csoportokat kell alkalmaznunk, akik a támadási irányokban a csapatokat követve mozognak előre és folyamatosan ellátják a sebesültjeinket annak érdekében, hogy a lendületet fenn tudjuk tartani. Ebben az esetben ezeknek a felcsereknek a feladata lenne a sebesültek számára azonnali elsősegély nyújtása, kategorizálás, illetve a sebesültgyűjtő helyekre szállítás. Ezeket túl még a tartalékból kijelölésre kerülhetnek katonák, vagy gépek sebesült szállítási feladatokra.

h. *Rugalmasság* - A tartalékokat kellően közel kell elhelyezni ahhoz, hogy időben képesek legyenek reagálni a váratlan eseményekre és képesek legyenek a harcászati sikereket kihasználva tovább nyomulni. Légiroham műveleteknél – a műveleti terület nagyságának függvényében – a tartalék lehet a levegőben, készenléti légtérben is. A tervezés folyamán számos „váratlan eseményt” figyelembe kell venni, ezekre terveket kell készíteni. A parancsnok felelőssége, hogy szinte minden helyzetben feltegye magának a kérdést: „*Mi lenne, ha...?*”

Terep és időjárás elemzés

A beépített területeken vívott harc során végrehajtott terepelemzés jelentősen eltér a nyílt területeken alkalmazott módszerektől, az időjárás elemzése viszont alig különbözik, csupán a légeszközök alkalmazását illetően tevődik át a prioritás sorrendje. A legfontosabb jellegzetesség az épületekből adódik. A terepelemzés jellegzetességei a következők lehetnek:

a. A katonai térképek általában nem biztosítanak kellő információt ahhoz, hogy megtervezzük a beépített terület ellen vívott harcot, mivel nélkülözik a kellő részletességet. A növekedésből adódóan a városok és falvak állandóan változnak (új épületeket emelnek és régieket rombolnak le).

Ebből kifolyólag bármely az adott területről készült térkép (legyen az akár speciális várostérkép) valószínűleg pontatlan lesz. Kiemelkedő jelentősége van a légi fényképeknek, műhold felvételeknek, illetve a felderítő repüléseknek a művelet előtt és közben egyaránt.

- b. A harc megvívásának módjai a beépített területen viszonylag kis körzeten belül is többször megváltozhatnak. A véletlenszerű vagy szándékos rombolások következtében nagy mértékben változhat a „táj” jellege, eltűnhetnek tájékozódási pontok, a mozgást befolyásoló akadályok keletkezhetnek, és további védelemre alkalmas állások keletkezhetnek.
- c. A beépített területen vívott harc során fontos, hogy az alábbi térképeket, dokumentumokat beszerezzük (amennyiben lehetőség van rá): pincerendszerek, aluljárók, földalatti víz és vezetékhálózatok, útvonalak és vasútvonalak rendszere, üzemyanyag és gáztöltő állomások egyéb raktárak elhelyezkedése, villamos energiaellátó állomások, híradóeszközök létesítményei. A földalatti pince és csatornarendszerek kisebb csapatok rejtett mozgását teszik lehetővé. Az út- és vasútvonalak, pedig a városrészek közötti mozgásokat biztosítják és olyan helyekre vezetnek, amelyek valószínűleg meg vannak erősítve. A különböző szolgáltatási létesítményeket a beszivárgó egységek kedvelt célpontjai illetve nagymértékben hátráltatják a védők képességei, amennyiben tisztítjuk őket.
- d. A terepelemzés során bizonyos jelentősebb középületeket mindenképpen érdemes részletesen megvizsgálni. Ilyenek lehetnek például a kórházak, amelyeket tilos támadni, hacsak sebesült ellátáson kívül más katonai célra nem használják őket. A légiriadók esetén használt óvóhelyek, pedig a civil lakossággal való bánásmód fontos körletei lesznek.

- e. A stadionok, parkok, sportpályát és játszótérek szintén különös figyelmet érdemlő területek. Ezekben a helyeken civil vagy hadifogolygyűjtő helyeket, kihallgató központokat lehet berendezni. Ezek a nagyobb nyílt területek még helikopter leszállóhelyként is alkalmazhatóak. Ugyanakkor logisztikai anyagellátó helyeket is be lehet itt rendezni, mivel általában központi elhelyezésűek.
- f. A különböző építőanyag ipari létesítmények (téglagyarak stb.) kínáló nyersanyagforrást biztosítanak a védelem és akadályrendszerek berendezéséhez, amennyiben nem áll kellő mennyiségű rom rendelkezésre. Az itt dolgozó szakemberek szintén felhasználhatóak az akadályrendszerek létesítése során, mivel a rendelkezésükre álló eszközökkel és szaktudásukkal tovább erősíthetik azokat.
- g. Az utak, folyók és patakok nagy sebességű megközelítési útvonalakat biztosítanak. A műszaki csapatok ugyanakkor robbantásra, pusztításra kijelölt objektumokat vizsgálják meg és elkészítik a szükséges számvetéseket.
- h. A fürdők, uszodák és ciszternák kiváló fürdető helyek. Ugyanakkor víztározóként is alkalmazhatóak, amennyiben a különböző szolgáltatások felmondják a szolgálatot.
- i. A helyi rendőr szervezetekkel és egyéb fegyveres testületekkel szoros együttműködést kell kialakítani, mivel harci képességeiken túl rengeteg információt is biztosíthatnak.
- j. Külön kell vizsgálni a kiemelkedő tereptárgyakat, hiszen azok a légiroham szállító eszközei alkalmazását korlátozhatják.
- k. Időjárás. A csapadék (különösen hideg időjárás esetén) jelentős mozgást befolyásoló tényező. Amennyiben a villanyáram jelenlétét is figyelembe vesszük a csapadékkal párosítva szintén veszélytényezőként kell

számolnunk vele. A fényviszonyokat is figyelembe kell vennünk, hiszen bármikor előfordulhat, hogy a sötétben való mozgás során megvilágított területre érünk, amely vakítja a katonákat, illetve az éjjellátó műszereket.

Előkészületek

A beépített területeken vívott harc előkészületeit is ugyanolyan sorrendben kell végrehajtani, mint a kevésbé speciális esetekben, de itt is vannak területek, amikre érdemes odafigyelni. Ezek a következők:

- a. Az egészségügyi ellátás rendszerét mindenképpen érdemes alaposan átgondolni és be is gyakoroltatni az állománnyal (a kijelölt sebesülthordók számát meg kell többszörözni, mivel várhatóan nagy mennyiségű sebesülttel számolhatunk).
- b. A lőszerutánpótlás rendszerét is alaposan át kell gondolni (ez a logisztikai tervek egyik kulcsfontosságú részét képezi). Elsősorban ebből az anyagkategóriából számolhatunk fogyással, bár védelmi jellegű harcfeleladatoknál a víz is nagy mennyiségben fogyhat (amennyiben az ellenség gyűjtő lövedékekkel is megpróbálja a védelmi állásokat felgyújtani). Ki kell használni a légi utánpótlásban rejlő lehetőségeket is, hiszen így a szükséges és csak a szükséges utánpótlás a kellő időben a lehető legalkalmasabb helyen vehető át.
- c. A civilekre különösen nagy gondot kell fordítani a tervezés során és a begyakorlások alkalmával is mindenképpen ki kell jelölnie a parancsnoknak „civileket” hogy a katonák hozzászokjanak ahhoz az érzéshez, hogy nem csupán „kombattánsok” tartózkodnak a területen. A civil menekültek hátraszállítását is érdemes begyakoroltatni az állománnyal, mert nagyobb települések esetében ez akár komoly erőket is igénybe vevő feladat lehet.

A KIRAKÁSI TERV

A Kirakási Tervnek összhangban kell állnia, és támogatnia kell a Földi Tevékenységek Tervét. A Kirakási Tervet a légi műveleti parancsnok dolgozza ki. A Kirakási Terv meghatározza az alegységek hadműveleti területre történő érkezését, biztosítva, hogy az alegységek a megfelelő helyen és a megfelelő időben legyenek felkészülten a feladat végrehajtására. A Kirakási Tervnek három fő eleme van:

1. A légiroham harccsoport parancsnoka és törzse által kiválasztott kirakó körlet (körletek) melyek kiválasztásában a légi műveleti parancsnok és törzse nyújtott szakmai segítséget.
2. Leszállási alakzat melyben a földi lépcső kirakásra kerül, úgy, hogy a kirakás és a feladat megkezdése a legrövidebb időn belül megkezdődhessen.
3. A kirakás támogatásához szükséges tüzéségi támogatást nyújtó alegységek és a tervezett tüzek.

Előfordulhat, hogy a meglepés érdekében a kirakókörlet tüzéségi előkészítése elmarad, azonban minden tüzet, így a tüzelőkészítést is minden esetben tervezni kell. A tervezett tüzek általában nagyon intenzív rövid tűzcsapásokból áll, melyek maximálisra fokozzák a meglepést és a sokkhatást. Közvetlenül az első támadó alegységek leszállásáig tartanak.

Ezen kívül a kirakási tervnek tartalmaznia kell:

- a fő és tartalék kirakó körleteket;
- a rendelkezésre álló fedezékeket;
- a levegőből történő azonosítás lehetőségeit;
- a kirakó körlet kijáratait;
- a kirakó körlet befogadóképességét;
- a kirakó körlet biztosításának részleteit;
- a kirakás alakzatát;
- a megközelítés és távolodás irányait;
- a kirakó körlet tüzéségi előkészítésének tervét;

- a légiszállító eszközök tevékenységének rendjét a kirakás után;
- a kirakó körletet megjelölő állomány tevékenységének rendjét, amennyiben alkalmazásra kerülnek.

A kirakás végrehajtását tovább könnyítheti a különböző technikák alkalmazása, mint az alpin-, illetve a gyorskötéses kijuttatás.

A LÉGIMOZGATÁSI TERV

A légimozgatási terv meghatározza a repülések, be és kirakások időrendjét mind az alegységek, mind a szükséges anyagi készletek vonatkozásában a berakó körlet és a kirakó körlet között. A légimozgatási tervet általában a légi műveleti parancsnok és törzse dolgozza ki. A terv koordináló intézkedései meghatározzák a repülési útvonalakat, a légi ellenőrző pontokat a repülési sebességet, magasságot, alakzatot. A légimozgatási tervnek ezeken kívül tartalmaznia kell:

- a repülési útvonalakat;
- a megindulási és szétbontakozási pontokat;
- repülési folyosókat;
- repülési tengelyeket;
- a berepült repülési útvonalakat;
- a repülési útvonalak ellenőrzésének metódusát;
- a terepkövető repülések rendjét;
- a támogató tüzeket a repülési útvonalakon;
- alternatív híradás módját.

A BERAKÁSI TERV

A berakási terv a légimozgatási terven alapszik. Biztosítja, hogy az alegységek felszerelések a megfelelő szállítóeszközezre kerüljenek. Általában a berakásnál a keresztbe történő rakodás nem csak a személyi állományánál, felszerelésnél, hanem a vezetési eszközöknél követelmény, minden alegységnek, eszköznek, és fegyverrendszernek

képesnek kell lennie a harctevékenységek azonnali megkezdésére a kirakást követően. A legfontosabb alegységek, felszerelések elsőként berakása és kiemelésének tervezése adja az ütközési tervet, mely biztosítja a legfontosabb alegységek és felszerelések szállítását amennyiben meghibásodás vagy baleset történne berakás során. A berakási terv lehet a SOP-k része. A berakási terv elkészítésénél figyelembe kell venni:

- a keresztbe történő rakodás követelményeit;
- a berakó körletek kijelölését (fő és tartalék) alegységenként;
- ütközési, veszélyeseti tervet;
- a berakó körlet komendáns szolgálat és őzrés - védelem kérdéseit;
- az utakat, útvonalakat a gyülekezési körlet és a várakozási körlet, valamint a várakozási körlet és berakó körlet között;
- az utántöltések rendjét (lőszer, üzemanyag);
- a harci helikopterek alkalmazásának rendjét a berakás során.

A VÁRAKOZÁSI TERV

A várakozási terv a berakási terven alapul és előírja az alegységek érkezési idejét a berakó körletbe a rendezett, pontos berakás végrehajtása érdekében. Általában 15 perccel a légiszállító eszközök érkezése előtt az alegységeknek és anyagoknak a berakókörletben kell lenniük berakásra készen. A várakozási terv ismét meghatározza a berakás részleteit, a repülési útvonalakat a berakó körletbe és meghatározza az összeköttetés felvételének rendjét a repülő és szárazföldi erők között, valamint a repülő és repülő erők között. A repülő erők levegőben történő összeköttetés felvétele nem javasolt.

ÖSSZEFOGLALÁS

A jelenlegi és várható műveleti környezetben a beépített területen vívott harc kike-

rülhetetlen marad. Ha figyelembe vesszük az iraki és az afganisztáni műveleteket – legyen az aktív harc, vagy béketámogató művelet – megkérdőjelezhetetlen a helikopterek alkalmazásának jelentősége. Éppen ezért ezen két szegmens ötvözésének elemzése, illetve az arra történő felkészülés – amely a légiroham, légimozgékonyaságú műveletekben manifesztálódhat – véleményem szerint a siker záloga lehet a műveleti területeken jelen lévő erők szempontjából. Erre a tevékenységre is azonban kellő mértékben fel kell készülni, amely ezen tevékenység végrehajtására tervezett kötetlékek alaprendeltetésből adódó feladatai a kiképzés mindennapjaiban. Látható, hogy ezen műveletek nem csak abban különböznek, hogy az erők kiszállítása helikopterekkel történik, hanem a pontos végrehajtás más képességek alkalmazási képességét, ugyanakkor módosított gondolkodási módot is igényel. Ugyanakkor a flexibilitás, reagálási képesség és a centralizált vezetéshez szükséges kommunikáció hatékonyságát növeli a különböző haderőnemek képviselői közötti bajtársiasság. Ezért adhat előnyt a Szolnokon szolgáló alakulatok békeidőben megvalósuló közös kiképzési tevékenysége, hiszen pilóták, gépszemélyzetek, szakasz-, századparancsnokok ismerik és elismerik egymást és egymás harctevékenységi formái végrehajtási metodikáját.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Könnyű Vegyes Zászlóalj Doktrínája – MH ÖHP – 2005
- Porkoláb Imre százados - A zászlóalj (alkalmi harci kötelék) harca beépített területen – ZMNE, TDK pályamunka – 2002
- A Könnyű Vegyes Zászlóalj harcszabályzata
- FM 90-10 – MOUT – HQ Department of the Army – Washington – 1996.
- FM 90-10-1 – An Infantryman's Guide to Combat in Built Up Areas – HQ Department of the Army – Washington – 1993

NAGY NORBERT SZÁZADOS: A BEÉPÍTETT TERÜLETEN VÍVOTT HARC¹ SORÁN HASZNÁLT ESZKÖZÖK FEJLŐDÉSI IRÁNYAI

A katonai szakértők véleménye többé-kevésbé megegyezik abban, hogy a jövő háborúiban megnövekszik a beépített területen vívott harc jelentősége. A közelmúlt helyi háborúinak tapasztalatai azt mutatják, hogy a tendencia egyértelmű az iraki, csecsenföldi konfliktusok jelentősebb harci eseményeinek is a lakott településeken vívott események számításra. Faluddzsa, Groznij neve a háborúk jelentős eseményeit, és legnagyobb veszteségeit jelentik a résztvevő felek számára.

A harc megvívásának módját és az alkalmazott eljárásokat mindig befolyásolták a rendelkezésre álló erőforrások, a terepviszonyok és egyéb körülmények.

A folyamatosan fejlődő hadtudomány igyekszik a rendelkezésre álló technológiai színvonal és lehetőségek figyelembevételével a lehető legmegfelelőbb harceljárásokat, módszereket a katonák rendelkezésére bocsátani. A meglévő emberi erőforrások, anyagi eszközök valamint a harc megvívá-

sának egyéb körülményei – terep, éghajlati és időjárási körülmények - határozzák meg a parancsnokok számára a kívánt cél elérésére legalkalmasabb eljárásokat, módszereket.

A parancsnokok és törzsek a lehető legtöbb információ begyűjtése és értékelése során gondosan elemzik a katonai művelet által igénybevett földfelszín, terepszakasz jellegét, jellemzőit, különösen:

- A figyelési lehetőségeket, láthatósági viszonyokat: Nyílt, jól belátható, vagy átszegdelt, sok fedett területtel, holtterekkel rendelkező. A felszín, a növénytakaró valamint az építmények álcázó képessége milyen előnyöket és hátrányokat jelent.
- A terület akadály jellegét: Mennyire akadályozza a csapatok mozgását, tüzének és harcának vezetését. Lehetővé teszi-e a lánc-talpas, kerekes járművek és a gyalogos kötelékek mozgását, a manőverek tűzzel való támogatását.
- A talajviszonyokat, melyet minden esetben az időjárási és éghajlati körülmények figyelembevételével együtt elemeznek.

A beépített területen vívott harc szerepének növekedése maga után vonta az ilyen körülmények között használt speciális eszközök megjelenését, illetve a korábban használt haditechnikai eszközök átalakulását.

HARCJÁRMŰVEK

A harctevékenységek jelentős részét a lövés alegységek bázisán létrehozott harccsoportok folytatják. Állományukban jellemzően

1 A címben szereplő „beépített területen vívott harc” fogalmát a szerző tartalmilag egyezőnek tekinti a helységr harc, városharc kifejezések jelentésével, azonban szakszerűbbnek tartja a beépített terület kifejezést, mivel az ipari létesítmények, egyéb ember által alkotott, harcászati, hadműveleti szintű akadályt képező - és ezért különleges harceljárásokat igénylő - infrastruktúra birtoklásáért folyó harc tartalma így fejezhető ki legteljesebben. A cikkben a szóismétlések elkerülése érdekében ezért többféle kifejezés is előfordul, értelmezésbeli különbséget tenni azonban nem célszerű.

jelen vannak a lövész, harckocsizó fegyveremek, felderítő, műszaki szakcsapatok, illetve egyéb harctámogató (tüzér, vegyvédelmi, stb.) és harci kiszolgáló erők alegységei. Az ilyen ideiglenes kötelékek, harccsoportok által alkalmazott harcjárműveknek is meg kell felelni a helységben vívott harc által támasztott követelményeknek. Az utóbbi idők helyi háborúinak tapasztalatai alapján ilyen sajátosságos, a hagyományos körülményektől eltérő kihívásnak tekinthetők a harcjárművek és személyzeteik számára az alábbi jellemzők területén:

- **Figyelés:** Az épületek és egyéb akadályok száma és jellege miatt megnövekedett a járművek közvetlen környezetének holttér mentes megfigyelésének igénye. Ennek érdekében a meglévő harcjárműveket körbeforgatható vagy panorámisztikus (körfigyelésre alkalmas) kamerákkal szerelik fel, melyek függőleges tartományban és horizontálisan is jóval nagyobb terület megfigyelésére alkalmasak éjszaka és rossz látási körülmények között is, mint a korábbi figyelőprizmák, rések. Sok járművet nagyobb felületű, 5-10 cm vastag golyóálló üveg ablakokkal látnak el ugyanabból a célból. Terjednek a tolató- és más nehezen belátható részek figyelését lehetővé tevő kamerák, melyek mind a vezető, mind a jármű parancsnoka részére biztosítják a holttér mentes figyelés lehetőségét éjszaka is.
- **Páncélvédelem:** A beépített terület sajátosságai és a szembenálló fél technológiai színvonala miatt a kinetikus energiával tisztító hagyományos páncéltörő fegyverek kevésbé jelentenek veszélyt. Sokkal inkább a kumulatív elven működő harckocsiaknak és a házilag készítésű robbanóeszközök (Improvised Explosion Device, IED) ellen kell védeni a járműveknek a bent ülőket. Az aknák elleni

védelem növelésére a régebbi gyártású járművek belső berendezéseit átalakítják. Ennek során nem a jármű padlójához, hanem a tetőszerkezethez rögzítik az üléseket olyan energia elnyelő módon, hogy a robbanás során csökkentse a benn ülőkre ható gyors és intenzív erőhatásokat. Az egyéb felszereléseket megfelelően rögzítik, hogy ne okozzanak sérüléseket a jármű belsejében elszabadulva. Az új építésű járművek haspáncélját V keresztmeteszűre alakítják ki, hogy a robbanások ereje ne merőlegesen hasson a lemezekre, illetve igyekeznek a küzdőteret magasabb és védettebb helyen elhelyezni. A motor és egyéb fődarabok (futómű, erőátvitel) sok esetben kívülről kapcsolódnak a kellően szilárd és védetten kialakított járműtesthez. Az Irakban és Afganisztánban használt amerikai járművek kiegészítő páncélvédelmét sokszor egy a jármű testtől körülbelül 1 m-re elhelyezett rácsszerkezettel oldják meg. Ez a megoldás az RPG-7 gránátjai ellen véd, ugyanakkor nem akadályozza a kilátást és a kézfegyverek használatát. Hátránya, hogy megnöveli a jármű szélességét, korlátozza manőverező képességét.

- **Mozgékonyság:** Mivel a helységben vívott harc többnyire szilárd burkolatú, kiépített úthálózattal ellátott településeken zajlik ezért a mostanában rendszerbe állított páncélozott járművek kivétel nélkül gumikerekes futóművel rendelkeznek. Másik ok, amiért mellőzik a bonyolultabb és költségesebb láncaltapas járószerkezetet, a nagyobb sebesség, melyet a kerekes futóművek nyújtanak. Azt azonban meg kell említeni, hogy az iraki településeket jellemző viszonyoknak (autópályák, kiépített utak, sík vidék) megfelel ez a megoldás, azonban Afganisztán vagy Csecsenföld hegyvidékes, úttalan harcmezőin már valószínűleg nem. Az amerikai konstruktőrök igyekeznek növelni a terepjáró ké-

ességét, az oroszok pedig továbbra is BMP-3 szerű harcjárművekben látják a jövőt. A német Puma jelenleg az egyik legkorszerűbb gyalogsági harcjármű, kiemelkedő védelemmel és túlélőképességgel, melyhez kiemelkedő tömeg is társul (34–43 t). Ezt a tömeget már csak lánctalpas futóművel lehet a harc követelményeinek megfelelően mozgatni. E mellett a németek kifejlesztették a Boxer nevű 8 kerekű járművet is mely szintén magas védelmet biztosít, de a jelenlegi békeműveletek során jobban alkalmazható. Ez a fajta kettőség a komoly hadseregek mind-egyikében megfigyelhető. Az amerikaiaknál a Bradley-Stryker² páros, az oroszoknál a BMP-BTR, de még a román MLI-84M és Mowag Piranha járművek³ esetén is elmondható, hogy egyszerre több különböző képességekkel rendelkező harcjárművet tartanak rendszerben. A helység-harc szempontjából a lánctalp mellett szóló érv a fordulékonyaság, ezzel szemben fontos hátrány, hogy jellemzően hangosabb, mint a gumikerekes megoldások. A rombolásokon azonban egyértelműen könnyebben mozog, illetve a nagyobb átvihető vonóerő miatt épületek rombolására, falak „leküzdésére” alkalmasabb.

- **A fegyverzet hatékonysága:** A beépített területeken vívott harc egyik sajátossága, hogy a harcjárművek fegyverzetét na-

gyobb függőleges szögterományban kell alkalmazni. Ez a probléma elsősorban a harcokocsiknak jelent gondot. A keleti technológiai kultúrát képviselő (értsd: orosz eredetű) harcokocsi lövegek csak rendkívül szűk tartományban, általában -9 - + 13 fok között, a nyugati társaik sem sokkal nagyobb mértékben, jellemzően -11 - + 20 fok között mozgathatóak. A gyalogság által használt harcjárművek toronyfegyverzete ettől tágabb határok között mozgatható, többnyire -20 és + 60 fok között képesek tűzfeladatot végrehajtani. Azonban sokszor ez is kevés. A negatív szögteltetés mértéke alapvetően befolyásolja a jármű előtti és körülöttei holtter nagyságát, melyet a jármű pillanatnyi hossz és oldal irányú dőlése befolyásolhat. A fegyverzet emelkedésének a magas épületek emeletein megbúvó ellenség leküzdésekor van jelentősége. Ha figyelembe vesszük, hogy gyakran szűk utcákban kell a tűztámogatást biztosítani a gyalogság számára, akkor sokszor még a 90 fokos függőleges mozgathatóság is jól jönne. Ebből a szempontból a BTR-80A kifejezetten jónak mondható 85°-os értékkel rendelkezik. Másik fontos követelmény, hogy a fegyverzett ne legyen túl nagyméretű, ne akadályozzák a fegyverzet (torony) mozgathatóságát a szűk utcák, villanyoszlopok. Ez a probléma szintén a harcokocsik és hosszú lövegsővel rendelkező járművek alkalmazása során jelentkezhet. Megoldás egyelőre nincs, az alkalmazásnál a parancsnoknak és a személyzetnek különösen körültekintően kell eljárnia. A helység-harc újfajta löszerek megjelenését eredményezte, melyek egyik érdekes képviselője az amerikai M1028 (Canister)⁴ repesz löszér az M1-es harcokocsi M256-os

2 A Bradley váltótípusa valószínűleg az FCS program keretében kifejlesztett könnyebb, de szintén lánctalpas eszköz lesz. A Stryker átmeneti járműnek készült, de a folyamatos fejlesztéseknek és korszerűsítéseknek köszönhetően valószínűleg sokáig rendszerben marad.

3 Románia az elmúlt években 31 db Piranha harcjárművet vásárolt elsősorban Afganisztáni missziós feladatai ellátására. Ezzel párhuzamosan az utóbbi tíz évben legalább három különböző kerekes harcjárművet fejlesztettek ki, B-33 Zimbru néven gyártják a BTR-80-ast, valamint legyártottak és modernizáltak 178 db MLI-84M jelű gyalogsági harcjárművet.

4 M256 120 mm smoothbore gun, oktatási segédanyag, www.inetres.com/gp/military/cv/index.html

lővegeihez. Ez a gránát a lövegcső elhagyása után azonnal robban és elpusztítja a járműre felkapaszkodott vagy a közelében tartózkodó katonákat. Természetesen használata alapos koordinációt és folyamatos figyelmet igényel a saját gyalogság kímélése érdekében.

- **Kommunikáció:** A harcjárművek és egyéb páncélozott járművek mindegyike rendelkezik beépített rádió berendezéssel, a legtöbb pedig fedélzeti kommunikációs rendszerrel (un. belső beszélgető berendezéssel a régebbi orosz járműveknél) is. Már korábban volt néhány járművön külső kommunikációs csatlakozási lehetőség, a járműről szállt, vagy azt kísérő gyalogság részére, azonban a helység harcban minden olyan harckocsit és páncélozott harcjárművet felszerelnek, melyek ilyennel korábban nem rendelkeztek. A kommunikáció egyik fontos területévé lépett elő az utóbbi időben – szintén a közelmúlt harctéri tapasztalatai eredményeként - a harctéri azonosítás⁵. Az ötlet, illetve az igény nem új, a légi erők már hosszú ideje rendelkeznek erre a célra kifejlesztett rendszerekkel. A szárazföldi műveletekben az utóbbi időben kezd teret nyerni az elgondolás. Az egyik legkorszerűbb az amerikai Blue Force Tracking nevű rendszer, mely nagyban megkönnyíti a harcvezetést rossz látási viszonyok esetén is. Használatával minimalizálhatók a „baráti tűz” által okozott veszteségek. A rendszer természetesen drága, és megfelelő logisztikai háttérrel igényel,

azon felül, hogy megköveteli a hálózatalapú hadviselés feltételeinek megteremtését, illetve meglétét.

Az utóbbi években a katonai műveletek során a harcjárművek specializálódtak, a műveletek jellegéhez jobban igazodó eszközök jelentek meg. A 2003-as Irak elleni amerikai támadás során a hagyományos páncélos és gépesített erők tömeges bevetésével nagy támadási ütemben, gyorsan előretörő kötelékek alkalmazásával ért el sikereket a támadó fél. E műveletek során az M1-es harckocsik, M2/M3-as gyalogsági harcjárművekkel felszerelt kötelékek jelentették a fő ütőerejét a szárazföldi csapatoknak. Ahogy változott a hadművelet jellege és kezdett egyre inkább a terület megtartásáért folytatott megszálló tevékenységgé változni, úgy lett szükség más páncélozott járművekre. Ha minden az amerikai tervek szerint alakult volna, akkor a hagyományos támadó harctevékenységi formát egy békefenntartó jellegű tevékenységnek kellett volna követni. Ehhez már természetesen nem harckocsikra és nem Bradley harcjárművekre van szükség. A könnyebb és a hagyományos páncéltörő fegyverektől kevésbé védett gumikerekes járművek térnyerése következett. Azonban a tevékenység jellege nem a balkáni békefenntartó műveletekhez hasonlóan alakult, sokkal inkább egy fegyveres felkelés leveréséhez hasonlított.

RUHÁZAT ÉS FELSZERELÉS

A beépített területen folytatott harctevékenység speciális követelményeket támaszt a katonák által használt ruházati anyagokkal és málha rendszerekkel szemben. A szűk helyeken, csatornában, rombolt részeken történő mozgás nem teszi lehetővé nagy mennyiségű fegyverzettel és felszereléssel való mozgást. Azonban a helység harc sajátosságai ezt kevésbé igénylik, mivel ritkán kell nagy távol-

5 A demokratikus országok katonai kultúrája nagyobb jelentőséget tulajdonít az emberi életnek, különösen a saját emberveszteségek vonatkozásában. A korszerű hadviselési formák így nem nélkülözhetik a csapatok megbízható célazonosító képességét, ezért minden fejlett vagy korszerűsödő hadseregben nagy figyelmet szentelnek a saját idegen felismerő rendszereknek

ságokat leküzdeni, illetve a lőszer és egyéb harcanyagok készletezése a harctevékenység helyszínén többnyire megoldható.

A szűk nyílások, nagy szintkülönbségek megkövetelik, hogy a harci ruházaton olyan ergonomikus kialakítású, erős pántok és kapaszkodók legyenek, melyek megkönnyítik a sérült, vagy nehezen mozgó katonák szállítását, emelését. A ruházat kialakításakor figyelembe kell venni, hogy nem csak a hagyományos felsőruházatot kell így kialakítani, hanem a harc közben a katonán lévő felszerelést, védőmellényt, mátha rendszert. Fentiekből következik, hogy a ruházatnak, málharendszernek és a védőfelszereléseknek egy egységes koncepció szerint kialakított ruházati és felszerelési családot kell alkotni, melynek elemei a feladat, a lehetőségek és a fegyverzet figyelembevételével a használó (a katona, illetve parancsnokai) által tetszőlegesen összeállítható, kombinálható. Ebből következik, hogy egy komoly haderő nem engedheti meg, hogy katonái innen-onnan összeszedett, különböző eredetű (különböző koncepció szerint alkotott) felszereléseket használjanak.

A ruházat és egyéb személyi felszerelés színe, mintázata a mai katonai divat szerint terepszínű, a korszerűbbek „digitális”, az emberi szem számára elmosódott képet adó mintázattal rendelkeznek. A beépített területen folytatott műveletek során azonban a legjobb szín a por, beton és sár színe, uralkodó mintázat nincs, így a szürke, homok színek pasztell árnyalatai lehetnek előnyösek. Általában nincs a helységharchoz rendszeresítve külön ruházat, azonban a harc körülményei gyakran arra kényszerítik a katonákat, hogy a helyszínen talált anyagokból készítsenek álcázó eszközöket, vagy egézsítsék ki felszerelésüket (például hátizsákok, sisakálcák, álcatakarók stb.). Ilyen esetekben az említett színösszeállítás előnyösebb, mint a hagyományos terepszín.

A beépített területen vívott harc során különösen fontos a katonák által békeidőben nem kedvelt védőfelszerelések használata. A lehulló törmelékek, kódarabok ellen még a régebbi típusú sisak is jó védelmet adhat, a szétrepülő apró kő és fadaraboktól a divatos, de sisakhoz viselhető, a fegyverek használatát nem korlátozó szemüvegek jelenthetnek védelmet.⁶ Hallásvédő használata hatványozottan indokolt, mert a helységekben, épületek között a lövések, robbanások zaja sokkal erősebb, mint nyílt területen. A repesz és lövedékálló mellények, az újabban ezekhez kapcsolható kiegészítő védőeszközök (váll, térd, alsótest védő eszközök) használata szintén életbevágóan fontos lehet és javasolt. A katonáknak még a nappali harctevékenység idején is rendelkezni kell megfelelő világító eszközökkel (elemlámpákkal, világító fáklyákkal), mivel az épületekben, csatornáknak az erődítési munkák és rombolások miatt gyakran lehet ezekre szükség a sötét helyeken.

Az éjszakai harcképesség megköveteli a megfelelő éjjellátó berendezések használatát. Az elmúlt években nálunk is megjelentek a korszerű, sisakra szerelhető – maradékfény erősítésű – berendezések. Az egyik legfejlettebb és a korszerű hadseregekben széleskörűen alkalmazott eszköz az AN/PVS-14, mely minden egyes katona számára biztosítja a harcképességet éjszakai körülmények között. Ezek az eszközök binokulárisak, könnyen használhatóak és kis tömegűek, nem igényelnek különösebb karbantartást, szakértelmet használójuktól. Beszerzési áruk ellenben jelentős, 1,1 -1,5 millió Ft körüli, ezért elterjedése nem várható a közeljövőben a harcoló alegységeknél. Az USA folyamatosan innovációt folytat ezen a területen is, ezért már léteznek még kisebb és hatékonyabb sisakra vagy fejre szerelhető éjjellátó berendezések.

6 IAN KEMP: Ocular Armour, ARMADA International 2009/6:23.o., 19-39. sor

Ugyan nem csak a helység harc körülményei kívánják meg, de fontos, hogy a ruházat és védőfelszerelés sérülés esetén gyorsan és egyszerűen eltávolítható legyen a katonáról, hogy az egészségügyi ellátást minél előbb és szakemberrel meg lehessen kezdeni.

Fenti követelményeknek minden szempontból megfelelő ruházat, málha és védőfelszerelés rendszer kifejlesztése, kialakítása nem egyszerű feladat, minden korszerű haderő folyamatosan kutatja, fejleszti és korszerűsíti a katonák egyéni felszerelést, ruházatát.

GYALOGSÁGI FEGYVEREK ÉS LŐSZEREIK

A helység harcban a rendszeresített egyéni és kollektív fegyvereket kell és lehet használni, azonban vannak különleges, főleg ilyen jellegű feladatoknál használható fegyverek.

A hagyományos gépkarabélyok legelterjedtebb lőszerai az amerikai 5,56 x 45 mm-es SS109, a jó öreg 7,62 x 39 mm-es Kalasnyikov lőszer (nálunk 43M), valamint az ebből kialakított orosz 5,45 x 39 mm-es lőszer. Bár teljesítményük különbözik, az épületek közötti harctevékenység során előnyei és hátrányai egyaránt vannak mindhárom lőszernek. Átütőképességük fontos a vékonyabb falak, földhányók leküzdése során, küllisztikai jellemzőik, röppályajellemzőik azonban kevésbé fontosak, mivel a lőtávolságok jellemzően kisebbek, mint a hagyományos harctevékenységi formák esetén. A különleges vagy rendfenntartó feladatu alkatatok, szervezettek általában kisebb teljesítményű géppisztolyokkal vannak felszerelve, melyek lőszerai kisebb átütőképességgel rendelkeznek, azonban használatuk könnyebb, tűzgyorsaságuk megfelelő a városi harcok során. Európában a 9 mm x 19 mm-es, az Egyesült Államokban ezen kívül a nagyobb

teljesítményű pisztolylőszeret használnak ezek a fegyverek. Az oroszoknál néhány évvel ezelőtt megjelent a 9 mm x 39 mm-es lőszer, mely már egy átmenetnek tekinthető a pisztoly és karabély lőszer között, így teljesítménye is a két lőszer típus közé tehető. Erre a lőszerre egy sor különleges fegyvert szerkesztettek és rendszeresítettek, hangtompítóval mesterlövész (!) és víz alatti harctevékenységre egyaránt. A világ legjobb katonai és különleges, illetve rendvédelmi feladatokra használható géppisztolya a német MP-5 és változatai. A világ összes komoly haderejében, minden valódi elit alakulatnál rendszeresítették és széles körben használják rendkívül megbízható szerkezete, kiváló minősége és a rendkívül nagyszámú speciális kiegészítő, tartozékok miatt. A gépkarabélyok tekintetében még az amerikai M4 és különböző változatai uralkodnak a nyugati féltekén, azonban a német G36-os és a belga eredetű FN Herstal cég termékei (SCAR fegyvercsalád) minőségük és megbízható szerkezetük miatt egyre terjednek.⁷ Keleten a Kalasnyikov konstrukció számtalan változata továbbra is gyártásban van, többféle ürmérettel és lőszerrel.

A helység harc során használt különleges löfegyverek között a sörétes fegyvereket kell említeni, melyeket gyakran különleges zártórólőszerrel használnak. A sörétes lőszer használata helyiségek, lépcsőházakban rendkívül kis távolságon használható célzás helyett „irányok megtisztítására”. A távcsöves puskák beépített területen is fontos feladatokat segítenek megoldani, bár a lőtávolságok kisebbek. Nagyon jelentősége a puskák teljesítményének, a lőszer (lövedékek) átütőképességének. A hőképző berendezésekkel (irányzékokkal) felszerelt fegyverekkel az álcázott, vagy vékonyabb falak, kerítések mögé bújó ellenség is felderíthető, illetve

7 ARMADA International: Special Operations Equipment 2009, 34.o., 24-36.sor

leküzdhető. A nagyteljesítményű távcsöves puskák az amerikai M2 Barret (12,7 mm), a magyar Gepárd (12,7-14,5 mm) és más hasonló fegyverek, illetve a nehézgéppuskák.

A kollektív fegyverek általában a tűzcsoportonként egy darab támogató fegyver, mely a korábban golyószórónak nevezett fegyverek mai megfelelője. Jellemzője, hogy karabély löszert tüzel, azonban hosszabb csővel, villaállvánnyal, nagyobb tárkapacitással, sokszor hevederes lőszeradogatással rendelkezik. Képességei szerint hosszabb sorozatokkal, a karabélyoknál nagyobb lőtávolságon tudja támogatni a kisalegység harctevékenységét, természetesen kezelője ennek megfelelően kisebb mobilitással bír, mint a karabéllyal felszerelt társa. Jellemző típusa a belga eredetű M249 Minimi, hevederes adogatású támogató fegyver.⁸ Lőszere az amerikai 5,56 x 45 mm-es SS109 jelű lőszer. A keleti blokkban korábban az RPK és RPD golyószórók voltak elterjedve, azonban a PKM géppuska feleslegessé tette ezeket a fegyvereket. A géppuskák hagyományosan a 7,62 mm-es űrméretet használják, keleten a 7,62 x 54R jelű peremes puskalőszer (nálunk 39M), nyugaton a 7,62 x 51 mm-es méretű, kissé alacsonyabb teljesítményű tekinthető elterjedtnek. Ezek a lőszer nagyobb átütőerővel, kedvezőbb küllballisztikai jellemzőkkel, és nagyobb tömeggel rendelkeznek, mint a karabélylőszer. Általában rajonként egy –két darab van rendszeresítve. A mai géppuskák hatásos lőtávolsága 800-1 200 m, így a kisalegységek legnagyobb tűzerejű sorozatlövő fegyverei, kezelőik mozgékonyasága azonban alacsony. Valószínűleg az egyik legjobb ebben a kategóriában az orosz PKM. Könnyű, egyszerű szerkezetű, igénytelen, megbízható és pontos, olyannyira, hogy jelenleg nem tervezik leváltását. Helység harcban azonban a mini-

mális mozgás alapkövetelmény, még a védelmi jellegű feladatoknál is biztosítani kell a gyors tüzelőállás váltás, az átcsoportosítás lehetőségét.

A kisalegységek egyéni és kollektív fegyvereinél ma már szintén alapkövetelmény, hogy szabványos sínekkel az oldalukon, alsó és felső részükön bármilyen korszerű és a jövőben megjelenő még korszerűbb optikai berendezésekkel és egyéb kiegészítőkkal lehessen folyamatosan hatékony és az elvárásoknak megfelelő fegyverként használni. Ilyen kiegészítők a különféle lámpák, lézeres segédírányzések, éjjellátó berendezések és optikai irányzések, gránátvető csövek, markolatok, villaállványok, bajonetek valamint számtalan szükséges felszerelés.

Néhány haderőben használnak nehézgéppuskákat a gyalogság harcának támogatására, azonban, ezek nehezen mozgathatóak, több kezelőt igényelnek. Jellemző képviselője második világháborús amerikai M2 12,7 mm-es löszerral, keleten az NSZVT és a DSK, mindkettő 12,7 mm-es orosz löszerral.

EGYÉB FEGYVEREK ÉS ROBBANÓANYAGOK

A gyalogság által használt fegyverek között kell megemlíteni a kézi páncéltörő fegyvereket. Ide sorolhatóak a minden katona által hordozható, általában egyszer használható, „tubusos” páncéltörő fegyverek. Ezek általában hord helyzetben 60-70 cm hosszúak, 6-10 cm átmérőjű hengeres műanyag vetőcsövek a rakétahajtású kumulatív robbanófejű lövedékekkel. Páncéltűrő képességük 200-400 mm, hatótávolságuk 200-300 m.

Nagyobb teljesítményűek a rajonként rendszeresített kézi páncéltörő eszközök. Elterjedt és hatásos típus a német Panzerfaust-3 (többféle robbanófejű), a svéd AT-4, és a közkedvelt orosz RPG-7 és újabb változatai.

8 Sok helyen könnyűgéppuskaként említik, igaz van géppuska löszert használó változata is.

Ezek már éjszakai irányzékkal is felszerelhetők, mozgó célpontok leküzdésére is alkalmasak, akár 4-600 m hatásos lőtávolságon.⁹ Átütőképességük 300-700 mm, így szinte minden épület és beton fedezék leküzdhető velük. A rakéta hajtású kézi páncéltörőfegyverek közös hátránya, hogy zárt térből nem igen indíthatóak, a tüzelőállás kiválasztása, berendezése és maga a tüzelés nagy körültekintést igényel. Helység harcban figyelembe kell venni, hogy szinte mindegyik eszköz rendelkezik egy minimális lőtávolsággal, melyen a harci rész nem aktiválódik, a kezelő biztonsága érdekében.¹⁰

Az automata gránátvetők 30-40 mm-es repeszgránátokkal 1 000-1 500 mm-es hatásos lőtávolságon támogatják a gyalogsági harcot. A komolyabb haderőkben szakaszonként rendszeresítik az általában hevederes adogatású, 30-45 kg tömegű fegyvereket. Újabb változataik a harcjárművek távirányítású fegyverállványaira is felszerelhetők. A közeljövőben várhatóan ezek a távirányítású állványok a beépített területen folyó harc tevékenységekre is hatással lesznek.

A lángszórók sem mennek ki a divatból, általában a vegyivédelmi csapatok kötelékébe szerveznek lángszórós alegységeket, melyek beépített területen a lövész csapatok bázisán megszervezett harccsoportok fontos elemei lehetnek, elsősorban támadó műveleteknél. A lángszórók gyúlékony és jól éghető vegyi anyagokat használnak, melyeket valamilyen módon az ellenség élőrejének és gyúlékony környezetébe juttatnak. A mai eszközök általában 40-60 éves konstrukciók, így képességeik nem igen különböznek a második vi-

lág háborúban használt eszközök képességeitől, csupán biztonságtechnikai szempontból tökéletesedtek. Lőtávolságuk 60-150 m, egy tüzcsapással 20-50 l veszélyes anyaggal lehet tüzcsapást mérni. Alkalmazása során mindig megfelelő fedező biztosítás szükséges, mivel az ellenség erődrendszerét a kis lőtávolság miatt meg kell közelíteni.

A gyalogság elleni aknák elméletileg a világ sok országában be vannak tiltva, azonban a legnagyobb gyártók és felhasználók nem csatlakoztak az egyezményhez. Oroszország, Kína, Egyesül Államok, sőt nem írta alá a környezetünkben Szlovákia és Lengyelország sem. Kicsit olyan mintha a vakok eltekintenek a villany felkapcsolásától A gyakorlatban tehát a jövőben is számolni kell a gyalogság elleni aknák alkalmazásával, ezért azok anyagismeretét mindenféleképpen oktatni kell az alkalmazást nem tervező államok katonái számára. Ezek az aknák általában hagyományos taposó aknák, botló drótos aknák, irányított repeszaknák lehetnek. Itt kell megemlíteni az utóbbi években újra felfedezett házilagos robbanóeszközöket is, melyek gyakran különböző harcanyagok, lövedékek, aknák felhasználásával készülnek. Sajátosságaikból adódóan elsősorban a védelmi feladatok során, illetve robbanó és vegyes műszaki záruk létrehozása esetén alkalmazhatóak. A körülményektől, lehetőségektől függően az emberi fantázia segítségével rendkívül ötletes és kegyetlen csapdák alakíthatóak ki belőlük.¹¹

A harcok elleni telepített aknák használata is hasznos a városi harcban, működési

9 Tóth Barnabás: Egy kísérlet tapasztalatai, Új Honvédségi Szemle 2005/3., 80.o. táblázat

10 Az RPG-7 esetében ez a távolság körülbelül 70 m, ezen a távolságon belül nem lehet sikerrel használni.

11 Csecsenföldön rendszeresen használtak olyan kegyetlen csapdákat, hogy a halott katonák teste alá rejtettek aknákat és robbanószerkezeteket, melyek a holttesteket összegyűjtő katonák és egészségügyi, humanitárius feladatokat ellátó szervezetek tagjai között pusztítottak. Irakban már a döglött állatokba, holttestekbe és újabban élő emberekbe (öngyilkos merénylőkből) varrt robbanó eszközök is megjelentek.

sajátosságai és nagyobb tömege miatt azonban használata nehezebb. A szórt aknák használata védelmi műveletekben kevésbé jellemző, és a támadónak is megnehezítheti a dolgát, amennyiben nem programozható gyújtóval szerelt aknákat használ.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni a hagyományos kézigránátokat, melyek alkalmazására minden katonát ki kell képezni. Helységgharcban fontos szerep jut ezeknek a régi és megbízható harceszközöknek, különösen a védelmi jellegű feladatokra optimalizált, nagyobb pusztító erejű változataiknak. Ezeket minden esetben úgy kell alkalmazni, hogy a saját csapatokat ne veszélyeztessék, mivel repeszhatásuk igen nagy. A szűk helységek miatt a támadó kézigránátok is hatásosabbak, mint nyílt területen alkalmazva. Vannak speciális kézigránátok általában páncélozott eszközök és beton fedezékek ellen, valamint könnyfakasztó és egyéb füstgránátok, a rendvédelmi feladatoknál pedig kedvelik a különböző hang és fénygránátokat is. A helységgharc tipikus eszköze lehet a helyszínen található anyagokból kialakított gyújtó palack, mely minden fegyveres konfliktusban felbukkan valamelyik fél kezében. A hozzáférés szinte mindenhol biztosított, azonban szakszerű kezelésére nem árt már békeidőben felkészíteni a katonákat.

Minden beépített területen folyó harcnál szükség lehet a helyszínen szerelt (kialakított) robbanó eszközök, töltetek használatára, akár a harc előkészítése (műszaki munkák), akár a harctevékenység alatt. Ezek a töltetek mindig egy meghatározott speciális feladatra készülnek, megalkotásuk speciális műszaki (tűzszerész és robbantás technikai) ismereteket igényel, a kívánt hatás elérése érdekében. Általában az elterjedt katonai robbanóanyagokból (TNT), speciális plasztik robbanóanyagokból (C4, Semtex), vagy ha más nincs a polgári életben (bányászathoz, építőiparban) használt anyagok (nálunk például a paxit) is felhasznál-

nálhatóak. A gyűjtása (indítása) a rendszerezett robbantó eszközök, villamos robbantó gépek segítségével, ritkábban hagyományos tűzzel való gyűjtással történik.

NEM HALÁLOS FEGYVEREK

A napjainkban folyó műveletek tapasztalatai alapján a helységgharc során használt eszközöknél meg kell említeni a nem halálos fegyvereket. Ennek oka, hogy ma már nincs egyértelmű választóvonal a békeműveletek és a hagyományos katonai tevékenységek között. A legtöbb műveletben a parancsnokoknak számolniuk kell azzal, hogy a magasabb szintű célok elérése érdekében a békefenntartó tevékenységre jellemző feladatokkal és intenzív ellenséges tevékenységgel is meg kell küzdeniük, egy azon időben egyazon területen. Kissé konkrétan egy helységgharc feladat során előfordulhat, hogy a szemben álló felek közé a polgári lakossághoz tartozó csoportok keverednek, akik nincsenek tisztában helyzetükkel, a veszéllyel, ezért tevékenységük akadályozhatja a katonai feladatok végrehajtását. Ebben az esetben nem lehet az elmúlt évszázadokra, illetve más kultúrájú országokra jellemző módon megoldani a problémákat, igenis törekedni kell a polgári veszteségek minimalizálására. Az eredeti katonai célok elérése mellett, ezeket a feladatokat csak a nem halálos eszközök bevetésével lehet végrehajtani.

Ilyen fegyverek a hagyományos könnyfakasztó gázok (gránátok), a fény és hang gránátok. Újabban az angolszász haderőkben már úgynevezett hő generátorokat használnak a tömegkezelési feladatoknál, mely gépjárműre szerelt mikrohullámú fókuszált sugárzással képes az embereket szándékuktól eltántorítani. Hasonló feladatú eszköz az ultrahanggal működő berendezés, mely nagyon magas frekvenciájú hang irányított alkalmazásával éri el ugyanazt a hatást. Az

oroszkok próbálkoztak altató gázokkal, de kérdéses eredményekkel, mivel nehéz homogén módon alkalmazni, így halálos mennyiség is koncentrálnálható belőle a levegőben.

EGYÉB KÜLÖNLEGES FELSZERELÉSEK

A helységeken vívott harc nem a mai kor jellegzetessége, a történelem folyamán mindig is jelen volt a harc formái között. Ezért speciális eszközök, felszerelések már korábban megjelentek a katonák eszköztárában, gondoljunk a középkori várostromok létráira, faltörő kosokra, pajzsokra vagy a falak rombolását célzó földalatti vajatokra, robbantó alagutakra.

A huszadik századi helység harcokban kisé átalakulva, de lényegüket tekintve változatlanok ezek a segédeszközök. Sztálingrád, Groznij, Faludza ostrománál egyaránt fontos eszköznek bizonyult a néhány méteres, könnyen hordozható létra, az ajtók betörésére szolgáló zártörő segédeszközök, hosszú botokra szerelhető robbanó töltetek, lángszórók, lövedékálló pajzsok. Ezen kívül a katonák felszerelésének gyakran része kötél és mászó felszerelés, sánchezszámok, az átjáró nyitáshoz szükséges vágó eszközök, vagy akár az egyszerű tükrök, periszkópok stb.

Ha védelmi jellegű a végrehajtandó feladat, akkor jelentős erődítési, műszaki munkákat kell végrehajtani. Ajtókat, ablakokat, járható irányokat kell lezárni, ha kell robbanó és nem robbanó műszaki zárakkal, melyekhez irányított repeszaknákat, gyalogság elleni aknákat, szögcsapdákat, beton elemeket használnak lehetőleg vegyesen, ezeket kombinálva. Nagyobb területű rombolásokat komplett épületek felrobbantásával, majd a szükséges erődítési és műszaki (aknatelepítési) munkák elvégzésével tökéletesítenek. Szintén fontos lehet a csatornák, alagutak berobbantása, vagy az ilyen átjárók robbantásra való előké-

szítése. Ha van lehetőség - magasabb szinteken - igyekeznek a helységek védő képességét elárasztásokkal (vízi akadályok mentén) és más mesterséges vagy természetes harcászati szintű akadályrendszerekkel növelni.

MEGFIGYELŐ, ÉRZÉKELŐ ÉS JELZŐ BERENDEZÉSEK, RENDSZEREK

Napjaink rohamos tudományos-technológiai fejlődésének következtében hirtelen jelennek meg olyan eszközök a katonák kezében melyek jelentős hatást gyakorolnak az alkalmazott harceljárásokra, végső soron a harctevékenységek hatékonyságára, eredményességére. Ilyen eszközök a telepíthető hőkamerák, akusztikai érzékelők és az ilyen távirányított, vagy távfelügyelt eszközökből kialakítható technikai őrzésvédelmi, felderítő vagy megfigyelő hálózatok, rendszerek. A beépített területen folytatott harctevékenység során felértékelődik a szerepe az ilyen gyorsan és egyre olcsóbban beszerezhető, felépíthető megfigyelő rendszereknek. Egy városi harcra előkészített beépített terület számtalan nehezen ellenőrizhető, megfigyelhető, illetve tűz alatt tartható irányt, holttér tartalmazhat. Az ilyen területek biztosítása sok katonát és energiát (katonai erőt) takaríthat meg a városi harcban elsősorban a védelmi jellegű harctevékenységet folytató alkalmazónak. Ezek elemeit minden esetben célszerű kombináltan használni, ezeket kiegészíteni az egészen egyszerű botló drótos riasztó berendezésekkel, csapdákkal, meglepő aknákkal. A hőkamerák felszerelése gondosan kiszemelt helyen, álcázva lehet hatásos, ugyanakkor gondoskodni kell a megfelelő fő és tartalék energiaforrásról is, valamint a megfigyelést folytató védett és rejtett helységről is, ahol a képernyők elhelyezhetők. Célszerű ezeket a vezetési pontokon, vagy azok közelében kialakítani.

FELDERÍTŐ ÉS CÉLZÓ BERENDEZÉSEK, MŰSZEREK

Napjainkban az éjszakai és rossz látási viszonyok közötti harctevékenység már nem akadály a korszerű hadseregek számára. A korábbi első és második generációs aktív és passzív rendszerű infravörös éjjellátó berendezések a hetvenes évektől felváltották a maradékfény erősítésű távcsövek és fegyverirányítók. Utóbbiakat az orosz eredetű NSZP-3 és PPN-3 típusú fegyverirányítók képviselték a Magyar Honvédségben. Ezek nehezek és nem kellően használhatóak voltak.

Az optikai és figyelőműszerek legújabb generációját az úgynevezett hőképalkotó berendezések jelentik. Ezek az eszközök képesek a növényzetten, vékonyabb falakon, álcahalálkon „átlátni”, új fejezetet nyitva a szárazföldi csapatok harcászataiban. Különösen nagy a jelentősége ezeknek a beépített területen vívott harcban, hisz pont az az előny veszik el, amit a falak, kerítések jelentettek korábban. Tehát az ilyen hőképalkotó berendezésekkel „láthatóvá” tehetjük a rejtőzködő ellenséget. Ha fegyvereink is rendelkeznek ilyen irányítókkel, illetve rendelkeznek olyan képességgel, hogy átüssék az egysoros téglafalakat, akkor páratlan előny van az alkalmazók kezében. És van ilyen fegyver, például a magyar Gepárd nagyteljesítményű puska család.

A hagyományos optikai felderítő és irányzó berendezések sem mellőzhetőek. Az optikai binokuláris távcsöveket gyakran kombinálják lézertáv mérővel, melyekkel szinte néhány centiméteres pontossággal határozhatunk meg távolságokat. A megfelelően képzett katonák egy GPS vevővel, tájolóval hozzávetőleges célpont meghatározást, célkijelölést végezhetnek. Vannak olyan állványos berendezések melyek beépített műholdas helymeghatározó berendezéssel, az állványhoz kapcsolt iránymérő berendezéssel teszik lehetővé ugyanezt

megbízhatóbb pontossággal. Beépített területen különösen fontos szerepe lehet a pontos célkoordinátáknak, mivel gyakran csak 10-20 méter választja el a szembenálló feleket egymástól.

Ezért kaphatnak szerepet a precíziós fegyverek, melyek közül a félaktív lézerirányítású fegyverek célba juttatásra használhatóak a lézer célmegvilágító berendezések. Természetesen alkalmazásuk csak akkor lehetséges, ha van mit célba vezetni, vagyis rendelkezünk lézerirányítású bombákkal, rakétákkal. A MH-nél kissé későn ugyan, de megjelenhetnek ezek a fegyverrendszerek, bár a világ élvonalát a nagyságrendekkel olcsóbb GPS vezérlésű irányított fegyverek jelentik. Azonban van előnye a lézerirányítású eszközöknek, mivel nem az MH irányítja a GPS műholdakat, vagyis elképzelhető helyzet mikor nélkülözni lehetünk kénytelenek a műholdak jeleit, ilyenkor a precíziós csapásmérés eszköze a lézerirányítású fegyver lehet.

A felderítés eszközeinél fontos beszélni az olyan harcászati szintű felderítő rendszerekről, mint a német FENNEK, mely az ISTAR képesség¹² részeként, a korábbi felderítő eszközöknél jóval hatékonyabb információszerző, továbbító képességet biztosít kisméretű távirányított repülő eszközeivel.¹³ A hagyományos lokátoros felderítés eszközei sem tűnnek el, csupán modernizálódnak, illetve egyes felderítő és fegyverrendszerek részeivé

12 Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance: magyarul egységes felderítő információs rendszer megnevezést van használatban. Általánosságban hírszerző, megfigyelő, felderítő és célpont helymeghatározó képességek – területi okok miatt nem részletezhető, de a harcászati felderítés fontos képesség jellemzője.

13 A távirányítású repülő eszközök külön részben később kerülnek bemutatásra

válnak nagyságrendileg jobb felderítési jellemzők és hatékonyság növekedés mellett.¹⁴

A TŰZTÁMOGATÁS ESZKÖZEI

A precíziós irányzású (nagy pontosságú) fegyverek

Az utóbbi években a szárazföldi csapatok tűztámogatása területén szinte egyeduralkodóvá váltak a nagy pontosságú fegyverek, azok közül is elsősorban a műhold irányításúak (műholdas helymeghatározó segítségével célba vezetett), ritkábban lézeres félaktív irányítással, újabban ezek kombinációjával kialakítottak. Az amerikai SDB¹⁵ mindössze 127 kg tömegű és rendkívüli pontosságú, így alkalmazása a beépített területeken is lehetséges, feltéve, hogy az ellenség helyzete pontosan meghatározható.

A gyakorlatban valószínűleg nagyobb jelentősége lesz a tábori tüzérség tüzeszközei által kilőhető – szintén műholdvezérlésű - 155 milliméteres lövedékeknek, illetve 120 milliméteres aknavetőgránátoknak. Az amerikai Excalibur műhold irányítású tüzérségi gránát a legtöbb korszerű haderő tüzérségénél rendszeresítésre került, illetve rendszeresítése folyamatban van.¹⁶ Az összes korszerű löveg és aknavető képes kilőni ilyen gránátokat. Beszerzési költségük nagyobb ugyan, mint hagyományos elődeiké, azonban pontosságukból adódóan nagyságrendekkel kevesebb kell belőlük, így hatékonyabbak, mindamellett a

járulékos veszteségek alacsonyabbak lehetnek. További előny, hogy az ilyen tüzérségi rendszerek sokkal gyorsabbak és kevesebb lehetőséget biztosítanak az ellenfélnek, mivel nem igényelnek belövést, nincs szükség a tűz helyesbítésére, sőt legtöbbször csak egyetlen lövedék vagy gránát használata elegendő, ezért valójában olcsóbbak, mint hagyományos elődeik.

PROGRAMOZOTT LÖVEDÉKEK

A beépített területe harcoló erők tűztámogatásában jelentős szerepe van a különböző űrméretű gépágyúknak, melyek a gyakorlási harcjárművek, páncélozott szállító harcjárművek tornyában vannak beépítve. Ahhoz hogy a gépágyú lövedék kifejtsen hatását a célban, szükséges, hogy valami kemény, illetve nagy tömegű anyagba csapódjon, mely képes arra, hogy beindítsa a gyújtót és így felrobbantsa a gránátot (lövedéket). A harcok során előfordul, hogy a repesz lövedékek puha földre csapódnak, növényzeten átrepülnek, vagy csak egyszerűen elpattannak a gyújtó működése nélkül, ezért a lövedék kárba vesztet. Könnyen belátható, amikor egy ilyen lőszer 30-40 000 Ft-ba kerül, akkor egy egy másodperces sorozat 5-10 lövedékéből szeretnénk, ha minél több pusztítana ott, és akkor, ahol mi azt szeretnénk.

A mikroelektronika fejlődésével a kilencvenes évekre lehetővé vált, hogy olyan kisméretű és megbízható szerkezeteket építsünk, melyek elférnek akár egy gépágyú lövedék gyújtójában is. Így megoldható az az elképzelés, hogy a cél távolságának ismeretében beprogramozzuk a gyújtót a lövés előtt, vagy a lövés pillanatában, és az a cél közelében robbanjon. Természetesen nem ilyen egyszerű, de az informatika itt is a segítségünkre siet. A folyamatok részletes elemzése során világossá válnak a következő problémák:

14 Az AH-64D Longbow Apache harci helikopter rendelkezik például a milliméteres hullámhossz tartományban üzemelő lokátorral, mely „fotó” minőségű (felbontású) képet ad a pilóták részére

15 Smal Diameter Bomb - magyarul kis hatósugarú bombaként definiálható

16 Excalibur successful with GPS, Jane's defence weekly 2004/47. (2004. november 24.), 10.o.

- Nem mindig ismerjük a cél pontos távolságát
- A lőszer nem teljesen egyformák, a lövedékek különböző alakúak, tömegűek, illetve a lőportöltet tömege sem egyforma. Mindezen tényezők még a legpontosabb, legjobb minőségű lőszer esetében is jelentős lövedék kezdősebesség különbségekben jelentkeznek.
- A légköri viszonyok (szél, légnyomás, hőmérséklet) jelentős hatást gyakorolnak a röppálya jellemzőkre, melyek változását folyamatosan figyelembe kell venni.
- A cső és a lőportöltet hőmérséklete szintén befolyásolja a lövedék röppályáját a belső ballisztikai jellemzőkön keresztül.
- A fegyver rendelkezik bizonyos állandó jellemzőkkel, melyeket a pontos lövés kiváltásához szintén illik figyelembe venni, így például minden csőnek van bizonyos ferdesége (hisz semmi sem tökéletes), mely ráadásul a hőmérséklet függvényében változhat.
- A cél mozgásának jellemzőit szintén figyelembe kell venni, hisz például egy 2000 m-re lévő cél a lövés kiváltásától a becsapódásig (1000 m/s-os lövedék sebességénél) akár 20-25 m-t is haladhat. (50 km/h-val)
- A domborzati viszonyokat még Magyarországon sem hagyhatjuk figyelmen kívül, különösen a cél és az ágyú magasságkülönbségből adódó célhelyszöget, illetve a röppálya síkját befolyásoló saját oldaldőlésemet.

A felsorolt problémák mindegyikét a fejlett informatikai rendszerekkel (tűzvezető rendszerek) rendelkező harceszközök képesek megoldani. A fenti problémák közül a céltávolság pontos meghatározása manapság nem nagy feladat, a lézertáv mérők centiméteres pontossággal képesek rá.

A programozott gyűjtőjú lövedék esetében a számítógép ismeri a céltávolságot, illetve

a cél egyéb adatait melyekre szüksége lehet. Ismerheti az egyéb külső és belső ballisztikai jellemzőket befolyásoló tényezőket. Egy nagyon fontos dolgot nem ismer, a lőszer, lövedékek egyedi jellemzőit. Ezért egy ötletes szerkezettel a csőtorkolatnál megméri a kirepülő lövedék kezdősebességét.¹⁷ Miatán a kezdősebesség birtokában a számítógép tudja mennyi idő múlva fog a lövedék a célhoz érni, beállítja azt a harmadik hasonló „gyűrűn” keresztül átszáguló lövedék gyűjtőjének memóriájába. Egyszerű és mégis nagyszerű, hisz egy ilyen gépágyú tűzgyorsasága 550 lövés percenként (9,1 db/s), illetve a kezdősebesség 1400 m/s körül is lehet. A röppályán a lövedék gyűjtője folyamatosan számol vissza és a megfelelő pillanatban robbantja a lövedéket.

Az ilyen lövedékek optimálisan használhatóak a nyílt, vagy fedezék mögött megbúvó élőerő leküzdésére, páncélozatlan vagy gyengén páncélozott járművek, objektumok megsemmisítésére is.

Az ötlet először a nagy múltú svájci Oerlikon Contraves fegyvergyártó cég 35 mm-es légvédelmi gépágyú rendszerénél valósult meg a gyakorlatban, még a kilencvenes évek közepén.¹⁸ Elsőre azt gondolhatnánk

17 Ez a szerkezet kettő darab egymástól kb. 15 cm távolságra elhelyezkedő „gyűrűből” áll, mely gyűrűkben áram folyik, és a rajtuk áthaladó lövedék feszültséget indukál bennük. A két tekercstől érkező jel különbségéből egész pontosan meghatározható a lövedék kezdősebessége.

18 A lőszer neve AHEAD, mely lövedék több száz apró wolfram repeszt tartalmaz. E repeszek a cél közelében megfelelő távolságon és szögben robbanva szinte szét-szakítják az olyan kisméretű célokat, mint például az amerikai AGM-65 Maverick rakéta (kb. 30 cm átmérőjű). A rendszer egyik fő jellemzője, hogy a légvédelmi gépágyú rendszer tűzvezető számítógépe a pontos céltávolságot, illetve a cél egyéb adatait egy rádiólokátortól kapja, és

bizonyára drágák az ilyen bonyolult rendszerek, azonban ne felejtjük el azt, hogy milyen mértékben növeli a hatékonyságát a légvédelmi vagy harcjárműfedélzeti gépágyúknak. Valószínűleg érdemes lenne a gyakorlatban felmérni, hogy mennyi löszert használ el egy harcjármű a jellemző harcfeadatai során, illetve mennyi idő alatt és mennyi löszerral lenne képes azt az új típusú löszerral megoldani. A célokra vetített löszert árak már összehasonlíthatóak lennének, arról nem is beszélve, hogy a harcjármű így rövidebb idő alatt több célt tud leküzdeni, tehát a hatékonyság minden oldalról bizonyítható.

KOMMUNIKÁCIÓS RENDSZEREK

A modern hadviselési formák nem nélkülözhetik a megfelelő információszerző, szállító és elosztó rendszereket, melyeket korunk fejlett információ technológiája egyre inkább egy egységes szabványokat, technológiákat használó komplex rendszerré alakít úgy, hogy a felderítés, a vezetés hatékonysága nagyságrendekkel növekszik.

A katonai vezetés hierarchia egyre alacsonyabb szintjein a vezetés eszköze egyre inkább a fejlett rádiókommunikációs adatátviteli berendezések (kommunikációs eszközök) lesznek.¹⁹ Így megjelentek a sisakba vagy

málhára rögzíthető kisméretű kommunikációs rendszerek, melyekkel minden egyes katonát fel lehet szerelni, ezáltal parancsok és jelentések áramlásának sebessége, megbízhatósága, egyszóval a harcvezetés hatékonysága jelentősen növekedhet. Nem csak a hagyományos rádió berendezések tartoznak ide, hisz manapság már sokszor nehéz elválasztani a rádió-kommunikációt, a mobil telekommunikációt, stb. Ezenkívül a sisakba vagy fejre szerelhető kamerák terjedése ezekkel a szélessávú adatátvitelre képes eszközökkel minden katonát a parancsnok harcmezőn lévő szemévé tehet, ezáltal hallatlanul növeli a vezetés hatékonyságát, a csapatok reagáló képességét, a feladat végrehajtás pontosságát és sebességét. Mindezek a lehetőségek támogatják napjaink és a jövő harcászati eljárásainak hatékonyságát, mivel a kisalegységek harcászata a korábbi időszakhoz képest előtérbe kerül. Az ilyen kis alegységek (rajok, tűzcsoportok) jóval nagyobb területen hajtják végre feladataikat, ezért a hagyományos kommunikációs formák már nem alkalmazhatóak minden esetben.²⁰

A helység harcban a hagyományos zászló és kézjelek a legritkább esetekben használhatóak, mivel az erősen tagolt terület, a harci körülmények (füst, por, zaj), erősen korlátozzák a látási viszonyokat. A beépített területen folytatott harctevékenység során különösen fontos a csapatok megfelelő

a számított találkozási pontot ezen adatokból számolja ki a légvédelmi rendszerek sajátosságainak megfelelően.

19 Szándékosan nem rádió berendezéseket, híradó eszközöket említek, mivel napjaink híradó rendszerei már egy igen fejlett informatikai rendszert alkotnak, mely hardver részének egy eleme a rádió berendezés. Ezek a kommunikációs berendezések már nem csak hang továbbítására képesek, sokkal nagyobb információ mennyiséget képesek továbbítani (szélessávú adatközlés), például valós idejű videó felvételeket, nagyfelbontású képeket, térképeket, szöveges dokumentumokat, stb.

20 Az első világháborúban egy raj tagjai ritkán távolodtak egymástól hallótávolságnál messzebbre, a lövészárokból egy szűk területen könnyebb volt az információk továbbítása. A második világháborúban is a hagyományos „hírlánc” játszotta a kommunikáció fő szerepét a kisalegységeken belül, a szakaszok között még néhány évvel ezelőtt is a futár, hírvivő feladatú katonák nélkülözhetetlenek voltak, mint fő információszállító eszközök. Természetesen a jövőben is lesz, kell, hogy legyen „hírlánc”, hírvivő, lesznek zászló és kézjelek, mint másodlagos kommunikációs csatornák.

vezetése, irányítása. Szintén fontos a célok megbízható azonosítása, a gyorsan változó körülményekhez rugalmasan és azonnal reagáló tűzvezetés, a tűzzel való manőverezés. Ezek a tevékenységek gyors és nagymennyiségű információáramlást feltételeznek a harcoló katonák között, ezért a hírrendszer (hírháló) megtervezése és üzemeltetése már ilyen kis kötelékek esetén is megfelelő ismereteket feltételez.

A korszerű kommunikációs rendszerek kis tömeggel, nagy kapacitású energiaforrásokkal, megbízható, sérülés és vízálló szerkezettel kell, hogy rendelkezzenek, valamint ergonómikus kialakításúnak és a lövészkatona által használhatónak kell lenniük. A parancsnokok számára biztosítani kell a többszernyű, több irányú információáramlást, az információk, (parancsok és jelentések) hatékony, időben történő eljuttatása érdekében.

Az ilyen eszközök teljesítmény jellemzőinek biztosítani kell, hogy az adott kommunikációs hálót használó alegység valószínű alkalmazási területén a vasbeton szerkezetű épületekben is használható legyen. Ugyanakkor a kialakítása, nem korlátozhatja a használó katona hallását (ne kelljen ormótlan fülhallgató hozzá), mozgását (antenna és vezeték), jármű, fegyver, fejtű és sisak használatát, valamint lehetőleg az ellenség ne tudja hasznosítani (ne tartalmazzon minősített adatokat, kódokat) ha kezébe kerül. Célszerű, ha tartozékai egyszerűek, szabványosítottak, esetleg a polgári életben használt berendezésekkel kompatibilisek. Ilyen praktikus dolgok lehetnek a mobiltelefonok szabványosított töltővel kompatibilis csatlakozók, a 230 V-os hálózatról és a járművek 12V-os csatlakozóról egyaránt működtethető, vagy napelemes töltők, stb.

A kommunikáció széles területet ölel fel, így meg kell említeni a nem kifejezetten a harc és tűzvezetést szolgáló kommunikációt

is. Kutatások folynak a katonák életfunkcióinak és egyéb fiziológiai jellemzőinek nyomán követésére képes rendszerek irányába is. A technológia adott, ha már képesek vagyunk a harctér információit valós időben felderíteni, továbbítani, értékelni és felhasználni, akkor nem jelenthet akadályt a rendszer legfontosabb elemének az embernek a megóvása és védelme sem. A koncepciót „digitális katona”-ként emlegetik. Lényege, hogy a katona és felszerelése (optika, kamera, rádió) által megszerezhető és feldolgozható információk mellett más, de a parancsnok számára szintén fontos adatok gyűjtését és továbbítását is biztosítják a katonán elhelyezett különböző szenzorok. A GPS helymeghatározó adja a katona helyét és mozgását, más szenzorok a lövészernyűsége, vagy különböző életfunkciók jeleit. Ezen információk birtokában hatékonyabbá tehető a harci kiszolgáló támogatás szervezése és végrehajtása, ha a löszereállítás vagy az egészségügyi ellátást nézzük, hisz az előjáró nagyobb mennyiségű és pontosabb információ birtokában vezetheti az alegységek harcát, szervezheti a harci és a harci kiszolgáló támogatást. Ez még a jövő, de rendszer első elemei már működnek, és ha az információtechnológia villámgyors fejlődésére gondolunk, akkor pillanatok alatt a jövőben találkozhatjuk magunkat.

ROBOTOK ÉS TÁVIRÁNYÍTÁSÚ ESZKÖZÖK

Első hallásra a tudományos fantasztikumnak tűnik azonban ez már a jelen. Igen, vannak robotok a harctéren és viharos gyorsasággal terjednek! Ezek a robotok még valójában távirányított eszközök, melyek terhek, sebesültek szállítására, felderítésre és fegyverek alkalmazására vannak kialakítva. Legismertebb képviselőik a távirányított, úgynevezett pilóta

nélküli repülőgépek.²¹ Az egészen kisméretű, néhány kilogramm tömegű, kishatótávolságú gépektől a hadászati felderítő és csapásmérő eszközökig²² számtalan féle és fajta van ebből az új és folyamatosan fejlődő eszközökből. A felderítésen kívül a korszerűbbek egyben csapásmérésre is alkalmasak, általában irányítható páncéltörő rakétákkal és műholdvezérelésű szabadesésű légibombákkal szerelik őket fel. A beépített területen vívott harcban az amerikai és izraeli hadsereg, már régóta alkalmazza az ilyen távirányított eszközöket, mivel az aszimmetrikus hadviselés során az ellenfelek részéről legtöbbször fel sem deríthető, és rendkívüli módon kíméli az alkalmazó élőerejét. Precíziós (nagy pontosságú) fegyverzetével nagyon hatékony fegyverrendszer, megjelenése valószínűleg jelentős hatást fog gyakorolni a jövő harceljárásaira. A kisebb és egyszerűbb, felderítésre használt fajtái is forradalmasítják a csapatfelderítést, mivel már zászlóalj szinten olyan hatékony és biztonságos felderítő eszköz van a parancsnokok kezében, mely döntő előnyt biztosíthat az alkalmazóknak. Az amerikai kutatás-fejlesztés célja az olyan kisméretű felderítő eszközök megalkotása, melyek méretüknél fogva lesznek felderíthetetlenek az ellenség számára. A néhány centiméteres vagy még kisebb repülő „rovarok” olyan technikai ugrást jelentenek a hadviselésben, hogy az alkalmazónak egyeduralmat biztosítanak

az információk megszerzése területén. Mivel a világon szinte minden az információk kellő időben történő megszerzésétől, és megtartásától függ, ezért aki ilyen előnyre tesz szert, az a világ urának tekintheti magát. Nem lesz többé ellenfél sem gazdasági-pénzügyi, sem tudományos és természetesen katonai területen sem. Ezek az eszközök a beépített területen vívott harctevékenységet minden más helyen és formában vívott harchoz hasonlóan gyökeresen formálnak át, tesznek jelentéktelenné.

A robotok és távirányított eszközök első sorban ott jelennek meg, ahol az ember a legnagyobb veszélyben van. Elsőként a tűzszerészek felszerelése egészült ki távirányítású járművekkel, melyek mozgatható karokkal és kamerákkal voltak felszerelve. A tervek szerint azonban lesznek terhek és sebesültek szállítására használható „követő robotok”, melyek a terepen gyalogosan mozgó katonára szerelt jeladót követve követik a katonát nehéz terhükkel. Az amerikai haderő Irakban már több száz olyan távirányított eszközt használ melyek terepjáró képessége megközelíti az emberét, terhelhetősége azonban nagyobb. Ezek fel vannak szerelve sorozatlövő fegyverekkel, hő kamerákkal, ezáltal helység harcban hatékonyabban használhatóak, illetve a saját veszteségek nagyban csökkenthetőek.

Másik fontos terület a távirányított fegyverek, fegyverállványok területe. A technológiai fejlődés lehetővé teszi a felderítő rendszer az ember és a fegyver elválasztását és nagyobb távolságban történő elhelyezését, már harcászati szinten is. A korszerű gyalogsági járművek nagy részénél már távirányított fegyverállványokat használnak. Ezek az állványok tartalmaznak egy éjszakai felderítést és célzást lehetővé tévő berendezést, jellemzően hő kamerát, vele együtt elektromosan mozgatható fegyverállványt, sokszor kódgránátvető csöveket is. Az állványra különböző ürméretű géppuskákat, automata gránátvetőket lehet felszerelni. A jármű belsejében tetszőleges

21 UAV-Unmanned Air Vehicle: magyarul pilóta nélküli légi jármű

22 Az amerikai Global Hawk több ezer kilométeres hatótávolságú is lehet, a célterület felett több napig is körözhet és folyamatosan, műholdakon keresztül képes valós idejű nagyfelbontású digitális felvételeket eljuttatni a világ másik felére. Napjainkban a válságócok környezetébe telepítik a gépeket, irányításuk azonban a több ezer kilométerre lévő USA bázisokról történik. Mivel felfegyverezhetőek, ezért a felderített célokat szinte azonnal meg is tudják semmisíteni.

(védett) helyen kialakított folyadékkristályos képernyőn keresztül lehet megfigyelést, felderítést folytatni és természetesen tüzet vezetni. A következő logikus lépés, hogy a harcmező képét nem csak a jármű fedélzetén, hanem az előljáró vezetési pontján is láthatóvá tesszik (szélessávú adatátviteli rendszerek segítségével), sőt a tüzet máshonnan is ki lehet váltani, illetve az adatok segítségével más fegyverrendszerek tüzét is lehetséges vezetni. Ez már hálózatközpontú hadviselés. Napjainkban az ilyen távirányított állványokat külön fejlesztik és gyártják, immár nem csak járművek részére, hanem telepíthető változatban is. A helység harcban az utóbbi – ideiglenesen telepíthető – távirányítású fegyverállványok juthatnak fontos szerephez. Nagymértékben növelhetik a hatékonyságot, csökkenthetik a saját veszteségeket. A korábban említett megfigyelő rendszerekkel összekapcsolva félelmetes felderítő, megfigyelő, és pusztító rendszer (hálózat) építhető, ki nagy területen, kis emberi erőforrással.

ZÁRSZÓ

A változás gyors, azonban nem szabad szem elől téveszteni néhány fontos dolgot. Az alkalmazott technika fejlődése, mely maga után vonja a harc eljárások fejlődését, folyamatos kutatást és tanulást kíván a katonáktól. Nincs éles határvonal hagyományos hadviselési formák és a digitalizált, hálózatközpontú hadviselés között. Nem is lesz, így nem lesz régi és új harc eljárás, csak folyamatosan változó, megújuló. Az, hogy az alkalmazott elvek és eljárások ne maradjanak le a technológia adta lehetőségektől a katonák feladata. Hogy a haderő által alkalmazott technológia ne maradjon le a kor technológiai színvonalától, az már a katonákon kívül álló tényezőktől függ.

A beépített területen vívott harc során használt fegyverzeti és egyéb eszközök áttekintése kapcsán láthatóvá válik, hogy a harcmezőn egy időben van és lesz jelen a hagyományos,

akár több ezer éves technológia a korszerű digitalizált fegyverekkel, hálózatközpontú hadviselés eszközeivel. Ebből fakadóan a hibrid hadviselési formák és az azokból eredő kihívások lesznek azok kihívások, melyeknek a jövőben minden katonának meg kell felelni. Fentiekből következik, hogy a parancsnokok feladata mindig az adott helyzetnek megfelelő, a rendelkezésre álló technológiákkal kivitelezhető módszerek és eljárások kidolgozása, a katonák ilyen irányú felkészítése, a műveletek szakszerű vezetése lesz. Tehát a jövő digitalizált harcmezőin is lesz szökellő katona, lesz kézigránát, gyalogsági ásó és közelharc, ugyanakkor a háttérben számtalan számítógép, kamera, szenzor és egyéb eszköz segíti a katonákat feladatuk és kötelességük teljesítésében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Paolo Valpolini: Save Your Body!, AR-MADA International 2009/6, 6-11.o.

Zicherman István: A csecsen háború, Anno kiadó Bp., 2004

Kováts Zoltán - Nagy István: Lövészfegyverekkel a páncélosok, repülőgépek és a helikopterek ellen, Zrínyi katonai kiadó, Bp., 1979

Kerényi Egon: Sarajevó ostroma, Új Honvédségi Szemle 1996/7.

Kántor Dezső: Pilóta nélküli felderítő és harci légi járművek, Új Honvédségi Szemle 2004/7.

Tóth Barnabás: Egy kísérlet tapasztalatai, Új Honvédségi Szemle 2005/3.

Lőrincz Miklós: A korszerű tüzérség a XXI. szd. elején, Új Honvédségi Szemle 2005/12.

Tokovicz József: A XXI. szd. háborúi (1.), Az aszimmetrikus hadviselés sajátosságai, Új Honvédségi Szemle 2006/4.

Stefancsik Ferenc: A helység harcra (1-2.), Új Honvédségi Szemle, 2006/5., 2006/6.

Szűcs Endre őrnagy: Helység harc a XXI. században, Hadtudományi tájékoztató 2001/7. szám

NAGY NIKOLETTA MAGDOLNA HALLGATÓ: A VÁROSOKBAN, VALAMINT A TELEPÜLÉSEKEN FOLYTATOTT MŰVELETEKBEN MEGJELENŐ KIHÍVÁSOK

„A sors attól sors, hogy nem magunk választjuk, mégis meg kell állnunk a helyünket, bármit hozzanak is a napok.”

Colin J. Fayard

VÁROS, MINT HADSZÍNTÉR

Az utóbbi pár év tapasztalatait figyelembe véve az iraki, illetve az afganisztáni hadszíntéren, megállapíthatjuk, hogy egyáltalán nem elenyésző a szárazföldi csapatok munkájába vetett hit. Ugyanis a többnemzeti és összhaderőnemi műveletek leginkább ezen kötelekeknel valósulnak meg. A hadsereg alapja mindig is a gyalogság volt. A jövő küzdelmeiben is nagy fontosságú lesz a gyalogos szerepe, hiszen a napjainkban egyre nagyobb teret kapó városi hadviselésben ők azok, akik képesek a város harc megvívására. Nagy szükség van rájuk, hiszen a béketeretést, valamint a békekikényszerítést követő stabilizációban ők azok, akik nagy teljesítményeket hajtanak végre. A béke kiépítése egy dolog, de nem elegendő a továbblépéshez. A kialakított állapotot meg is kell tartani, ehhez pedig nélkülözhetetlen a csapatok jelenléte. A mai hagyományos településeken folytatott harcok általában az elmaradott országokra jellemzőek. A civil-katonai kapcsolatok jelentősége felerősödött, azáltal, hogy a sikeres katonai akciók végrehajtása feltételezi a lakosság, a vezetők, és a befolyásos személyek együttműködését. Ha ez nem teljesül, abban

az esetben a katonai erők jelenléte indokolt a városokban, ahol is ez feszültséget okozhat és erőszakot is szülhet. S ha harcra kerülne a sor, a saját csapatok technikai, szakmai fölénye nem biztos, hogy azonnal eredményes lehet. Az ellenség találmánya a városi hadviselés. Scales, R. H. a következőket fogalmazta meg a Városi hadviselés Katonaszemmel című írásában: *„Szomáliában, Libanonban és Irakban az ellenség azt is megtanulta, hogy Amerika sebezhető súlypontja az amerikai katonák holtteste. Ezért az amerikaiak megölése eszközből céllá, pontosabban öncéllá változott és a hatásos emberölésre legkedvezőbb terep a városok területe, ahol is a városi zűrzavar biztosítja az ellenség számára az elrejtőzést. A terepismerete, a támogató lakosság jelenléte és az alkalmazható infrastruktúra biztosítja az ellenség számára a szentély előnyeit a megszálló hatalom közepette és ez olyan előny, amelyet nyílt terepen nem lehet elérni. Az ellenség a szó szoros értelmében képes elrejtőzni világos nappal és megkülönböztethetlenné válik a bennszülött városi tömegtől, amely fedezi, oltalmazza és ellátja őt.”*¹ Ez alapján is meg lehet állapítani, hogy a városok milyen kockázatokkal teli színtérül szolgálnak a katonák számára. Sőt, meg lehet említeni, azt is, hogy a Közel-Kelet városainak veszélyessége a zsúfoltságában, szűk utcái-

¹ Scales, R. H.: Urban warfare: A Soldier's View, = Military review, 2005. 1. szám, angolból fordította: Szabó Ferenc

ban, sikhálózatokban is benne van. Ezek a tényezők komoly gondokat jelenthetnek. S amennyiben mindez nem lenne elegendő, ezen településeken, ilyen körülmények között a légi felderítés, vezetés is igen nehézkes. A sérültek időbeni orvosi ellátásban részesítése is korlátozott és az információk is hamar értéküket veszítik. Bár a kutatás-fejlesztéseknek köszönhetően egyre jobb és precízebb eszközöket dolgoznak ki, ez nem azt jelenti, hogy minden esetben és mindenki számára elérhetőek lesznek ezek a közeljövőben.

AZ ODAFIGYELÉST IGÉNYLŐ TÉNYEZŐK A VÁROSOKBAN ÉS A LAKOTT TERÜLETEKEN FOLYTATOTT MŰVELETEKKOR

Mint mindig, egy városi területen folytatott művelet során is kiemelt feladatként jelentkezik a felderítés, hírszerzés. Ez az elsődleges dolog, amit el kell végeznünk. Az ekkor szerzett információk akkor bizonyulnak hasznosnak, ha azok megfelelő formátumban, módban, helyen és időben a rendelkezésünkre állnak. Ez, a saját tapasztalatokon felül nagy segítséget jelent a döntéseknél, és a végrehajtandó feladatoknál. Mindenképpen jelentős előnyhöz jut az a fél, amelyiknek nagyobb ismerete, tapasztalata van az adott város területe, úthálózat, közművek, csatornahálózatát, energiaellátottság valamint a lakosságot illetően. Ez utóbbihoz hozzátenném, a harc sikere nagyban függ a helyi lakosság támogatásától. Tehát ez a pont nagyon lényeges. Sokszor megesik, hogy a városharc elemként használja fel a lakosságot. Vannak terrorista csoportok, melyek azáltal, hogy iskolák, kórházak, hasonló intézmények közvetlen közelében alakítják ki bázisukat, védettséget élveznek, hiszen az ellenséges erők ilyen civil objektumokat nem támadhatnak meg. Ilyen esetben a terroristák „pajzsaként” használják a civileket. Ez a helyzet mutatkozik Afganisz-

tánban, különösen a déli területeken, ahol pld a tálib harcosok a civil lakosság szférájából indítják támadásaikat.² S azáltal, hogy sok polgári személyt is érintenek ezek a harcok, sajnálatosan több áldozattal is kell számolnunk.

Tudnunk kell, hogy egy lakott területen vívott harc hosszú időt vesz igénybe. A fontosabb objektumok, csatornahálózatok, pincék, barlangok, földalatti hálózatok felkutatása, átvizsgálása, birtokbavétele eléggé időigényes feladat. Ilyen esetben tudnunk kell azt is, hogy milyen utánpótlásra számíthatnak az ellenséges erők. Azok pontos útvonalát „*kita-pintva*” vagy meg tudjuk szakítani a további erőforrások szállítását, vagy meg is találhatjuk az ellenséges erők bázisát.

Egy ilyen harctevékenység során oda kell figyelni a megfelelő számú és minőségű fegyverzetre. Például több lőszerre van szükség, nagy előnyt élveznek a kézigránátok, ködgránátok, gyújtólőszerek és a könnygránátok is.³ A fegyvernek könnyűnek kell lennie, ezáltal gyorsabban lehet vele mozogni, mint egy nehezebb fegyverrel, és az ergonomikusság sem árt. Elengedhetetlen, hogy „kényelmes” legyen a fogása a kezelője számára, s nem árt, ha úgy van kialakítva, hogy mind a két kézzel lehessen használni, mert ha bármi sebesülést szerez a katona az egyik kezén, akkor a másikkal még tud támogatni, vagy éppen ha a fedezés úgy kívánja, akkor a másik kezében kell a fegyvert tartania. További kritérium főleg városharcban, az optikai célzóberendezés megléte a kézfegyveren, mely segítségével pontosabb lövéseket lehet leadni. A műve-

2 Szternák György: Gondolatok a fegyveres küzdelem problémáiról: www.zmne.hu/tanszkek/kkrszt/Tananyag/Hadtud-1.doc

3 Kőszegvári Tibor: Katonai műveletek a nagyvárosokban és a megapolisokban, = <http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomány/2001/3/04/chapter1.htm>

leti terep szempontjából is értékelhetjük a fegyvereket: járműből kiszállni, épületekben mozogni sokkal könnyebb egy rövid csövű fegyverrel, viszont a hosszú csövű fegyverek, főleg ha nagyobb távolságra akarunk tüzelni, sokkal hatásosabbak, pontosabbak. A pontos célzás elengedhetetlen élet és halál kérdésében. Ami a lőszereket illeti, minél több lőszer van nálunk, annál jobb, hiszen soha nem tudhatjuk, hogy mikor mennyire lehet szükségünk. Ha a lőszer méretét, űrméretét nézzük, ez esetben akkor tudunk többet vinni, ha kisebb lőszer van nálunk, ugyanis a nagyobbakból kevesebbet képes a katona magával hordozni. Mindenféleképpen a csapatok rendelkezésére kell állítani olyan sorozatlövő fegyvereket, melyek puskagránát kilövésére is alkalmasak, továbbá a páncélozott eszközök ellen elengedhetetlenek a páncéltörő fegyverek megléte is. Az épületek tele vannak emberekkel, többek között a gránátok alkalmazásán túl használhatunk lángszórókat is az épületekből való kiszorításra. Az útjukba kerülő akadályokat a harcosok különféle eszközökkel tudják leküzdeni, ilyenek például a kötélhágcsók, vagy a dobókörték. Felszereléseknél nélkülözhetetlen megemlíteni, hogy egy jól kialakított ruházat, védőfelszerelésekkel milyen nagy segítséget jelent

a katona számára. Ugye a harcosok más-más tájakon, különböző időjárási körülmények között teljesítik szolgálatukat, így az adott környezetnek megfelelően kell őket felruházni. Fel kell őket készíteni az egyes régiókat jellemző áradásokra, por-, homokviharokra (1. számú kép), s az ezekkel járó nehézségekre és teendőkre is. Nemcsak hogy az időjárás, de még az egyéb hátráltató tényezőkre is oda kell figyelnünk. Ilyen például a növényzet és az állatvilág. Dús növényzetű térségekben a mozgás korlátozott és veszélyes. A különféle csúszómászók, rovarok, bogarak pedig betegségeket, járványokat is okozhatnak, sőt csipésük halálhoz is vezethet. Az előrelátás, és a védekezés tehát elengedhetetlen. Az öltözet nemcsak a ruhát, hanem a sisakot, a védőmellényt, és a lábbelit is magában foglalja. S mindegyik alkalmazása létfontosságú lehet.

Nagy odafigyelést igényel a mesterlövészek felderítése, pusztítása, valamint a saját mesterlövészek tevékenysége és azok támogatása, mivel szükséges a rejtkehelyekről leadott jól irányzott lövés. Manapság az afganisztáni harcokban a legnagyobb pusztításokat a mesterlövészek viszik véghez. Az ellenséges helyi mesterlövészek mindenféleképpen előnyt élveznek, hiszen helyismeretükkel, illetve a lakosság ismerete által könnyebben képes mozogni. Egy városharcnál az optimális lőtávolság úgy 50 és 300 méter között mozog. Sokféle funkciót betölthetnek: beszélhetünk *támogató mesterlövészekről*, akik együtt mozognak a csapatokkal, és ha szükséges keresnek maguknak egy megfelelő helyet, ahonnan a megfelelő bemérések – szél irányának,

1. számú kép: Homokvihar Irakban

erősségének megfelelő, valamint különféle hőmérsékleti korrekciók – után készek arra, hogy feladatukat elvégezzék.

Fontos szerepük van a magukat jól álcázó, rejtőzködő *felderítő mesterlövészeknek* abban, hogy az ellenséges vonalak mögött információkat gyűjtsenek az ellenfélről, hogy elpusztítsák a kiemelt fontosságú célokat, továbbá hogy zavart keltsenek. Ők általában kettesével hajtják végre feladatukat, az egyikük a mesterlövész, a másikuk pedig a megfigyelő. Ami a már bemutatott és *nehéz mesterlövészeket* illeti, ők általában 2 vagy 4 fős csoportot alkotnak, és egy adott helyről hajtának végre megfigyelést, azonosítást, s némely helyzetben pusztítást is véghezvisznek. Ami a két csoportot mégis megkülönbözteti, az az, hogy a nehéz mesterlövészek nagy űrméretű rombolópuskákkal rendelkeznek, amik kifejezetten az ellenség enyhén páncélozott vagy páncélatlan eszközök elleni csapásmérésére alkalmasak. Katonai szempontból még meg kell említeni a *mesterlövész-elhárítót* is. Itt, ahogy az a nevében is szerepel, az ellenséges mesterlövész kiiktatásáról van szó, mégpedig egy saját mesterlövész által.

A csoportosítás egy dolog, de más dolog az, hogy mindenféleképpen a legmegfelelőbbben kell eljárniuk a mesterlövészeknek. Ez a hivatás nemcsak annyit jelent, hogy valaki jól tud lőni, hanem hatalmas felkészülést, gondolkodást, megfelelő pozicionálást, azonnali cselekvéseket is tükröz. Ami általánosságban a mesterlövészek fegyvertárát illeti, azokat többféle fegyverrel is elláthatják. Ami igazán fontos, hogy bírja a kemény bánásmódot, a különféle környezeti viszonyosságokat, gondolkodik itt a porra, a párás környezetre, a hideg, illetve a meleg időjárási körülményekre. Ne legyen túl kényes, azaz ne kelljen állandóan karbantartani, hiszen egy mesterlövész akár több napot, vagy hetet is távol lehet a helyőrségtől és azon dolgozik, hogy megfelelő pozíciót alakítson ki magának, így egy meg-

bízhatatlan fegyver egy hatalmas időbefektetést zúzna porrá, ha az nem működne, mikor kellene.⁴

Bár ott vannak a rakéta- és más fegyverek alkalmazásának a lehetőségei is, mint tudjuk ezek használata az urbanizált területeket akár a porral egyenlővé teheti. Véleményem az, hogy a feleknek jól meg kell válogatniuk azt, hogy az egyes műveletek során milyen eszközöket kívánnak bevetni céljuk elérése végett, hogy azok csak is minimális veszteségeket tudjanak okozni és a civil lakosságot (2. számú kép) pedig ne érintsék.

Az, hogy milyen haditechnikai eszközöket vetünk be, nagyban függ a település beépítettségének a milyenségétől, a városszerkezettől is. Gondolok itt az épületek, utak elhelyezkedésére, sűrűségére, építkezésbeli tulajdonságaira, építési anyagokra. Véleményem szerint mindenféleképpen csak előnyt jelent az, ha tudatában vagyunk olyan információknak is, mint például

2. számú kép:
Amikor remény
jelentenek a
katonák

4 Cifka Miklós: Mesterlövészek: http://bop.agria.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=163&Itemid=33

ul, hogy a választásom középpontjában lévő város, település milyen átalakuló helyzetben van, volt és lesz. Ugyanis a fejlődő és fejlett országokban a nagyobb városok szerkezete egyre inkább újuló mechanizmusokra vált. Gondolok itt arra, hogy egyre jobban beépülnek a magterületek, ahol az épületek egyre magasabbak lesznek, minőségileg is már az „újabb” építészeti technikák felé húznak, előtérbe kerülnek a természetes energiát felőlelő projektek. De vajon csak azt nézik, hogy egy gyönyörű, megfelelő anyagiakkal kivitelezhető komplexumot építsenek ki, vagy azért a biztonsági tényezőkre is nagy hangsúlyt fektetnek? Egy bizonyos szinten mindenképpen törekednek a biztonságos környezet kiépítésére, de vajon ez mennyire elegendő a robbantásos merényletek vagy éppen újabb repülőgép-elterítő akciók kivédéséhez? Ennek legegyszerűbb válasza talán a megelőzés lenne, tehát nagy szerepe van ilyenkor a hírszerző műveleteknek is. De már láttunk rá példát, hogy ez sem jelentett akadályt – mint tudjuk, az Amerikai Egyesült Államoknak már voltak előzetes információi egy esetleges terrortámadásról még szeptember 11-e előtt. Ekkor, s az építő munkálatokkor, valamint az akadályok leküzdésekor támaszkodhatunk a műszaki csapatokra. Azonban nemcsak, hogy a harcjárművek, vagy a műszaki alegységek támogatására számíthat a gyalogság, hanem a légi eszközökre is. Ott vannak például a harci helikopterek, melyek jelentősége nemcsak a tűzképességükben, kutatás-mentési munkálatokban, felderítésben, kimenekítésben rejlik, hanem a gyors átcsoportosítási, szállítási erejükben is. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy még a mai napig is több millió fel nem robbant akna van az egyes háborús térségekben, s ezen területek aknamentesítésében a tűzserézs csapatoknak is nagy a jelentősége.

Mivel egy városharcban a csapatok, a rohamozó erők szétosztottsága a jellemző, így

fontos, hogy meglegyen az összeköttetés mind a parancsnokkal, mind pedig a helyőrséggel. Ezért olyan vezetési eszközök birtoklása is életet ment, melyeket bárhol használni képesek a katonák. Értem ez alatt a földalatti helyiségeket, valamint a magasabb pontokat is.

Bárhogyan is nézzük, a városokat valahogyan meg kell közelítenünk. Ehhez segítségünkre hívhatjuk a harckocsikat, páncélozott harcjárműveket. Bár vitatott, hogy mennyire van, vagy éppen nincs szükség a városi műveletekben harcjárművekre, az én véleményem az, hogy mindenképpen be kell vonni a harckocsizókat az adott tevékenységbe. Ha komolyodik a helyzet, a katonák így is, úgy is kiszállnak a harcjárművekből, s úgy folytatják tevékenységüket. Még ekkor is hasznát vehetjük a járműveknek, hiszen az előttük gyalog tevékenykedő lövészek számára tűztámogatást tudnak nyújtani. Ráadásul ezen eszközök segítségével teljesül a városok megközelítése, elszigetelése, bekerítése, s végül a gyalogság gyors mozgatása, esetleges kimentése. Hátránya többek között, hogy „*kevés a szeme*”, azaz nehezen meglátható, észrevehető a házakban rejtőzködő, meglapuló ellenséges erők. Valamint az épületek ablakaiból, az utcasarkokról és romok mögül a tüzelőállását gyorsan változtatni képes tüzelő harcos könnyen pusztító csapat képes mérni az ilyen körülmények között – mint például szűk utcák, terek, romok és egyéb akadályok – tevékenykedő korlátozott manőverező-képességű harckocsikra, akár anélkül is, hogy a támadót felderíthetnék. Bár a nagyfokú mozgékonyosságát, manőverező képességét nem tudja elégségesen kihasználni, mégis jó támogatónak bizonyulhat.

Már említésre kerültek az „*egy lövés, egy halott*”⁵ jelmondatot képviselő mesterlövés-

5 Horváth Zoltán: Hirtelen halál: <http://magazin.regiment.hu/archivum0701.php>

szek, akik nagy veszteségeket képesek okozni, most egy másik eléggé hatásos ellenséges módszerről, az öngyilkos merényletekről fogok szólni. Az amerikai védelmi tárca belső elemzése szerint „... az öngyilkos terroristák döntő hányada Iraktól Afganisztánig a Korán szellemében cselekszik, nem örült merénylő, hanem az iszlám szentírás parancsait logikusan követő hívő.”⁶ Ugyanis ahogy az iszlám tanítása vallja, a hívők a saját lelküket azzal menthetik meg, ahogyan meghalnak, nem pedig úgy, ahogyan élnek. S ez alapján, hogy kell meghalniuk? Mártírrá válással. S ha ez teljesül, tehát Allah ügyéért képesek küzdeni, és meghalni, akkor az számukra meghozza a mennyei boldogságot. Nemcsak, hogy halálukat követően biztos helyük lesz a paradicsomban, hanem tettük által, hírnevet és anyagi biztonságot teremtenek családjuknak is.

Azon országokban, ahol sok az öngyilkos merénylő, ott a hatalmas szegénység is szemet szúr. Sok gyermek számára kecsesgető az a tudat, ha „felkarolják”, biztosítják afelelől, hogy családja támogatásban részesül, ő élelmet, ruhát, viszonylag normális életkörülményeket kaphat, és még tanulhat is, s ezért cserébe annyit várnak el, hogy hagy képezze ki „öngyilkos harcossá”. Sokak tudják, nem biztos, hogy az adott életfeltételek mellett sokáig is életben tudnának maradni, így akár mondjuk 10 év jólétben élés is megéri nekik. Amennyiben egy kicsit már hegyezünk ezen a gyermekek harcossá képzésén, beszélhetünk konkrétan a gyermekkatonákról is. Mindenféleképpen, én elkülöníteném azt, hogy Afrikában milyenek a Kalasnyikovval felszerelt gyerekek, és milyenek Ázsiában. Először is a „begyűjtésük” más szempontok alapján zajlik. Míg Afrikában egyszerűen elrabolják a gye-

reket és szüleiket brutális módon kivégzik, addig Ázsiában inkább felkarolják őket, vagy az egész családon belül marad. Másrészt, a küzdelem is más fajta a két térségben, s ez szintén eltérő felkészítést jelent. Míg az afrikai térségben már gyermekként „alkalmazásra” kerülnek, addig Ázsiában nem feltétlenül, s a kiképzési idő akár több évet is jelenthet, főleg abban az esetben, ha leendő öngyilkos terroristákról beszélünk. Továbbá mások a kulturális és a vallási hatások is. Az viszont kiegyensúlyozza a két oldalt, hogy elvégeznék rajtuk egy egyfajta „agymosást”, mellyel a hatásosságot csak erősítik.

S most eljutottunk oda, hogy mondhatjuk, az utóbbi években, pár évtizede megjelenő másik nagy rombolást, pusztítást – mind pszichológiailag, mind pedig ténylegesen is – véghez vivő élőerő, a nők és a gyermekek (3. számú kép) köre, mint főszereplők. „Egyre több a női öngyilkos merénylő Irakban. A muszlim kulturális érzékenység miatt a nők ideális merénylők, mivel a férfi biztonsági őrök nem kutathatják át őket” – írja a Military.com.⁷ Azt megélni egy katonának, hogy le kell lőnie egy 10 éves vagy akár egy annál fiatalabb gyermeket, vagy egy nőt, olyan belső problémákat, pszichikai sérelmeket okoz az emberben, melyek maradandóak lehetnek. De annak érdekében, hogy saját magát, illetve társait mentse kénytelen lesz ezt megtenni. Taktikai szempontból a nőket egyre többször „alkalmazzák” a terrrorszervezetek, ugyanis ők kevésbé gyanúsak és az ellenőrzésük is visszafogottabb. Úgy vélem, a nők nem is inkább annyira a vallási fanatizmus, hanem inkább a hozzá közel álló személyek elvesztése miatti fájdalom, és a bosszú miatt lesznek öngyilkos terroristák.

6 MTI: A Pentagon szerint az öngyilkos merénylők a Korán követői: <http://index.hu/kulfold/pentm0928/>

7 Simon Zoltán: Egyre több a nő az öngyilkos merénylők között: <http://www.mno.hu/portal/537207>

3. számú kép:
„Újabb”
kihívás: a
gyermek, mint támadó
szereplők

ÉRTÉKELÉS

Általánosságban felsorakoztattam a fontos momentumokat, melyek kihívást jelenthetnek egy településen folytatott harc kivitelezésében. Munkám végén most súlyozottan kiemelném, hogy a városharcoknak hatalmas szerepe van és lesz a közeljövőben is. S úgy mond a hagyományos elemek mellett – mint például a mesterlövészek megléte, vagy az időjárási körülmények - olyan „új” tényezők jelennek meg odafigyelést jelentő tényezőként, melyekkel foglalkoznunk kell, melyek esetlegesen módszerváltást igényelnek. Ilyen ugye a lakosság, a fegyvertelen civilek direkt felhasználása, hogy az ellenség saját magát

védje, olyanok életét áldozza fel, akiknek semmi köze nem lenne az adott történésekhez. Vagy ott vannak az újonnan megjelenő szereplők is, a nők és gyermekek, akik fegyvert ragadnak és gyilkolnak. Többek között manapság erre kell nagyobb gondot fordítani. S ehhez segítséget az ad, ha a katona ott van a terepen.

Igazán eredményesnek majd akkor lesznek mondhatók a helységarcok, ha a különféle fegyvernemek és szakcsapatok jól együtt tudnak működni egymással. Tehát az összehangolt tevékenység döntő fontosságú. Mint minden alkalommal itt is az a feladata a katonáknak, hogy a számukra kitűzött célokat a lehető legmegfelelőbben ériék el, a lehető legmegfelelőbb módon, minimális pusztítások árán.

A Magyar Köztársaság, azzal hogy eleget tesz NATO-s, valamint EU-s szerepvállalásának, részesévé válik ezeknek a feladatoknak. Annak ellenére, hogy a Magyar Honvédség erőforrásai korlátozottak, s a fejlesztések egyelőre inkább a lemaradások behozását célozzák meg. Szövetségi tagként tehát mi is megjelenünk olyan térségekben, melyekben ilyen kihívásokra, megfelelő felkészüléssel eredményesen tudunk válaszolni. Ehhez pedig az is kell, hogy katonáink a lehető legjobb felkészítésben vegyenek részt, s olyan témákkal is foglalkozzanak, melyek a lehető legátfogóbb képet adják az adott térségről.

KLEMENSITS PÉTER: A HELYSÉGHARC¹ EGYES SPECIÁLIS JELLEMZŐINEK MEGJELENÉSE AZ ÉSZAK-AFRIKAI HADSZÍNTÉREN

1940-1943

Ahogy a közelmúlt tapasztalatai is bizonyították a helység harc tanulmányozása ill. megfelelő elsajátítása fontos területét foglalja el a XXI. századi hadsereg feladatkörének. Bár a hadviselés körülményei jelentős változáson estek át a II. világháború óta ezen esemény bőséges és máig hasznosítható tapasztalatokat közvetít felénk a jövőbeli konfliktusokra való felkészülés jegyében. A helység harcot tekintve az európai hadszíntér hadműveleteiről mára bőséges szakirodalom áll rendelkezésünkre, elég ha csak Budapest ostromára, a sztálingrádi csatára vagy a Berlin környéki harcokra gondolunk.

Talán kevésbé ismert de az Európán kívüli hadszíntereken szintén megtaláljuk a helység harc jegyeit viselő összecsapásokat. Néhány esetben azonban a hadszíntér speciális jellegéből fakadóan a helység harc klasszikus megjelenéséről nem beszélhetünk, csupán annak bizonyos eltéréseket mutató megnyilvánulásáról. Ez a megállapítás különösen igaz Észak-Afrika esetében. Jelen dolgozat célja

hogy bemutassa milyen szerepet töltött be a lakott és megerődített helyek elleni harc az észak-afrikai hadszíntér küzdelmeiben, milyen mértékben befolyásolta a hadműveletek tervezését, végrehajtását, valamint melyek azok a tapasztalatok amit ma is szem előtt kell tartani a lehetséges konfliktushelyzetekre történő felkészülés során.

Mielőtt azonban rátérnénk az események ismertetésére, néhány szót szólni kell a hadszíntérről amely jelentős mértékben nyomtára bélyegét a hadműveletekre, hiszen jellegét tekintve nagy mértékben különbözött Európától.

Líbiában két olasz gyarmat jött létre: keleten Kirenaika nyugaton Tripolitánia. Lakosságát 800000 bennszülött és kb. 110000 olasz jelentette. Mivel egy keskeny partmenti sávot kivéve a terület nagy része sivatag, nem meglepő hogy a lakosság az ország területének 3%-ára koncentrált. A városok is elsősorban a tengerparton épültek, a déli területeken csupán néhány oázis ill. nehezen megközelíthető katonai erődöt találunk. A városok közül Tripoli és Bengázi a legjelentősebbek, utóbbi az olasz telepéseknek köszönhetően meglehetősen európai jelleget kapott. Kirenaika keleti részén számos kikötőváros mint Derna, Bardia vagy a legjelentősebb Tobruk.

Tripoli környékéről kelet felé haladva az olasz telepések ültetvényeit folyamatosan felváltja a sivatag és az egyiptomi határig csak a Jebel Akdar, „a zöld hegy” jelent ez alól kivételt. Az Egyiptommal határos területen szín-

1 Helység harc: A harcnak sajátos viszonyok közötti megvívása, amikor is a magasabb egység (egység, alegység) a harcat a település (város, község) különböző építményei, létesítményei (épületek, épületcsoportok, utcák, terek stb.) figyelembevételével sajátos módon sajátos eljárással és csoportosításban folytatja. Damó László: Katonai Lexikon. Zrínyi Katonai kiadó, Budapest, 1985. 269.o.

tén kisebb hegyek színesítik a domborzatot, melyek a hadműveletek szempontjából nagy jelentőséget kaptak.²

A harci cselekmények határa Mersza el Bregától egészen El Alameinig húzódott ahol délről a Quattara mélyföld ,északról pedig a tenger jelentett megkerülhetetlen akadályt. A közlekedést nehezítette hogy az egyetlen műutat a Via Balbia jelentette amely Líbia partjai mentén kigyózott egészen Egyiptomban Szidi Barraniig.³

A hadszíntér sivatagos jellegéből adódóan a csapatoknak a felszerelést, vizet és az üzemanyagot is magukkal kellett szállítaniuk hiszen a sivatagból semmit sem lehetett megszerezni, a végletekig nehezítve ezáltal az utánpótlás helyzetét. Nyilvánvaló hogy ilyen körülmények mellett a kikötők birtoklása kulcsfontosságú volt a hadviselő felek számára és amint azt látni fogjuk, a fontosabb kikötővárosok megszerzésére való törekvés nagy mértékben meghatározta a két fél stratégiáját⁴

Mivel a helységek lakosságát alapvetően bennszülöttek képezték, akik nagy mértékben önellátónak bizonyultak némely könnyebbség jelentett a harcoló csapatok számára hogy a lakosság élelmezését nem nekik kellett biztosítani. Az sem elhanyagolható hogy jelentős civil lakosság valamint ipari központok hiányában a városokért folytatott hadműve-

letek általában nem jártak súlyos polgári áldozatokkal.

A HÁBORÚ KEZDETE ÉSZAK-AFRIKÁBAN

Észak-Afrikában 1940. június 11-én néhány határ menti összecsapással vette kezdetét a háború, melynek során brit egységek rajtaütést hajtottak végre a határ menti olasz táborokon. Szórványos összecsapások után Benito Mussolini sürgetésére Rodolfo Graziani tábornok az olasz észak-afrikai főparancsnok végül szeptember 13-án megindította 10. hadseregét Egyiptom elfoglalására, de Szidi Barraninál véget is ért az offenzíva és fokozatosan védelemre rendezkedtek be az olaszok.⁵

Wavell tábornok a közel-keleti brit főparancsnok támadólag kívánt fellépni az ellenséges offenzíva megfékezésére, így a britek kidolgozták a Compass hadműveletet, amely eredetileg "5 napos rajtaütésnek" indult végül fényes győzelemmel zárult. Bár a britek két olasz hadsereggel szemben csupán 36000 embert tudtak felvonultatni páncélos erejüknek köszönhetően a december 9-én induló támadás már a kezdetektől súlyos veszteséget okozott az olaszoknak. Richard O'Connor tábornok a Nyugati Sivatagi Haderő parancsnoka mindvégig fontos feladatnak tekintette a kikötők megszerzését, hiszen ezzel utánpótlási gondjait is csökkenthette a támadás ütemét pedig fokozhatta. A határ menti olasz táborok ellen a meglepetéssel végig számolhattak a britek, de Bardia ill. Tobruk esetében erre már nem lehetett építeni. Annak ellenére hogy Bardiánál a védők erős aknazárral és harckocsi árokkal megerősített védelmi vonalakat

2 Greene, Jack-Massignani, Alessandro: Rommel észak-afrikai hadjárata. Hajja és fiai, Debrecen, 2001. 12-13. o. A továbbiakban: Greene

3 Behrend, Hans Otto: Rommel's intelligence in the desert campaign 1941-1943. William Kimber Col., 1985. 35-36. o. A továbbiakban: Behrend

4 Kinghorn, Alan: The Dynamic War – a study in military leadership in the British-German campaigns in North Africa February 1941-January 1943. Exposition press, New York, 16. o.

5 Humble, Richard: Crusader the Eighth Army's forgotten victory November 1941-January 1942. Leo Cooper Ltd. London, 1987. 10. 14-15. o. A továbbiakban: Humble

építettek ki, a 6. ausztrál hadosztály katonái Matilda gyalogsági harckocsik⁶ támogatásával könnyedén leküzdötték az ellenállást és 1941 január 5-ére elfoglalták az erődöt.⁷

A következő lépést Tobruk elfoglalása jelenthette. Tobruk esetében a kiépi-

tett védelmi állások erősebbek voltak mint Bardiánál, viszont jóval nagyobb területet kellett védeni kevesebb emberrel ezért a támadóknak komoly esélyük volt a sikerre. Ráadásul az erőd délkeleti részén a védelem hiányos volt, O'Connor tábornok pedig ezt felismerve a döntő hadműveletet erre a területre összpontosította.⁸

Január 22-én az ausztrál hadosztály katonái megindították a végső offenzívát és másnap az erőd olasz védői megadták magukat. A britek 25000 foglyot ejtettek.⁹

A hadművelet további szakaszában Graziani csapatai már csak a minél gyorsabb visszavonulásban gondolkodtak határozott ellenállásra már kísérletet sem tettek, így a jelentősebb városok Derna, Bengázi szinte ellenállás nélkül kerültek brit kézre. A hadjárat

6 Nagy-Britanniában a két világháború között a harckocsik egy részét a gyalogság támogatására kívánták felhasználni, ennek következtében a páncélvédettségre helyezték a hangsúlyt a mozgékony hátrányára. Az 1930-as évek közepétől kifejlesztették a Matilda I és II-es típusait, amely Észak-Afrikában erős páncéltáival legyőzhetetlen ellenfelet jelentett az olaszok számára, viszont a német erők ellenében megmutatkozott hátránya a lassú manőverező képessége. Bombay-Gyarmati-Turcsányi: Harckocsik 1916-tól napjainkig Zrínyi kiadó, Budapest 155-157.o.

7 Baynes, John: The Forgotten Victor General Sir Richard O'Connor. Brassey's Ltd. London 1989. 73-84.o. A továbbiakban Baynes

8 Humble 22.o.

9 Baynes 85.o.

az olasz 10. hadsereg kapitulációjával ért véget 1941 február 7-én Beda Fommnál, melynek következtében két hónap alatt a britek elfoglalták Kirenaikát és 130000 hadifoglyot ejtettek.¹⁰

Összességében megállapítható, hogy bár a britek jelentős kisebbségben voltak ellenfelükhöz viszonyítva a fegyvernek együttműködésének, valamint a kiváló hadvezetésnek köszönhetően sikerrel küzdötték le az ellenfél kiépített állásait elkerülve ezáltal a hosszú ideig tartó ostromot. O'Connor tábornok a taktikát is a védelem erejéhez mérten alkalmazta: kezdetben a meglepetés erejében bízva tüzérségi előkészítés után páncélosokkal támadták meg a határ menti kisebb megerősített állásokat de Bardianál és főleg Tobruknál a gyalogságé volt a főszerep, hiszen az aknamezőkön nekik kellett átjárókat nyitniuk a harckocsik számára¹¹

A haditengerészet és a légierő erejéhez mérten minden esetben támogatta a rohamot amely szintén megkönnyítette az erődök bevételét, hiszen az olaszok hasonló támogatásra nem számíthattak. A kikötők valamint a repülőterek gyors használatba vétele pedig az utánpótlási problémákat is enyhítette O'Connor számára.

A Nyugati Sivatagi Erő parancsnoka szeretne volna folytatni az olaszok üldözését Tripolitánába, de a görögországi események miatt, erre nem vállalkozhatott. Wavell tábornok Winston Churchill miniszterelnök nyomására (aki egy Görögország elleni német támadástól tartva segítséget ajánlott a görögöknek) csak kisebb alakulatokat hagyott Észak-Afrikában, az erők zömét pedig a görög expedícióra vette igénybe. Így Rommel érkezése és a britek súlyos tévedése végül megmentette az olaszokat a teljes vereségtől,

a kezdeményezés pedig újra a tengelyerők kezébe került.¹²

A NÉMET CSAPATOK ÉRKEZÉSE, TOBRUK OSTROMA

Hitler annak érdekében hogy megóvja Olaszországot a teljes kudarctól és a brit haderőket távol tartsa Európától 1941 februárjában Erwin Rommel tábornokot küldte a német Afrikakorps (3 Hadosztály) élén Líbiába.¹³ A tábornokot bár felettesei védekezésre utasították, ő kizárólag a támadásban látta a győzelem esélyét.

Mivel a hadműveletek olasz gyarmati területen zajlottak, nem meglepő hogy az olaszok a harcok során tartózkodtak a városok rombolásától. Rommel azonban a katonai hatékonyságot tartotta szem előtt, így még meg sem érkezett Afrikába máris utasította a támogatást nyújtó német légierőt Bengázi bombázására amelytől az olaszok mindvégig húzódoztak, rögtön érzékeny veszteséget okozva az ellenség utánpótlásában.¹⁴

Rommel a rendelkezésre álló német-olasz erőkkel nem vesztegette az időt, támadást indított a szétszórtaan elhelyezkedő brit alakulatok ellen, amelyek nem készültek fel az offenzívára és rövid időn belül visszafoglalta Kirenaikát. A brit 2. páncélos hadosztály és a 9. ausztrál hadosztály visszavonult Tobruk térségébe.¹⁵

12 Barr, Niall: Pendulum of war the three battles of El Alamein. The overlook press New York, 2005 59.o. A továbbiakban Barr

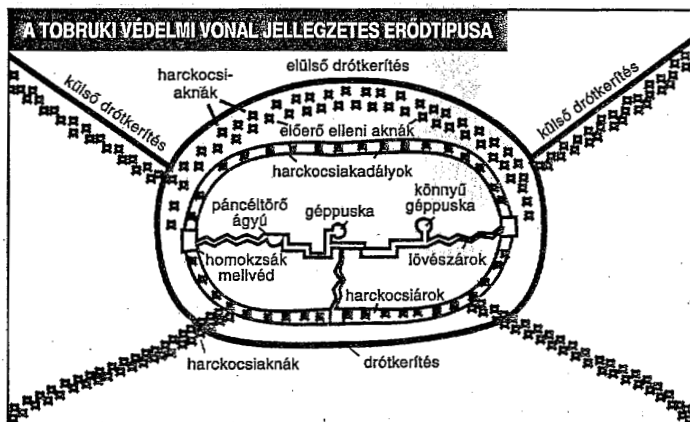
13 Részletesebben lásd Klemensits Péter: Hitler és az észak-afrikai hadszíntér–Német stratégiai döntések az események tükrében 1. in: Honvédségi Szemle 63.évf. 4.sz.

14 Rommel, Erwin: Háború gyűlölet nélkül. Co-Nexus 7.o. A továbbiakban Rommel

15 Greene: 44-47.o.

10 Baynes 91.o.

11 u.a. 104.o.

Április elején a német erők bevonultak Bengáziba, amelyet a britek harc nélkül feladtak elpusztítva azonban az összes raktárat és a kikötői létesítményeket. A lakosság azonban örömmel fogadta a német csapatokat.¹⁶ A város 65000 fős lakosságával igazi nagyvárosnak számított, kikötőjének kapacitása Tobruk mellett a második helyen állt Kirenaikában.¹⁷ Barce, Derna, Mecsili elfoglalása pedig értékes repülőterekhez juttatta a légierő egységeit, így fokozhatták együttműködésüket a földi alakulatokkal.

Rommel következő célpontja Tobruk elfoglalása volt, amely erőd megszerzése javította volna a tengelyhatalmak utánpótlási helyzetét, valamint előfeltételnek bizonyult az Egyiptom felé történő előrenyomulás biztosításához.¹⁸ A britek számára azonban legalább olyan fontos volt az erőd tartása, hiszen állandó fenyegetést jelentett Rommel hátában, ráadásul lezárva a Via Balbia egy fontos szakaszát az ellenség utánpótlási problémáit is növelte. A védelmet a 9. ausztrál hadosztály, egy

dandár a 7. ausztrál hadosztályból, valamint a 17. indiai lovas dandár alkotta 5 brit tüzérezred támogatásával. Miután az olaszoktól megszerzték a várost, a britek jelentős mértékben megerősítették a védelmet a polgári lakosságot és a nem harcoló katonai alakulatokat pedig Egyiptomba szállították.¹⁹

A védelmi rendszer két erődítményvonal-

ból tevődött össze: egy külső és egy belső gyűrűből, az erődítmények ráadásul teljesen a földbe voltak süllyesztve hogy a támadó számára észrevehetetlenek maradjanak. Az állásokat géppuskafélszkek aknavető és páncéltörő állások védték, az összeköttetést pedig álcázott futóárkokkal biztosították. Az erődítmények előtt harckocsi elhárító árkokat ástak, valamint aknamezőket telepítettek, megközelítésüket pedig drótakadályok is nehezítették.²⁰

Rommel rendelkezésére állt a támadáshoz a német 5. könnyű hadosztály,²¹ valamint az olasz Ariete páncélos²² és Trieste gépesített

16 Rommel:18.o.

17 Humble:5.o.

18 Irving, David: The trail of the fox Avon. New York, 1977. 100.o. A továbbiakban Irving

19 Greene:49-50.o.

20 Rommel:35.o.

21 Az 5. könnyű vagy könnyű páncélos hadosztály 9300 főből állt és 55 könnyű valamint 130 közepes harckocsival rendelkezett. Kötelékébe tartozott az 5. páncélos ezred 2 páncélvadász és egy tábori tüzérsztyál. A 15. páncélos hadosztály első egységei csak április 26-án érkeztek Líbiába. Greene: 41.o.

22 Az Ariete páncélos hadosztály létszámát tekintve még a német könnyű hadosztályoktól is elmaradt, hiszen 1941 márciusában 7000 katonával valamint 117 könnyű és 46 közepes harckocsival rendelkezett. Greene: 43.o.

hadosztály, az ostromgyűrű fenntartására pedig néhány olasz gyalogos hadosztály. A német főparancsnok azonban tévedett amikor azt gondolta hogy menetből elfoglalhatja az erődöt ezért súlyos árat kellett fizetnie. Rommel O'Connor tábornokhoz hasonlóan helyesen mérte fel a helyzetet, amikor délkeletről szándékozott áttörni a védelmet, a hadművelet alatt viszont több hibát is elkövetett. Április 11-én az első támadás során úgy vélte a britek az erőd kiürítésére készülnek pedig a védők mindent elkövettek hogy teljesítsék Churchill parancsát mely szerint az erődöt mindenáron tartani kell.²³

A második roham április 13-14-én sem bizonyult sikeresebbnek, a támadók ezúttal is súlyos veszteséget szenvedtek az ausztráloktól. A harmadik kísérlet április 30. és május 4. között szintén kudarcot vallott, így végül Rommel is arra a következtetésre jutott, hogy a rendelkezésre álló erővel nem lehet sikeresen folytatni az ostromot.

Rommel egyik legsúlyosabb tévedése kétségtelenül az volt, hogy előzetes felderítés valamint megfelelő térképek és hírszerzési jelentések hiányában kezdte meg a város ostromát, persze az olaszok felkészületlenségét is jelzi hogy az általuk épített erődről hosszú ideig képtelenek voltak pontos információkkal szolgálni.²⁴

Friedrich Paulus tábornok akit a német vezérkar a helyzet kivizsgálására Líbiába küldött, úgy vélte hogy Rommel minden előkészületek és összehangoltság nélkül vetette be a csapatokat és a módszerességet feláldozta a gyorsaság oltárán.²⁵

A tengelyerők kudarca egyéb összetevőkre is

visszavezethető, hiszen a májusi támadás során nem az információ hiány jelentette a problémát a várt siker azonban elmaradt. A fegyvernemek közötti együttműködés sok kívánnivalót hagyott maga után, hiszen az első két támadásnál tüzérségi előkészítés nélkül indították meg a rohamot, a páncélosok és a gyalogság kölcsönös támogatása szintén nem valósult meg különösen az olasz alakulatoknál. Az olasz harckocsik műszaki hiányosságai, valamint a csapatok gyenge kiképzettsége miatt a feladat meghaladta erejüket, ezzel szemben Leslie Morshead tábornok vezetésével az ausztrálok folyamatosan növelték a védelem mélységét, lehetetlenné téve a teljes áttörést.²⁶

A Luftwaffe egységei amelyek az olasz légierőt segítették, bár a légtér feletti uralmat kivívták Kirenaikában folyamatosan bombázták Tobrukot, de a védelmi állásokat így sem tudták feltörni, ráadásul a kikötő megsemmisítése sem valósult meg. Ennek következtében a britek bőséges utánpótlást tudtak szállítani az erődbe hiszen flottájuk megőrizte fölényét a tengelyhatalmakkal szemben a Földközi-tenger keleti medencéjében..

Mivel az olasz haditengerészet még az utánpótlást szállító konvojok biztosítására is képtelen volt nem meglepő hogy egy Tobruk elleni támadás gondolata a tenger felől sohasem merült fel német-olasz körökben, így Rommelnek a szárazföldön kellett döntésre vinni a dolgot.

Egyelőre azonban a súlyos utánpótlási gondok miatt a német főparancsnok nem folytathatta a támadást, ekkor viszont a britek magukhoz ragadták a kezdeményezést. Májusban és júniusban két hadműveletet is indítottak Tobruk felmentésére, de a vállalkozás rendre kudarcba fulladt. A német 88 mm-es légvédelmi ágyúk a páncélosok között olyan súlyos pusztítást vittek véghez, hogy a britek hosszú időre lemondhattak minden offenzív hadműve-

23 Churchill, Winston: The second world war Vol 5. The hinge of fate. Houghton Mifflin Company Boston, 1950. 230.o.

24 Behrend: 66.-67.o.

25 Fraser, David 229.o.

26 Greene: 51-54.o.

let indításáról, a vereség pedig egyúttal Wavell tábornok leváltását is eredményezte akinek a helyét Claude Auchinleck vette át.²⁷

A nyár és az ősz folyamán egyik fél sem indított jelentősebb hadműveletet, nagyrészt felkészüléssel töltötték az időt a döntő összecsapásra.

A CRUSADER HADMŰVELET

Rommel célja nem változott továbbra is Tobruk elfoglalását szerette volna elérni, de az utánpótlási problémák miatt november vége előtt nem folytathatta az ostromot. A tervek szerint a 90. könnyű hadosztály, a 15. páncélos hadosztály, valamint két olasz gyalogos hadosztály támadást indít az erőd ellen, amíg a 21. páncélos hadosztály és az olasz XX. gépesített hadtest erői visszavernek az esetleges brit felmentő kísérleteket Bir Hacheim térségében.²⁸

Auchinleck tábornokot Churchill a nyár óta offenzívára biztatta, amelyet november 17-én terveztek elindítani a britek Crusader hadművelet néven. Időközben az erősítéseknek és átszervezéseknek köszönhetően létrejött a 8.

hadsereg, amely a XIII. és XXX. hadtestet foglalta magába, parancsnoknak pedig Alan Cunningham tábornokot nevezték ki.²⁹

A tobruki helyőrségnél is jelentős változások történtek. Az ausztrál kormány ragaszkodott a 9. ausztrál hadosztály felváltásához Tobrukban, ezért helyüket a 70. brit hadosztály, a 32. páncélos dandár és a lengyel Kárpáti dandár foglalta el. Októberben 3 küldetés keretében a kívánt csapatmozgásokat sikerült végrehajtani, a haditengerészet tevékeny hozzájárulásával jelentősebb veszteségek nélkül, ez pedig azt bizonyítja hogy a német-olasz erők Tobruk teljes elzárását a külvilágtól soha nem tudták megvalósítani.³⁰

A brit hadvezetés a tervek szerint alapvetően Tobruktól délre egy döntő páncélos ütközetben szerette volna megsemmisíteni az ellenség páncélosait, majd ezt követően az erőd felmentését tekintette legfontosabb céljának. Mivel az előrenyomulás során az utánpótlási vonalak megnyúlásával lehetett számolni, minél előbb szükség volt a tobruki kikötő használatba vételére a hadsereg ellátásához, főleg hogy az offenzíva az elképzelések szerint az ellenség Észak-Afrikából történő teljes kiűzésével fejeződne be.³¹

Rommel teljes mértékben a Tobruk elleni támadással volt elfoglalva, ezért minden olyan véleményt elutasított, amely a britek küszöbön álló támadására figyelmeztetett. Valójában a német és az olasz katonai hírszerzés helyesen becsülte fel az ellenség szándékait, az Afrikakorps parancsnoka azonban nem adott hitelt az értesüléseknek.³²

27 Barnett, Corelli: The Desert Generals. Ballantine books., New York, 1972.60-67.o. A továbbiakban Barnett

28 Rommel:49-50.o. A 90. könnyű eredeti nevén Afrika hadosztály 2 gyalogezredből (5 zászlóaljából) állt és 1941 júniusában érkezett észak-Afrikába, de csak 1942-ben gépesítették. 1941 júliusában az átszervezéseknek köszönhetően az 5.könnyű hadosztályt megerősítették és a 21. páncélos hadosztály nevet kapta, az olasz Ariete páncélos valamint a Trieste gépesített hadosztályokból pedig létrejött a XX. gépesített hadtest. Greene: 63.o. A német páncélos-hadosztályok páncélosezrede 1941-ben még két zászlóaljból állt (1942-ben már háromból) amelyek egyenként három századból épültek fel, így harcokcsállományuk 130, illetve 195 volt. Forty, George: Az Afrikakorps I.Hajja& Fiai kiadó, Debrecen, 2000. 53-55. o.

29 Playfair, I.S.O.: The Mediterranean and Middle East Vol. 3. British Fortunes Reach Their Lowest Ebb. The Naval Military Press Ltd., 2004. 37.o. A továbbiakban Playfair

30 u.a. 23-25.o.

31 Playfair: 11.o. Barnett: 80-81.o.

32 Behrend: 96-100.o.

November 18-án kezdetét vette a Crusader hadművelet, a haditerv hiányosságai azonban hamar a felszínre kerültek. A XXX. hadtest fő ütőerejét alkotó 7. páncélos hadosztály előrenyomult a kijelölt területre, de a várt elleneséges reakció, vagyis hogy a német páncélosok rögtön ütközetbe bocsátkoznak elmaradt. Ennek következményeként a britek a továbbiakban felosztották erőiket és dandáronként alkalmazták őket, ami viszont lehetőséget kínált Rommelnek hogy ellenfeleit részenként verje meg. Mindazonáltal az elkövetkező napok eseményeit alapvetően Rommel ragaszkodása Tobruk ostromához és késlekedése a brit offenzíva elhárítására jellemezte.³³

A kezdeti összecsapások után November 20-ára a brit erők elfoglalták Szidi Rezeget amely település birtoklása kulcsfontosságú volt a tengelyerők számára, hogy megakadályozzák a 8. hadsereg áttörését Tobrukhoz. Ekkor már Rommel is felmérte a helyzet súlyát, melynek következtében az Afrikakorps támadást indított a helység visszafoglalására. A 15. és 21. páncélos hadosztályok bár érzékeny veszteséget okoztak a brit 7. páncélos hadosztály egységeinek döntést nem sikerült elérniük, így a csata Szidi Rezegért november 22-én is folytatódott. Időközben a tobruki brit helyőrség is parancsot kapott a kitérésre, amelyet 21-én végre is hajtottak és jelentős területet foglaltak el az olasz gyalogos erők ellenében. A kialakult helyzet – melyben az erők szendvicsszerűen helyezkedtek el – jól jellemzi a brit hivatalos hadtörténetírás: „Északon ott voltak a 70. hadosztály csapatai, amelyek kitértek Tobrukba (a) velük szemben német és olasz csapatok északra és nyugatra nézve (b) majd tengelyerők dél felé fordulva (c) a 7. támogató csoport (Szidi Rezegi) repülőterétől északra (d) ezután a 7. páncélos hadosztály egységei dél felé nézve (e)

szemben a DAK-kal (f) majd őket üldözte a 4. és 22. páncélos dandár (g).”³⁴

Másnap tovább folyt a küzdelem a repülőter birtoklásáért, melyben az Afrikakorps súlyos veszteséget okozva visszavonulásra kényszerítette a 7. páncélos hadosztály egységeit és megszilárdította állásait.

November 23-én Szidi Rezegtől délre a német erők az Ariete olasz páncéloshadosztállyal kiegészülve frontális támadást indítottak a dél-afrikai hadosztály ellen, ennek következtében az 5. dél-afrikai dandár teljesen megsemmisült. Rommel ebben a helyzetben úgy gondolta egy merész előretöréssel az egyiptomi határhoz, megzavarhatja a brit hadvezetést, valamint megszerezve a kulcsfontosságú raktárakat és elvágva a 8. hadsereget bázisaitól, döntő győzelmet arathat ellensége felett. Bár Cunningham tábornok megriadt a súlyos veszteségektől és javaslatot tett a visszavonulásra, Auchinleck azonban leváltotta őt és folytatta az offenzívát.³⁵

Ugyan a német páncélos erők Rommel vezetésével felmentették Bardiát és néhány határ menti erődöt, döntő győzelmet nem tudtak elérni. Tobrukban viszont a helyőrség és a 2. új-zélandi hadosztály november 27-én kapcsolatot létesített egymással áttörve az ostromgyűrűt, így Rommelnek vissza kellett térni, hogy elkerülje a bekerítést és segítséget nyújtson az erőd környéki német-olasz csapatoknak. A főerők visszaérkezésével Rommel megpróbálta feltartóztatni a 8. hadsereget, de annak ellenére, hogy a harcok során a britek nagyobb veszteséget szenvedtek, mint a német-olasz erők, az utánpótlást biztosítani tudták szemben ellenfelükkel, akik számára egyre kevesebb konvoj érkezett meg Afrikába köszönhetően a brit haditengerészet uralmának a Földközi-tengeren.³⁶

33 Lewin, Ronald: The life and death of the Afrikakorps: A biography. Book Club Associates, London, 1997. 86-90.o. A továbbiakban Lewin

34 Playfair: 46.o.

35 Humble: 117-142.o.

36 Rommel: 66-67.o.

December 5-én mivel közeli erősítésekre nem számíthatott Rommel a Gazala vonalra történő visszavonulást választotta. Öt nappal később befejeződött Tobruk 8 hónapos ostroma.

A brit túlerő következményeként a német tábornok egészen a mersza el bregai védelmi állásokig kívánta folytatni a visszavonulást, bár az olaszok hevesen tiltakoztak ez ellen. Albert Kesselring tábornok az újonnan kinevezett német déli főparancsnok, aki 2.légiflottájával mindent elkövetett az utánpótlási helyzet javítására szintén hangsúlyozta a kulcsfontosságú repülőterek megtartásának szükségességét.³⁷

A legnagyobb csapást kétségkívül Bengázi elvesztése jelentette, hiszen a németek óriási raktárakat halmoztak fel a városban, a kikötő használata pedig lerövidítette az utánpótlást. Végül amit nem tudtak elszállítani azt megsemmisítették nehogy az ellenség kezére kerüljön.³⁸

Összességében a téli összecsapások után a britek szinte ellenállás nélkül foglalták vissza a kulcsfontosságú kikötőket, erődöket, de a lakosság számára így is súlyos megpróbáltatásokat jelentettek a hadműveletek hiszen például ahogy az Bengázi esetében is történt a tengelyerők mindent elkövettek annak érdekében hogy ellenfelük semmi hasznát ne vegye az adott helységnek.

ROMMEL ELLENTÁMADÁSA, TOBRUK ELFOGLALÁSA

1941. december végére a brit támadás ki-
fulladt, köszönhetően egyrészt az utánpótlási gondoknak, hiszen Tobruk kikötőjét még nem sikerült teljes kapacitással használatba venni a szárazföldi hadtápvonalak pedig nem biztosíthaták az offenzíva folytatásához szüksé-

ges hadianyagot. Másrészről japán belépése 1941. december 7-én a háborúba számos brit egység Távol-keletre vezénylését tette szükségessé, így a sivatagban csupán tapasztalatlan és gyengébb erők maradtak.³⁹

A 2. légiflotta Sziciliába érkezése, valamint az olasz haditengerészet aktívabb szerepvállalása a konvojok védelmében (a súlyos veszteségek miatt az olaszok ekkor már csatahajókat alkalmaztak a konvojok kíséretére) lehetővé tette Rommel számára januárban újabb páncélosok valamint üzemanyag átszállítását, ezért január 21-én megindította ellentámadását, amely a briteket teljesen meglepte.

A hadműveletek során a tengelyerők felgyújtották Mersza el Bregát hogy leplezzék a támadás irányát az ellenfél elől. Az eset jól érzékelteti a kialakult helyzetet, vagyis hogy a harcok harmadik évében, annak ellenére, hogy mindkét fél tartózkodott a súlyos utcai harcoktól és az értelmetlen rombolástól, Kirenaikában a polgári lakosság és a városok egyre súlyosabb következményekkel számolhattak tekintettel a hadiszerencse forgandóságára.⁴⁰

A brit erők a súlyos veszteségeknek köszönhetően visszavonulásra kényszerültek és Neil Ritchie tábornok (aki Cunninghamet váltotta a 8. hadsereg parancsnoki tisztében) csapataival február 6-án már a Gazala vonalon foglalt el védelmi állást.⁴¹

Január végén Rommel legfontosabb célja Bengázi visszafoglalása volt, hiszen a kikötőre óriási szükség volt az utánpótlási helyzet javításához, ráadásul ezzel csapatai tekintélyét is növelhette volna, különösen az olasz vezetés körében. A tábornok remélte, hogy a város bekerítésével, majd egy keletről indítandó végső rohammal csapdába ejtheti és megsemmisítheti az ellenség jelentős részét, de a védelmet el-

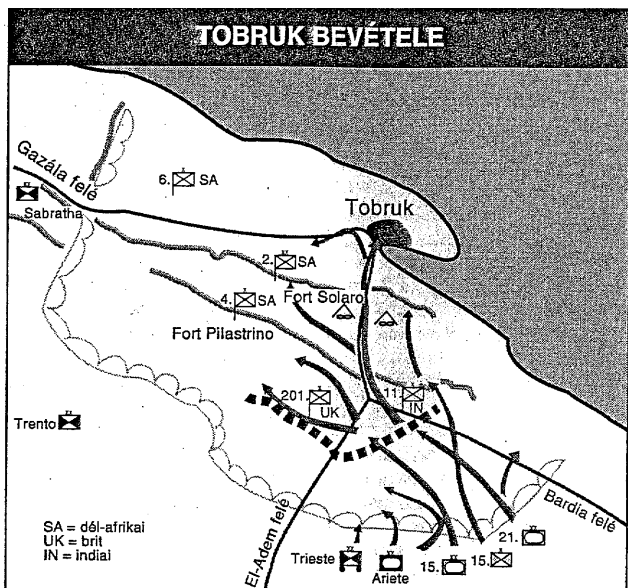
37 Irving:179-180.o.

38 Gudmundson, Bruce I. (szerk.): DAK Deutsches Afrika Korps. Hajja és Fiai, Debrecen, 2001. 203-204.o. A továbbiakban Gudmundson

39 Lewin:119-121.o.

40 Gudmundson:210.o.

41 Playfair:151.o.

látó 4. indiai hadosztály egységeinek az utolsó pillanatban sikerült elmenekülniük.⁴²

Február elejére Bengázi kikötőjét már sikerült használatba venni, ezzel pedig az utánpótlási vonalak is rövidebbek lettek, ráadásul korábban a környékre telepített német raktárakat a britek nem fedezték fel ezért azok újra a tengelyerők birtokába kerültek.⁴³

Nem mellékes hogy a britek számára a Bengázival kapcsolatos várakozások eddig rendre nem teljesültek, hiszen 1941 tavaszán a légvédelem hiánya majd a Crusader hadművelet után a kikötő elaknásítása korlátozta a jelentősebb szállítmányok behajózását.⁴⁴

Februártól májusig a hadműveletek szüneteltek, hiszen utánpótlási problémák következtében egyik fél sem vállalkozhatott jelentősebb offenzíva indítására. Rommel célja alapvetően Tobruk bevétele volt továbbra is, mert ezzel biztosíthatta hátát egy Egyiptom elleni táma-

dáshoz. Az utánpótlási kérdés megoldásának viszont Málta jelentette a kulcsát, ezért Hitler és Mussolini megállapodásának megfelelően a Tobruk elleni hadműveletet csak Málta elfoglalása után lehetett volna megindítani.⁴⁵

Auchinleck tábornokra a brit miniszterelnök már február óta nyomást gyakorolt egy döntő támadás megindítása végett, de a szükséges páncélos erő megerteremtése időbe telt, ezért a közel-keleti brit főparancsnok legkorábban május végén tartotta lehetségesnek az offenzíva kezdetét.

Rommel azonban május 26-án magához ragadta a kezdeményezést és haditerve, mely szerint a gyalogos erőkkel elvonja a Gazala vonalon elhelyezkedő ellenség figyelmét miközben délről bekeríti és hátra támadja a 8. hadsereget, tökéletesen bevált. A brit 2. páncélos hadosztály súlyos veszteségeket szenvedett a harcok során, a hadvezetésen pedig jelentős zavar lett úrrá.⁴⁶

1942. június 2-án az Ariete valamint a 90. könnyű hadosztály bekerítette Bir Hacheim erődjét amelyet az 1. szabad francia dandár védett Marie Pierre Koenig tábornok vezetésével. A védelmet 3800 katonára és 1200 bunker megerősítve tábori páncéltörő és légvédelmi tüzérséggel jelentette. Az aknazárak pedig minden oldalról nehezítették a kítűnően álcázott erődítmények megközelítését.⁴⁷

42 Gudmundson:223-224.o.

43 u.a.:231.o.

44 Playfair:135-136.o.

45 Klemensits Péter:Hitler és az észak-afrikai hadszíntér–Német stratégiai döntések az események tükrében 2. in: Honvédségi Szemle 63.évf. 5. sz. 63. o.

46 Barr:13-14.o.

47 Greene:132.o.

A támadók vegyes fegyvernemi rohamcsapatokkal igyekeztek feltörni a védelmet, de a légielő jelentős támogatása mellett is súlyos veszteséget szenvedtek. A nyílt terepen kiépített védőállások elleni küzdelem hasonlított a korábban Tobruk ellen indított és kudarcot vallott támadásokhoz. Bár a légi főlény a tengelyhatalmakkal volt, a zuhanóbombázók is komoly veszteséget könyvelhettek el közel egy hét küzdelem után.⁴⁸

A brit hadvezetés ameddig lehetett tartani kívánta az erődöt, de június 10-én Ritchie tábornok engedélyt adott a kitörésre, így a védők nagy része megmenekült. Másnap a 90. könnyű hadosztály elfoglalta az erődöt. Újra bebizonyosodott hogy megfelelően kiképzett és elszánt csapatokkal egy kitűnően megerősített helység túlerő ellenében is sikeresen védhető.⁴⁹

Az elszenvedett csapások következményeként a 8. hadsereg megkezdte visszavonulását az egyiptomi határra, lehetővé téve ezáltal Tobruk újbóli elszigetelését. Az erőd védelmét a 2. dél-afrikai hadosztály látta el, Hendrik Klopper tábornok parancsnoksága alatt, megerősítve a 32. páncélos és a 201. gáradadandárral.⁵⁰

Rommel néhány kisebb erőd mint Belhamed, El Duda megszerzése után június 19-én hozzákezdett az ostromhoz. Miközben délnyugatról az olasz gyalogos hadosztályok magukra vonták az ellenség figyelmét, Rommel a páncélos erőkkel délkeletről indította a fő csapást, csakúgy ahogy az előző évben. A Luftwaffe nagy erőkkel mindvégig támogatta a támadást, csökkentve a védők morális tartását. Június 20-án sikerült utat vágni az aknamezőkön, így másnap a páncélos erők betörték az erődbe és részenként göngyölitették fel a maradék ellenállást. A harcok során

a város teljesen elpusztult szinte az összes épület romhalmazzá változott. Klopper tábornok és 33000 katonája hadifogságba került, a támadók pedig nagy mennyiségű élelmiszert és hadianyagot zsákmányoltak.⁵¹

Bár a német-olasz erők felkészültebben kezdtek hozzá az ostromhoz, mint előző évben, ez önmagában nem magyarázza meg, hogy az az erőd, amely korábban ellenállt 9 hónapos ostromnak, most miként eshetett el mindössze 2 napos küzdelem után, annak ellenére, hogy a védelem számszerűleg ugyanakkora volt mint korábban. Bár a három közel-keleti főparancsnok⁵² már 1942 januárjában döntést hozott, mely szerint Tobrukot újabb ostromnak nem teszik ki, Churchill mindvégig követelte az erőd végsőkéig való védelmét. Ugyan június elején Ritchie és Auchinleck még csupán a bázis időleges elszigetelődésével számolt, de a felmentésre a súlyos veszteségek következtében esély sem volt, a 8. hadsereg visszavonulása pedig elkerülhetetlenné vált. A fenti főparancsnoki döntést követően Tobruk védelme meggyengült, hiszen számos aknazárat és védelmi állást eltávolítottak és a Gazala vonalra helyezték át. Az is fontos eltérés a korábbiakhoz képest hogy szemben az ausztrálokkal a dél-afrikai hadosztály nem rendelkezett a szükséges tapasztalatokkal sem, amely a keményebb ellenállást lehetővé tette volna. Míg előző évben a bázis légvédelmét biztosítani lehetett, most az elsöprő német légi főlény miatt ez szintén megoldhatatlan feladatot jelentett. Mindezen okok együttesen vezettek el az erőd bukásához.⁵³

48 Rommel:108-110.o.

49 Playfair:236.o.

50 Barr:16.o.

51 Rommel:119-125.o.

52 Claude Auchinleck a hadsereg főparancsnoka, valamint Andrew Cunningham tengernagy (haditengerészet) és Arthur Tedder légimarsall(légierő)

53 Barr:16.o.

Tobruk elfoglalása megteremtette a lehetőséget a Málta elleni hadművelet elindításának, de Hitler félve az ejtőernyősöket fenyegető súlyos veszteségektől, törölte a hadműveletet, ehelyett szabad utat adott Rommelnek az Egyiptom elleni támadáshoz. Bár Hitler szerint Tobruk megszerzése az utánpótlási gondokat is megoldja, Málta semlegesítése nélkül erre nagyon kevés volt az esély.⁵⁴

EL ALAMEIN ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

Rommel június végén elfoglalta Mersza Matruht, amely újabb fontos kikötőkhöz juttatta a tengelyerőket és újabb érzékeny veszteséget okozott a brit 8. hadseregnek. A britek ekkor már az alameini vonalon foglaltak el védelmi állásokat, amelyről a német főparancsnok úgy vélte, menetből is áttörheti, mielőtt ellenfele komolyabb erősítésekhez jutna. A kísérlet kudarcot vallott, július folyamán pedig, bár mindkét fél több kísérletet is tett a kezdeményezés visszاسzerzésére az eredmények elmaradtak.⁵⁵

Churchill számára a győzelem kivívása létfontosságú volt Észak-Afrikában, ezért nem elégedett meg a tengelyerők megállításával, így augusztus közepén leváltotta Auchinleck tábornokot (aki június 25-től a 8. hadsereg parancsnokságát is átvette) helyére pedig Harold Alexander tábornok került. A 8. hadsereg élére Bernard Montgomery tábornokot nevezték ki.

Mivel Rommel számára az utánpótlási helyzet egyre nyomasztóbbá vált, míg ellenfele egyre erősebb lett, augusztus 30. és szeptember 4. között az alam halfai csatában egy utolsó kísérletet tett az áttörésre, de a britek felkészültsége megállításra kényszerítette.

A közelgő brit ellentámadás előtt a keleti főparancsnokság tervbe vette tengeri deszantos hadműveletek indítását Tobruk ill. Bengázi ellen, szeptember 13-án azonban a Tobruk elleni akció során bár sikerült összehangolni a tengerészgyalogság, légierő és kommandós erők támadását, a britek olyan súlyos veszteséget szenvedtek, hogy a hadvezetés a továbbiakban tartózkodott hasonló kockázatos vállalkozások kivitelezésétől.⁵⁶

Október 23-án Montgomery elindította a Lightfoot hadműveletet, majd mivel a kívánt áttörés nem valósult meg, november elején a Supercharge kódnevű támadást, amely egyúttal a vég kezdetét is jelentette a tengelyhatalmak számára Észak-Afrikában. Bár Hitler megtiltotta a visszavonulást, Rommel november 4-én mégis megkezdte a hátrálást, hiszen ellenfele kétszeres túlerővel és csaknem korlátlan utánpótlással rendelkezett.⁵⁷

Ellenfele üldözése közben alapvetően Montgomeryt is hasonló szándékok vezették, mint elődeit: szerette volna bekeríteni és megsemmisíteni az ellenséget, ehhez viszont fokozni kellett a támadás ütemét, amely egyúttal az utánpótlás biztosítása végett a kulcsfontosságú kikötők mielőbbi birtokbavételét is feltételezte.⁵⁸

November 8-án Algírban Oránban és Casablancában brit és amerikai erők szálltak partra Dwight D. Eisenhower tábornok parancsnoksága alatt, ezáltal nyugatról is nyomás alá helyezve a német-olasz csapatokat. Mivel a szöványos ellenállás után a francia erők november 15-én átálltak a szövetségesek oldalára a főbb kikötők, közlekedési csomópontok, repülőterek és jelentősebb városok küzdelem

54 Klemensits Péter: Hitler és az észak-afrikai hadszíntér–Német stratégiai döntések az események tükrében 2. in: Honvédségi Szemle 63.évf. 5. sz. 64. o.

55 Greene:160-170.o.

56 Barr:268.o.

57 Rommel:218.o.

58 Stephen Brooks (szerk): Montgomery and the Eighth Army. The Bodley Head, London,1991.83-92.o. 96-98. o.

nélkül kerültek a szövetségesek kezére, leszámítva Tunéziát. Hitler minél tovább szeretne volna Észak-Afrikában lekötöni ellenfeleit ezért Jürgen von Arnim tábornok vezetésével Tunéziába küldte az 5. páncélos hadsereget.⁵⁹

December végére Rommel hadereje már elhagyta Kirenaikát, így 1943 elején a két hadsereg összekapcsolódására történtek intézkedések. Montgomery ellenállás nélkül foglalhatta vissza a jelentős helységeket, védelmi állásokat, hiszen a tengelyerők (főleg az olaszok) képtelenek voltak a védekezésre a túlerő ellen.

1943. január 25-én az új-zélandi hadosztály bevonult Tripoliba, amely város érdekében szemben Hitler és Mussolini utasításával, Rommel nem volt hajlandó feláldozni haderejét.⁶⁰

Miután februárban Rommel és von Arnim hadserege kapcsolatot teremtett egymással, felmerült egy jelentősebb ellentámadás gondolata az amerikai erők ellen, ebben a tervben Rommel elképzelése szerint Tebessa város (amely fontos repülőteret és amerikai raktárakat is jelentett) elfoglalása kulcs szerepet kapott volna. Bár a terv nem valósult meg a korlátozott ellencsapás a Kasserine hágnál így is érzékeny veszteséget okozott az 1. amerikai páncélos hadosztálynak.⁶¹

Március-április folyamán a tengelyerők már Észak-Tunéziában harcoltak a brit és amerikai csapatok ellen. A szövetséges támadások következtében Tunisz is súlyos károkat szenvedett el, az utánpótlás is akadozott, ezért elkerülendő a kilátástalan utóvédharcot május 12-én az észak-Afrikában harcoló német-olasz csapatok letették a fegyvert.

A fentiek ismeretében megállapíthatjuk,

hogy a fontosabb kikötők, erődök megszerzése mindvégig meghatározó szerepet töltött be mindkét fél stratégiájában. A hadszíntér jellegéből következett hogy visszavonulás során az ellenfél túlerejével szemben ezen bázisok megtartására nem volt esély, gyakran ellenállás nélkül foglalta el az ellenség, így a véres harcok általában elkerülték a városokat. Az erődök elleni támadás rávilágított a haderőnek és fegyvernemnek szoros együttműködésének követelményére is. A pontos hírszerzési információk, az ellenfél erejének ismerete azonban nélkülözhetetlen az eredmények eléréséhez, hiszen a megfelelő harci taktika megválasztása döntően ezen információkon alapszik. Fontos tanulság hogy adott fegyverzet, felszerelés mellett a csapatok kiképzettségének foka döntő hatást gyakorolhat az eseményekre. Tobruk bukása viszont arra is figyelmeztet, hogy a későn meghozott vagy téves politikai döntések súlyos következményeket vonhatnak maguk után.

A helység-harc tervezése azért is igényel jelentős figyelmet, hiszen láttuk, hogy jól épített szívós védelem ellenében a korszerűen felfegyverzett legjobb csapatok is súlyos veszteséget szenvedhetnek.

Meg kell jegyezni, hogy a különleges műveletek nem játszottak főszerepet az észak-afrikai harcok során, bár a britek több esetben is indítottak kommandós vállalkozásokat, például Rommel meggyilkolására is, emellett a líbiai lakosság fellázításával is próbálkoztak,⁶² összességében ez korántsem jelentett akkora veszélyt a tengelyerőkre nézve, ahogy azt az ellenfél tervezte.

59 Klemensits Péter: Hitler és az észak-afrikai hadszíntér–Német stratégiai döntések az események tükrében 2. in: Honvédségi Szemle 63.évf. 5. sz. 65. o

60 Irving:313.o.

61 Lewin:187-189.o.

62 1941 novemberében tengeralattjárón érkező brit kommandósok Geoffrey Keyes őrnagy vezetésével megpróbálták meggyilkolni Rommelt Beda Littoriában a német erők főparancsnokságán, de a német tábornok már augusztus óta nem tartózkodott ezen a bázison. A vállalkozás kudarcba fulladt melynek során Keyes is életét veszítette. Irving:137-139.o.

TAKÁCS ATTILA EZREDES: A KALANDOZÁSOK KORA (Gondolatok a Nemzeti Katonai Stratégiáról)

Szeretném előre bocsátani, hogy nem történelmi kutatással kívánok foglalkozni írásomban, hanem az alcímben szereplő témát szeretném egy kicsit „körbejárni”. Feltételezem, hogy az olvasó már találkozott a stratégiával és talán meg is fogalmazta a saját álláspontját, illetve leszűrte belőle a saját következtetéseit.

A főcím választásánál az vezetett, hogy találjak egy olyan történelmi korszakot, amelynek eseményei számos területen hasonlóságot mutatnak az elmúlt húsz év eseményeivel és azok jellemzőivel a magyar katonai erő alkalmazásának tekintetében. A hasonlóság nem a katonai képességekben mutatkozik elsődlegesen, hanem az alkalmazás kiterjedésére és a művelési feladatok vállalásának körülményeire vonatkozik.

Ezzel a gondolatébresztéssel az a szándékom, hogy segítséget nyújtsak a **Nemzeti Katonai Stratégia (2009)** továbbfejlesztéséhez, és érintőlegesen a **Nemzeti Biztonsági Stratégia (2005)** újragondolásához is szeretnék hozzájárulni.

Nagy örömmre szolgált ennek a két dokumentumnak a megjelenése, ugyanakkor azt látom, hogy a funkcióját nem tudja teljes mértékben betölteni. Ezt annak tudom be, hogy a „fejlődő demokráciánkban” még a társadalmi szereplők nem ismerték fel ezeknek, a dokumentumoknak a jelentőségét. Tényként kezellem, hogy ezeket, az alapidokumentumokat folyamatosan szükséges vizsgálni, és a körülmények változása függvényében módosítani kell. Tehát nem kritizálni kívánom a stratégiákat, csupán szeretnék rámutatni azokra a részekre, amelyek, megítélésem szerint továbbfejlesztésre szorulnak.

A két stratégia megjelenése között négy év telt el. Ebben az időszakban jelentősen változott a stratégiákkal kapcsolatos szemlélet, valamint a társadalmi szereplők felfogása ebben a tekintetben. Ez azt eredményezte, hogy a két stratégia elveszítette az összhangját és ennek következtében, az egymásból történő levezethetőségük megkérdőjeleződik.

Ha megpróbáljuk kideríteni, hogy vajon miért nem tölti be a szerepét, és miért nincs összhangban a két stratégia, akkor vissza kell pillantanunk az előzményekre. De ebben a pillanatban rá kell döbennünk, hogy nincsenek előzmények, nincs hagyománya, szakembergárdája, szakirodalma, és a kutatások is csak érintőlegesen foglalkoznak stratégiafejlesztéssel. Ennek történelmi oka van. Ugyanis a hidegháború időszakában a stratégiai szintű elemzések készítése, a politikai és a katonai célok megfogalmazása, a haderőfejlesztési irányok meghatározása és a védelmi tervezés is alapvetően csak Moszkvában történt. A Varsói Szerződés tagállamaiban ennek csak a végrehajtási feladatai jelentek meg. A két világháború közötti időszakban ez a stratégiai szintű tervező munka Berlinben zajlott, az I. világháború előtt pedig Bécsben történt. Ezt végiggondolva már érthetőbb, hogy miért nem épült be a stratégia alapú megközelítés a nemzeti közgondolkodásba. Tehát ha előzményeket keresünk, akkor a fenti „munkaműhelyeket” érdemes felkeresni, hogy ránk vonatkozó adatokat találjunk. De a jövő szempontjából is érdemesnek látom a kapcsolatfelvételt az ott működő stratégiai kutatóintézetekkel, mert a mi kidolgozó munkánkat, az általuk

készített elemzések alátámaszthatják, vagy éppen további pontosításra ösztönözhetik.

A jelenleg érvényes NKS kidolgozását széleskörű szakmai valamint nyilvános (Internet) vita és véleménynyilvánítás után, a parlamenti pártok teljes egyetértésével fogadták el, ami a stratégia értékét mindenképpen növeli. De vajon milyen elemzésekre, tudományos értékű kutatásokra vagy prognózisokra támaszkodott a kidolgozó csoport a NKS megszövegezésekor? Erre sajnos nem tudom a választ. Az viszont egyértelmű, hogy a NKS –t komolyan alkalmazó országokban több kutatóintézet is foglalkozik az adott ország helyzetének az elemzésével, több intézettől megrendelnek független stratégiai elemzéseket, majd ezekre, a tényszerű adatokra, kutatási eredményekre támaszkodva készül el minden mondat a NKS-ban. A mi esetünkben, ha figyelmesen olvassuk, akkor a NATO és az EU stratégiából „adaptált” megfogalmazásokkal találkozunk. A belső arányait tekintve túlzottan hangsúlyos a globális helyzetekre történő reagálás és csak érintőlegesen foglalkozik a regionális kockázatokkal, kihívásokkal. Ez azért lényeges, mert éppen a NATO/EU szövetségi rendszerünk az amelyet fel tudunk használni a hazánkat érintő globális kihívások kezelésére. Amire saját eszközünk van, vagy szükségünk lenne rá, az a regionális kockázatokból ered. Erről azonban szükséztlenül fogalmaz a NKS. Avagy a „Trianon szindrómát” még mindig nem sikerült feldolgozni társadalmi szinten.

Mielőtt elmélyednénk a NKS tanulmányozásában, nézzük meg, hogyan épül fel a katonai stratégia általánosságban. Erre vonatkozó ajánlásról vagy szabványról nincs tudomásom, de ha a vezető országok (NATO) stratégiáit tanulmányozzuk és lefejtjük róla a nemzeti sajátosságokat akkor egy vázat kapunk, ami nagy eltéréseket már nem mutat és az alábbi témakörökre bontható:

1. A tágabb és szűkebb környezet geostratégiai elemzése, az abból levonható következtetések alapján egy valós helyzetkép megrajzolása. Tendenciák megállapítása, a kihívások és kockázatok megfogalmazása, az adott országra és a környezetére vonatkozóan.
2. Az ország biztonságát fenyegető veszélyek és válságok elemzése, az azokból levonható következtetések. Elsősorban a katonai erővel kezelendő válságok elemzése, a lehetséges vagy kialakuló válságok értékelése, ahol katonai erő alkalmazására is szükség lehet.
3. A nemzeti katonai szándékok megfogalmazása. A külpolitika, a biztonság és védelempolitika részéről megfogalmazott célok, a vállalt szövetségi kötelezettségek, és az ezek teljesítéséhez szükséges erőforrások meghatározása.
4. A fentiek alapján szükséges haderő jellemzői, haderőnemi összetétele, a szükséges képességek és a hiányzó képességek kialakítására, pótlására vonatkozó koncepció.
5. A teljes spektrumú védelmi képességek fejlesztésére vonatkozó tervek, a szövetségi együttműködés irányai.
6. A fegyveres erők feladatai, a védelmi felkészítés rendszere.
7. Nem nyilvános következtetések.

A fenti kérdéskörökre adható válaszokat a Nemzeti Biztonsági Stratégiára alapozva, abból levezetve, konkrét elemzésekkel alátámasztva célszerű megfogalmazni. Egyéb esetben, már a szakmai vita során, az első körben összedől. Ha pedig egyáltalán nincsenek tényszerű adatokkal alátámasztva az egyes megállapítások, akkor az csak presztízs vitát fog generálni és messze elrugaszkodik a valóságtól és a megvalósíthatóságtól.

Magyarország esetében Lőrincz Kálmán vezérezredez úr értékelésével értek egyet, mely szerint egy kulturális törésvonal mentén helyezkedünk el, kelet – és nyugat között,

történelmileg komp-országgént viselkedünk. Az Európai hadszíntéren megkerülhetetlen, a Kárpát-medencében centrálisan elhelyezkedő területen élünk. Ha úgy tetszik az EU biztonságának egyik kulcs övezete. Ebből az is kiderül, hogy igenis számolnunk kell hagyományos fenyegetéssel, ami nem az aktuális szándéktól függ, hanem a meglévő képességtől. Ez számszakilag is alátámasztható a környezetünkben felhalmozott fegyverarzenál áttekintésével.

múlt évtizedek haderőváltozásait figyelembe véve a következő megállapítások tehetők:

- Alapképességek elvesztése
- Aránytalan fejlesztés
- Fegyvernemi kultúrák elvesztése
- Tiszt-és tiszthelyettes képzés torzulása
- Jogi harmonizáció hiánya
- Készenlélet el nem érő képességek művelési alkalmazása
- Tartalék források felélése, elvesztése

	hc. rep	száll. rep	hc. heli.	száll. heli.	harckocsi	pc. hjmű.	tüzérségi	létszám
Nyugat	38	3	0	32	114	617	179	28 000
Észak	46	9	16	21	235	453	180	17 000
Kelet	609	109	192	295	3831	5628	3835	227 000
Dél	124	18	62	98	1501	1369	2860	65 000
összesen:	817	139	270	446	5881	8067	7327	337 000

A táblázatban szereplő adatok megtévesztők lehetnek, mivel arról nem áll rendelkezésre pontos adat, hogy milyen hadrafoghatósági állapotban vannak ezek az eszközök, és adott esetben mennyi idő alatt lehet helyreállítani a harcképességüket. De a nagyságrendekből már lehet arra vonatkozó következtetést levonni, hogy nekünk milyen kihívással kell szembenéznünk.

Mindezek figyelembevételével a katonai stratégia egyik fontos eleme a prioritások meghatározása. Ez ugyanis hosszú távú folyamatokat indít el, és ha a sorrend nem megfelelő, akkor azt egyrészt utólag módosítani nagyon időigényes, másrészt a költségvonzata is jelentős lesz, illetve, a negatív következményeivel is számolnunk kell.

Ezt gyakorlati példával is szeretném érzékelteni. Magyarország esetében számos dokumentum abból indul ki, hogy az ország-védelemre csak szövetségi keretek között kerülhet sor. Ebből kiindulva épül fel a haderőstruktúra, tervezi a fejlesztéseket és beszerzéseket. Úgy vélem, hogy a jelenlegi folyamatokat és az el-

A fentiek és a prioritási sorrend alapján felvetődik a kérdés: **vajon nem mondunk –e le a nemzeti önvédelem képességéről és lehetőségéről?** Ami viszont ellentétes az alkotmánnyal és a Washingtoni szerződéssel is. Ebből már világosan látható hogy mekkora jelentősége van a katonai stratégia megírásakor a megalapozott helyzetértékelésnek és a prioritások sorrendjének. Nézzük meg ezek után részletesebben a NKS egyes fejezeteit, mit állapít meg, és milyen irányt mutatnak számunkra katonáknak és a nem katonáknak. Hiszen ahogyan azt Clausewitz írja „**a politika mértékével kell mérni,**” tehát azok is olvassák a NKS –t, akik a katonákat számoltatják el.

I. BIZTONSÁGI KÖRNYEZET (GLOBÁLIS)

A hidegháború vége óta a bipoláris világrendszer történelmi léptékkal mérve gyorsan és radikálisan átalakult, újrászerveződött val-

lasi, kulturális, gazdasági és földrajzi megosztottság szerint. Ennek eredményeképpen új civilizációs törésvonalak jöttek létre, amelyek jól beazonosíthatóan elkülönítik az egyes térségeket. Így számolhatunk az úgynevezett zsidó-keresztény, (észak atlanti térség); az ortodox, (az orosz föderáció bázisán); a hindu,; az iszlám, és a Kína vonzáskörzetében kialakult világgal Huntington műve alapján. Ez az átalakulási folyamat a világ számos pontján működésképtelen államokat hozott létre, amelyek potenciális veszélyt jelentenek a közvetlen környezetükre és a fenyegetettség a technológiai fejlettség miatt, könnyen eskalálódhat nagyobb térségekre is. Azonban nem ez az egyetlen mellékhatása van az átrendeződési folyamatnak. Ide sorolhatjuk még:

- Az aszimmetrikus hadviselést, ami az egyenlőtlen technológiai fejlődés miatt egy hibrid módszert eröltet rá a harcászati szint fejlődésére.
- A nemzetközi terrorizmus, ami a hadviselés történetében először, mint nem állami szereplő is megjelent a porondon, bár azért sok a kérdőjel a tekintetben, hogy vajon mely államok támogatják a nem állami szereplőket.
- A nemzeti identitás keresése és ehhez kapcsolódva a szélsőséges vallási és politikai nézetek felszínre kerülése, erősödése. Ez utóbbi Magyarországra is igaz.
- A kábítószerek-kereskedelem és a nemzetközi bűnszervezetek befolyása.
- A túlnépesedés és az elöregedő társadalmak közötti migrációs feszültségek felerősödése.
- A klímaváltozás, az édesvízkészlet fogyása, az elsivatagosodás és a mezőgazdasági területek csökkenése, az energiafelhasználás aránytalansága.

A fentiek csak a legjellemzőbb sarokpontok, amelyek egyenként is több részterületre bonthatóak és folyamatos vizsgálatot igényelnek.

A globális kihívások kezelésére elég csekély eszköztár áll a rendelkezésünkre. Főleg a rendőrség és a katasztrófavédelem hatáskörébe tartozó kihívásokat elemez a nemzeti katonai stratégia ebben a fejezetben. A felsorolt globális kihívásokra és kockázatokra katonai szempontból csak a NATO/EU szövetségi rendszer képességeivel tudunk válaszolni. Egyrészt, Magyarország nem globális tényező, másrészt ez volt a csatlakozási szándékunk fő érve. Jóllehet akkor még senki sem gondolta azt, hogy ez majd a csatlakozás után, a „potyautas szindrómához” fog vezetni, bár ez egy kicsit összetettebb probléma. Nem szabad elfelejteni ennél a pontnál, hogy jelenleg Magyarország működési zavarokkal küzd, a működésképtelenség határát súrolja több szempontból, és ezzel sem a NKS sem a NBS nem foglalkozik. Ez az egyik érv, amiért azt feltételezem, hogy konkrét kutatási eredmények felhasználása nélkül készült a két stratégia.

A regionális kihívások esetében, csak a globális kockázatok leképezése érzékelhető a közvetlen környezetünkre. A Kárpát-medence stabilitására nem találtam utalást, ami arra enged következtetni, hogy nem készültek ilyen jellegű elemzések, esetleg tabu téma. Bármilyen legyen is az oka ennek hiánya, illetve megléte és felhasználása, kulcsfontosságú a stratégia megalapozottsága és hitelessége szempontjából.

Megítélésem szerint az energiához és a nyersanyagokhoz való hozzáférés problematikáját rosszul értelmezi a NKS. A „HUNTINGTON -i öt pólus” mindegyike, így a mi szövetségeseink is hozzá akarnak férni a világ energia és nyersanyag készletéhez.

További nyitott kérdésként értékelem Magyarországnak népesség csökkenésének az elemzését, ennek hatását a honvédelmi, valamint a többi stratégiai ágazatra. Az NKS nem elemzi azt a geostratégiai vákumot ami,

a Kárpát medencében kialakult. Ugyanis, nem helyezkedik el benne megfelelő katonai képesség a stratégiai értékéhez viszonyítottan. Magyarország kettős - globális és regionális - státuszát sem vizsgálja, hiszen globálisan, a szövetség szempontjából periférikusan helyezkedünk el, regionálisan, viszont centrálisan. Nem fordít figyelmet arra, hogy ez a kettősség milyen előnyökkel és hátrányokkal jár, és ennek függvényében milyen méretű katonai képesség szükséges a jövőt illetően.

Összességében ez a fejezet a NBS pontosítása a négy év különbség miatt bekövetkezett változások alapján. Ebből nem lehet leszűrni, hogy mely kihívást vagy kockázatot kell katonai eszközökkel kezelni és ahhoz milyen képességekre, van vagy lesz szükség a következő tizenöt, húsz évben.

II. A VÉDELEMPOLITIKA ALAPJAI

Az adott fejezetre is igaz, hogy a két stratégia kidolgozása között eltelt időben bekövetkezett változásokat pontosítja és inkább a NBS -ben lenne a helye. Nagyon pontosan számba veszi a biztonság tizenkét ágazatát, közöttük a katonait is. Éppen emiatt, ennek már, az egyel magasabb szintű stratégiában kell megjelennie, és itt már csak a „katonai ágazatot” kellene részterületekre bontva elemezni. Ezen belül irányvonalakat és célterületeket meghatározni. A védelem politikát kettő alappillérré építi fel. A nemzeti önerőre és a szövetségi együttműködésre. Ami egyébként logikus, ha úgy értelmezzük, hogy az egyik a regionális, a másik a globális kihívásokra adható válaszokat testesíti meg. Azonban ezt már nem teszi egyértelművé. Ami azért fontos, mert az ország-védelmet alapvetően szövetségi keretekhez köti, így a nemzeti önerő státusa, rendeltetése csak nehezen körvonalazható. Mit jelent az önálló védelem a szövetségi erők beérkezéséig?

A nyugati demokráciák mintájára deklarálja a civil kontrol intézményét nagyon helyesen, de nem jelöli ki a civil kontrol és a katonai szakmai kompetencia határvonalát. Így aztán a vezetés és irányítás elveit meg sem említi és ezzel a felelőségi viszonyokat sem lehet kikövetkeztetni belőle. Nem tesz említést az elveszített, de szükséges hagyományos képességek helyreállításáról, és a jövőben szükséges új képességekről. Nem jelennek meg a nemzeti érdekek és az ezzel harmonizált kül- és biztonságpolitikai célok, pedig az EU védelmi stratégiájának is ez a három alappillére jelenik meg egy tető alatt. Ami „két alappillérünk” egyúttal azt is kifejezi, hogy a nemzeti önerőbe tartozó képességeknek nem kell szükségszerűen megfelelni a szövetségi szabványoknak, és az sem feltétlenül baj, ha a nemzeti önerőbe tartozó képességek egy része, a szövetség számára beazonosíthatatlan. Mindezek alapján a politikai és a katonai célkitűzéseket nem lehet következetesen és egyértelműen összehangolni.

Ennek eredményeként egy esetleges válsághelyzetben, a megfogalmazott politikai célokot nehéz lesz katonai célkitűzésekkel beazonosítani. Ez a kockázat okozta Izrael számára a II. Libanoni háború során elszenvedett sorozatos kudarcokat, végül a háború elvesztését történelme során első alkalommal.¹

Összességében a fejezet a Nemzeti Biztonsági Stratégiába ágyazva jó alapot adna a NKS -ban történő részletes kibontáshoz.

III. FELADATOK, ALKALMAZÁSI KÖRÜLMÉNYEK

Ez az a fejezet, amelynek áttekintésekor egyértelműen összeáll a kép arról, hogy me-

1 Winograd report (2008. 01. 30 Final ground op 'did not achieve military goals', but approving it was essential step)

lyek azok a képességek, amelyekkel rendelkezünk kell. Következtetni lehet a szervezeti keretekre és a vezetéssel szemben támasztott követelményekre is.

A feladatok három fő területre bonthatók:

- alaprendeltetés,
- szövetségi feladatok,
- támogató feladatok,

Ha elemezzük a feladatokat, akkor ez egy prioritási sorrendet is megad - *amivel sajnos a tíz éves stratégiai tervünk nincs összhangban, mivel az a szövetségi feladatokat teszi első helyre* - összhangban a Washingtoni szerződéssel miszerint minden tagállam fejleszti saját katonai képességeit, és ezzel járul hozzá a V. cikkely szerinti műveletekhez. A legfontosabb hogy a teljes műveleti képességeket írja elő kiegészítve a missziókhöz szükséges egyéb képességekkel. Nagyon fontos, hogy kihívásként értelmezi az aszimmetrikus hadviselést, ami a folyamatos megújulási képességet, a gyors és rugalmas reagálást, valamint, a saját, és a szövetségi tapasztalatok feldolgozását követeli meg. A médiát illetően pedig, a vezetéssel szemben támaszt magas szintű követelményeket, a raj szinttől a stratégiai szintig. Egyúttal az információkezelés műveleti alkalmazását is előrevetíti.

Ez a legjobban összeállított fejezet, bár a regionális feladatokat nem érinti, a jogi harmonizációt nem követeli meg. Az alkalmazás körülményeinél nem írja elő a nemzeti érdekek a külpolitikai célok és a műveleti célkitűzések integrációját. Ennek lehet az egyik eredménye, hogy a vállalt misszióknak nincs politikai, gazdasági vagy egyéb hozadéka. Így aztán kalandozunk a világ minden táján, de ennek eredményeit nem tudjuk realizálni, és egyre nagyobb mértékben terheli túl az egyébként is szűkös erőforrásainkat.

IV. A MAGYAR HONVÉDSÉG SZÜKSÉGES KÉPESSÉGEI

A fejezet részletesen taglalja azokat a képességeket és követelményeket, amelyekre szükség van, továbbá a fejlesztés legfontosabb céljait. Azonban néhány ellentmondást sikerült beépíteni az egyébként jól összeállított gondolatmenetbe. Az egyik ilyen lényeges kijelentés, hogy „**a Magyar Köztársaság nem törekszik a katonai képességek teljes spektrumának a kialakítására**”. Ugyanakkor a felsorolt és szükségesnek vélt képességek közül nem hiányzik semmi, nem jelöl meg olyan területet, amelyre ne lenne szükség békében, vagy minősített időszakban.

Megemlíti a hadkötelezettség bevezetésének körülményeit, amely mint szükséges képesség elfogadható, de haderőfejlesztési iránynak nem tekinthető. Leginkább az előző fejezethez sorolható, mint alkalmazási körülmény és minősített időszaki feladat. Ha ebben a fejezetben „képességként vesszük számba, akkor meg kellene jelölni, mely területen számolunk a hadköteles állománnyal. A hagyományos műveletekben (ország-védelem) vagy a békeműveletek speciális szakterületén Pl.: egészségügy, jog, CIMIC stb. Világossá kellene tenni, hogy békeidőszakban mivel kell rendelkezni ennek a képességnek a rendelkezésre állása érdekében, időkorlátok, anyagi készletek, tartalékos kiképzés, infrastruktúra, stb.

Amit még érdemes kiemelni ebből a fejezetből az a megállapítás, miszerint a nemzetközi helyzetben előrejelzés nélkül, váratlanul bekövetkező eseményekkel számol, valamint gyors ütemű hadviselést határoz meg. Ebből azt hiányolom, hogy regionális vagy globális eseményekre értendő ez a kijelentés. Ha ezt regionálisan értelmezzük, akkor nem értem, hogy miért nem számolunk hagyományos konfliktuskezeléssel Pl.: a Nyugat-Balkán esetében, vagy a működésképtelen államok

tekintetében. Ha globálisan értendő, akkor az expedíciós képesség igény teljes mértékben alátámasztható, indokolható. De egyik esetben sem magyarázható az EU harccsoportokkal és az NRF erők szükségességével, hiszen ezek alkalmazási feltételek, amelyek szintén az előző fejezethez illeszkednek.

Összességében ebben a fejezetben, egyrészt keveredik a képesség igény az előző fejezet várható alkalmazási körülményeivel. Másrészt, a képességfejlesztési felsorolás a teljes műveleti képességet írja le, de ennek ellentmond a bevezető részben leírt „törekvés hiány”

V. A MAGYAR HONVÉDSÉG FENNTARTÁSÁNAK ÉS FEJLESZTÉSÉNEK FELTÉTELEI

A fejezet logikusan számba veszi azokat a tényezőket, amelyekről a működés alapvetően függ: humán erőforrás, költségvetési alapok, infrastruktúra, technikai felszerelések, egyéb szolgáltatások. Ez bármely civil vállalatra igaz, de fontos előnye, hogy az úgynevezett „management szemléletet” helyezi előtérbe. Ha ezt a szemléletet emeljük ki, akkor az MH specialitásával ki kellett volna egészíteni. A humán erőforrás esetében ki kellene hangsúlyozni az egyes állománykategóriák megváltozott szerepét és ezzel párhuzamosan, a tartalékos állomány biztosításának a koncepcióját is érdemes volna felvázolni. Ehhez a szemlélethez kapcsolódik a doktrína fejlesztés kérdésköre, amiről nem tesz említést, pedig az a műveleti alkalmazás és a képességfejlesztés alapját képezi. Nem találok a kiképzés és az oktatásra vonatkozó követelményekkel, ami a „management szemléletű” rendszer kimeneti teljesítményénél elengedhetetlen tényező. A legfontosabb ennél a rendszernél a vezetési hatékonyság elemzése, a vezetési szintekhez tartozó kompetenciák és felelősségi viszonyok egyértelmű meghatározása. En-

nek hiányában mindenki a másikra vár, hogy történjen valami.

Ahogy a korábbi fejezeteknél is, itt is megállapítható, hogy divatos kifejezésekkel sűrűn megtűzdelt, de a saját viszonyainkra nem konkretizált meghatározásokat tartalmaz. A fejezetcím önmagában már megtévesztő, hiszen első pillantásra az MH védelmi tervező rendszerére és az azt megvalósító logisztikai rendszerre gondoltam. Ehelyett egy működtetési szemléletmódot mutat be, ami azonban nem teljes.

A teljes NKS -ból hiányolom a konkrét kül- és biztonságpolitikai célok megfogalmazását, jól észrevehető a NATO alapokmány félreértelmezése, illetve egyes meghatározásainak a figyelmen kívül hagyása, nem kellő mélységű elemzése, néhány vonatkozásban a rész-képességekkel és a statisztikai számok bizonyításként való rögzítése. Nem fordít figyelmet az országvédelmi és az expedíciós hadviselés kettősségére. A prioritások többféleképpen értelmezhetőek. Nem tesz említést a kritikus infrastruktúra védelmének követelményeiről, nem elemzi a saját védelmi tervezési rendszer specialitásait, ehelyett hivatkozik a NATO tervezési rendszerére. Nem derül ki milyen konkrét kutatási eredményeken alapul a stratégia, a hosszútávú fenntartási garanciákról nem tesz említést.

ELŐRE TEKINTVE:

A NKS továbbfejlesztésének érdekében, célszerűnek látom bevonni a HM illetékes főosztályainak a szakembereit. Az egyes fejezetekben leírtak megvalósítása, szakmailag az ő hatáskörükbe tartozik. Az egyes stratégiai irányvonalakat ők vezetik, nélkülük nem várható előrelépés.

Az V. fejezetben leírt négy stratégiai irányvonalat ki kellene bővíteni a vezetés és irányítással (HM HKF) és a kiképzés – oktatással („TRA-DOK”). Ezáltal teljessé válik a

Védelmi Tervezési Rendszer működését biztosító alrendszer köre.

Fontos, hogy a stratégiában leírtak megvalósítását folyamatosan nyomon kövessük, megteremtjük a szervezeti kereteket a felkészült szakemberek elemző munkájához. Ennek bázisát a ZMNE keretein belül ki lehetne alakítani.

Az előző szövetségi rendszerünktől eltérően, nem kell arra várnunk, hogy majd központilag meghatározzák, hogy mit tegyünk. Nyilvánvalóan befolyásolnak (nyomást gyakorolnak) ránk, de a saját lehetőségeink alapján, a saját érdekeink szerint, nekünk kell dönteni arról, hogy mit akarunk, és miben veszünk részt.

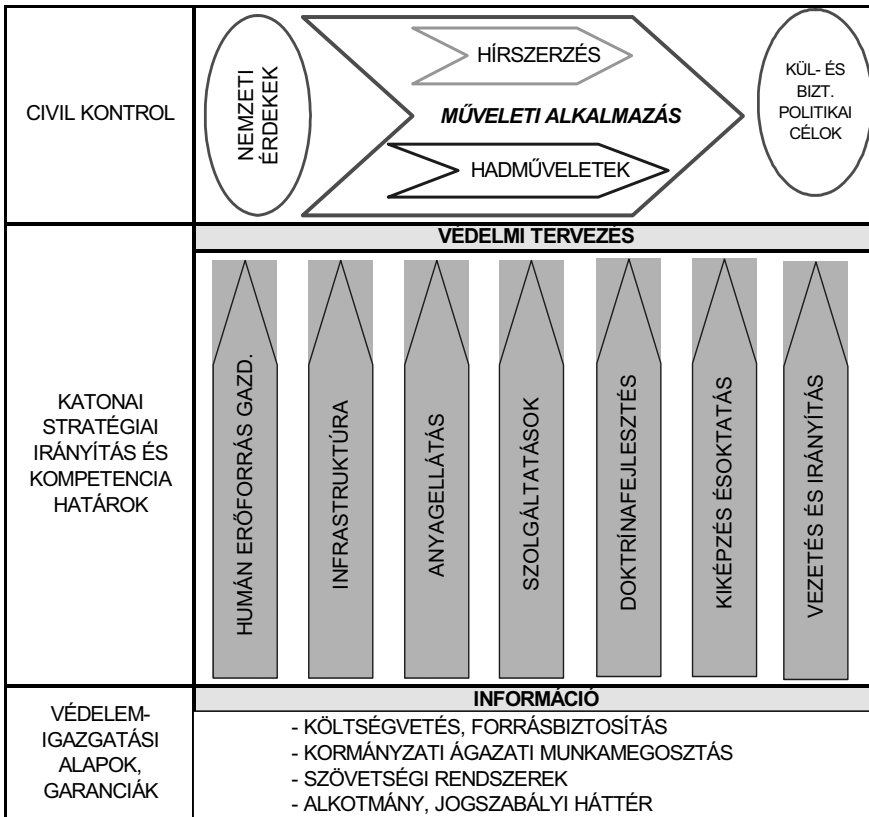
A civil kontrollt és a felső szintű katonai szakmai irányítást célszerű külön választani, mert elmosódnak a kompetencia határok, és a felelősségi viszonyokban is anomáliák kelet-

keznek. A katonai stratégia főbb irányvonalait a „civil kontrollnak” (Védelempolitika) kell megfogalmaznia, ami a felső szintű katonai szakmai vezetés (Vezérkar) szervezeti keretét fogja meghatározni. Ha a kettő (civil és katonai vezetés) egy szervezetben működik, akkor önmagával kell meghasonulnia.

A NEMZETI KATONAI STRATÉGIA MEGVALÓSULÁSÁNAK FOLYAMATA

(javasolt változat)

Az ábrán a NKS összetevőit mutatom be. Jól elkülönítve, a garanciális alapokat, a szakma stratégiai irányvonalait és a műveleti alkalmazás kiinduló pontját, folyamatát és végcélját. Kifejezi azt is, hogy milyen alapokra

támaszkodva lehet, egy bevethető haderőt működtetni és hosszútávon fenntartani. Azt is jelzi, hogy a stratégiai irányvonalaknak „katonai szakmai” irányítás alatt kell működni. A Védelmi Tervezési Rendszer az a határmezsgye ahol a civil kontrol és a katonai szakmai irányításnak el kell különülni. Szervezetileg, a vezérkaron belül, a stratégiai irányvonalakat megtestesítő főosztályoknak kell működniük. A HM –n belül pedig a védelempolitikai főosztály „tolmácsol” a civil kontrol és a katonai szakmai irányítás között.

Mindaddig, amíg ezt az ábrát nem tudjuk konkrét tartalommal megtölteni, addig nemzetközi mércével mérve, beazonosíthatatlanok valamint súlytalanok leszünk, és úgy tekintenek ránk, mint kalandozó magyarokra, akiket jól ki lehet használni más nemzetek érdekeinek az érvényesítésében, de számukra az, hosszútávú hozadékkal nem bír. Nem járul hozzá a minőségi haderő fejlesztéséhez és fenntartásához, ami a Magyar Köztársaság biztonságának az alapvető garanciája.

MEZŐ ANDRÁS ŐRNAGY: A KÖTELÉK LŐGYAKORLATOK MEGSZERVEZÉSÉNEK ÚJSZERŰ MEGKÖZELÍTÉSE BRIT TAPASZTALATOK ALAPJÁN

„Azért amit mi műveltünk a lőtéren, a vonatkozó magyar szabályzatok értelmében börtönbe kerülhattünk volna, de kénytelenek voltunk azt csinálni, hogy a felkészítés a lehető legjobb legyen.”

(Afganisztánba készülő magyar alegység parancsnoka)

A Magyar Honvédség szerteágazó feladatai között nagy megterhelést jelent a NATO egységesítési és szabványosítási törekvéseinek megfelelni. 2005 október 7-én született az az előírás¹, mely a fegyverek által veszélyeztetett biztonsági zónák méreteit és alakját írja elő.

Tanfolyam parancsnok-helyettesként három éven keresztül a csehországi Vyskovban tanultam és tanítottam a BMATT CEE² Harcászati Éles Lőgyakorlat³ Tanfolyamán tanítottam és tanultam a gyalogsági lőterek tervezését. A tanfolyam leglényegesebb része azonban nem a technikai előírások és részletek voltak, hanem az az üzenet, hogy a lövészet felkészítést el kell távolítani a leterített sátorlapok, a babos zsákok, a lobogó piros és fehér zászlók világától és a lehető legjobban kell igazítani a harctér tényleges kihívásai-

hoz, az élet (és halál) szagú háborús viszonyokhoz.

Ezzel a cikkel az a célom, hogy bebizonyítsam: nem lehetetlen a magyar hadsereg viszonyai között sem a kor követelményeinek megfelelő lökiképzést biztosítani katonáink számára, és olyan harcszerű kötelék lőgyakorlatokat szervezni, amely a lehető legnagyobb esélyt biztosítja a túlélésre és a győzelemre valódi harctéri körülmények között.

Fontosnak tartom hangsúlyozni azt, hogy a megszerzett készségek szinten tartására még a hadműveleti területen (Afganisztán) is szükség van, ahol nem áll rendelkezésünkre állandó jellegű lőtér, és annak teljes infrastruktúrája. Az alegységeknek képesnek kell lenni arra, hogy saját maguk alakítsanak ki biztonságos lőteret és vezetékes célmozgató berendezések nélkül is tudjanak az ellenség tevékenységét imitáló célokat telepíteni, azaz mobil lőtér építeni.

A brit hadsereg második világháborúban megszerzett harci tapasztalatai megmutatták, és az azóta is, a rendszeresen bekövetkező háborús konfliktusok vésik egyre mélyebbre azt a leckét, hogy csak azok a katonák képesek eredményesen harcolni, akik pontosan lőnek. Tanuljunk tőlük!

A Magyar Honvédség legfontosabb békefeladata: a kiképzés, a kiképzés legfontosabb ága: a lökiképzés, a lökiképzés csúcsa: a harcászati gyakorlattal egybe kötött éles lőgyakorlat. Az Afganisztánban szolgáló magyar katonák biztonságát azzal fokozhatjuk a legjobban, ha élet- és harcszerű kiképzésekkel,

1 STANAG 2240 és annak előírásait részletező ARSP I VOL II.

2 British Military Training Team Central and Eastern Europe

3 Live Fire Tactical Training

kötélék éles lögyakorlatokkal készítjük fel őket a rájuk váró helyzetekre.

A BRIT HADSEREG LÖVÉSZETI ALAPELVEI

A brit katonai gondolkodás nagyon szigorú rendszerben vezeti le a politika által meghatározott célokból⁴ a doktrínákat, a doktrínákból a haderőnemek feladatait, majd a fegyvernemekét. Ennek a cikkeknek nem feladata bemutatni ennek a levezetésnek a pontos részleteit, annak mindössze végeredményére hivatkozom írásomban.

A Lövészeti Alapelvek című szabályzat trilógia⁵ valamennyi fegyverre és fegyverrendszerre vonatkozóan határozza meg a követelményeket. Az első kötet fekteti le az alapelveket és meghatározza a katonák egyé-

1. ábra Brit katonák mutatják be a szabályszerű tüzelési testhelyzeteket

ni lökiképztségének szintjét, annak eléréséhez vezetőt és módszereket valamennyi fegyvernem és szakcsapat számára. Az egyes harcosokra két kategóriát állapít meg: a

kiképzett gyalogos katonát⁶ valamint a fegyvernemek és szakcsapatok állományát.

„A gyalogos katona legyen képes, gyorsan és pontosan kiváltani a tüzet és megölni vagy lefogni az ellenséget a fegyver hatásos lőtávolságán belül és közelharcban, minden tüzelési testhelyzetből, mozgásból és fedezék mögül.”

2. ábra A 15 cm-es szórással még éppen teljesíthető 300 m-re a követelmény

A fenti követelmény a gyalogos (lövész) katonák esetében azt jelenti, hogy gyakorlatilag az összes (álló, térdelő, guggoló, ülő, fekvő) tüzelési testhelyzetből 300 m-ig egy lövéssel kell eltalálnia az álló alakot!

Ezt a követelményt igazán csak azok az alegység parancsnokok tudják értékelni, akik már vezettek lövész századot: MINDEN LÖVÉSZ KATONA (!) MINDEN TESTHELYZETBŐL (!) 300 M-RE; EGY LÖVÉS EGY TALÁLAT! Ebben a követelményben az is benne van burkoltan, hogy a katona lövéseinek szórásképe nem haladhatja meg 100

4 Governments Defence policy

5 Army Operational Shooting policy I-II-III

6 Trained Infantry: Tisztek vonatkozásában a Gyalogos Szakasz Parancsnoki Harcászati Tanfolyam elvégzését jelenti, a legénység esetében pedig a gyalogos szakkiképzés befejezését.

m-re a 150 mm-t⁷, (de még álló testhelyzetből sem!) hiszen ez 300 m-en már a célalak 0,5 m-es szélességénél nagyobb szórást eredményez, tehát nem fogja biztosan az „egy lövés egy találat” elv érvényesülését.

Ezeket az eredményeket természetesen csak hatalmas költségekkel sikerülne elérni, ha nem állnának rendelkezésükre kifinomult szimulációs berendezések. Ezekkel a berendezésekkel valamennyi egység rendelkezik. Alkalmassak arra, hogy megállapítsák a célzási hibákat, a rossz billentyű elhúzási technikát, képesek szimulálni a különféle időjárás viszonyokat, a célok mozgását, a rossz látási viszonyokat, az éjjellátó alkalmazását stb... A szimulátorok az éles lövészetek árának töredékéért teszik lehetővé, hogy minden katona tökéletesen begyakorolja a célzás fortélyait, így mikor valódi lövészetben vesznek részt, már nem okozhat gondot a magas követelmények teljesítése az aleggységek teljes állományának.

A BRIT LŐKIKÉPZÉS RENDSZERE

Az egyes katonák lökiképzése egy átfogó rendszer, mely fokozatosan növekvő követelményeket támaszt, de lehetőséget is ad gyakorlásokra, ismétlésekre és szükség esetén pótfelkészítésekre is, a feltárt hiányosságok alapján. A katonák alapképzése során az Első és a Második szint lögyakorlatait hajtják végre úgy, hogy a képzés végén elérje a Harmadik szint követelményeit. A Negyedik és Ötödik szintet általában csak az alakulatok hajtják végre, de gondot fordítanak minden évben - ismétlő jelleggel - az Első és Második szintre és természetesen kötelező jelleggel felméri az állományukat a harmadik szinten.

Első szint: Szóráskép kialakítása és fegyverbeszabályozása

Az alapvető fegyverkezelti leckék után szimulátorok segítségével gyakorolják be a célzás fogásait. Minden katonától megkövetelik, hogy valamennyi tüzelési testhelyzetből képes legyen elérni az előbb említett 150 mm-es szórásképet. Ha sikerült elérni ezt, akkor kerülhet sor a fegyver beszabályozására, mely nem követel speciális szerszámot sem fegyvermestert, minden katona saját magának hajtja végre a megfelelő állító csavarok segítségével.

Második szint: Tűz alkalmazása

Miután a katona elérte a megfelelő szórásképet és a fegyverét is beállította saját szeméhez, megkezdí gyakorlatait egyre növekedő lőtávokon egyre bonyolultabb löviszonyok között. Lögyakorlatokat hajt végre szélben, éjjel és nappal, megtanulja a kapás lövéseket és megtanulja mind gyorsabban felvenni a különféle tüzelési testhelyzeteket.

Harmadik szint: Éves felmérés

A brit hadsereg valamennyi (!) katonájának kötelező évente részt venni az éves felmérésen. A Felmérés a fegyverkezelti ismeretekből és lövészetből áll. A lövészet 12 db lögyakorlatot jelent, melyeken a célok lőtávolságai 100-400 m között váltakoznak, az előírt tüzelési testhelyzetek lögyakorlatonként eltérően a fekvő, guggoló, térdelő, álló, harcárokban álló és ülő lehetnek. A követelmény: a célok 85%-ának leküzdése, azaz a lögyakorlatokra összesen biztosított 90 db lőszerből, mindössze 14 db téveszthet célt!

A lövész állománynak nemcsak a saját rendszeresített fegyverével, hanem a raj, szakasz bármely másik (nem számára beszabályozott) fegyverével is teljesítenie kell a követelményeket.

7 Megjegyzem: a magyar lövészeti szakutasítás pontosan ugyanezt írja elő az AMMSZ gépkarabély beszabályozására is.

Negyedik szint: átmenet a harcászati helyzettel kombinált lövészetbe

Ezt általában a Fegyvernemek és Szakcsapatok állománya nem hajtja végre⁸, csak a Gyalogos Alakulatokra vonatkozik. Ezen a szinten a katonák megtanulják és begyakorolják a mozgó célokra tüzelést, tüzelést éjjellátó használatával, tüzelés szabályait sorozatlövéskor, majd a tűzcsoportok egy löfeladatot lőnek.

A tűzcsoport löfeladatot a katonák 2 mérföldes (3200 m-es) futás után hajtják végre, így a már a célzás szabályainak alkalmazása mellett felkészülnek a harctéri fizikai környezetre, a harcászati felszerelés kényelmetlenségére, a zihálásra, a szívdobogásra, mindarra, ami tehát a pontos tüzelésben harc közben is akadályozni fogja őket.

3. ábra Még egy mérföld a tűzszakaszig. Egy román és egy cseh katona a Fire team assessment lögyakorlaton

Ötödik szint: Éleslövészettel egybekötött harcászati gyakorlat

Valamennyi gyalogos kötelék számára előírás az éves lövészeti tábor. Itt is, mint a kiképzés során végig, kezdetben kisalegységekkel hajtanak végre egyszerűbb harcászati gyakorlatokat vaklőszerrel. Ezután éles lőszerrel nappal, majd egyre összetettebb feladatokat éleslőszerrel, végül a század támadás éjszakai éles lögyakorlat koronázza meg a hetet.

A FEGYVER ÉS A LŐTÉR BIZTONSÁGI TÁVOLSÁGAINAK KIALAKÍTÁSA

A lögyakorlatok előkészítése során igyekeznek a lehető legréalisztikusabban berendezni a lőtérrel. A brit harcászati lőterek⁹ magyar szemmel nézve nagyon primitíven egyszerűnek látszanak. Nincsenek célmozgató fedezékek, nincsenek fő- és mellék lőirány-jelző táblák, nincsenek tornyok, tábormoki kilátók. A célterületet kézzel működtetett úgynevezett pull-up célokkal rendezik be. Ez egy egyszerű csigas szerkezet, amit egy kötélmeghúzásával lehet működtetni, felemeli a földön fekvő célt, majd amikor a célmozgató helyettes elengedi, az visszahanyatlik a földre. Ezzel a módszerrel a célok mindig meglepő, újszerű helyeken és harcászati teljesen indokoltan helyezkednek el, a katona nem ismeri helyüket, és kihívást jelent már a felderítése is.

A magas lökiképzési követelményeket mindig összhangba kell hozni a biztonsági előírásokkal. Fontos követelmény, hogy a lőtér biztonsági területét¹⁰ (védő zónáját) megfelelően alakítsák ki. Ezt a lőtér mindenkori használója, azaz az alegység saját maga végzi el. A folyamatot nemcsak a brit lőtereken, de

8 Kivéve a tűzcsoport lögyakorlatokat. A tűzcsoport lögyakorlatokat minden fegyvernem minden katonája alezredesi rendfokozatig évente egyszer végrehajtja.

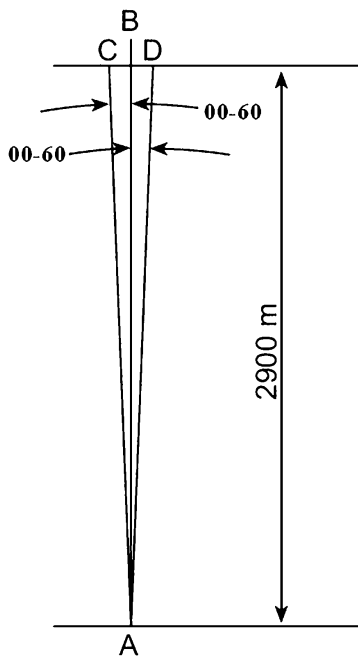
9 Field Firing Area

10 Range Danger Area

Németországban, Csehországban, Irakban és Afganisztánban is pontosan az alábbiak szerint hajtják végre.

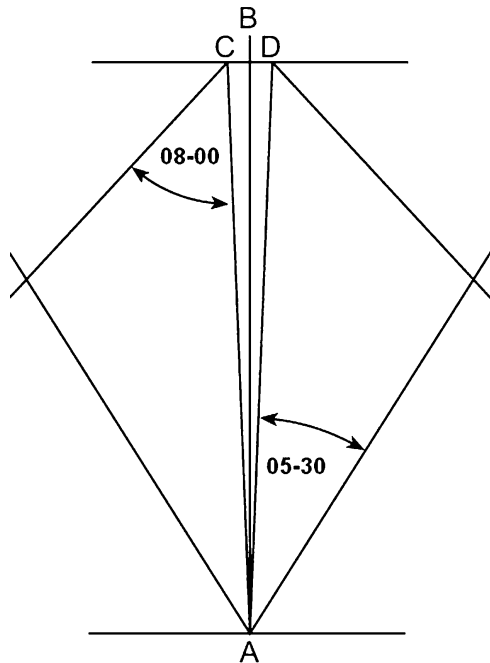
A fegyver veszélyes területe

Első lépésként a fegyverek veszélyes területét¹¹ kell megállapítani. A fegyver által veszélyeztetett terület függ a fegyver típusától és a lőszer fajtától, a talaj minőségétől (kemény vagy puha), a célhelyszögtől, a célok jellegétől (mozgó vagy álló), a célok mögötti természetes vagy mesterséges tereptárgyaktól és a lövő tüzelési testhelyzetétől.

4. ábra A fegyver veszélyes területe a röptáv és a röppályakéve alapján

A talaj minősége döntő a lövedék mozgási energiájának elnyelésében. „Kemény” talajnak minősül minden olyan talaj, amelyről a gurulatot¹² (gellert) kapott lövedékek olyan

5. ábra A gurulat felpattanási szögei

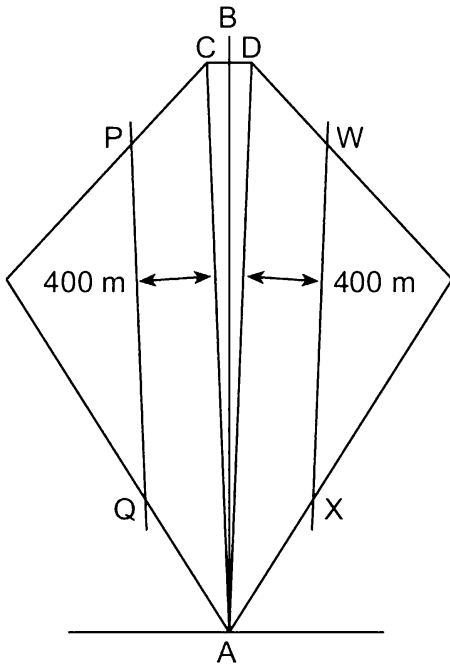
szögben pattannak fel, hogy az jelentősen megnöveli a fegyver által veszélyeztetett terület nagyságát. Ilyen lehet például, köves, sziklás vagy betonozott lőtér illetve terep.

A továbbiakban a legáltalánosabb, rendszeresített, brit kézfegyverekre, a gépkarabélyra és a géppuskára (5,56/7,62 mm) 01-50-nél kisebb célhelyszög esetén (azaz vízszintes lövés), álló célra, puha talaj esetén, 00-60 vonásos röppályakéve esetén mutatom be a terület szerkesztésének fogásait, a brit „Pamphlet 21¹³” alapján.

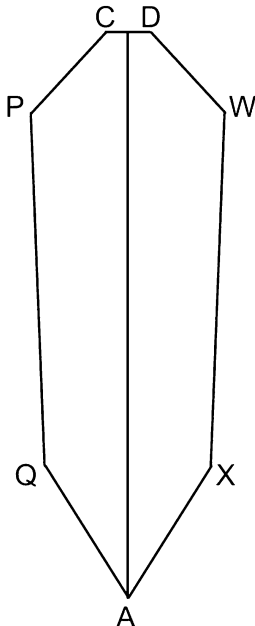
11 Weapon Danger Area

12 Ricochet

13 Infantry training Volume IV Ranges, Regulations for the Planning, Conduct and Supervision of Firing and Training with Infantry Weapon Systems and Pyrotechnics (Army Code No 71080), 2001. Chapter 11.

6. ábra A rikasé elrepülése az irányzó vonaltól

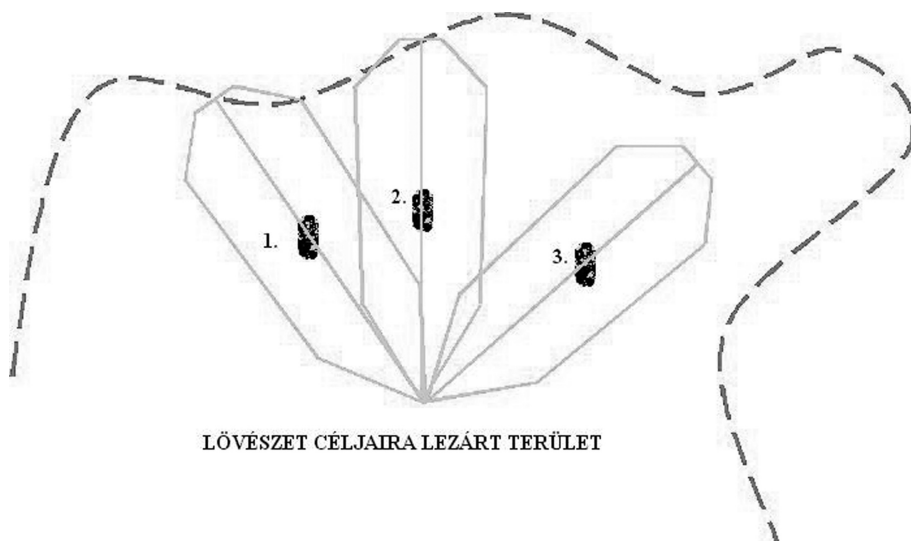

7. ábra A kész sablon

1. A lövedék röptávolságát 2900 m-nek kell tekinteni, ha az a földbe fog csapódni a célon áthaladás után, vagy az emelkedési szög 01-50 vonásnál kisebb. A térkép méretarányának (1:25 000, 1:50 000, stb...) megfelelő hosszúságot kell kimérni a papíron. Ha a röppályakéve a célon áthaladást követően nem éri a talajt és az emelkedési szög 01-50-nél nagyobb, akkor a lőtávolságot 4000 m-nek kell venni (lásd: 14. sz. ábra).
2. A következő lépésben figyelembe kell venni a szél, az időjárás, a fegyver, illetve a lövő miatt kialakuló nagyobb szórás képet, amelyet 00-60 vonásnak kell venni a lövonaltól jobbra és balra kimérve. Ez igen tekintélyes szórás kép álló célnál: 100 m távolságon hat métert jelent. Emlékezzünk vissza: Ez a 40 szerese a katonával szemben támasztott követelménynek azaz a 0,15 m-es szórás képnek. Erre a rátartásra, természetesen kizárólag a béke kiképzés balesetvédelmi és biztonsági követelményei miatt van szükség.
3. A felszálló ágban gurulatot (gellert) kapó lövedék eltérését 05-30 vonásnak tekinti, a röppálya kévéhez képest (!), tehát ahhoz még hozzáadódik ez a szög.
4. A röppályatetőpontja után viszont már nem ezt az értéket veszi figyelembe, hanem a leszálló ágban becsapódó lövedék visszaverődési szögét, melyet 08-00 vonásnak tekint.
5. A következő lépésben megszerkeszti a gurulatot kapott lövedékek, az irányzó vonaltól való elrepülésének maximális értékét: kemény talaj esetén 800 m-nek tekinti. A példában puha talajról mely elnyeli a lövedékek mozgási energiáját 400 m-re repül el az irányzó vonaltól a kilőtt lövedék.

A lőtér veszélyes területe

Az így elkészült műszaki rajzokat áttetsző műanyag táblára másolják át, majd a műanyag táblából éles késekkel kivágják a sablonokat.

8. ábra Első példa a sablon alkalmazására: helytelenül elhelyezett célokkal

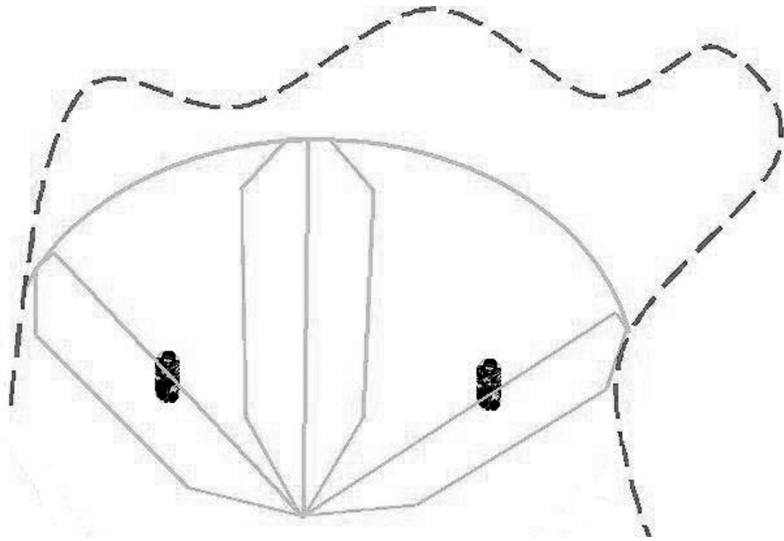
Az elkészített sablonok segítségével térképen ellenőrzik le azt, hogy a lövők összes (lehetséges) tüzelőállásából, az összes (lehetséges) célra biztonságos-e a tüzelés. Meggyőződnek arról, hogy a fegyverek és a tüzelés nem veszélyeztet lakott települést, utakat, más csapatokat, vagy emberi tulajdont.

Az alábbi ábra egy gyakorlóteret mutat, ahol a szaggatott vonal reprezentálja azt a területet, melyet az előljáró éleslövészetre kijelölt. Határait világosan megjelölték, a lakosságot kiértécsítették, a befelé vezető utakat lezárták és ellenőrzik, vagy egyéb módon lehetetlenné tették a bejutást.

Egy tüzelőállás- több cél: Az első példánkban (6. ábra) egyetlen tüzelőállás (TÁS) van három céllal, melyet már elhelyeztek a területen, koordinátái ismertek. A lövészvezető a TÁS-ból kiindulva mindhárom cél térképi koordinátájára ráhelyezi a sablont és megállapítja, hogy az 1-es és 2-es célokra a tüzelés nem biztonságos, mert a sablon „kilóg” a lezárt területről, tehát veszélyt jelenthet civilekre, vagy más csapatokra.

Egy tüzelőállás- tüzelési szektor: A második példánkban (7. ábra) a lövészvezető még mindig egy tüzelőállásból, akarja megállapítani, milyen szélesen helyezheti el a célokat a tüzeléshez. Ilyenkor a tüzelőállásra fekteti rá a sablon csúcsát és elforgatja annyira, hogy a sablon érintse, de ne keresztezze a lezárt terület határait, majd a sablonok tetejét összeköti egy körívvel. Így állapítja meg azt a területet, melyen a célok biztonságosan elhelyezhetőek.

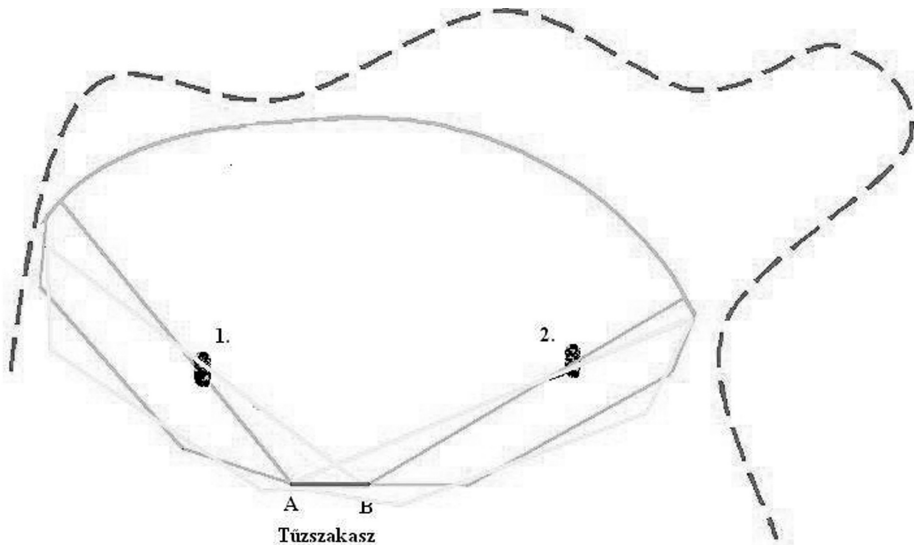
Tűzszakasz- tüzelési sáv: A harmadik példában a lövész vezetője már egyszerre több katonával akarja egy időben végrehajtani a lövészetet, ezért egy tűzszakaszt jelöl ki. Először úgy tűnik, hogy a módszert csak mechanikusan ismételni kell, de ha az így elhelyezett célokra, a tűzszakasz két szélső pontjából is tüzelhetnek a katonák, akkor a fegyverek által veszélyeztetetté válik a tűzszakasz mögötti terület is, azaz a lögyakorlat-vezetők és egyéb lőtéri személyzet, valamint a többi lövő is. A 8. sz. ábrán sárga színnel rajzoltam meg a fegyver által veszélyeztetett területet a helytelenül elhelyezett célokkal. Ezért tehát a

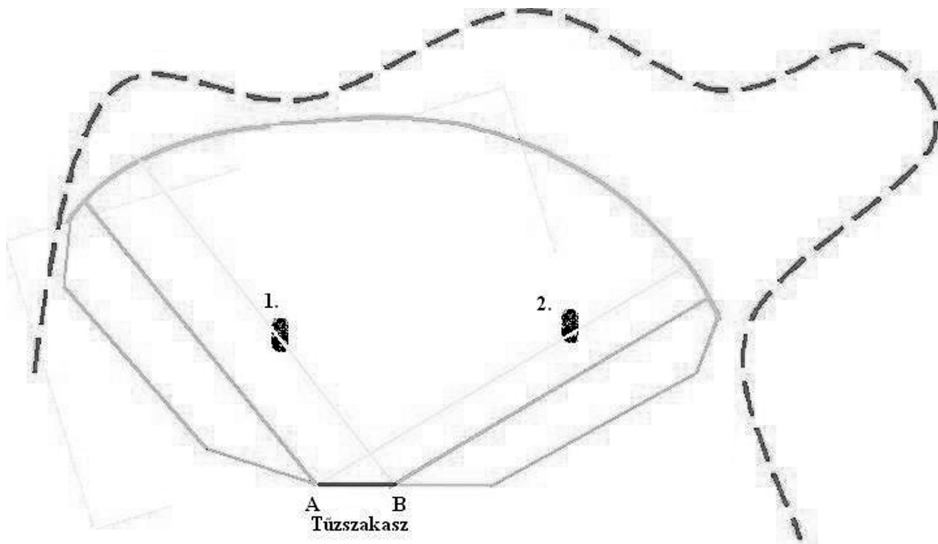
9. ábra Második példa a sablon alkalmazására: egy tűzölőállás

célokat úgy kell elhelyezni, hogy az A pontból is tüzelni lehessen a 2-es célra és a B pontból is tüzelni lehessen az 1-es célra, ahogy azt a 9.sz. ábra szemlélteti.

Tűzszakasz-Effektus fegyverrel: A negyedik példánkban egy, a magyar gyakorlatól élesen elütő brit lőtéri technikát az ún.: Effektus Fegyvert¹⁴ mutatom be. Az effektus

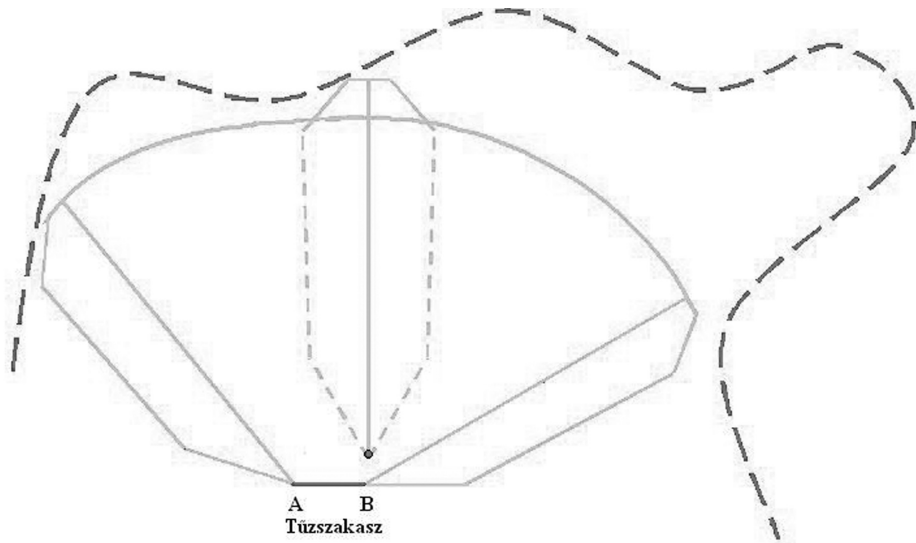
10. ábra Harmadik példa: Tűzszakasz tervezése helytelenül elhelyezett célokkal

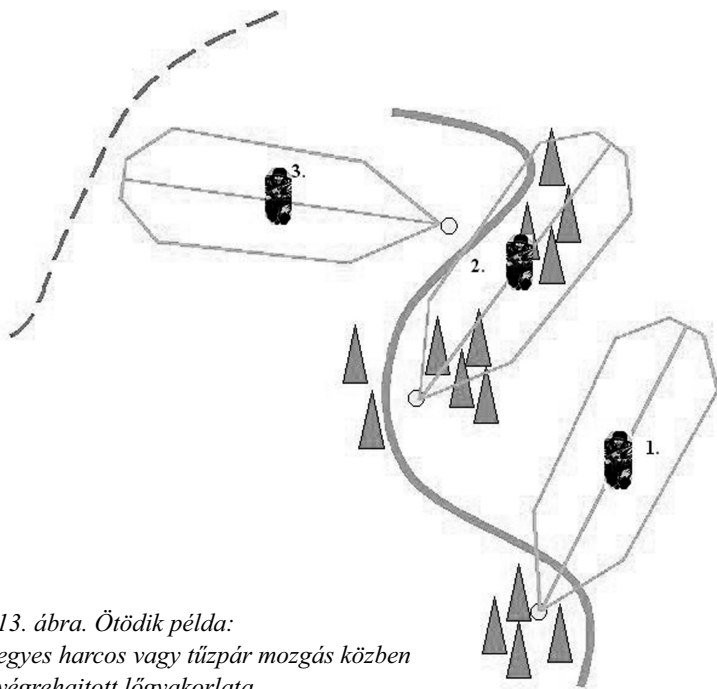
11. ábra Harmadik példa: Tűszakasz tervezése helyesen elhelyezett célokkal

fegyverek rendeltetése a harctéri körülmények legrealisztikusabb felidézése, más alegység tevékenységének szimulálása. Erre a célra, egy hosszantartó tüzre felkészített gép-

puskát használnak, amelyik a lövők előtt egy bunkerben, vagy az alegység szárnyán helyezkedik el és folyamatosan tűz alatt tart egy célt vagy célterületet. A fegyver az alegység

12. ábra Negyedik példa: Effektus fegyver a tűszakasz előtt

13. ábra. Ötödik példa:
egyed harcos vagy tűzpár mozgás közben
végrehajtott lögyakorlata

tevékenységétől függetlenül állandóan tüzel és segít a harcéri körülmények minél pontosabb felidézésében. A fegyver alkalmazásának helyétől függően megváltoztatja a lőtér veszélyes területének alakját és nagyságát is.

Az eddigi példák olyan löterek és lövészetek megtervezését mutatják be, amelyek lehetővé teszik, egyes harcosok lökészségének fejlesztését új és érdekes környezetben, de harcászati értékük csekély, mert nem teszik lehetővé a harcos előremozgását, a Tűz és Mozgás (T&M) nélkülözhetetlen összhangjának gyakorlását és kötelek gyakoroltatását sem.

Közel tűzharc¹⁵: Harc közben gyakran jelennek meg ellenséges célok a katona közvetlen közelében, amikor a célzás és irányzás szabályainak teljes alkalmazására nincs szükség és nincs is rá idő. Az ötödik példa egyes

harcos (esetleg tűzpár) lögyakorlatának tervezését mutatja be, előre mozgással, rövid megállással, csípő- illetve kapáslövésekkel illetve menetközben tüzeléssel. A célokat általában kis távolságokon helyezik el, váratlanul jelenítik meg rövid időre, és általában nem a mozgás irányába esnek.

A lögyakorlatot annak sajátos jellege miatt átszegdelt, bokrosfás, zárt, növényzettel benőtt területen rendezik be, ahol a célok mozgása rejtve végrehajtható és az állomány nem figyelheti

meg a célokat. A lögyakorlat tervezője kijelöli az előremozgás útvonalát, mely többnyire az erdőben haladó ösvény, amelyet később a rövid harcászati helyzetbe állítás során meghatároz a katonának a járőr vagy biztosítási feladatra. Az előremozgás útvonala mentén meghatározza a tüzelésre alkalmas pontokat, kijelöli a célok helyét, majd megállapítja a sablon segítségével, hogy biztonságos-e a tüzelés a kijelölt célokra a kijelölt TÁS-okból.

Itt jegyzem meg, hogy a brit lögyakorlat vezető általában csak a célok megjelentetésével illetve elrejtésével avatkozik bele a lövő tevékenységébe.

Szigorúan tilos a lövő számára meghatározni a rövid megállás helyét, a tűzmegnyitás idejét, vagy a tüzelés módját. Ezt egyébként a magyar lövészet szakutasítás is így írja elő. Felvetődhet, hogy lögyakorlat vezetője hogyan gyakorolhat ellenőrzést a lövő felett, hogyan akadályozhatja meg, hogy esetleg olyan

helyről nyisson tüzet, amelyikből már kilőne a biztonságos terület határaiból? A válasz: a célok megjelentetésével és lebuktatásával. A lögyakorlat vezető a célmozgató helyettesek útján „adja fel” illetve „veszi le” a célokat, és azokat kizárólag akkor jelenti meg, amikor a lövő az általa megtervezett terepszakaszhoz ér.

A lőterek kialakítására vonatkozó magyar szabályozás

A fejezethez nyújtott segítségét ezúton köszönöm meg Bimbó István mk. őrnagy¹⁶ és Molnár Zoltán őrnagy¹⁷ uraknak!

Amint a fenti köszönetnyilvánításból is kitűnik, nem volt egyszerű előkeríteni azt a „szolgálati könyvet”¹⁸, és törvényt amelyik meghatározza a lőterek-lövöldék építését, berendezését és amelyből származnak valamennyi magyar lőtér biztonságos üzemeltetésének előírásai is. A törvényt már hatálytalanították, a szabályzatot pedig 1967-ben hagyták jóvá, és tervezetként juttatták el a csapatokhoz, de sem a korábbi, sem az ezt leváltó végleges szabályzatot nem sikerült fel-lelni. Valószínűleg a végleges változat sosem készült el.

Jogi szabályozás

A fegyveres szervek lőtereinek építésére vonatkozó törvényi szabályozás¹⁹ pillanatnyilag nem áll rendelkezésünkre, érvénytelen. Előírásai szerint a fegyveres szervek lőtereinek környezetében védőterületet kell létre-

hozni. A védőterületen épületet, mezőgazdasági tevékenységet végezni nem szabad. A harcszerű lőterek védőterületének nagyságát úgy határozza meg, hogy a főlőiránnyal elmentéses irányban a lőtér határától mért 500-1500 m mélységű és szélességű terület, a főlőirányba pedig a célterület határától mért 20-20°-os szög által bezárt terület sáv 5000 m szélességet elérő mélységig, majd -a lövész harcszerű lőterek esetében- a főlőiránnyal párhuzamosan **7500 m** mélységű területsáv.

A Magyar Honvédségi szabályozás

A szabályzat a lőtereket zárt lőterekre (szobalőterek és sportlőterek) és nyitott lőterekre (harcszerű kispuska, harcszerű lövész, hegyi és éleslövészettel egybekötött harcászati gyakorló- és lőterek) osztja fel. Előírja, hogy a biztonsági területen sem települések, sem lakott helyek, építmények, forgalmas (!) utak, vasutak, állandó jellegű (!) villany-, gáz- és távbeszélő vezetékek, csatornák, halastavak stb... nem lehetnek.

A lőirány- a lehetőségekhez mérten- északi irányba (!) kell kijelölni. A könyv nem fecsérlő magyarázatra a lapokat. Vajon miért lehet tüzelni kevésbé forgalmas utak irányába? És az ideiglenes gázvezeték (ha van ilyen egyáltalán) szét lehet löni? Milyen előnyei vannak, ha a lőtér északi tájolású? Nem süt a katonák szemébe a nap sem délelőtt, sem délután?

A lőterek területi kiterjedését az alkalmazásra kerülő fegyverfajták maximális lőtávolsága, az időjárás viszonyokból adódó biztonsági rátartás, a lőtér szektorok száma, a lögyakorlat és a célrendszer mélysége határozza meg. Ennek a biztonsági mélységnek a kiszámításához a ballisztikai számítások alapján megállapított maximális (!) röptávolsághoz még hozzáadja a 30m/s-os (108 km/h, azaz trópusi hurrikán!) hátszelet, a levegő 25°C-os hőmérséklet eltérését (+40°C, azaz sivatagi hőség!), a légnyomás 3%-os eltérést és a lőszerhőmérséklet szintén

16 HM FLÜ. Technológiai Igazgatóság Lőkísérleti És Vizsgáló Állomás (Táborfalva) Kiemelt Főtiszt

17 MH Bakony Harckiképző Központ Biztonságttechnikai Főnökség Főnöke

18 Ált/8: Lőterek-lövöldék építése és berendezése (tervezet), HM kiadása, 1968.

19 2/1986 (II. 27.) ÉVM rendelet az Országos Építésügyi Szabályzat közzétételéről, Hatálytalan 1998. 01. 01-től.

25°C-os eltérését a normál ballisztikai viszonyoktól. Ez alapján a géppuska²⁰ lőtávolságát **6700 m** (!)-ben, a gépkarabélyét pedig 4000 m-ben állapítja meg.

Érdekes, hogy az alapelv ellenére az éleslövészettel egybekötött harcászati gyakorlóterek mélységét szakasz kötelék esetén 3-4, század esetében 4-5, zászlóaljnak pedig 7-8 km-ben határozza meg²¹. Lehet, hogy a korabeli szervezetben csak a zászlóalj rendelkezett géppuskával? Vagy lehet, hogy ez az előírás csak a harcszerű (nem kötelék lögyakorlatok céljait szolgáló) lötérekre vonatkozik?

A szabályzat szerkesztői szerint a biztonsági terület kialakításakor nem számítanak a domborzati viszonyok, egyszerűen megtiltották az „ügynevezett lőtér domb golyófogóként”²² történő használatának figyelembe vételét. Tehát függetlenül attól, hogy a lövedék a célon áthaladás után földbe csapódik, vagy nem, kis helyszöggel hajtják végre a tüzelést vagy nem, mindig minden alkalommal az adott fegyverfajta legnagyobb lőtávolsága határozza meg a lőtér mélységét. (lásd: 12., 13., 14. ábra) Ezt a biztonsági mélységet azonban nem a tűzmeignyitási terepszakasztól, hanem az utolsó (tehát az előremozgás után) tűzszakasztól kell kimérni.

A lőtér szélétől jobbra és balra ki kell jelölni egy 15-30°-os²³ biztonsági sávot, amelyen belül a gyakorlat ideje alatt ember, állat

vagy jármű nem tartózkodhat. A lőtér jobb és bal szélén a biztonsági sávot (!) számítva 400 m-es biztonsági sávot kell kijelölni 3000 (!) méter hosszan. Ezt a sávot szintén le kell zárni a „mezőgazdasági munkára korán menő helyi lakosság elől”²⁴.

A magyar harcszerű lötérekben csak a főlőiránnyal párhuzamosan (!) szabad tüzelni. Ez teljesen megfelel a 60-as évek II. Világháborús szovjet frontális harcászati szemléletnek, de mára már teljesen elavult. Elképzelhetetlennek tartom, hogy egy korszerű NATO tagállam, amelyik harcászati szemléletében már a manőverező harcmódot tette magáévá, még mindig a vonalas harcrendben gyakoroltassa katonáit kötelék lögyakorlatok során és megtiltta a fegyver főlőiránytól való elfordítását, azaz a tűzmannővereket. Lötöreink használatát más tagállamok számára is biztosítjuk térítés ellenében. Vajon mit szoltak a más nemzetiségű katonák parancsnokai, amikor közölték velük, hogy a lőtéren nem lehet keresztbe löni, mindenki csak a vele szemben elhelyezett célalakra tüzelhet?

A gyakorlat

A nagyon szigorú és ezért túl biztonságos előírásokat nem mindig ültették át a gyakorlatba. Az MH 5. Bocskai István Lövész Dandár Hajdúhadházi harcszerű lötérenek biztonsági távolsága például **5,5 km** Bököny község közelsége miatt. Így tehát már-már eléri az előírt mélységet, de az MH KKB Izbégi harcászati lötéren a harcjármű tűzszakasztól mérve mindössze **3200 m** távolságra van Pilisszentlászló lakott település. Igaz, hogy közben két 400 m-nél magasabb hegy állja a lövedékek útját.

A fenti lötérek kialakítása tehát sem a jogi szabályozásnak sem az MH előírásainak nem tesz eleget és elvileg lakott településeket fenyeget.

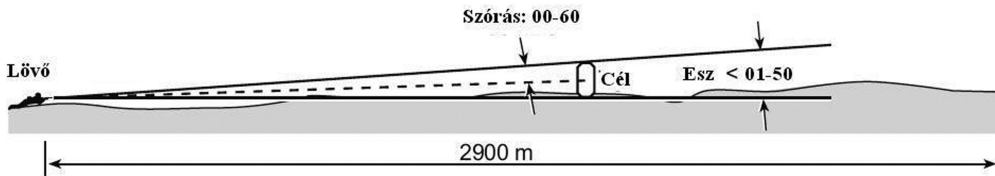
20 A szabályzat csak a -ma már rendszerből kivont- Gorjunov géppuska lőtávolságát határozza meg. A Gorjunov lömagassága kicsivel magasabb ugyan a PKM géppuskáénál, de ugyanazt a 7.62x54mm R löszert tüzeli.

21 Uo.:17. o. Nem összefüggő a szöveg, mert ugyanakkor a 25. oldalon már 9 km-es mélységről ír.

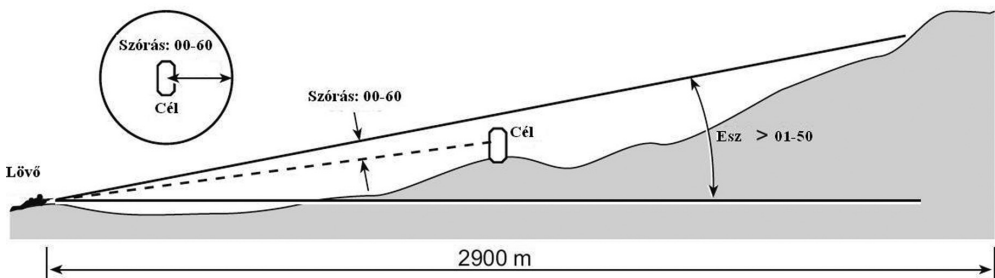
22 Uo.: 16.o.

23 Az érték pontos meghatározását a bázisparancsnokra bízta a szabályzat.

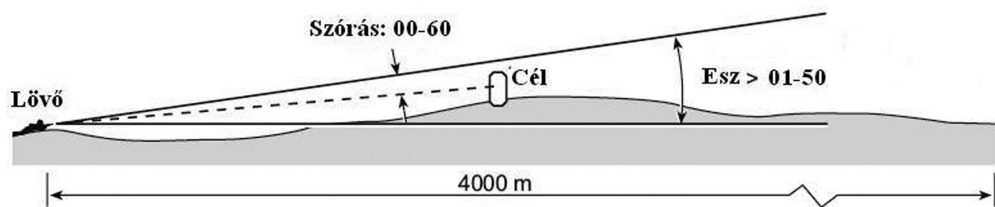
24 Uo.: 43.o.

14. ábra Ha az emelkedési szög kisebb, mint 01-50 a csökkentett röptávolsággal lehet számolni

15. ábra Ha az emelkedési szög 01-50-nél nagyobb, de a cél mögött golyófogó van, a röptávolság lecsökken

16. ábra Ha az emelkedési szög nagy (>01-50), és a cél mögött nincs golyófogó, a lőtávolság maximális lesz

Másfelől viszont a fegyverek kezelési utasításai²⁵ a géppuska maximális lőtávolságát 3800 m-ben, a gépkarabélyét 3000 m-ben határozzák meg. A löelméleti tankönyvek pedig világosan leszögezik, hogy ezt a maximális lőtávolságot léggel teli térben csak akkor érhetjük el, ha a fegyver csöve 30°-os (05-00) szöget zár be a torkolat szinttel. Ha a fegyverrel közel vízszintesen tüzelnek, azaz harcá-

szatilag indokoltan, irányzékot alkalmazva, a **röptávolság gyakorlatilag nem haladhatja meg a célzott lőtávolságot, azaz maximálisan 1500 m, illetve gépkarabéllyal 1000 m lehet.**

Amennyiben a fegyver nagy emelkedési szöggel tüzel, de a cél mögött golyófogó vagy más tereptárgy (domb, hegy) van, amibe röp-pálya kéve beleütkezik, a röptávolság tovább csökken.

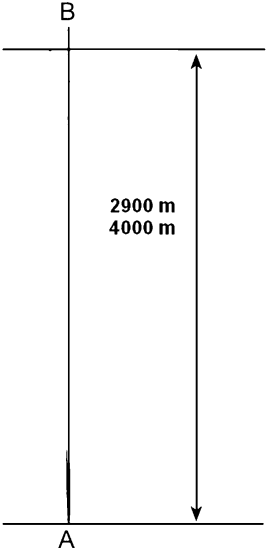
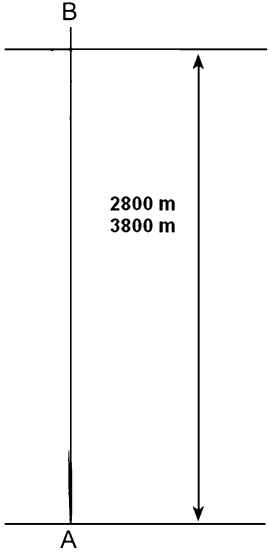
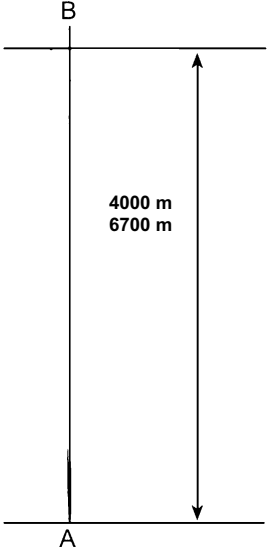
A lövedék csak akkor repül maximális röptávolságára, ha a lövő pozitív célhely

szöggel (felfelé) tüzel és a cél mögött semmilyen tereptárgy sem állja útját a lövedéknek.

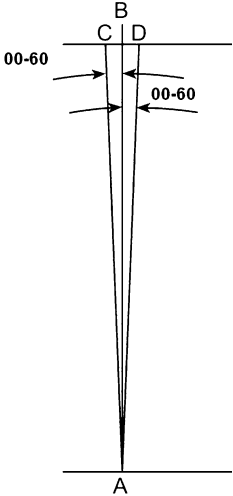
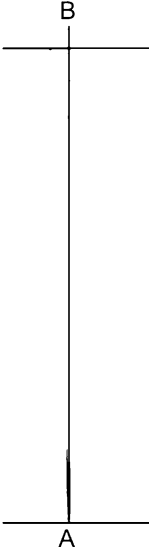
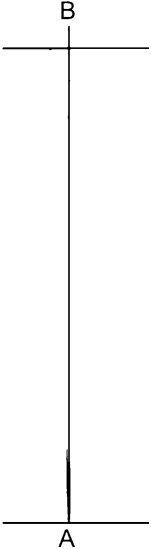
Meggyőződésem, hogy az elmúlt 41 év alatt bekövetkezett változások, az új kézi-fegyverek megjelenése, a kiképzés módszereinek korszerűsödése, NATO-szövetséges országokkal felmerülő a közös kiképzések igénye, az új manőverező harcászati eljárások

megkövetelik a szabályozás felülvizsgálatát és a tényleges biztonsági követelményekhez igazítását.

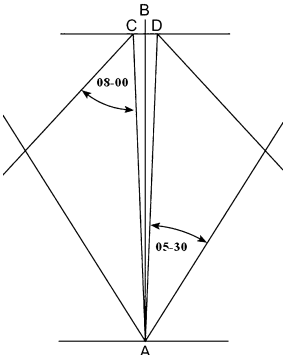
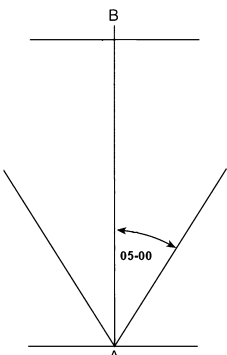
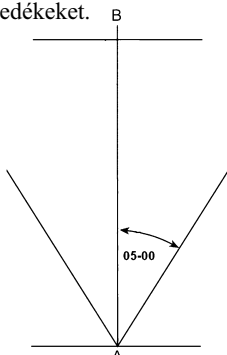
A fegyverek veszélyes területének és a lőterek biztonsági területének kialakítására vonatkozó magyar, cseh és a brit szabályozás összehasonlítása

UK	Cseh	Magyar
<p>Lőtávolság: gépkarabély és géppuska esetében: 2900 m, ha a lövedék a földre fog csapódni, ha azonban a pozitív cél helyszöggel (felfelé) tüzel 4000 m</p> 	<p>Lőtávolság: Gépkarabély: 2800 m Géppuska: 3800 m</p> 	<p>Lőtávolság: Gépkarabély: 4000 m Géppuska: 6700 m</p>

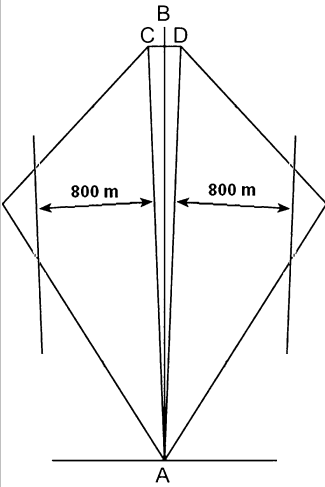
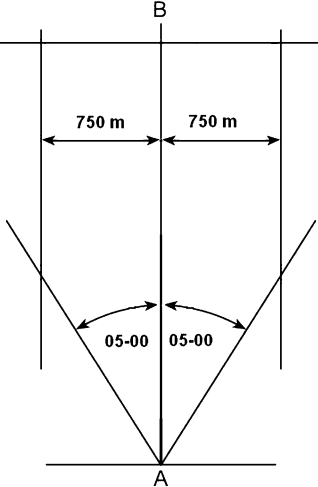
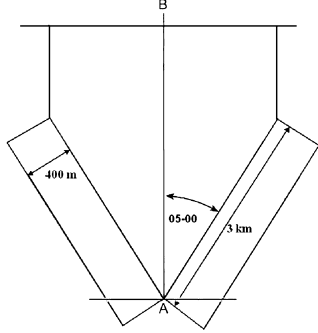
17. ábra A fegyverek által veszélyeztetett lőtávolságok összehasonlítása

UK	Cseh	Magyar
<p>Szórás: Álló cél esetén: 00-60 Mozgó cél: 00-90 Mozgó járműből tüzelés esetén, egyenletes úton: 01-20 Mozgó járműből terepen: 01-50</p> 	<p>Szórás: Nem veszi figyelembe, nincs.</p> 	<p>Szórás: Nem veszi figyelembe, nincs.</p>

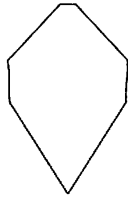
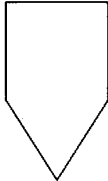
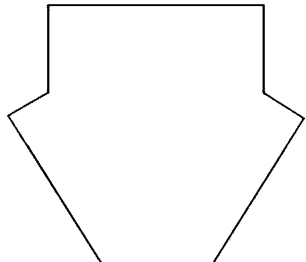
18. ábra A fegyverek szórása miatt veszélyeztetett területek összehasonlítása

UK	Cseh	Magyar
<p>Gurulat eltérése a lősíktól: Felszálló ágban: 05-30 Leszálló ágban: 08-00</p> 	<p>Gurulat eltérése a lősíktól: Állóhelyben: 05-00 Mozgásból: 07-50 Nem veszi figyelembe a leszálló ágban visszafelé pattanó lövedékeket.</p> 	<p>Gurulat eltérése a lősíktól: 02-50 és 05-00 között, a bázis parancsnokának belátása szerint. Nem veszi figyelembe a leszálló ágban visszafelé pattanó lövedékeket.</p>

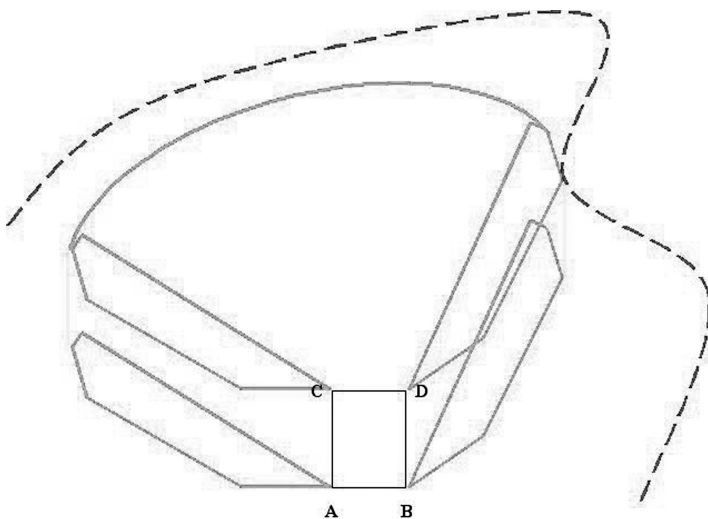
19. ábra A lövedékek gurulata miatt veszélyeztetett területek összehasonlítása

UK	Cseh	Magyar
<p>Gurulatot kapott lövedék elrepülésének távolsága: Puha talaj esetén: 400 m Kemény talaj: 800 m</p> 	<p>Gurulatot kapott lövedék elrepülésének távolsága: 750 m talaj minőségétől függetlenül</p> 	<p>A gurulatot kapott lövedék elrepülését nem a célzónalától, hanem a gurulati szögétől 400 m-ben határozza meg, mely 3000 m hosszan tart.</p>

20. ábra A gurulatot kapott lövedék elrepülés miatt veszélyeztetett területek összehasonlítása

UK	Cseh	Magyar
<p>A fegyver veszélyes területe sablon megközelítőleg méretarányos rajza. 1 cm=1 km</p> 	<p>A fegyver veszélyes területe sablon megközelítőleg méretarányos rajza 1 cm=1 km</p> 	<p>A fegyver veszélyes területe sablon megközelítőleg méretarányos rajza 1 cm=1 km</p>

21. ábra A fegyver által veszélyeztetett területek összehasonlítása

22. ábra Kötelék lögyakorlat tervezése „Mozgás Dobozzal”

Amint a táblázatból jól megfigyelhető, a brit és a cseh szabályozás mindössze egyetlen ponton tér el egymástól lényegesen, és meglepően hasonló eredményre jut. Ugyanakkor a magyar sablon sem alakjában, sem méretében nem mutat hasonlóságot a másik kettővel. Ennek az az oka, hogy a szabályzat már a röptávolságot is irreálisan nagyra adja meg, majd a biztonsági „ráadásként” azt a területet is veszélyesnek ítéli, ahová gurulat fizikailag el sem juthat, mert a felpattanás szögén is kívül esik. Ez az előírás eredményezi azt, hogy **a lövőtől jobbra és balra tartózkodó másik lövő is a „veszélyes” biztonsági zónában van.** Ez elvileg kizárná kötelék lögyakorlatok végrehajtását, a szabály betartása teljes képzetlenség.

A brit kötelék- lögyakorlatok és az éleslővészettel egybekötött harcászati gyakorlatok

A kötelék lögyakorlatok tervezésekor egy úgynevezett „Mozgás Dobozi”²⁶ állapítanak

meg, amelyen belül az alegység a T&M²⁷ módszerével harcászati feladatot hajt végre éles lőszerrel. A „Doboz” általában szabályos négyszög alakú, nagysága alkalmazkodik a lőtér (gyakorlótér) biztonságosan lezárható határaihoz, a lövő alegység nagyságához, a végrehajtandó harcászati feladathoz és a rendelkezésre álló terület jellegéhez. Megállapítják a lehetséges jobb- és baloldali tüzelési sávhatárt, amelyen belül elhelyezik a célokat.

A brit hadsereg ezzel a módszerrel tervez saját magának lőtereket az Egyesült Királyságban lévő gyakorló terein éppúgy, mint Csehországban vagy éppen Afganisztánban.

A lögyakorlat vezetőt két döntnök is segíti. Az ő dolguk kizárólag a biztonsági rendszabályok felügyelete, a harcászati tevékenységbe nem avatkoznak bele.

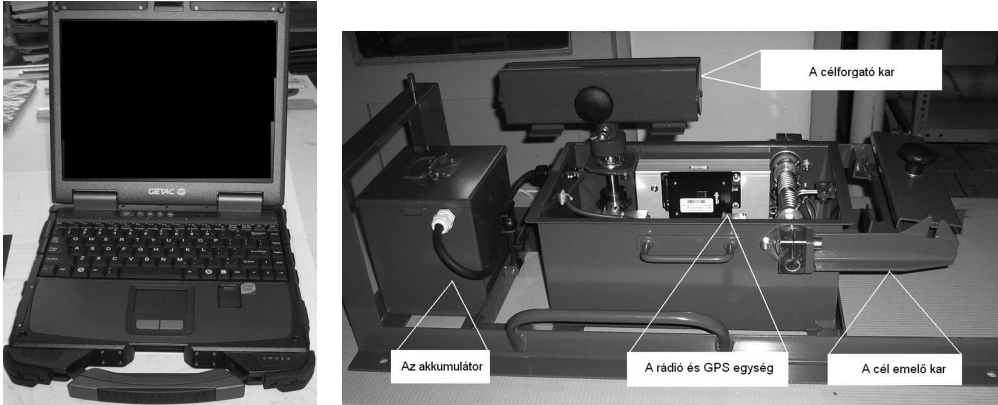
A T&M összhangját minden harcászati szinten be kell gyakorolni, így a kötelék lögyakorlatoknak is elengedhetetlen része.

Mobil Autonóm Lőtéri Készlet

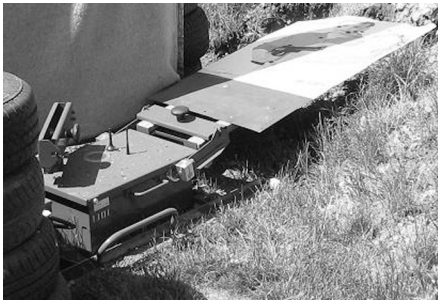
2008. április 28–30. között a pozsonyi Védelmi Eszközök Kiállításon mutatták be a HM EI Zrt. Által kifejlesztett vezeték nélküli mobil lőteret. A mobil lőtér gyakorlatilag bárhol lehetővé teszi katonai lőtér kialakítását, nincs szükség kábelek lefektetésére, célmozgató pályák kialakítására, vezérlő torony építésére.

26 Movement Box

27 Tűz és Mozgás: elemi harcászati eljárás egymás mozgásának fedezésére.

23. ábra A számítógép és a célmozgató berendezés

24. ábra A célmozgató, balra buktató jobbra forgató üzemmódban

A használatával lehetőség nyílik arra, hogy -lezárt- gyakorló tereken a katonák éleslövészettel egybekötött harcászati gyakorlatot hajtsanak végre, a valóságot legjobban megközelítő (nem lőtéri) környezetben. A készletet egy légrugós utánfutóra málházzák, amely magában foglalja az elektromos áramfejlesztőt, a célmozgató dobozokat, azok akkumulátorait, a célok vezérlését végző számítógépet (számítógépes szoftverrel) és a célokat.

A célmozgató berendezések képesek célok felemelésére vagy oldalról beforgatására. Egy rádió adóvevő és egy GPS segíti a cél helyének pontos meghatározását és a mozgató motor irányítását. A célok telepítését és bekapcsolását követően a GPS adatait a rádió elküldi a számítógépre, ahol a feltöltött térképen megjelenik pontos helye. A lövészetet automatikusan és kézzel is lehet vezérelni. Automatikus vezérlés esetén a lövő tevékenységétől függetlenül egy előre megírt program alapján jelen-

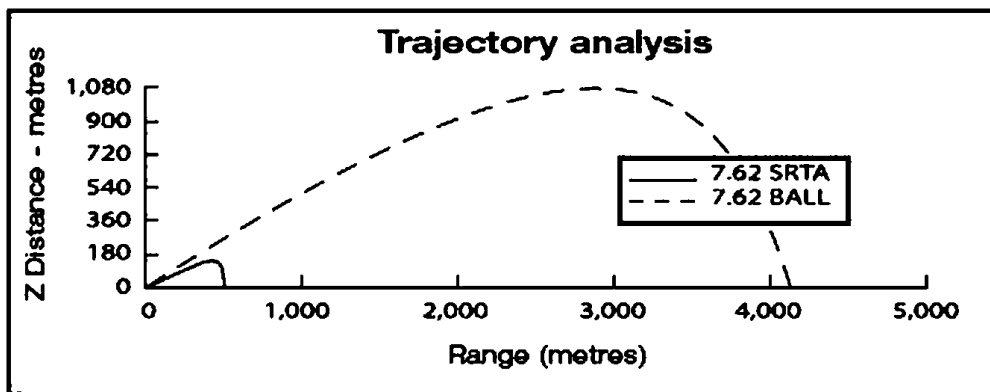

25. ábra SRTA lőszerék réz hüvellyel és törékeny műanyag lövedékkel

nek meg a célok és tűnnek el, majd a lövészet végén a szoftver rögzíti a lövő eredményét. A

lémát az úgynevezett SRTA²⁸ lőszerék orvosolják, melyek az eredetivel egyező ballisztikai tulajdonságokat mutatnak 100 m-en belül, de teljes röptávolságuk mindössze 600 m. A fegyvert nem kell módosítani, ugyanúgy működik, ugyanolyan zajt kelt, ugyanúgy „rúg”, mindössze a lezárandó terület nagyságát lehet lényegesen csökkenteni. Használható belső és külső lőtérrel egyaránt.

Ez a fejlesztés tökéletesen alkalmazható mind Magyarországon kiképzési környezetben, mind pedig külföldön hadművelési-missziós környezetben, egyéni és kötelék lógyakorlatok végrehajtására. A mobil lőtér készlet lehetővé teszi, hogy magyar alegységek bárhol kijelöljenek és létrehozzanak ideiglenes lőtérrel, csiszolják lö- és harc kiképzettségüket. Sőt! Ezzel lehetőség nyílik arra is, hogy

26. ábra Az SRTA lövedékek röptávolsága nagyságrenddel kisebb, mint az éles harci lövedékeké

kézi vezérlés esetén a lógyakorlat vezetője figyeli a lövő tevékenységét, előremozgását és csak akkor jelenti meg a célt, amikor a lövő megfelelő (biztonságos) helyre ért.

A készlet ideálisnak látszik lövészetek végrehajtására a helyőrségi harcászati gyakorló tereken is. Természetesen a gyakorló tereken hagyományos lőszerrel nem lehet biztosítani az előírt lőtéri mélységet. A prob-

a NATO számára olyan kiképzési potenciált ajánljunk fel, melyre nagy igény mutatkozik.

ZÁRÓGONDOLATOK

A Magyar Honvédség hatalmas utat tett meg a Varsó Szerződés-beli tömeg hadse-

regtől a mai – professzionális jól kiképzett, fegyelmezett hadseregig. A múlt túlszabályozott, a sorkatonákkal szemben bizalmatlan és ezért aggályosan aprólékos előírásai mára elavultak és a kiképzés gátját jelentik inkább nem a biztonságot szolgálják. A hadseregben lezajló forradalmi változások nem tették lehetővé, hogy valamennyi előírást a kor szelleméhez igazítsák, de úgy érzem, hogy a cikkben említett szabályozók ki- és átdolgozása, különösen a NATO-ból átvett korszerű harcászati eljárások fényében elkerülhetetlen.

A harcászati- és lökiképzésre fordított költségek és az azokkal töltött idő a kiképzés leghasznosabb része, hiszen olyan katonákat nyerünk, akik ismerik és értik feladatukat háborúban, bíznak egymásban és fegyvereikben, képesek magabiztosan és határozottan tevékenykedni harcterületen, mert kiképzé-

sük harcszerű és magas követelményeket támasztó volt.

A magyar hadseregben felhalmozódott tudásbázis iránti igény már a múltban is megfogalmazódott, ilyen volt például a NATO Iraki Kiképzési Missziója (NTM-I). A magyar kiképzők a brit kiképzési módszerekkel brit tananyagot, történetesen a fenti lökiképzést tanították iraki kollégáiknak. A magyar katonák oktató-kiképző módszertani jártasságára szükség van a folyó műveletek során is, így például a Műveleti Tanácsadó és Összekötő Csoport (OMLT) munkájában és nagy valószínűséggel a jövőben a NATO Afgán Kiképzési Missziójában (NTM-A) is szerepet fog kapni.

A Magyar Honvédség előtt most lehetőség nyílik, hogy friss, korszerű gondolkodással olyan új szabályozást alkosson, mely több évtizedes adósságot pótol és egyben a NATO számára is fontos képességet jelent.

KISS RÓBERT ZÁSZLÓS: ÍGY HARCOLUNK MI

Az utóbbi időszakban egyre több vélemény fogalmazódik meg azzal kapcsolatban, hogy az egyének és kisalegységek kiképzettsége mindinkább előtérbe kerül. Való igaz, hogy napjaink konfliktusaiban egyre többször előfordul, hogy kis kötelékek „arányaiknál, illetve a vártnál nagyobb” mértékben befolyásolják a harc kimenetelét. Ahhoz, hogy erre kisalegységeinket felkészítsük, elengedhetetlen a megfelelő módszerek kidolgozása és beépítése kiképzési rendszerünkbe. Mindannyian tudjuk, hogy harcszabályzatainkat „jogutódok” nélkül kivonták, ezért harcászati kiképzési rendszerünk nem egységes. Gyakorlatilag zászlóaljkon belül is eltérhetnek a különböző századok eljárásai.

Ezt felismerve, a MH 5. Bocskai István Lövészdzandár (a **továbbiakban: MH 5. BI Ldd.**) parancsnoki vezetése felismerte a szükségességét egy harcszabályzat kidolgozásának. Kijelölésre került egy szabályzat-kidolgozó csoport, azzal a feladattal, hogy létrehozzon egy olyan anyagot, ami a későbbiekben az említett szabályzat alapját alkothatja. Cikkemben be szeretném mutatni, hogyan alakítottuk ki a szabályzatban is közölt alakatokat, illetve hogyan hajtottuk végre a raj-összekovácsolási foglalkozásokat. Emellett ismertetném a raj nem előkészített támadás végrehajtásának általunk használt módszerét.

Jómagam elvégeztem a csehországi BMATT (British Military Advisory and Training Team) kiképző csoport három hónapos tanfolyamát, ahol amellet, hogy a tanfolyam alapvetően a kiképzés módszertanát takarta, sikerült elsajátítanom a raj harcászatiának néhány brit eljárását is. Rá kellett döbbernem, jelentős lemaradásban vagyunk

a kisalegységek harcászatiát és kiképzési módszereit illetően. Tanulságos volt, hogy a különböző szakterületekről érkezett brit oktatók mennyire egységes ismeretekkel rendelkeztek. Említettem, hogy a módszertan volt az elsődleges, így a harcászati csak néhány főbb pontját tanultuk. Ezeket azonban igyekeztem a lehető legjobban elsajátítani, mert már akkor eldöntöttem, hogy itthon ezzel valamit „kezdenem kell”.

A tanfolyam zárásakor az egyik brit tiszt azt mondta, a nehéz munka ezután kezdődik: hazamenni, és az új módszereket otthoni környezetben alkalmazni. Való igaz, néha nem volt könnyű, de összességében elmondhatom, hogy előljáróim szabad teret engedtek az új módszereknek.

A jelenleg alkalmazott formák kialakulásáig hosszú út vezetett. A MH 5. BI Ldd. 1. lövészzászlóalj, 2. lövészszázadnál foglalkozási jegy formájában megalakítottuk a különböző alakatokat, valamint elsősorban a raj támadás végrehajtásának rendjét, illetve egy egységes kézjelrendszer alapjait. Ez utóbbi többszöri változtatást igényelt, de kialakítottuk és alkalmazzuk a kézjelek rendszerét. Az alapot az amerikai jelek adták, ezeket a magyar sajátosságokhoz kellett igazítani, új jeleket megalkotni, és azokat digitálisan is létrehozni.

A munkában nagy szerepe volt századparancsnokomnak, Bartha Richárd százados Úrnak, aki az Egyesült Államok gyalogostizti iskolájával a háta mögött mind tudásával, mind hozzáállásával nagy segítségünkre volt.

Sikerült egy egész hetes rajparancsnoki felkészítést tartani, ahol a megalkotott anyagot „élesben” vizsgáltuk. A foglalkozások

időtartamára megalakítottunk két lövészrajt, melyek rajparancsnokból, rajparancsnok helyettesekből álltak, kiegészülve néhány rátermett legénységi állományú lövészkatonával. Az adott tevékenységet begyakoroltattam az egyik rajjal, amit az bemutatott a másiknak. Kielemezés után a másik raj végrehajtotta a mozzanatot, amit újra kielemeztünk, majd a javaslatokat, tapasztalatokat írásban rögzítettem. A hét végére a főbb eljárásokat sikerült kialakítani. A rajparancsnoki felkészítést raj-összekovácsolási foglalkozások követték, ahol a rajparancsnokok, rajparancsnok helyettesek már külső irányítás nélkül oktatták a rajokat a különböző mozzanatokra. Ekkor a rajok parancsnokai és helyettesei már nem tiszthelyettesek voltak, mivel a parancsnoki beosztásokat a lövészek és géppuskások között rotáltuk. A foglalkozásvezető tiszthelyettesek azt a feladatot kapták, hogy a hozzájuk beosztott rajt egy kijelölt terepszakaszon, meghatározott időre képezzék ki, önállóan, minden külső beavatkozás nélkül. Majd a meghatározott időben a raj adjon számot a tanultakból. Ez a foglalkozásvezetőknek szabadságot adott, mindamellett érezték, hogy megbízunk bennük. Ennek eredménye a hozzáállás jelentős javulása volt.

A rajok a támadási feladatokat úgy hajtották végre, hogy az ellenerő erejét és helyét nem ismerték. Így biztosítva volt a váratlanság, illetve nem csaptuk be magunkat hamis eredményekkel. Ennek eredményeképpen a rajparancsnokok kezdtek „látni” a terepen, gyorsabban tudták felmérni a megkerülésre vagy tűztámogatásra alkalmas terepszakaszokat. Persze, a váratlanság miatt születtek helytelen döntések, ezekből igyekeztünk tanulni. Ezzel kapcsolatban viszont számításba kell vennünk azt, hogy más lát az, aki felszerelés nélkül, állva szemléli a foglalkozást, és más lát az a rajparancsnok, aki a fűben fekvve, a sisak pereme alól igyekszik átlátni a helyzetet.

A harcászati feladat végrehajtása utáni értékelésbe bevontuk az állományt, illetve az ellenerőt is. Ezzel kapcsolatban tudnunk kell, hogy úgy kell értékelnünk – ha reálisan tesszük is –, hogy a végrehajtók kedvét ne vegyük el a további feladattól. Lehetőleg a rossz meglátásokat kell előbb elmondanunk, és a szépen végrehajtott mozzanatok értékelésével kell zárunk.

Az értékelés során a következő pontokat alkalmaztuk:

1. Mi a végrehajtó parancsnok meglátása, milyenre értékelné ő a foglalkozást, illetve mit csinálna másképpen legközelebb?
2. Az állományból van-e valakinek észrevétele?
3. Hogyan látta az ellenerő állománya a harcot?
4. Értékelés

A harcjárművel kapcsolatos mozgásokat úgy ellenőriztük, hogy miután a rajok végeztek a mozzanatok elsajátításával, a század harcjárművei század oszlop alakzatot vettek fel. A foglalkozásvezetők összegyűltek, és a rajok egyesével, a foglalkozásvezetők irányában haladva, a kézzel meghatározott feladatot végrehajtották. A végrehajtás után a raj harcjárműre szállt, a harcjárművel előremozgott a foglalkozásvezetők vonaláig, ahol a rajparancsnok megkapta a végrehajtás eredményét, illetve a feltárt hiányosságokat, majd ezután besorolt a század oszlop végére, és felkészült az újabb végrehajtásra. Eközben a következő raj megkapta a jelet az előremozgásra. Ezzel a módszerrel rövid idő alatt, dinamikus sikerült ellenőrizni az elért kiképzési eredményeket, valamint tovább egységesíteni az eljárásokat.

A raj-összekovácsolást szakasz-összekovácsolás követte, és annak végére alakultak ki a végleges formák, melyek a már említett szabályzatban is meg fognak jelenni.

Mielőtt rátérnék a konkrét eljárásokra, ismertetem a kidolgozás tapasztalatait:

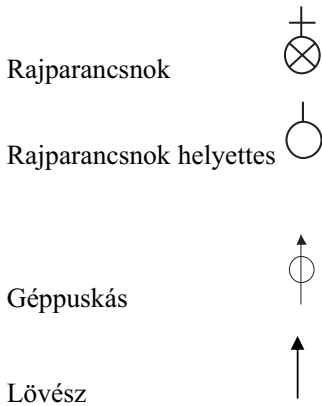
- a tiszthelyettes állomány fogékony volt az új módszerekre, azok kidolgozását magának érezte;
- a foglalkozásokat 2. világháborús magyar példák előzték meg, amelyek felkeltették az érdeklődést az adott téma iránt;
- a tiszthelyettesek végig nagyon motiváltak és lelkesek voltak, javaslataik és tapasztalataik elősegítették a munkát;
- bár néha a vélemények különböztek, min-

- dig sikerült megtalálni a legjobb, vagy a legkevésbé rossz megoldást;
- a raj-összekovácsolási foglalkozások során az állomány szintén motivált volt, és amellett, hogy gyakoroltattuk őket parancsnoki beosztásban, sikerült megfigyelni, kinek van „parancsnoki vénája”;
- a kidolgozott eljárások digitális rögzítése nagy figyelmet igényel, el kell kerülni, hogy a korábbi verziók a rendszerben maradjanak.

A következőkben ismertetem az általunk kidolgozott raj gyalogos alakzatokat, illetve a raj nem előkészített támadásának egy módját.

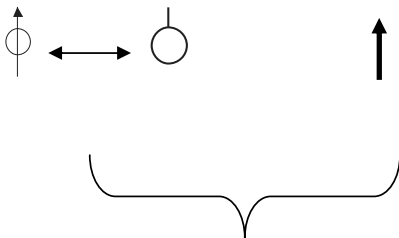
A raj gyalogos harcrendjének felépítése

A jelenlegi lövészraj gyalogos harcrendje 6 főből áll: rajparancsnok, rajparancsnok helyettes, két fő géppuskás és két fő gépkarabélyos. Ezt az állományt két 3 fős tűzcsoportha bontjuk, melyek parancsnoka a két tiszthelyettes. A 3 fős tűzcsoport előnye, hogy sérülés esetén a sérültet két társa könnyen fedezékbe húzhatja, illetve egyszerűen felállítható a hármas rendszer: biztosít – munkát végez – pihen.

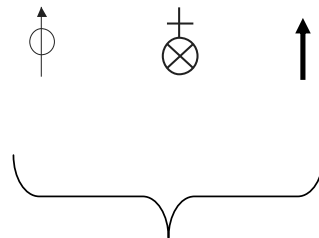
Raj vonal

6-8 m

ALFA tűzcsoport
(rajparancsnok helyettesi tűzcsoport)

JELMAGYARÁZAT

BRAVO tűzcsoport
(rajparancsnoki tűzcsoport)

Mint az ábrán látható, a két tűzcsoport felépítése ugyanaz. Ez leegyszerűsíti a kiképzést, illetve egyszerűvé teszi magát az alakzatot. Tehát ha géppuskás vagyok, tudom, hogy mindig a parancsnokom (legyek bármely tűzcsoportban) bal oldalán állok. Ha pedig lövész, a jobb oldalon harcolok. Ennek külön előnye, ha a raj pótlást kap, hiszen az új ember – bár adott esetben nem is ismeri társait – könnyebben megtalálja a helyét a harcrendben. Amennyiben a raj gyalogos harcrendje kiegészül a harcjármű vezetővel és az irányzóval (pl. a harcjárművet kilőtték, és ők harcképesek maradtak), ők a tűzcsoportok géppuskásainak bal oldalán kerülnek beosztásra.

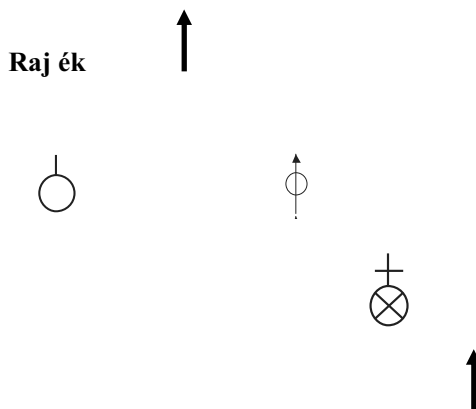
Az elnevezéseknél maradtunk az ALFA és BRAVO megnevezésnél, mivel azok rövidek, egymástól és más elnevezésektől (pl. 1-esek 2-esek) jól megkülönböztethetők.

Mivel a terepen nincs idő mindig szervezésre, néhány szabályt köbe véstünk. **Ha más parancs nincs:**

- az ALFA mindig a bal oldali tűzcsoport, a BRAVO mindig a jobb oldali;
- először a bal oldali katona/tűzcsoport/alegység kezd a mozgást;
- az ALFA a tűztámogató, a BRAVO a rohamozó csoport;
- a tűztámogatás balról jobbra történik.

Az előremozgás kétféleképpen történhet. A tűzcsoportok egymást biztosítva, felváltva mozognak, vagy a már jól ismert 1-esek 2-esek módszerével. A számozás ez esetben szintén balról-jobbra értendő.

A különböző alakzatok értelemszerűek, ezekhez magyarázatot terjedelmi okokból nem írok. Egyetlen esetben, a gyémánt alakzatnál a BRAVO géppuskásnak és a gépkarabélyosnak helyet kell cserélnie az alapfelálláshoz képest annak érdekében, hogy az alakzat mindkét oldalán géppuska legyen elhelyezve.

A raj támadásban

A raj tagolása többek között a támadás végrehajtásának elveit is takarja. Amikor a raj a támadást önállóan hajtja végre, saját erejéből kell létrehoznia a tűztámogató és a rohamozó csoportosítást. Gyakorlatilag ezek a két tűzcsoportot takarják.

Az alábbiakban azt a módszert írom le, amit a britek oktatnak, s amit mi a saját állománytáblánk szerint módosítva ma is használunk.

I. FELKÉSZÜLÉS A FELADAT VÉGREHAJTÁSÁRA

Ehhez a feladathoz van egy betűszó, ami mindent felölel: PAWPERSO. Ennek ismerete segít a feladat végrehajtásában.

P rotection – körkörös védelem megszervezése

A mmo – lőszer ellenőrzése, újraosztása

W eapon – fegyverek ellenőrzése, karbantartása

P ersonal camouflage – személyi álcázás végrehajtása

E quipment – személyi felszerelés ellenőrzése

R adio – kommunikációs eszközök ellenőrzése

S pecial equipment – speciális felszerelések ellenőrzése

O rders – parancsok kiadása

Raj oszlop

Raj gyémánt

Raj kettes oszlop (farkasfog)

Gyakorlatilag a raj fedett te-repszakason gyémánt alakzatot vesz fel, és körkörös biztosítás mellett végigmegegy a pontokon.

1. Körkörös biztosítás. A rajparancsnok kijelöli a körletet, és felveteti a gyémánt alakzatot. A tűzcsoport parancsnokok pontosítják az egyes tüzelőállásokat. Rövid figyelés, fülelés után hozzákezdenek a felkészüléshez. Ez alatt természetesen tűzcsoportonként legalább egy fő biztosít és figyel.

2. Lőszer. A lőszeret be kell tárazni, illetve újra kell osztani a feladat szerint. Amennyiben a feladat ismert, annak megfelelően kell súlyozni a lőszeret, kézigránátot illetve pirotechnikát. Amennyiben nincs még konkrét feladat, a lőszernek egyenletesen kell megoszlania. A feleslegessé vált csomagolóanyagokat a hátizsákokban tovább kell vinni, vagy el kell ásní, és megfelelően álcázni kell.

3. Fegyver. A fegyvereket meg kell tisztítani, elő kell készíteni őket a tüzeléshez.

4. Egyéni álcázás. A bőr álcázását álcakenőccsel végre kell hajtani, illetve fel kell újítani. A sisakot, felszerelést a növényzeti viszonyoknak megfelelően kell álcázni. Az álcázást egyszerre a tűzcsoport két tagja hajtja végre, egymást „kenik” ki, és egyben le is ellenőrzik a másik álcázottságát. Ha végeztek, egyikük átveszi a biztosítást, míg a másik az addig biztosító társuknak segít az álcázásban.

5. Felszerelés. A felszerelést meg kell igazítani, a szükséges anyagokat a legjobban kézbeeső zsebekbe kell csoportosítani. Ami nem szükséges, el lehet rakni a hátizsákba. Ellenőrizni kell a zsebek zártságát, illetve azt, hogy nem zörög –e túlságosan a felszerelés. A legfontosabb felszerelési tárgyak helyét a társaknak is tudniuk kell, hogy esetleges sebesülés vagy haláleset bekövetkeztekor átvehessék azokat.
6. Rádiók. A rádiók, akkumulátorok és rádiókormányok, valamint az összeköttetés ellenőrzése. Ezeket a többieknek is ismereniük kell, hogy szükség esetén átvehessék, vagy megsemmisíthessék azokat.
7. Speciális felszerelés. A konkrét feladathoz kiadott eszközök ellenőrzése.
8. Parancsok. Harcparancs kiadása. Terepasztal.

II. REAGÁLÁS AZ ELLENSÉG HATÁSOS TÜZÉRE

Arra a tüzre kell reagálni, ami az alegység ellen irányul, vagy ami az alegység közelében csapódik be. Nem kell feleslegesen, kizárólag szökellve mozogni a harcmezőn. Ezzel csak a katonák idő előtti fáradását érzük el. Az alegységnek a terepnek és a harcászati helyzetnek megfelelő alakzatban, a biztosítási irányok figyelése mellett folyamatosan kell előrehaladnia, vagy több alegységnek egymást biztosítva kell mozognia.

Amennyiben az alegység tűz alá kerül, az egyes katonák azonnal tüzelőállást foglalnak a legközelebbi fedezékben, és felkészülnek a tüzelésre. Az a katona, aki látja az ellenséget, célmeghatározást ad, ami a hírlánc útján mindenkihez eljut.

Amennyiben az alegység épp egy átszegdelt terepszakasról ért ki nyílt területre, a parancsnok vezényszavára visszamozognak a jobb védelmet biztosító területre.

III. AZ ELLENSÉG HELYÉNEK MEGHATÁROZÁSA

Az ellenség helyét a következő módszerekkel, a következő sorrendet betartva kell felderíteni

1. Figyeléssel, füleléssel. A következőket kell keresni:
 - torkolattűz
 - löporfüst
 - mozgás
 - álcázási hibák
 - a lövések hangjának iránya
2. Tűzzel
Ha a figyelés, fülelés nem vezetett eredményre, a parancsnok egy katonával meglöveti azokat a helyeket, ahol az ellenség tüzelőállása gyanítható. A tűz valószínűleg az ellenség következő reakcióit fogja kiváltani:
 - visszalő
 - tüzelőállást vált
 - visszavonul
3. Mozgással.

Amennyiben az előző módszerek nem vezetnek eredményre, a parancsnoknak mozgással kell kiprovokálnia az ellenség tüzeit. Egy katonát kijelöl, aki feláll, és rögtön oldalra is vetődik (ez maximum fél-egy másodpercnyi célponttá teszi, ami nem elegendő arra, hogy tűzzel leküzdjék). Ez könnyen kiválthatja az ellenség ellentevékenységét, amely alapján helyét pontosítani lehet.

Ha ezek a módszerek nem vezetnek eredményre – amennyiben a harcászati helyzet és a feladat engedi – az alegységnek el kell szakadnia, és meg kell kerülni a terepszakaszt.

IV. TŰZHARC MEGNYERÉSE

Amennyiben az ellenség pozícióját sikerült felfedni, a rajparancsnok az egyik tűzcsoport részére tűzparancsot ad az ellenség leküzdésére. Ezalatt eldönti, megtámadja-e az ellenséget, vagy elszakad (biztosítja a főerők

harcba lépését stb.). Amennyiben a leküzdés mellett dönt, értékelnie kell a terepet. **Ami a legfontosabb: szemből nem támadunk!**

A rajparancsnoknak döntenie kell:

1. Melyik oldalon van olyan terepszakasz, melynek fedezékében rejtve ki tud jutni az ellenség oldalába, a végén lehetőleg az ellenséghez közeli pontba eljutva (erdő, faszor, bokros, terephajlat stb.). A támogatóknak ezt az útvonalat ismerniük kell, hogy a harc során tudják majd, hogy az ott mozgó katonák saját erők.
2. Mennyi ideig fog ez tartani, hiszen a tűztámogató csoport lőszerkészlete véges, márpedig ez alatt a mozgás alatt az ellenséget tűzzel le kell fogni. Ezt az időt közölni kell a támogatók parancsnokával, hogy tudja, meddig kell fenntartani a tüzet.
3. Marad-e az alapfelállásnál, miszerint ALFA támogat, ő pedig a BRAVO-val végrehajtja a rohamot. Esetleg felcseréli a tűzcsoportok feladatát, vagy a géppuskákat helyben hagyja a rajparancsnok helyettessel, ő maga pedig a két gépkarabélyost viszi rohamra.
4. Mi lesz az a jel, amiből a támogatók tudni fogják, hogy megkezdte a rohamot, ők pedig helyezték át a tüzet, illetve szüntessék be (rádió, a gránátok robbanása, fényjelzősorozat, színes füst stb.).

Döntését rövid harcparancsban közli a rajparancsnokkal:

Például: „Bravo támad, Alfa fedez. Jobbról kerülünk, a faszor túlsó oldalán. Attól a nagy fától kezdjük a rohamot. 5 perc alatt jutunk ki oda. Kérdés van? Gyerünk!!!” A jól kiképzett raj ebből a harcparancsból minden információt megkap, ami alapján végre tudja hajtani a feladatot.

Ezután a Bravo parancsnok megkezdí tűzcsoportjával az ellenség lefogását. A támogató tűz rövid, célzott tűzcsapásokat jelent (gépkarabély 2-3 egyes lövés, géppuska 2-3 rövid sorozat). A támogató tűz lövése balról-

jobbra haladva történik (automatikusan a bal szélső katona kezdi). Akadály, vagy tárcsere esetén a katona jelzi a problémát („Akadály!” „Tárcsere!”), ekkor a tőle jobbra lévő társa azonnal átveszi a tüzet, és nélküle folytatják, amíg újra be nem kapcsolódik.

A támogatótűznek folyamatosnak kell lennie! Amennyiben szünet áll be a tűzben, és az ellenség lefogása nem történik meg, a rohamozó csoportot felfedhetik. A megadott idő végén a tüzet tovább kell fokozni, ezzel elősegítve és álcázva a rohamozók ellenségre zárkózását.

V. ROHAM

Amikor a támogatók megkezdtek a tüzet, a rohamozók ködöt dobnak, hogy annak leple alatt kezdhesék meg a megkerülést. Elsősorban a legközelebbi fedett terepszakaszig terjedő területet kell köddel álcázni. Célszerű egy ködöt kidobni, és megvárni, merre viszi a szél annak füstjét, majd a többit ennek megfelelően kidobni. A mozgás megkezdése előtt meg kell várni, amíg a köd kifejlődik!

A rajparancsnok jelére a tűzcsoport a köd alatt befut a terepfedezet mögé, majd a fedezet mögötték alakzatban, gyors mozgásban kijut az ellenség oldalába. Amennyiben az ellenség állása álláspontjukból nem látható, a tűzfegyverek hangjából kell eldönteniük, eljutottak-e a megfelelő magasságba, és megkezdhetik-e az óvatos mozgást az ellenség oldalának irányába.

A roham megkezdésének terepszakaszát a helyszínen pontosítják. Ennek az ellenséghez legközelebbi lévő, utolsó terepfedezetnek kell lennie. Itt ellenőrzik felszerelésüket, és előveszik a kézigránátokat. A rajparancsnok jelére megkezdik a rohamot, eldobják a kézigránátot, és lerohanják az ellenséges állást. Elpusztítják az élőerőt, megbizonyosodnak arról, hogy mindenki halott, majd 10-15 métert túlhaladva az álláson, az ellenség mélységének irányában tüzelőállásba mennek. Néhány

perc várakozás után - amennyiben megszűnt a harcérintkezés- jeleznek a támogatóknak, hogy azok megkezdhetik a csatlakozást.

VI. ÚJJÁSZERVEZŐDÉS

A támogatók a megkerülés útvonalát használva csatlakoznak a rohamozókhoz. Ezt az indokolja, hogy míg az ellenség előtti területen feltételezhetően műszaki zár található, addig a rohamozók által bejárt terület felderítettnek mondható.

A beérkező támogató tűzcsoportot a rajparancsnok várja, és minden egyes beérkezőnek kijelöli a tüzelőállását és tüzelési szektorát.

Amennyiben a raj már felvette a védelmi állást, a rajparancsnok helyettes felméri az SLFF (**Sebesült-Lőszer-Felszerelés-Fegyverzet**) jelentés pontjai szerint a veszteségeket és a fogyásokat, és ezt jelenti a rajparancsnoknak. Ezután a rajparancsnok helyettes a gépkarabélyosával megkezdi a halottak átvizsgálását. Betartják az ezzel kapcsolatos rendszabályokat, és az előtalált okmányokat, fegyvereket, löszert egy helyre hordják.

Újraosztják a löszert, majd azokat a zsákmányolt fegyvereket és löszereket, amelyekre nincs szükség, megsemmisítik, vagy rongálják (pl. a fegyverek alkatrészeit szétszórják, a löszert elrejtik, felrobbantják stb). A rajparancsnok jelent az előljáró felé.

A TÁMADÁSSAL KAPCSOLATOS TAPASZTALATAINK

1. Az előre leosztott feladatok nagy segítséget nyújtanak váratlan helyzetekben (bal oldali katona mozog először, tűztámogatás balról-jobbra stb.).
2. A foglalkozási napok elején a rajoknak adni kell 10 percet, hogy az alakzatokat átismételjék.
3. A katonák könnyen megszokják, hogy kézjelekkel kommunikáljanak, viszont

többször fel kell hívni a figyelmüket, hogy a tűzharc kitörése után át kell térni a hírlánra.

4. Bevált az a módszer, hogy alapvetően az ALFA támogat, és a BRAVO rohamoz.
5. Nehéz meghatározni, merről jön a lövés, főleg akkor, ha a tereptárgyak visszaverik a lövés hangját.
6. A rohamozók figyelmét többször fel kell hívni arra, hogy várják meg, amíg a ködfüggöny kialakul.
7. A rohamozó rajparancsnokok többször alkalmazták azt a bevált módszert, hogy a roham megkezdésének terepszakasza előtt 20-30 méterrel elhelyezték a BRAVO géppuskást, aki a roham kezdetekor igen intenzív tűzcsapást (20-30 lövéses hosszú sorozatok) mért az ellenségre, meglepetést okozva illetve teljesen lefogva és fedezékbe kényszerítve azt.
8. Az újjászerveződést külön foglalkozásként végre kell hajtani, és be kell gyakoroltatni ahhoz, hogy a rajok gyorsan végrehajtsák, megállások és tanácsalanságok nélkül.
9. Ha a rajok a támadásnak ezt a módszerét begyakorolják, később már szavak nélkül is értik egymást, és automatikusan végre tudják hajtani a feladatot. Emellett, aki a nem előkészített támadást ismeri, annak az előkészített támadás már könnyű feladat, hiszen ott már előre meg lehet tervezni a feladatot.
10. A jelenlegi állománytáblában rögzített lövészraj állománya egy önálló, sikeres támadási feladat végrehajtásához nem ideális. Célszerűbb lenne egy 8 fős gyakorlat elemet tartalmazó raj alkalmazása, ami megköveteli azt a harcjárművet, mely ennek szállítására korlátozás nélkül alkalmazható.
11. A módszer egyetlen hátránya, hogy biztonsági rendszabályaink kötelék-lőgyakorlaton történő végrehajtását nem enge-

dik meg (ellövés). Ennek ellenére harcászati foglalkozásokon oktatnunk kell az el- és átlövés szabályait, és biztonsági követelményeiket.

Cikkemet gondolatébersztőnek, illetve segítségnek szántam azok részére, akik beosztásuk révén kapcsolatban vannak a lövész harcászattal. Természetesen, léteznek más eljárások is, és azt hiszem, ezeket meg kell osztanunk egymással. Előjáróink ma már elvárják, hogy az alsóbb szintek is törekedjenek, valamint tevékenyen részt vegyenek az új eljárások kialakításában. A mi felelőségünk, hogy éljünk ezzel a lehetőséggel, és ne ölbe tett kézzel várjuk, amíg mások megoldják a problémákat. A tanfolyamokon, különböző iskolákban megszerzett tapasztalatokat igazítanunk kell sajátosságainkhoz, és be kell építeni a kiképzésbe. Nem elég, ha részt veszünk a tanfolyamon, a megszerzett tudást át is kell adnunk. Beosztottainknak pedig biztosítanunk kell, hogy ismereteiket ők is továbbadhassák. Századunknál az alapok egy részét sikerült lefektetni, s tudjuk, hogy a munka ezzel nem ért véget. Folytatni fogjuk a kidolgozást, emelve a szakmaiság szintjét, és keresve a legjobb megoldásokat.

DR. LITS GÁBOR NY. ALEZREDES: TEHERHORDÓ MÁLHÁS ÁLLATOK A JÖVŐ BEVETÉSI FELADATAIBAN (A Bundesheer új málhásközpontja a „Sechsten”)

A technika ugyan kiszorította a lovakat, mint teherhordókat, mint „szállítóeszközöket” az ütközetekből, járhatatlan (alig járható) hegyi területeken azonban soha nem volt és soha nem is lesz teljesen nélkülözhető. Az osztrák 6. vadászandár Hochfilzenben telepített új málhásállat központja fogja biztosítani a jövőben a katonák számára a szállításokat, utánpótlást külföldön, magashegységi területeken történő bevetések során.

Béketámogató műveletek végrehajtása külföldön, a biztonságpolitikai változásoknak megfelelően, jelenleg a fő feladata a bevetési egységeknek. Irregularis erők, sza-

badcsapatok részvételével folyó fegyveres konfliktusok, gyakran hegyes térségekben, magashegyi régiókban kerülnek megvívásra. Mindenekelőtt a hagyományosan hátrányban lévő konfliktuspartnerek használnak nehezebb terepet aszimmetrikus hadviselési módra, hogy előnyre tegyenek szert a technikailag fölényben lévő korszerű fegyveres erők ellen. Például Afganisztánban a háborút nagy távolságokon belül hegyekben vívták, illetve vívják még ma is. A Balkánon és a Kaukázusban is és nemrég Irak északi részén számos harctevékenység hegyes területeken került végrehajtásra. Ezért a hegyes körzetek a NATO az ENSZ erők és az EU számára is hatványozottan fontos bevetési körzetekként jönnek számításba

*Ha a gépjárművek elakadnak a határon,
málháslovak szállítanak tovább*

Ebben az esetben helybeliek

SZÜKSÉGES KÉPESSÉGEK MAGASHEGYSÉGI BEVETÉSEK, ALKALMAZÁSOK SORÁN

A Bundesheer Reformbizottság a belföldi és külföldi feladatokra egyaránt egységes katonai struktúrát ajánl, melyek fő paramétereit igényes, színvonalas külföldi feladatok ellátására kell irányítani. A vadászcsapatoknak beépített és erdős hegyes terepen, valamint hegyes és magashegyi térségekben folytatott harcokra egyaránt képeseknek kell lenniük. A magas hegyiségekben történő bevetés lehetősége jelentős mértékű specializációra kényszerít. Egy Vadászandár kötelékeinek – mint ahogy ezt a Bundesheer katonastratégiai koncepciója is megköveteli – magas hegyiségekben történő bevetésre minősítettnek kell lenni.

Ennek a magashegységben történő specializációnak az eléréséhez, elsősorban

meg kell teremteni a magas fokú mozgásképességet az extrém terepviszonyokon.

A MEGHATÁROZÓ: MOZGÉKONYSÁG JÁRHATATLAN TEREPEN

A világ számos (sok) hegyi régiójában messze csekélyebb a közlekedés lehetősége, egyes területek elérhetősége, mint pl. az Alpokban. A mozgás, előrehaladás gépjárművekkel – beleértve a terepjáró katonai járműveket is – ezáltal az ellátás is, a kevés közlekedésre alkalmas út miatt erősen korlátozott. Ezekről távolabb azonban a szállítás már csak gyalog, málhásállatokkal vagy légi járművekkel lehetséges, melyek esetében a rossz idő – hóesés vagy sűrű köd – a szállító helikopterek bevetését hosszabb időszakokra korlátozhatja.

Afganisztánban a mujahedik póni lovakat használták a hegyes sivatagos tájakon, főként

Nehézfegyver szállítása útnélküli, nehéz terepen

a leshelyeken, búvóhelyeken, rajtaütéskor vagy támadásban. Málhás állatok biztosították számukra a mozgékonyt olyan nehéz terepen ahol a „páncélozott” ellenségeik totális csődöt mondtak. Nemcsak a mujahedik alkalmaztak azonban Afganisztánban lovakat, hanem az USA különleges erők is használtak málhásállatokat felszereléseik szállítására.

Eltérően az eddigi „békekampingoktól”, melyeknél, mint például a Golan-fennsíkon megkövetelt külföldi bevetés, nagy hadműveleti térségek őrzési ellenőrzési feladataival, vagy pl. Koszovóban is messze magasabb fokú mozgékonyt volt lehetséges.

Egy osztrák tapasztalat: 2001-ben az egykori Jugoszláv Köztársaság béli Macedóniában (FYROM) kitértek a harcok az albánok és szláv-macedón népcsoport között. Felfegyverzett csempészek málhás állat menetszlopokkal gondoskodtak az irreguláris albán harcosok számára a Sar Planina – hegyen keresztül (határhegység Albánia – Koszovó – FYROM hármashatár között), fegyverről, lőszerrel, éjjel látó eszközökről, optikáról és egyéb más hadi felszerelésről.

Az osztrák vadászszóalj (AUCON/KFOR) kapta feladatul a határterület őrését az illegális fegyvercsempészekkel szemben. A közel útnélküli bevetési (alkalmazási) körzet elfoglalása után a bevetett vadászszázadok helybeli málhásállatokat béreltek, többek között azért, mert a helikoptereket a rossz idő miatt és a kijelölt, de veszélyes leszállóhelyeken történő landolás tiltása miatt (aknaveszély), nem lehetett alkalmazni.

Az a kezdeményezés, hogy valamennyi rendel-

kezésre álló szállítóeszközt rugalmasan alkalmazták a mozgékonyt fokozására, volt végül is a kulcsa a sokrétű sikernek. Mindkét páncélozott vadászszázadnak sikerült a nagy csempészcsoportokat elfogni, egyet közülük ugyan csak hosszabb tűzharc után.

Az új alkalmazási körzetekben, a katonai feladatok sikeres ellátására elsődlegesen erős, nagymozgékonyt gyalogos erők szükségesek, melyek mozgékonytát megfelelő szállítóeszközökkel kell biztosítani. Nem hagyományos erők ellen, magashegységben, csak fölénben lévő mozgékonytával és rugalmassággal lehet sikerrel vezetni a harcot

Hegyekben történő ellenvadászatonál ezért is igen alkalmasnak bizonyulnak – az anakronisztikusan csengő – lovas vadász szakaszok.

RENDELKEZÉSRE ÁLLÁS ÉS RUGALMASABB BEVETÉS ALKALMAS SZÁLLÍTÓESZKÖZÖKKEL

A második világháborúban mindenekelőtt a szállítóeszközök hiánya vezetett a német

Nemzetközi különleges erők állatvezetői kiképzésen

katonai hadműveletek kudarcához a Kaukázusban. A magashegységi csapatok mozgékonyabbá tételének megvalósíthatóságához:

- különböző nagyságú terepjáró kerekes járművek;
- különleges lánctalpas járművek;
- helikopterek valamint;
- málhásállatok szükségesek, a különböző terepviszonyok, úthálózat és járhatósági viszonyok, időjárási körülményekhez igazítva.

A málhás állatok nehéz terepen – az emberen, mint teherhordón kívül – semmilyen más szállítóeszközhöz nem hasonlíthatók. A mindenkori optimális bevetéshez szükséges szállítóeszközöket pontos tervezésnek és rugalmas szállítási szervezésnek kell biztosítani.

Ezen tények különleges jelentősége alapján 1998-ban az állatok alkalmazását az USA hadseregében is egy külön új rendelet szabályozza, amelyben a málhás állatoknak a különleges műveletek támogatásában igen nagy jelentőséget tulajdonítanak.

MÁLHÁS ÁLLATOK AZ OSZTRÁK HADSEREGBEN

A málhás állat századok felállítására 1957-ben Landeck-ban került sor, az akkori 6. hegyi dandárnál. Később két további málhás állat század is felállításra került Saalfeldenben és Spittal a. d. Drau-ban. 1972-től a málhás állat századok leredukálódtak négy málhás állat szakaszra. Álomáshelyek: Landeck, Lienz, Spittal a. d. Drau és Hochfilzen.

A málhás állat szakaszokat a 6. Vadászdandár 23., 24., és 26. magashegyi vadász zászlóaljához rendelték. A lovak a szállítási feladatokon kívül évekig szolgáltak lovas járőrként a burgenlandi határővezetben (osztrák–magyar határszakasz). 2007-ben a szakaszokat összevonták a Hochfilzen-i Málhásállat Központba.

A MÁLHÁSÁLLAT KÖZPONT FELADATA ÉS TAGOZÓDÁSA.

A málhásállat központ támogatja a 6. vadászdandár (hegyi dandár) harci tevékeny-

Lovas járőr, irreguláris erők elleni ellenvadászaton

ségét járhatatlan nehéz terepen, a fegyverek, eszközök és a katonák ellátási javainak szállításában, valamint lovas járőrként biztosítják az előrevonási vonalak és körletek őrzés-védelmét.

A központ tagozódásának különlegességéhez tartozik, hogy századonként tartozik hozzá egy takarmány ellátó altiszt és egy patkoló és állatorvos altiszt. A központ teljes személyi állományának átfogó ismeretekkel kell rendelkezni a málhás-vontató állatok kezelésére, irányítására és ellátására vonatkozóan.

A központ összesen 62 állattal rendelkezik, ebből:

- 27 málhás illetve vontató ló a málhás állat szakaszokban;
- 15 hátsó ló különféle őrzés-védelmi feladatokra;
- 5 kiképzés alatt álló ló;
- 15 málhás ló oktató lóként két kiképző csoportban.

MÁLHÁSÁLLATOK BEVETÉSÉBEN

A málhás állat szakaszok támogatják a harczi bevetéseket a támadást, védelmet, halogató harcot, vadászharcot az ellátási javak, fegyverek, eszközök védelmére. Kiegészítőleg támogatják a különleges erőket (lovas kom-

mandókat, felderítőket, híradókat, mesterlövészeket) és lovasjárőrként őrzik az előrevonási utakat.

A külföldi békefenntartó tevékenységek (bevetések) megfelelnek a fenti alkalmazási módoknak. A támogatás megszervezésének három változata látszik lehetségesnek:

1. málhás állatok beszerzése az alkalmazási körzetben, irányításuk saját erővel;
2. málhásállatok bérlése, beleértve az állatvezetőket is az alkalmazási térségben;
3. saját málháslovak biztosítása, személyzetrel (kiképzett állatvezetőkkel, állatorvossal, takarmány technikussal) előtte akklimatizálódás, polgári – katonai együttműködés megszervezése.

A málhás állat századok nemzetközi irányultsága alapján, szakemberek, (szakértők) alternatív megoldásokat állítottak fel a málhásállatok és igavonó lovak pótlására (szamár, öszvér, bivaly, teve) azért, hogy a feladatokat különböző klímaövezetekben is sikeresen végre tudják hajtani.

A hazai málhás állatállományt, mint a technika magas szintű alternatíváját, a törvények értelmében katasztrófa elhárításra (viharkárok, árvizek) is igénybe lehet és kell venni.

A külföldi alkalmazások igényes, színvonalas ellátására az osztrák 6. Vadászdandáron belül létrehoztak egy magashegyi vadászszázadot, mint kiképző központot, hivatásos állománnyal. A külföldi bevetések támogatására a málhás állat szakaszok hivatásos katonáit a kiképző központban képzik ki a málhás állatok kezelésére, ellátására. Ezek a katonák az alkalmazási körzetben bérelt lovakkal vagy alternatív málhásállatokkal végrehajtják a szállításokat, illetve megfelelő feladatokat tudnak adni a bérelt állatvezetőknek (saját állataikkal) és ezt képesek ellenőrizni is.

A Vadász parancsnokság oktatási osztálya 2008-ban elsőként a málhásállat központban létrehozott egy környezeti adottságoknak megfelelő tancsoportot, melyen belül első alkalommal egy málhásállat vezetői alapkurzust indítottak.

A kiképzés súlypontja és a kiképzési cél: Egy igényes (magas színvonalú) külföldi alkalmazáshoz a bevetés anyagi, szállítási előkészítése, annak megszervezése. Bevetés málhás lovakkal, anyagok vontatásának megszervezése stb. A környezeti adottságok tanfolyamán az állatvezetői alapkurzust elvégzett katonák képesek a megfelelő málháslovak (kivéve hátaslovak) önálló kiválasztására, illetve bérlésére (megvásárlására). Képesek a nem hagyományos takarmányozási technika alkalmazására és a sérült lovak ápolására, elsősegélynyújtásra.

MENNYIT TUD EGY MÁLHÁSÁLLAT TELJESÍTENI?

Az osztrák hadsereg Haflinger típusú lovai képesek 100 kg nettó súlyt naponta 50 km távolságra – függetlenül a tereptől, nap és évszaktól az állatok és állatvezetők kondíciójától valamint a szállítási módtól – 40 % emelkedőn és 40 cm magas lépcsőfokokon is, anélkül, hogy a teher leesne, szállítani. Ezek az állatok különösen alkalmasak a ma-

gashegységekben történő szállításokra. (A Haflinger a második világháborúban, sűrű hóesésben 4500 m tsz. feletti magasságig szállítottak a technika alternatívájaként extrém magasságban, amihez semmilyen további hozzáfűzés nem szükséges)

A málhás állat menetoszlopok teljesítménye megterhelve bonyolult útszakaszon 4 km óránként. A járőr lovak teljesítménye kb. 12 km óránként.

LEHETSÉGES KÖLTSÉG MEGTAKARÍTÁS

A KFOR német kontingense 2002 novemberében költség-összehasonlítást végzett a málhásállatok és szállító helikopterek között, beleszámítva az akkor folyamatban lévő málhásállat bevetéseket Koszovóban az „Alamo” és a „Citadella” megfigyelő pontok között 2400 m tsz-i magasságban.

A málhás állatok szállítási teljesítménye ebben a bevetésben augusztus 16-tól november 6-ig 13300 kg teher volt, ami 34 helikopter le illetve felszállásnak felel meg. Az eredmény: a költségmegtakarítás 9.909 Euró volt a málhás állatok javára.

Összehasonlítva a Hagglunds Bv 206 szállító járművekkel, ez a két megfigyelő pont, ezekkel a járművekkel nem is érhető el.

A lovak és más málhás állatok különböző ellátási javak, fegyverek és eszközök szállítására, valamint különleges erők ellátására, külföldi műveletek során nehezen elérhető hegyi régiókban megbízható alternatívái a technikának és teszi ezeket az állatokat elkerülhetlenné és pótolhatatlanná. Csak a magas fokú mozgóképesség extrém környezeti feltételek közt tartalmazza és biztosítja a saját tevékenységi szabadságot.

FELHASZNÁLT FORRÁSANYAG:

TRUPPENDIENST 2008/3

DR. KOPCSÓ ISTVÁN ORVOS EZREDES – DR. SVÉD LÁSZLÓ PHD NYÁ. ORVOS ALTÁBORNAGY: VÁLSÁGHELYZETEK DÖNTÉSI KOCKÁZATA

A válságkezelés folyamatának bemutatása a Magyar Honvédséget érintő gennyes agyhártyagyulladás (meningitis epidemica) járvány felszámolásán keresztül

1999. december 9.-28. között egy országos járvány részeként a Magyar Honvédség (MH) alakulatait is érintő járványos agyhártyagyulladás járvány zajlott le az alábbi ábra szerinti lefutásban és létszámot érintve.

Forrás: Dr. Faludi Gábor o. ezds: Meningitis epidemica az MH csapatainál (1999-2000) c. előadása, Budapest 2000.

Fenti időszakban ettől a járványtól, annak következményeitől és a hadsereg szerepétől volt hangos az írott és elektronikus sajtó¹. A súlyos, halálesetekkel is járó következmények felborzolták az ország közvéleményét, amihez nagyban hozzájárult egyrészt az a tény, hogy a média kezdetektől fogva a honvédséget tette felelőssé a járvány kialakulásáért. Másrészt, hogy magát a megbetegedéseket összekötötték olyan valós, de a járvánnyal okozati összefüggésben nem lévő

hiányosságokkal, amelyeket az állampolgári jogok biztosának helyettese tárt fel a honvédség Kiképző Központjaiban².

A történet és a döntési mechanizmusok hátterének megértéséhez ismerni kell a Magyar Honvédség közegészségügyi járványügyi szervezetét, annak hatáskörét illetve viszonyát és kapcsolódási pontjait az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat-hoz (ÁNTSZ).

A járvány lezajlásának idején az ÁNTSZ honvédségi megfelelője a Magyar Honvédség Egészségvédelmi Intézetének (MH EVI) keretében működő **Honvéd Tisztiorvosi Szolgálat** volt, amelynek vezetését az EVI főigazgatója látta el. A polgári és a honvéd tisztiorvosi szolgálat feladat- és hatáskörét összevetve a köztük lévő lényeges különbségek mellett jelen dolgozat szempontjából megjegyzendő, hogy a honvéd tisztiorvosi szolgálat jogosítványai nagyjából és az MH vonatkozásában megfeleltek az ÁNTSZ országos hatáskörű jogosítványainak.

1 Például: Magyar Hírlap:Visszarendelik az otthon lévő katonákat a zárlat alatti laktanyákba- 1999. 12. 29., 7:59, www.origo.hu/itthon/19991229otthonrol.html, INFORMED:A meningitis járványos méretet öltött, http://www.informed.hu/betegsegek/betegsegek_reszletesen/neuro/infections_cns/meningitis_bact/?article_hid=7337, Lukács András: Biztos emberi jogok, <http://www.epa.oszk.hu/00800/00804/00111/7415.html>

2 Az agyhártyagyulladás-járvány okairól tárgyalt az parlament honvédelmi és egészségügyi bizottsága- [origo]2000. 01. 18., 18:41, http://www.origo.hu/itthon/20000118azagyha_rtyagyulladasjarvany.html

Általánosságban akkor tekintünk válsághelyzetnek egy adott szituációt, ha annak megoldása elsődleges, halasztást nem tűrő intézkedést kíván, ellenkező esetben fennáll a közvetlen egészségkárosodás veszélye, illetve anyagi értékek és javak sérülhetnek, netán semmisülhetnek meg.

A fentiekben megemlített járvány egy egészségügyi válsághelyzetet eredményezett, melynek kiindulópontja egy olyan biológiai fenyegetettség volt, amely gyors és szakaszos intézkedések sorozatának hiányában

- magas halálozási aránnyal és
- maradandó egészségkárosodással járhatott volna, illetve
- megvolt a reális veszélye az országos és tömeges elterjedésnek, annak minden súlyos és lehetséges következményével.

Ezt a veszélyt az **egyén és a Magyar Honvédség szintjén egyaránt érzékelní lehetett**, hiszen az egyéni veszélyeztettségen túl a szervezet egy részének működését is **befolyásolta, illetve a szervezet tagjait, azok családját és környezetét, így közvetve az egész országot is érintette.**

Felmerül a kérdés, hogy a nagyon jónak ítélt magyarországi járványügyi helyzet közepette hogyan alakulhatott mégis ki a fenti állapot?

A retrospektív elemzések alapján a válság az alábbi tényezők szerencsétlen egybeesésére vezethető vissza:

- magára a **biológiai kórokozó** tulajdonságaira (magas halálozási arány, járványos terjedési forma), a **speciális közege**, annak járványügyi jellemzőire (fogékony és zárt közösség, stressz, adott a gyors elterjedés szinte minden feltétele);
- a honvédség alaprendeltetéséből adódó **unikális elvárásnak** való megfelelési kötelezettségre (a harcászultság és hadrafoghatóság mindenkori biztosítása);
- a fentiekből adódó speciális, csak a honvédségre jellemző **szakmai kihívásoknak**

való megfelelésre (nincs idő, mód és tér a csak hagyományosan polgári rendszabályok alkalmazására, minden rendelkezésre álló erőforrást, lehetőséget és eszközt lehetőleg koncentráltabban, gyorsabban és hatékonyabban kell alkalmazni);

- az alkalmazott eljárásoknak ugyanakkor meg kellett felelniük a **polgári élet szakmai előírásainak** is, maximálisan figyelembe véve a személyi állomány **emberi jogait**;
- a nagy **média nyilvánosságra**, mely inkább negatív fénybe állította be a honvédséget, fokozva az érzést hogy az az ország - világ előtt vizsgálódik, tehát **nem hibázhat**, így jelentős **plusz terhet** rakva az egészségügyi szolgálat szakembereire.

A járványokkal kapcsolatos szakmai kihívás mindig többrétű: egyrészt annak terjedését a lehető leggyorsabban meg kell állítani, megtéve minden szükséges intézkedést, de kerülve az esetleges túlintézkedést. Másrészt a szakmai előljárónak és a közvéleménynek is megnyugtatóan és álláspontunkat megvédve elmagyarázni hogy mit miért (vagy miért nem) és miért úgy csináltunk, ráadásul szem előtt tartva, hogy az adott intézkedés a lehető legkevesebb személyi vagy szervezeti, vélt vagy valós érdeksérelemmel járjon, ugyanakkor felvállalva a szükséges ütközéseket is.

Nézzük meg ezek után, hogy mindezen szempontok hogyan érvényesültek az adott járvány esetében, illetve melyek voltak azok a speciális területek amelyekre kiemelt figyelmet kellett fordítanunk?

Egyik ilyen kitérített terület az **egyén**, illetve a csoport elzárt környezetben jelentkező **bizonytalanság érzet**, az ebből keletkező feszültségek, illetve az inger és információszegény helyzetben megjelenő **csoporton belüli konfliktusok**. A helyzet megelőzése illetve megnyugtató kezelése érdekében tanácsos **pszichológus** szakembert is bevonni, mint ahogy arra a mi esetünkben is sor került.

További nagyon fontos feladat a megfelelő **információáramlás** megoldása. Itt egyrészt indokolt és elvárt a lakosság gyors és széleskörű tájékoztatása, másrészt viszont figyelembe kell venni a nem megfelelően kezelt vagy továbbított információ potenciálisan káros voltát, **pánikkeltő hatását**. Különösen fontos ebből a szempontból a **sajtó, illetve a hozzátartozók** megfelelő kezelése.

Kiemelten fontos, hogy a válságkezelésért **felelős vezető** hogyan látja át a rendelkezésre álló információhalmazt, hiszen ez alapján hozza meg az általa leghatékonyabbnak vélt döntéseket. Figyelembe kell venni, hogy a **válságkezelésért felelős parancsnok általában nem az adott szakterületen dolgozó szakember**, hanem a helyileg vagy szervezetenként illetékes első számú vezető. A **szakember felelőssége** abban jelentkezik, hogy a döntéshozó számára a lehető legteljeskörűbb és szakmailag a legfontosabb információkat szolgáltatassa, a vezető számára is érthető tálalásban.

További kihívást jelentett, hogy a problémát egyszerre kellett **járványügyi, katonai és pszichológiai szinten kezelni**. Mindhárom szinten történő döntés bizonyos kockázati elemeket is rejt magában, illetve ezen szempontokat rendkívül nehéz egyszerre szem előtt tartani és érvényesíteni.

Emellett minden döntésben szerepet játszik magának a **döntéshozónak a személyisége**, aktuális **testi-lelki állapota**, az adott közösségben elfoglalt **formális és informális helyzete**.

Nagyon fontos szempont továbbá, hogy megtörténjen a **helyzet lezárása**, a rendelkezésre álló adatok és eredmények utólagos értékelése és utánkövetése, ami előfeltétele a szükséges tanulságok levonásának, a jövőbeni **hasonló helyzetek megelőzése** szempontjából szükséges javaslatok és intézkedések kidolgozásának.

A konkrét járvány kezelése során is a fenti megfontolások jelentették a szakmai lépések

kiindulópontját, tehát a klasszikus szakmai szabályok szerint foglalkozni kellett magával a szűkebb értelemben vett járvánnyal, megakadályozni annak további terjedését, felderíteni a fertőzés eredetét, a terjedés módját, azaz megvédeni a fogékony populációt a további megbetegedésektől.

Az egyén szintjén meg kellett oldani a betegek megnyugtató gyógykezelését, minimálisra szorítva az esetleges elhalálozási arányt, megállítani állapotuk romlását és elérni a maradandó egészségkárosodástól mentes teljes felépülésüket.

Szakmailag korrekt, késedelem nélküli és magabiztos fellépés esetén az intézkedések szinte azonnal visszahatnak az egyévre és annak környezetére, növelik a reményt és stabil kapaszkodót nyújtanak az körülmények között. A döntés természetesen kockázattal is jár, hiszen a nem megfelelően kezelt helyzet az egyén és szervezet számára is végzetessé válhat. Ebben az esetben például továbbterjedhet a civil lakosságra, a sorállomány révén az ország más, addig nem fertőzött területeire, amelynek kapcsán felvetődhet a Magyar Honvédség felelőssége.

A nem megfelelően kezelt információhalmaz, a sajtó és a civil szakemberek és társzervek tapasztalatának és tanácsainak figyelmen kívül hagyása kommunikációs zavarhoz, a hiányos információk alapján meghozott esetleges elhamarkodott döntések pedig a helyzet romlásához vezethetnek.

A dolgozat hátralévő részében a **leíró döntésemélet** szemszögéből megkíséreljük elemezni az adott konfliktushelyzet kezelése során meghozott döntéseket, rávilágítva annak kezelési tervére, kockázati csomópontjaira és döntési heurisztikáira a válságkezelés általános folyamatának tükrében.

A leíró döntésemélet a korlátozott racionalitásból kiindulva a normatív döntésemélettel szemben nem azt vizsgálja, hogy **hogyan** kell a döntést meghozni, hanem azt, hogy **a va-**

lóságban mi alapján történnek a döntések. Az elmélet azzal a feltételezéssel él, hogy ha feltárjuk a hiányos információkkal, korlátozott információ-feldolgozó kapacitással rendelkező döntéshozó viselkedésének szabályait, akkor a döntések javíthatók. **Simon (1)** a korlátozott racionalitás elméletében tételen is bemutatta, hogy a teljes racionalitás, az optimális döntések elérése elméletileg sem lehetséges, mivel az optimális döntésekhez szükséges összes alapinformációval nem rendelkezünk. Nem beszélhetünk teljes informáltságról, mert az egyszerűbb döntési helyzeteknek is képtelenek vagyunk valamennyi tényezőjét megismerni. Figyelembe véve, hogy a döntéshozó általában számol az információkeresés és feldolgozás költségeivel is, megállapította, hogy a gyakorlatban a **döntéshozó nem az optimális döntésre törekszik**, hanem megelégszik azzal a változattal, amely az adott **esetben számára kielégítő**.

A **válságkezelés általános folyamata** az alábbi tevékenységi körökből tevődik össze:

1. Izoláció és konzerválás: Célja, hogy a konfliktust lehetőség szerint minél jobban lokalizáljuk és elszigeteljük annak környezetétől, így optimális esetben megelőzve illetve lelassítva annak további eszkalálódását. Az adekvát és gyors intézkedések meghozatalában óriási szerepe van szakmai rutinnak, és a „hetedik érzéknek” annak a korai felismerésében, hogy itt egy napi rutinton túlmutató helyzetről van szó és elképzelhető hogy egy kifejlődőben lévő potenciális válsághelyzettel állunk szemben.

Esetünkben annak felismerése hogy itt nem elszigetelt sporadikus jelenségről van szó, hanem felmerülhet egy nagyobb (összhonvédségi, esetleg országos) járvány lehetősége is, több napot vett igénybe ami szakmailag teljes egészében megmagyarázható és érthető. A komolyabb járványügyi munka a második kalocsai megbetegedés után kezdődött 1999. december 10-én. A járványügyi szakma

szabályai szerint két ok-okozati viszonyban álló megbetegedés esetén beszélhetünk járványról, ennek hiányában **sporadikus eset-halmozódás** a korrekt járványügyi kifejezés. Mivel itt a két megbetegedés ugyanabban a laktanyában történt 2 napon belül, a laktanya egészségügyi állományában joggal vetődött fel egy esetleges kezdődő járvány gondolata. A döntéshozó személye ebben a fázisban **a laktanya vezető orvosa és annak közvetlen szakmai előjárója** (Szárazföldi Vezérkar egészségügyi főnöke) voltak, akik a svensoni döntési problémák (2) **első típusával** találkoztak és annak megfelelően jártak el. Tapasztalt csapatorvosként felismerték, hogy ez a problémakör túl fog nőni a sporadikus esethalmozódás kategóriáján, valószínűleg egy kezdődő járványról van szó és késlekedés nélkül eleget tettek az előírt szakmai és jelentési kötelezettségeiknek.

Ha a **döntési heurisztikák** (3,4) szemszögéből vizsgáljuk ezt a kezdeti fázist, akkor a vezetőorvos és közvetlen szakmai felettesének döntései a **rögzítési és igazitási heurisztikába** sorolhatók, hiszen a vonatkozó szakutasításokban egyértelműen le vannak fektetve az ilyen esetekre vonatkozó eljárási szabályzók. Részükről a legnehezebb annak a felismerése volt, hogy most egy **ilyen** esetről van szó. A megbetegedéseknek ebben a fázisában még nem lehetett tudni, esetleg csak „érezni” hogy az esetek túl fognak mutatni a kalocsai helyőrségen.

Mivel két nappal később újabb két megbetegedés történt a laktanya állománya körében, az események szakmai menedzselése az **MH EVI hatáskörébe került**, amely ellenőrzéseinek tapasztalatai alapján innentől kezdve a **Magyar Honvédség egészségügyi csoportfőnöke** vette magához a döntési jogkört és adott ki már a Magyar Honvédség egészére vonatkozó intézkedéseket. Elrendelésre került többek között az érintett laktanya egészségügyi állományának megerősítése, a

betegek szűkebb és tágabb környezetének antibiotikus profilaxisa, a helyőrséget csak egészséges és kemoprofilaxisban részesített katonák hagyhatták el stb. Az alapvetően még mindig lokális jellegű intézkedésektől joggal remélték, hogy azok elégségesnek bizonyulnak a járvány kordában és egy laktanyában tartásához.

A svensoni kategóriák alapján a döntéshozó ebben a fázisban a **második típusú döntési helyzettel** állt szemben, ahol a változatok már részletesebb kimunkálást igényeltek, de a változatok száma viszonylag kevés és a tulajdonságok mérlegelésénél nem volt igazán konfliktus. A döntési heurisztikák itt már keverednek, alapvetően még mindig a **rögzítés és igazítás heurisztika** érvényesül, de már keveredve a **representativitási heurisztikával**.

A konfliktus izolálására tett erőfeszítések **következő fázisa** akkor kezdődött el, amikor egy másik helyőrségben, illetve a polgári lakosság körében is felütötte fejét a megbetegedés.

Az egészségügyi csoportfőnök a két érintett laktanya vonatkozásában eddig páratlan intézkedést, **szigorított osztott zárlatot (karantén) rendelt el**, ami nagyságrendi szigorítást jelentett az eddigiekhez képest. A karantén bevezetése nem egy rutin jellegű intézkedés, a WHO vonatkozó előírása (5) és a szakma szabályai szerint (6,7,8) azt csak minősített és korlátozott számú megbetegedés esetén kell alkalmazni. Az egészségügyi csoportfőnök e bátor intézkedése jelentette az igazi fordulópontot, amivel több (szakmai) legyet is sikerült tüni egy csapára. **Újabb honvédségi megbetegedés a karantén bevezetése után nem fordult elő.**

Svenson alapján ebben a fázisban hozott intézkedések a **harmadik, de inkább a negyedik típusú döntési kategóriába** tartoztak, mivel rendkívül összetettek, bonyolultak és ellentmondásosak volta ugyan, de a probléma megoldásának igazi kulcsát ezek az

intézkedések jelentették. A **döntési heurisztikák szerepe ebben a fázisban már csak korlátozottan** érvényesült, a járvány amplitúdója és dinamikája **újfajta** és addig nem csak a honvédségnél de a polgári gyakorlatban is szokatlan eljárások és **intézkedések bevezetését** igényelték.

2. Válságkezelő szerv, válságstáb összehívása, felállítása: a csapat összeállításánál fontos körülmény, hogy az érintett szakterületek, illetve az adott földrajzi területet, helyszínt ismerő szakemberek egyaránt bekerüljenek a stádba. A stáb tagjai felé egy rendkívül fontos követelmény a **csapatban való feladatvégrehajtási képesség**, mert a csoporton belüli konfliktusok sok energiát emésztenek fel és **elvihetik a feladatról a hangsúlyt**. Fontos, hogy egyértelműen ki legyen jelölve a válságkezelő parancsnok, illetve annak kompetencia határai.

Esetünkben **két válságkezelő** szerv is működött. Egyik az ANTSZ berkeiben az országos tisztifőorvos vezetésével, ahol a honvédegészségügyet az MH főepidemiológusa képviselte. Ezen a fórumon a polgári és a honvédségi szolgálat minden lépése egyeztetésre került, a kezdeti összecsiszolódsági nehézségeket leszámítva az együttműködés példamutatónak és nagyon hatékonynak bizonyult.

A másik válságstáb az egészségügyi csoportfőnök által összehívott és vezetett **Operatív Csoport**, mely az Egészségügyi Csoportfőnökség gyógyító osztály vezetőjéből, az MH főepidemiológusából, az MH főinfektológusából és az MH Egészségügyi Kiképző Központ parancsnokából állt. Feladata a megbetegedésekkel kapcsolatos klinikai, járványügyi és anyagi jellegű feladatok és tevékenységek Magyar Honvédség szintű összehangolása és irányítása volt.

3. Információk begyűjtése, a szükséges döntések meghozatala:

Egyértelműen meg kell határozni, ki, mikor, miről és kinek köteles jelenteni, in-

formációt szolgáltatni. Ez meghatározza az információs csatorna és hálózat működését, ami ebben a helyzetben a döntési folyamat kulcseleme.

A pánikhelyzet kialakulásának elkerülése végett törekedni kell a belső és a külső rendszer (média, eljáró, társszervek) felé történő kommunikáció „kézben tartására”.

Az értékelő-elemző munka lezárásával a döntéshozó mérlegeli hogy a rendelkezésre álló információ elégséges-e a döntése meghozatalához. Ebben a helyzetben nagyon gyakran előfordul, hogy egyrészt **soha nincs elég információ**, másrészt ott az **időnyomás**, a rendelkezésre álló idő alatt kell meghozni az adott információk alapján a legcélravezetőbbnek gondolt döntést.

Esetünkben a döntéshozó az MH egészségügyi csoportfőnöke volt, aki az általa kiadott első intézkedésben egyértelműen meghatározta az információáramlás mikéntjét és a jelentési rendszert. A külső és belső kommunikáció rendje a bonyolult helyzetre való tekintettel szigorúan le volt szabályozva, a Magyar Honvédség egészségügyi szolgálatán belül csak a csoportfőnök, vagy az általa kijelölt személy kommunikálhatott a média, az eljáró illetve a társszervek felé.

Kommunikációs szempontból „csak” a **médiával**, illetve az azzal való kapcsolattartással merültek fel gondok. A probléma forrása a média szokásos szenzációhajhászásán túl az volt, hogy az a kezdetektől fogva a honvédségben látta minden bajok forrását, illetve hogy etikailag kifogásolható módon kiszivárogtatta az emberi jogok országgyűlési biztosa helyettesének nem publikus, de szakmailag ugyancsak kifogásolható és a honvédséget negatív színben feltűntető jelentését.

A döntéshozatalt illetve annak fogadtatását szintén nagyban megnehezítette, hogy a járvány lezajlása egybeesett a karácsonyi ünnepekkel, a karantén elrendelése kapcsán meghozott legnépszerűtlenebb intézkedés

éppen a karácsonyi eltávozáson lévő katonák visszarendelése volt, amire a média negatív felhangú reagálása rátett meg egy lapáttal.

A járvány különböző fázisaiban meghozott döntési problémátípusokat és heurisztikákat az előző pontok alatt meghatározásra kerültek, nézzük most meg, hogy e járvány kapcsán mik is jelentették a **kockázati csomópontokat** a döntések meghozatala szempontjából?

Igazi kockázati csomópontot valójában egyetlen döntés meghozatala jelentett, amely kulcsfontosságúnak bizonyult a járvány megállítás szempontjából.

Ez az igazán nehéz döntés az érintett két kiképző központban csak a sorkatonákra vonatkozó **szigorított és kettős osztású karantén** bevezetésének elrendelése volt, ami ráadásul együtt járt a karácsonyi eltávozáson lévő sorkatonák visszarendelésével.

A kockázatot ebben az esetben a következő tényezők jelentették:

Az intézkedés meghozatala esetén:

- esetleges támadások a szakma és az eljáró részéről a szerintük indokolatlan túlintézkedés miatt
- támadás a média, az érintettek és családtagjaik részéről
- az intézkedés esetleges sikertelenségének lehetősége (szakmai hírnév kockáztatása) az alábbi tényezők előfordulása esetén:
 - előre nem látott technikai, pénzügyi stb. üzemeltetési nehézségek
 - rossz szakmai helyzetértékelés (szelktív, csak a sorkatonákra alkalmazott karantén)
 - emberi mulasztások, fegyelmezetlenségek
 - rutinalanság, tapasztalatlanság
 - érdektelenség
 - esetlegesen meglévő ellenérdekeltség(ek)

Az intézkedés elmulasztása esetén:

- újabb megbetegedések előfordulása esetén esetleges támadások a szakma és az eljáró

ró részéről a szükséges intézkedések elmaradása miatt

- támadás a média, az érintettek és családtagjaik részéről a hatóság tehetetlensége miatt
- nem lehet bizonyítani a honvédség ártatlanságát a járvány kialakulásában
- mit lehet helyette tenni, van e reális alternatív megoldás?

Az alkalmazott **szelektív karantén** bevezetésének helyességét a járványgörbe alakulása és az elvégzett retrospektív elemzések is igazolták. Kellő rutint is megszereztünk annak megszervezése és működtetése vonatkozásában, viszont ez az esemény **csak kevés támpontot** adhat egy esetleges jövőbeni alkalmazásra vonatkozóan, hiszen annak bevezetésére csak nagyon indokolt esetben és csak a fentiekben vázolt megfontolások után kerülhet sor.

4. A döntés alapján a célzott intézkedések megtétele, a válságkezelési filozófia átültetése a gyakorlatba:

Nagy segítséget jelent és jelentősen megkönnyíti a döntési folyamatot ha az adott országnak vagy szervezetnek **van már egy hasonló helyzetekre kidolgozott válságkezelési filozófiája**.

Fontos továbbá, hogy a válságtáb tagjai – akármilyen legyen is a döntés –, azt tudomásul vegyék, végrehajtsák és annak szellemében kommunikáljanak.

Esetünkben rendelkezésre álltak ugyan az érvényes egészségügyi szabályzók és útmutatók, viszont a járványfolyamat előrehaladtával gyorsan világossá vált hogy itt a szokásosnál jóval radikálisabb és szigorúbb intézkedéseket kell hozni, olyanokat is amelyek precedens értékkel bírnak, itt elsősorban a karantén rendszabályok bevezetését értve ez alatt..

5. A válság lezajlása és lezárása

Ennél a pontnál nagyon fontos tényező, hogy meggyőződjünk arról, hogy minden szempontból lezárult-e a válság, a folyamat

minden eleme a helyére került-e, nem indulhat –e el egy újabb negatív hullám vagy visszaesés.

Esetünkben a járvány lezajlásának deklarálása a szakma szabályai szerint (az utolsó megbetegedés után számított kétszeres inkubációs idő elmúltával) az ANTSZ -el történt egyeztetés alapján történt meg. Az előző eseménnyel összefüggő új járványhullám kialakulásának szakmai valószínűsége kizárható volt.

6. A tapasztalatok összegzése, a konzekvenciák levonása:

Ennél a pontnál a válságtáb egy esetleges újbóli együttes munkája szempontjából fontos a megfelelően alkalmazott és **hatékonyak bizonyult, valamint a kevésbé hatékony** elemek átgondolása egy esetleges jövőbeni alkalmazás tükrében. Fontos továbbá a hasonló helyzetekre vonatkozó tervek elkészítése vagy módosítása a megszerzett tapasztalatok figyelembevételével.

Esetünkben a főbb megállapítások a következők voltak:

- a. A járvány bebizonyította, hogy a Magyar Honvédség egészségügyi szervezetei **képesek mind szakmailag mind szervezetenként együttműködni** a polgári intézményekkel és hatóságokkal.
- b. Ugyanakkor az is nyilvánvalóvá vált, hogy a csapattagokban működő szervezetek nem lettek volna képesek a feladat végrehajtására a központi szervezetek segítségével.
- c. A katonae egészségügyi **preventív medicina jelenléte és további erősítése** változatlanul indokolt.
- d. Az elmúlt időszak ágyszámcsökkentésének legnagyobb vesztesei a fertőzőosztályok voltak és ez kettős problémát vetett fel: egyrészt csökkent az ellátható betegek száma (kapacitáscsökkenés), másrészt egy idő után szakemberhiány keletkezik az adott területen. Indokoltnak látszik az ÁL-

- lami Egészségügyi Központ keretén belül a **fertőzőosztály újraszervezése**. Hasonló a helyzet a **ritka betegségek felismerése terén is**, ez megerősíti az MH Honvéd Egészségügyi Központ mikrobiológiai laboratóriumi kapacitásának fejlesztését, bővítését.
- e. A járványügyi intézkedésekkel kapcsolatban a legpozitívabb tapasztalat az egészségügyi **szolgáltatok felelősségteljes munkája**, melynek elengedhetetlen szerepe volt a megbetegedések lokalizálásában
- f. Indokolt az **ellenőrzési normák és kötelek szigorítása**. Ez mind az egészségügyi mind a parancsnoki állományt érinti, hiszen előfordult olyan eset, amikor a megelőzést szolgáló gyógyszert nem, vagy nem az utasításnak megfelelően szedték (szedették) be.
- g. Az ilyen típusú megbetegedések biztonságos megelőzése érdekében a betegség elleni védőoltás **2000. januárjától kötelezően bekerült** az újonc katonák alapimmunizációs protokolljába.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

1. Simon, Herbert A.: Korlátozott racionalitás, Budapest, 1982
2. O. Svenson: Process descriptions of decision making: Organizational Behavior and Human Performance, Vol 23(1) Feb 1979, pp 86-112
3. Csontos László 1996. Túl jön és rossz: a racionális döntések elméletének recepciója Magyarországon. Közgazdasági Szemle, pp 43, 326–
4. Ilan Yaniv, Eli Kleinberger: Advice Taking in Decision

Making: Egocentric Discounting and Reputation Formation, Organizational Behavior and Human Decision Processes, Vol.83, No.2 November, pp 260-281.

5. WHO: International Health Regulations, (Second edition) Geneva, 2005. pp 9-55
6. Kertai Pál: Közegészségtan, Medicina, Budapest, 1982, pp 156-158
7. Dési Illés (szerkesztő): Népegészségtan, Semmelweis kiadó, Budapest, 1995. pp 61-70.
8. James Chin (editor): Control of Communicable Diseases Manual, 17th edition, Washington, 2000, pp 338-348.

KÁLLAI ERNŐ SZÁZADOS:¹ VÍZELLÁTÁS A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN. (MENNYI VIZET ISZIK A MAGYAR KATONA?)

A XI. század legnagyobb környezeti kihívása a megfelelő reagálás a globális felmelegedés által kiváltott hatásokra. Az egyik ilyen hatás a természet víz–körforgásában résztvevő édesvíz mennyiségének és eloszlásának változása lehet. Mivel a vízhez, különösen az ivóvízhez való szabad hozzáférés elengedhetetlen az egészséges életvitelhez, mi több magához az élethez, ezért egy ilyen átrendeződés minden társadalmi réteget és csoportot érzékenyen érinthet. A katonai infrastruktúrának eddig is fontos eleme volt a vízellátás megteremtése, ám a jövőben szerepe felértékelődhet. Írásomban megvizsgáltam a Magyar Honvédség vízellátását. A szükséges ivóvíz mennyiségét befolyásoló tényezőket, az érvényes szabályzókat, a napi gyakorlatot. A vizsgálat azt mutatja, hogy a Magyar Honvédségben alkalmazott, a vízellátással összefüggésbe hozható szabályzók idejétmúltak, vagy túlzottan leegyszerűsítőek, a személyes felszerelés nem megfelelő. Ezen felül nem áll rendelkezésre semmilyen előírás a vízfogyasztással kapcsolatban, amely meghatározná a katonák számára, hogy a különböző helyzetekben mennyi vizet kellene elfogyasztaniuk. Javaslataim gondolatébresztők lehetnek, melyek mentén a Magyar Honvédség vízellátását fel lehet készíteni az előttünk álló kihívásokra.

BEVEZETÉS

A víz meghatározó élettő elemünk, így a katonai műveletek végrehajtása során a siker egyik feltétele, hogy a katonák megfelelő minőségű és mennyiségű ivóvizet kapjanak. A Magyar Honvédség hosszú évek óta stabil résztvevője a nyugati világ által vezetett válság-reagáló műveleteknek, melyek többsége forró éghajlati körülmények között kerül végrehajtásra. Ebben a környezetben kiemelt figyelmet kell fordítani a megfelelő vízellátás megteremtésére. Míg 29 °C-os környezeti hőmérsékle-

tig² elegendő a rutin elővigyázatosság, addig e hőmérséklet fölött a szervezetünk egyre több ivóvizet igényel a megfelelő hőháztartás megőrzéséhez, ami már célirányos figyelmet igényel, hiszen a szomjúságérzet nem minden esetben lehet az ivóvízbevitel alapja.

A klímaváltozás hatására hazánkban is megnövekedett az olyan meleg napok száma, amelyek már magasabb ivóvízadagot igényelnek.³ Szerencsére azonban a szükséges

1 Kállai Ernő százados a 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Zászlóalj víztisztító századának parancsnoka (kallai.erno@citromail.hu).

2 Dr. Kohut László, Extrém fizikai terhelésnek kitett állomány keringési és élettani vizsgálata, Phd értekezés, ZMNE, 2008 Budapest 11. ábra értelmezése alapján

3 Padányi József: Éghajlatváltozás és a biztonság összefüggései. Hadtudomány, 2009/1-2. 35. oldal.

ivóvíz beszerzése, biztosítása (egyelőre) európai környezetben nem okoz problémát. Ezzel szemben a sivatagi környezetben fontos megtalálni azt az optimumot, amely biztosítja a katonák napi ivóvízigényét, azonban nem ró a szükségesnél nagyobb terhet az előállításában, beszerzésében, szállításában és szétosztásában érintett csapatokra.⁴

Írásomban bemutatom a szükséges ivóvíz mennyiségét befolyásoló tényezőket, az érvényben lévő szabályzókat, a Magyar Honvédségben alkalmazott ellátási elveket, a rendelkezésre álló technikai eszközparkot és végül ajánlásokat fogalmazok meg a szárazföldi csapatok ivóvíz-ellátásával kapcsolatban.

A SZÜKSÉGES IVÓVÍZ MENNYISÉGÉT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

A víz a levegő után a legfontosabb éltető elemünk. Egy felnőtt szervezetének 60–65%-a víz. Ennek nagyobbik része ($\frac{2}{3}$) a sejten belüli térben található. A sejten kívüli térben található víz két részre oszlik, ennek $\frac{3}{4}$ -e szövetközi folyadék, $\frac{1}{4}$ -e pedig plazma (vér) formájában van jelen. A sejten belüli és kívüli teret a sejthártya választja el egymástól, ami a víz számára viszonylag könnyen átjárható az ozmotikus nyomáskülönbség hatására. Az egészségesen működő szervezet anyagcsere folyamatai során ez a vízmennyiség állandó mozgásban van. Az ivóvízellátással kapcsolatos vizsgálódás szempontjából a sejten kívüli térben található víz bír jelentőséggel, valamint ennek nátriumion koncentrációja, mivel ez határozza meg a sejthártyán kialakuló ozmotikus egyensúlyt, ami az anyagcsere folyamatokat befolyásolja.⁵

A Dr. Obál Ferenc által szerkesztett, Az Emberi Test című kötetben az alábbiakat olvashatjuk a témával kapcsolatban: „A kiválasztás szerepe a szervezet számára életfontosságú! Ha arra a kérdésre kellene válaszolnunk, hogy mi a kiválasztás szervrendszerének szerepe az emberi szervezetben, akkor a testnedvek mennyiségének és összetételének állandósága fenntartására irányuló tevékenységet jelölhetnénk meg. Ennek a tevékenységnek a végterméke a vizelet, amelynek összetétele híven tükrözi a szervezet belső környezete állandóságát biztosító folyamatot.

Az emberi szervezet víztartalma az életkortól, alkati sajátosságoktól függően a testsúly 45–75%-áig terjedhet. A legnagyobb az újszülött testének a víztartalma, majd az életkor előrehaladtával fokozatosan csökken.

A víz döntő szerepet játszik az alapvető életfolyamatokban. Az élő anyag szerkezetének meghatározó része, emellett működésének meghatározója is, mivel az anyagcsere-folyamatok is elsősorban vízben oldott szerves és szervetlen anyagok között folynak le. Ezért nélkülözhetetlen, hogy a sejten belüli és sejten kívüli vizek folyadéktartalma állandó legyen. A víztartalom mellett még számos olyan anyag is található a testnedvekben, melyek bár a szervezetbe széles határok között jutnak be, mégis koncentrációjuk a különböző vizekben állandó marad. Ez csak úgy lehetséges, hogy ezeknek az anyagoknak a kiürítése szabályozott. Egyebek között a vérplazma nátrium-, kálium- valamint hidrogénion koncentrációjának állandósága az élet fennmaradásának egyik feltétele.

A testnedvek állandóságának fenntartásában különböző szervek működései játszanak szerepet – így a tüdő a széndioxid kiürítésével a szervezet hidrogénion-koncentrációjának fenntartásában lényeges szerepet játszik, de

4 20 000 fő részére a 7 DOS (day of supply) napi 1 literes növelése 140 m³ plusz tartálykapacitást vagy 140 t rakteret igényel.

5 Bővebben, lásd: Thomas E. Andreoli, Charles C. J. Carpenter, J. Claude Bennett, Fred Plum,

Cecil A belgyógyászat lényege, Medicina könyvkiadó Rt, Budapest, 1999, 26. fejezet.

az állandóság fenntartása elsősorban mégis a vese működésének az eredménye.”⁶

A víz, szervezetünkben betöltött másik szerepéről az alábbi olvashatjuk ugyanebben a műben: „A víznek az összes többi folyékony vagy szilárd anyaghoz képest nagy a hőkapacitása. Ez azt jelenti, hogy 1 cm³ víz hőmérsékletének 1 fokkal való emeléséhez 1 kalória szükséges, ami jóval több, mint bármely más anyag esetében. ... Fontos szabályozó berendezéseken kívül ez teszi lehetővé a szervezetben, hogy az itt lezajló, s hőtermeléssel járó folyamatok nem emelik fel lényegesen a test hőmérsékletét. Ebben a víz jó hővezetőképessége is szerepet játszik. 1 g víz elpárologtatásához 539 kalória szükséges. A párolgás megkönnyíti a szervezet hőleadását és így a hőmérséklet szabályozását. Meleg, páras levegőben azért rossz az ember közérzete, mert rossz a hőleadás.”⁷

A vízellátás vizsgálatához nem szükséges a víz élettani hatásainak, az anyagcserefolyamatokban betöltött szerepének orvosi precizitással történő bemutatása. Ezért egy durva egyszerűsítés után, az eddigiek alapján az alábbi felosztás használatát javaslom – a vízellátás vizsgálata során – a víz élettani szerepével kapcsolatban:

- **Anyagcserét biztosító szerepével** biztosítja a vérkeringést, a bevitt tápanyagok oldódását, felszívódását, szállítását, a szervezet normál működését;
- **Hőszabályozó szerepével** biztosítja a szervezet közel állandó hőmérsékletét.

Normál működési feltételek között a bevitt víz mennyiségének egyensúlyban kell lennie a leadott víz mennyiségével. Mérsékelt hőmérsékleti körülmények között – amikor a hőszabályozás nem igényel számottevő víz-

mennyiséget – az anyagcserét biztosító szerep maradéktalan ellátása 2,2–2,9 liter víz bevitelét igényli naponta. Ez az a vízmennyiség, amely ellensúlyozza a vizelettel –, a széklettel –, a bőrön keresztül –, és a lélegzéssel távozó vízmennyiséget (1. táblázat). Átlagos napi ételtel során ezt a folyadékmennyiséget folyékony és szilárd élelmiszerek formájában vesszük magunkhoz, amit kiegészít a szervezetünkben zajló oxidációs folyamatokból származó folyadékmennyiség (2. táblázat).

A vízháztartásunkban kiemelt szerepe van a vesének. A vese vizelet-kiválasztása –leegyszerűsítve– a rendelkezésre álló folyadék mennyiségének a függvénye. Így ha sokat iszunk, több vizelet választódik ki, míg ha túl kevés a vízbevitel, kevesebb lesz a kiválasztott vizelet mennyisége. A salakanyagok maradéktalan eltávolításához naponta 600–1600, átlagosan 1500 ml vizelet kiválasztása szükséges.

Napi vízvesztesség	mennyiség (ml)
Vizelet	600–1600
Széklet	200
Lélegzés	350–550
Párolgás a bőrön keresztül	450–500
Összesen	1600–2850

1. táblázat Átlagos vízvesztesség mérsékelt hőmérsékleti körülmények között

Napi vízbevitel	mennyiség (ml)
Folyékony élelmiszer	1000
Szilárd élelmiszer	1000–1500
Oxidációból származó víz	240–360
Összesen	2240–2860

2. táblázat Átlagos ivóvíz bevitel mérsékelt hőmérsékleti körülmények között

A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a vízbevitel során különös gondot kell fordítani a

6 Dr. Obál Ferenc, Az Emberi Test, 6. átdolgozott kiadás, Gondolat, Budapest 1982, 773. oldal

7 Uo.

minimálisan szükséges mennyiség elfogyasztására, míg a (nem túlzott) túlfogyasztás nem okoz problémát.⁸

Az eddigiekből azt látjuk, hogy mérsékelt hőmérsékleti környezetben, megfelelő táplálkozás esetén, a fizikai munkát nem végzők számára naponta átlagosan 1 liter ivóvíz elfogyasztása biztosítja a vízháztartás egyensúlyát.

A környezeti hőmérséklet emelkedésével, illetve intenzív fizikai terhelés hatására előtérbe kerül a víz hőszabályozó szerepe. Dr. Kohut László doktori értekezésében⁹ szoros összefüggést állapít meg a szervezet folyadék- és hőháztartása között. E szerint magas környezeti hőterhelés esetén a folyadék-egyensúly megbomlása (folyadékvesztés) a hőháztartás megbomlását, az egyén érzékenységtől függően hőserülést okozhat.

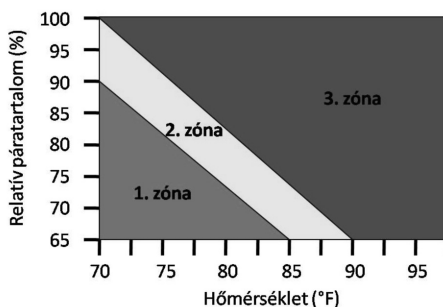
A környezeti hőterhelést nem lehet egyszerűen a mért hőmérséklettel jellemezni, mivel az emberi szervezet hőháztartására jelentős hatást gyakorol többek között a páratartalom és a légmozgás is. A munkaegészségtanban a környezeti hőterhelést a WBGT (Wet Bulb Globe Temperature) értékével jellemzik. Ez az alábbi módon számítható:

$$WBGT = 0,7 \cdot Twb + 0,2 \cdot T_{bg} + 0,1 \cdot T_{db}$$

Ahol: Twb a nedves hőmérő hőmérséklete, melyet a hőmérő tartályának nedves ruhadarral történő beburkolása után mérünk, és amely összefüggésben van a levegő relatív páratartalmával és a légmozgással. T_{bg} egy

matt fekete rézgömb belsejének a hőmérséklete, mely a sugárzó hő mennyiségét jellemzi. És T_{db} a száraz hőmérő hőmérséklete.

Dr. Kohut László a környezeti hőterhelést az alábbi grafikonnal jellemzi, 1 ábra. A grafikon a valós hőterhelésről nem ad olyan pontos információt, mint a WBGT index számított értéke, azonban a kialakított zónák a napi gyakorlatban, az egyszerű eszközigény miatt jobban alkalmazhatóak.

27. ábra Hőmérsékleti stressz veszélyzónák (85 °F=29,4 °C, 90 °F=32,2 °C)¹⁰

Maghőmérsékletünk szinten tartása érdekében szervezetünk többféle módon reagál. Vizsgálatom szempontjából most csak a vízháztartásra jelentős hatást gyakorló verejtkezés az igazán fontos.

Az izzadásból adódó vízvesztés mértékéről több adatot is találunk. Kohut László¹¹ az aklimatizálódott felnőtt maximális izzadási rátáját 50 ml/perc-nek becsüli (3 liter/óra), míg a WHO különböző dokumentumaiban 3-4 liter/óra izzadási rátáról is olvashatunk. Számunkra ebből az a fontos, hogy a mérsékelt hőmérsékleti viszonyok között elégséges napi 2,2–2,9 liter vízmennyiség intenzív fizi-

8 Különösen nagy mennyiségű víz hosszabb időn keresztül fogyasztása vízmámort okozhat, melynek kiváltója a szervezet nagyarányú ionvesztése. Nagymennyiségű ivóvíz fogyasztásakor kiemelt figyelmet kell fordítani az ásványi anyagok megfelelő pótlására.

9 Dr. Kohut László, Extrém fizikai terhelésnek kitett állomány keringési és élettani vizsgálata, Phd értekezés, ZMNE, 2008 Budapest

10 Dr. Kohut László, Extrém fizikai terhelésnek kitett állomány keringési és élettani vizsgálata, Phd értekezés, ZMNE, 2008 Budapest, 11. ábra

11 Uo. 44 oldal

kai tevékenység vagy meleg hatására akár 1 óra alatt is távozhathat szervezetünkől. Tehát ha nem fordítunk kellő figyelmet a rendszeres folyadékpótlásra, extrém hőmérsékleti körülmények között végzett fizikai tevékenység során, igen hamar jelentős folyadékvesztés alakulhat ki a szervezetben, ami csökkenti a teljesítőképességet és egészségkárosító hatása is lehet, lásd 3. táblázat.

Tovább nehezíti a helyzetet a szomjúságérzet kialakulásának folyamata. A legegyszerűbb magyarázat szerint, akkor érezünk szomjúságot, ha a vérünkben megnő az oldott sók koncentrációja. Ez két módon következhet be, vagy állandó vérmennyiség mellett több oldott só kerül a vérünkbe, vagy állandó sómennyiség mellett lecsökken a vérünk mennyisége. Ez utóbbi állapot alakul ki a folyadékvesztés hatására is. Általában a felnőtt szervezet testtömegének 0,5–1%-át kitevő folyadékvesztés okoz szomjúságot, ami 70 kg-os tömeg esetén 350–700 ml folyadékot jelent. Azonban az igen intenzív izzadás hatására nemcsak folyadék, hanem oldott anyagok is távozhathatnak a szervezetünkől, ezáltal késleltetve a szomjúságérzet kialakulását.

Folyadékvesztés a testtömeg %-ában	Tünet vagy következmény
0,5–1%	Szomjúság
2%	Étvágy elvesztése, bizonytalan– rossz közérzet.
3%	Ajkak kiszáradnak.
4%	20-30%-os fizikai teljesítménycsökkenés.
5%	Koncentráció csökkenés, fejfájás, alvászavar.
6%	Zsibbadság.
7%	Eszméletvesztés.
10%	Életveszélyes állapot.

3. táblázat A folyadékvesztés következményei

Amennyiben nehéz fizikai munka és/vagy meleg környezeti hőmérséklet során csak a szomjúságérzet alapján végezzük a folyadékviisszapótlást, akkor nagy valószínűséggel csak a szomjúságot kiváltó állapotot konzerváljuk, mivel az emberek többségének kényelmetlen nagyobb mennyiségű folyadékot egyszerre meginni. Célszerű a szükséges vízmennyiséget több részletre szétosztva rendszeres időközönként elfogyasztani (például 10 percenként 10 korty).

Az Amerikai Egyesült Államok hadseeregében a WBGT indexre, illetve a fizikai igénybevételre alapozva határozzák meg az óránként elfogyasztandó vízmennyiséget, 28. ábra.

A nagymennyiségű vízfogyasztással kapcsolatban meg kell említeni a vízmérgezés (hyponatraemia) kialakulásának lehetőségét. Ez gyakorlatilag a vér nátriumion tartalmának kóros csökkenését jelenti, ami esetünkben a túlzott vízbevitel hatására következhet be, amikor az elfogyasztott vízben kevés nátrium található. Tünetei hasonlóak a részszépséghez, ezért ezt az állapotot vízmámornak is hívják. Legsúlyosabb esetben a kialakuló agyödéma következtében halált is okozhat¹².

Nagy melegben és/vagy erőteljes fizikai tevékenység során, a fizikai és mentális teljesítőképesség megőrzése érdekében különös gondot kell fordítani a szomjúságérzettől független, tudatos, folyamatos folyadékpótlásra, melynek mértékét leghatékonyabban a WBGT indexre, vagy Dr Kohut László Hőmérsékleti stressz veszélyzónák grafikonjára alapozva lehet meghatározni.

12 Részletesebben, lásd: Thomas E. Andreoli, Charles C. J. Carpenter, J. Claude Bennett, Fred Plum, Cecil A belgyógyászat lényege, Medicina könyvkiadó Rt, Budapest, 1999, 192-194 oldal

Munka/Pihenés/Vízfogyasztás táblázat

Alkalmazható átlagos méretű, akklimatizálódott, hadi gyakorló egyenruhát viselő alegységek számára, meleg időjárás esetén

Könnyű munkavégzés	Mérsékelt munkavégzés	Nehéz munkavégzés
<ul style="list-style-type: none"> Fegyverkarbantartás; Menet kemény talajon, 4 km/h sebességgel és kevesebb, mint 13,6 kg teherrel; Lőkiképzés; Alaki foglalkozás, diszjelzés. 	<ul style="list-style-type: none"> Menet laza homokon 4 km/h sebességgel teher nélkül; Menet kemény talajon, 5,6 km/h sebességgel és kevesebb, mint 18 kg teherrel; Testnevelés foglalkozás; Járőrözés; Kúszás, szökkelés... 	<ul style="list-style-type: none"> Menet kemény talajon, 5,6 km/h sebességgel és több, mint 18 kg teherrel; Menet laza homokon 4 km/h sebességgel teherrel; Roham.

- A munka/pihenés és a vízbevitel megadott értékei legalább 4 órán keresztül biztosítják a megfelelő fizikai teljesítményt és hidratációt. A vízbeviteli szükséglet az egyéni adottságoktól függően változhat;

- NK – nincs korlátozás;

- A pihenés minimális fizikai aktivitást jelent (ülés, állás), lehetőleg árnyékban;

- FIGYELMEZTETÉS:** az óránkénti vízbevitel ne haladhatja meg az 1,42 litert! A napi vízbevitel ne haladja meg a 11,36 litert!

- Ha repeszálló mellényt visel az állomány a mért WBGT indexhez hozzá kell adni 5°F-t;

- Vegyvédelmi öltözék viselésakor a mért WBGT indexhez hozzá kell adni 10°F-t;

Hőmérsékleti kategória	WBGT index, °F	Könnyű munkavégzés		Mérsékelt munkavégzés		Nehéz munkavégzés	
		Munka/pihenés perc	Vízbevitel, liter/h	Munka/pihenés perc	Vízbevitel, liter/h	Munka/pihenés perc	Vízbevitel, liter/h
1	78°–81,9°	NK	0,47	NK	0,71	40/20	0,71
2 (zöld)	82°–84,9°	NK	0,47	50/10	0,71	30/30	0,95
3 (sárga)	85°–87,9°	NK	0,71	40/20	0,71	30/30	0,95
4 (piros)	88°–89,9°	NK	0,71	30/30	0,71	20/30	0,95
5 (fekete)	>90°	50/10	0,95	20/40	0,95	10/30	0,95

28. ábra Munka/Pihenés Vízfogyasztás táblázata az Amerikai Egyesült Államok hadseregében alkalmazott emlékeztető alapján¹³

Összefoglalásképpen az alábbiakat lehet megállapítani. Napi ivóvízszükségletünk alapját az anyagcserét biztosító vízszükséglet adja, ami –megfelelő táplálkozás mellett, a fizikai munkát nem végzők számára– átlagosan 1 liter folyadék megivásával biztosítható. Erre rakódik rá a szervezetünk hőháztartását biztosító többletmenyiség, amely a környezeti hőterhelés és a fizikai tevékenységünk függvénye. Előbbi jól jellemezhető a WBGT értékével vagy a Hőmérsékleti stressz veszélyzónák grafikonnal, utóbbi tapasztalati úton becsülhető. Ugyan nehéz a vízfogyasztást túlzásba vinni, azonban kerülni kell nagymennyiségű ivóvíz (több liter) hirtelen

elfogyasztását a vízmérgezés kialakulásának veszélye miatt! **Amikor nagymértékű vízvesztés pótlására van szükség, a nátriumion koncentráció fenntartása érdekében, adjunk kevés konyhasót az elfogyasztott vízhez. Ilyenkor a só mentes víz fogyasztása káros hatású lehet!**

A továbbiakban tekintsük át, a Magyar Honvédségben milyen szabályzók alapján látják el a katonákat ivóvízzel!

ÉRVÉNYBEN LÉVŐ SZABÁLYZÓK

A Magyar Honvédségben jelenleg több szabályzó is foglalkozik a katonák vízellátásával. Az Él/17 Utasítás a csapat élelmezési szolgálat megszervezésére és működtetésére háborúban (magasabbegység, egység, alegység), amely ugyan 1968-as kiadású, azonban még hatályos. Ez az alábbi normákat határozza meg:

13 A táblázatot egy eredetileg amerikában alkalmazott emlékeztető alapján magyarítottam, a hőmérsékleti értékek kivételével a mértékegységeket átváltottam (mérőföld, font, gallon).

Víz felhasználásának módja	Vízellátási feltételek és fogyasztási normák		
	Elegendő	Korlátozott	Különösen nehéz
	Víznyerés esetén		
a) Támadásban és menetben: Ebből felhasználható:	8,0	8,0	2,5
-teafőzéshez, víztartálékra a kulacsban	3,2	3,2	2,5
-főzéshez, a konyhafelszerelés elmosásához	2,5	2,5	-
-személyi edények mosogatásához	0,3	0,3	-
-mosakodáshoz	2,0	2,0	-
b) Védelemben, pihenőben: Ebből felhasználható:	10,0	8,0	2,5
-teafőzéshez, víztartálékra a kulacsban	2,5	2,5	2,5
-főzéshez, a konyhafelszerelés elmosásához	3,5	3,0	-
-személyi edények mosogatásához	1,0	0,5	-
-mosakodáshoz	3,0	2,0	-
c) Technikai célokra:			
-szállító gépjármű, sütőkemence mosásához	50-100	-	-
-vízszállító utánfutó, mozgókonyha mosásához (naponta általában az üzemben lévő eszközök 10 %-át kell mosni)	30-60	-	-

4. táblázat¹⁴ Vízfogyasztási normák ivó és egyéb célokra (literben, egy főre, egy napra számítva)

A másik, érvényes hazai szabályzó az MH ÖHP PK 08/2007 sz. intézkedése a katonai szervezetek készenléte fenntartásának és fokozásának logisztikai támogatása szakfeladataira. Ennek 2. számú melléklete a készletképzés és készletlépcsőzés rendjét részletezi. Ez az alábbi tartalmazza az ivóvízellátással kapcsolatban:

Magyarázat: (*) Állandó készenlét időszakában csak megtervezik. Alkalmazás esetén a meglévő vízszállító kapacitás igénybevételével hajtják végre a biztosítást, amennyiben a feladat jellegéből, kontinentális elhelyezkedéséből adódóan a szállító kapacitás és szállítás nem megoldott, akkor palackos víz beszerzésével.

Rendszeres személyi használathoz	Forró égővi alkalmazás esetén liter/fő/nap	Mérsékelt égővi alkalmazás esetén liter/fő/nap	Hideg égővi alkalmazás esetén liter/fő/nap	Megjegyzés
Ivóvíz	*8	*4	*4	ABV körülmények között emelkedik
Ételkészítéshez	*15	*15	*15	Friss ételadaghoz, beleértve a mosogatást is
Testápoláshoz	*5	*5	*5	Borotválkozás, fogmosás, kézmosás stb.
Összesen	*28	*24	*24	

5. táblázat Vízfogyasztási szükséglet¹⁵

A harmadik mértékadó szabályzó a NATO STANAG 2885, szükségvzellátás háborúban, melyet NATO taggá válásunk óta, szintén nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ez 5 liter/fő/nap minimális napi adagot határoz meg, 7 napos periódusra vonatkozóan. Ezen felül az alábbi normákat tartalmazza:

Felhasználás	Követelmény Liter / fő / nap
	Normál körülmények között
Egységek akcióban ⁽¹⁾	
a. csak ivás és főzés (katonánként)	25 ⁽²⁾
b. általános fogyasztás	70 ⁽³⁾
Egészségügyi csapatok	
a. zászlóalj eu. központ	50 ⁽⁴⁾
b. mosoda (dandár és hadtest)	170
c. kórház	200 ⁽⁴⁾
Ideiglenes vagy fél állandó táborok	
a. ivás, főzés, mosás	100
b. mint a fenti, plusz háztartási víz ⁽⁵⁾	150

Megjegyzés:

- (1) Katonák páncélozott szállítójárműben ABV védőfelszerelésben teljes felszereléssel.
- (2) Normál tervezési értékek általános műveletekhez.
- (3) Mint a (2) de kiegészítve fürdéssel.
- (4) Az egységek akcióban b. pontjában megadotton felül.
- (5) Különálló nem ivóvíz-ellátórendszer nélkül.

6. táblázat¹⁶ Napi ivóvíz-fogyasztási adagok

A 22/2006. (VIII. 8.) HM rendelet a Magyar Honvédség élelmezési ellátásáról 72 Ft. védőitalnormát állapít meg, az alábbi esetekben:

„Egész éven át az MH katonai szervezeteinek harcálláspontjain szolgálatot teljesítő állomány részére, valamint a rádiólokátor gépkocsiban dolgozóknak.

Május 15-től szeptember 15-ig a repülőtéren szabadban dolgozó, a repülést kiszolgáló repülő - műszaki szolgálat állománya részére, valamint a kazánfűtőknek, zárt felépítményű gépkocsiban, harcjárműben dolgozóknak.

Ha a levegő a +24 fok tényleges hőmérsékletet meghaladja, a szabadtéri munkahelyen dolgozóknak (gyakorlatok, bemutatók résztvevőinek), az összefegyvernemi vegyvédelmi védőruhában gyakorlatozó egységek, alegységek állománya részére a gyakorlat idejére, továbbá a felsorolt munkakörökkel kapcsolatos azonos egészségre ártalmas légtérben dolgozóknak.

A tisztí és tiszthelyettesi avatásra történő felkészülés és végrehajtás időszakában az avatáson résztvevő és az avatás biztosítására kirendelt személyi állomány részére.”

Jogosultság esetén a norma értékében szénsavas ásványvizet, vagy szódavizet kell biztosítani az állomány részére.

Az idézett előírások közös jellemzője, hogy csak a katonák számára biztosítandó napi normát határozzák meg, azonban nem foglalóznak annak elfogyasztásával. **Jelenleg nincs a Magyar Honvédségnek olyan utasítása, amely a víz fogyasztását szabályozná.** Ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy egy egyszerű menetgyakorlat első órájában is el lehet érni a 20-30%-os teljesítménycsökkenést előidéző vízvesztéséget, akkor ez érthetetlen.

Azt is megfigyelhetjük, hogy a környezeti körülmények valójában nem tükröződnek az érvényes előírásokban. Ugyan az ÖHP parancsnokának az intézkedése tartalmaz éghajlati megkülönböztetést, ez azonban csak igen durva becslése a szükségleteknek.

A szükségletek és szabályzók után nézzük, mit mutat a napi gyakorlat.

VÍZELLÁTÁS A GYAKORLATBAN

A Magyar Honvédség alegységei rendelkeznek a megfelelő eszközparkkal, a katonák számára szükséges ömlesztett (tartályos) ivóvíz tárolásához és szállításához (2–3. ábrák). A felhasznált ivóvíz származhat ellenőrzött vízhálózatból, vagy a rendelkezésre álló víztisztító berendezésekkel is elő lehet azt állítani (4–5. ábrák). Szintén rendelkezésre állnak a víztisztító század állományában csomagoló berendezések, melyekkel az ivóvíz 1 vagy fél literes műanyag zacskókba csomagolható

29. ábra Terepjáró vízszállító tehergépkocsi

(6. ábra). Ezekon felül a rendelkezésre álló tehergépkocsikkal megoldható a palackozott ivóvíz szállítása is, azonban azt külön ki kell emelni, hogy a technikai állománytáblák kialakítása során a palackozott víz szállításához szükséges szállítóteret nem vették figyelem-

30. ábra 1000 literes vízszállító utánfutó

be. Így az csak egyéb más anyagok kárára, vagy csak plusz erőfeszítés (több fordulás ütemezett szállítás, plusz konténerek igénybevétele) árán szállítható.

31. ábra Nagyteljesítményű tábori víztisztító állomás (ADROWPU)¹⁷

32. ábra Zászlóalj mobil víztisztító állomás

Annak ellenére, hogy a szükséges eszközpark rendelkezésre áll, hazai körülmények között vízellátásról szinte csak a gyakorlatokkal kapcsolatban beszélhetünk. Ez egyrészt rendben is van, mivel a laktanyák vízellátása megoldott, azonban a terepfoglalkozásokon a legtöbb esetben csak akkor kap az állomány plusz ivóvizet, ha az étkezést is a terepre

17 A képek a szerző saját felvételei

terveztek. Ilyenkor általában palackozott ásványvizet biztosítanak az állomány részére. Szerencsés esetben mindenkinek jut egy üveg, de az sem ritka, hogy két katona kap egy üveg vizet. Ritkábban kis üveges üdítő vagy tea jár az ebédhez.

33. ábra TTR-18 tömlőtásakos ivóvíz-csomagoló berendezés

E tanulmány írásakor zajlik a Bevetési Irány 2009 gyakorlat, melyen az állomány, az étkezések mellé biztosított italokon kívül, a fizikai igénybevételétől függetlenül, napi 3 liter palackozott ivóvíz-ellátásban részesül úgy, hogy a tábor területén nem áll rendelkezésre más forrásból ivóvíz.

A napi gyakorlat azt mutatja, hogy a rendelkezésre álló vízszállító eszközöket a nagyobb katonai rendezvények (repülőnap, katonacsatládok találkozója ...) kivételével nem használják. Ennek következtében súlyos problémák vannak az eszközök higiéniai állapotával. A 2008-as repülőnapra csak az utolsó pillanatban sikerült 2 db vízszállító tkg-nak és néhány vízszállító utánfutónak az egészségügyi ellenőrzése, így a kihelyezett vízszállító utánfutók vizét csak kézmosásra lehetett alkalmazni. Különösen elszomorító a helyzet, ha figyelembe vesszük, hogy a Magyar Honvédség közel 200 db. vízszállító utánfutóval és 50

db. vízszállító tehergépkocsival rendelkezik.¹⁸

A közelmúlt katonai műveleteiben való magyar részvétel alapján azt látjuk, hogy a tartályos ivóvíz csak, mint tartalék játszik szerepet. A katonákat elsődlegesen hazai vagy baráti ország területéről, biztonságos palackozó üzemből beszerzett palackozott ivóvízzel látják el. A missziók technikai állománytáblájának kialakításakor az ehhez szükséges szállítóteret be is tervezik, így a szállítás ebben az esetben nem jelent problémát.

A missziók vízellátása során a különböző táblázatokban megadott vízmennyiségek csak iránymutató jelentőséggel bírnak. Ezek alapján alakítanak ki egy 10–30 napos¹⁹ raktárkészletet, amiből mindenki igénye szerint szabadon fogyaszthat. Majd ezt követően csak a felhasznált készleteket pótolják. Ez a rendszer biztosítja mindenki számára a szükséges ivóvíz-mennyiséget felesleg keletkezése nélkül. Egyetlen hátránya ennek az ellátási rendnek, hogy előzetes tapasztalat hiányában (pl. új misszió) a tervezett és a valóságos felhasználás között lényeges különbség is előfordulhat.

Eddig azt vizsgáltam, hogy a katona számára biztosított-e a szabad hozzáférés az ivóvízhez. **Azt találtam, hogy missziós környezetben a kialakított ellátási rend minden**

18 Az állomány részéről megfigyelhető, egy alapvető ellenállás az alumínium víztároló eszközökkel kapcsolatban (az új eszközök rozsdamentes acéltartályokkal rendelkeznek), ehhez járul hozzá az egészségügyi ellenőrzések számos negatív tapasztalata. Ezek hatására a parancsnoki állomány nem hasznos segédesszközöket lát a vízszállító technikákban, hanem problémaforrásokat, amiknek igénybevételét igyekeznek elkerülni, melynek hatására a technikai és/vagy higiéniai állapot tovább romlik.

19 Az elvárt raktárkészlet misszióként más-más lehet.

tekintetben kielégíti a katonák ivóvízigényét, azonban hazai viszonylatban ez csak akkor igaz, ha a katonák számára vízcsap van elérhető közelségben.

Ezek után nézzük meg, hogyan tudja magához venni, magánál tartani a katona, a számára biztosított vízmennyiséget?

Ez az a terület ahol szerintem a legtöbb probléma jelentkezik. A fizikai teljesítőképesség megőrzése érdekében minden katonának jelentős (3–5liter) mennyiségű vizet kellene magánál tartania.²⁰ Ehhez a rendszeresített alumínium kulacs áll rendelkezésre, ami az eredeti megoldás szerint karabínerrel lenne rögzíthető. Az sajnos nem világos, hogy hova, ugyanis az övbújtató nem bírja a terhelést (nem ez a rendeltetése sem), a hevederövön pedig nincs semmilyen rögzítési lehetőség sem. Ezt a problémát lenne hivatott megoldani a 90M terepszínű kulacstartó, aminek sajnos a minősége erősen kifogásolható. A silány anyagminőség miatt, gyakorlatilag az első alkalmazáskor leszakad a bujtatója, vagy kiszakad a patentje. A missziós állomány részére, a BW málfahevederhez készült szintén ehhez a kulacshoz egy övre fűzhető kulacstartó, ami megfelelően alkalmazható.

Szerencsésebb helyzetben vannak a sivatagi felszerelés kiegészítésben részesülő katonák, mivel számukra, az eddig említett kulacson felül rendelkezésre áll egy 3 literes Camelbak is, ami egy hátizsákhoz hasonlóan viselhető italzsák.

Mivel a magyar kulacs harcászati foglalkozások során alkalmazhatatlan, és a háti italzsák is csak a sivatagi felszerelés része, ezért a katonák saját maguk oldják meg a problémát. A terepfoglalkozásokra elvonuló állomány széleskörűen alkalmazza az USA hadserege által rendszeresített kulacsokat, mivel azok rögzítési rendszere bírja a terhelést, és korlá-

tozott hőszigeteléssel is rendelkeznek. Ezen felül számos fajtájú italzsák is megjelent a katonák hátán, vagy különböző hátizsákokban viszik magukkal a palackozott vizet.

Jelenleg a parancsnoki állomány hozzáállásán múlik, hogy a különböző terepfoglalkozásokra visz-e magával az állomány ivóvizet, és ha igen akkor mennyit és miben.

Röviden összefoglalva. A napi gyakorlatban a katonákig többé-kevésbé zökkenőmentesen eljut a megfelelő mennyiségű ivóvíz. **Minden katona számára adott a lehetőség, hozzáférés a számára szükséges vízmennyiség felvételére.** Azonban innen kezdve minden csak esetleges. Mivel a hazai kulacsok használhatatlanok, ezért az állomány egy része más katonai (USA) vagy civil kulacsokat, italzsákokat használ, vagy nem visz magával vizet. A foglalkozásokhoz nincs előírt vízmennyiség, ezért a parancsnoki állomány hozzáállásán múlik, hogy a katonák mennyi vizet visznek magukkal, ha egyáltalán visznek. A hosszabb terepfoglalkozásokon, ha csak nincs ebéd szervezve a terepre, csak a legkritikább esetben van mód az elfogyasztott vízmennyiség pótlására.

ÖSSZEFOGLALÁS, JAVASLATOK

A napi ivóvízszükségletünk az anyagcserét biztosító és a hőháztartásunk egyensúlyát biztosító vízmennyiségekből tevődik össze. Amennyiben a szervezetünkbe bevitt víz mennyisége nem fedezi az onnan távozó mennyiséget akkor ez már rövidtávon is érzékelhető káros következményekkel jár. A katonai műveletek végrehajtása –és az arra felkészítő kiképzések– során mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a végrehajtott állomány fizikai teljesítőképessége teljes birtokában legyen. Ehez nem elég gondoskodni a megfelelő vízellátásról, hanem **el kell érni azt, hogy a katonák a szomjúság megjelenésétől függetlenül, a vízvesztéssel ará-**

20 Forró, párás időjárás és/vagy erős fizikai terhelés mellett.

nyosan, de azt meghaladó mennyiségben tudatosan vegyenek magukhoz ivóvizet.

A Magyar Honvédség szervezeteinek technikai állománytáblája biztosítja a szükséges mennyiségű tartályos ivóvíz szállítását, tárolását. A szükséges ivóvíz mennyiségét meghatározó szabályozók véleményem szerint megérték a megújulásra, de a missziós példa is mutatja ezekre alapozva is lehet hatékony vízellátást szervezni.²¹

A katonák egyéni felszerelése azonban már komoly akadályozó tényező, mivel a rendszeresített kulacs szinte teljesen használhatatlan, a Camelbak pedig csak sivatagi körülmények között áll rendelkezésre.

A legnagyobb problémát én abban látom, hogy jelenleg nincs olyan szabályozója a Magyar Honvédségnek, amely az ivóvíz fogyasztását szabályozná. Másképpen, jelenleg semi nem határozza meg azt, hogy a különböző kiképzési foglalkozásokra, harcászati feladatokra mennyi ivóvízzel felszerelve KELL a katonáknak elvonnulniuk, és abból a környezeti körülmények függvényében MENNYIT és milyen időközönként KELL ELFOGYASZTANIUK. Véleményem szerint ez köszön vissza a személyi felszerelés hiányosságában is, mivel így nincs semmi, ami kikényszerítené a megfelelő felszerelés jelenlétét.

A címben feltett kérdésre sajnos nem lehet pontos választ adni. A fentebb részletezett okok miatt nem lehet megmondani mennyi vizet is iszik ma a magyar katona.

Véleményem szerint az alábbi javaslataim segítséget nyújtanak ahhoz, hogy a helyzet normalizálódjon, és a vízfogyasztási szokások ne csorbítsák a katonák fizikai teljesítőképességét.

Javaslatok

Mivel a Magyar Honvédség alakulatainál nem okoz gondot a tiszta ivóvíz beszerzése,

ezért a 22/2006. HM rendeletben megállapított 72 Ft/nap értékű védőitalnormát nagyrészt feleslegesnek tartom. A 24 °C fölötti hőmérsékleten a szabadban tevékenykedők számára nem szénsavas ásványvizet kellene biztosítani, hanem ebből a pénzből meg kellene oldani a megfelelő felszerelés beszerzését.

Minden katona számára javaslok 5 liter víz szállításához és tárolásához szükséges egyéni felszerelés rendszeresítését, az alábbi felosztásban. 1–1 db. 3 literes háti italzsák cserélhető huzattal, hőszigeteléssel. 2–2 db. 1 literes kulacs szintén cserélhető huzattal, hőszigeteléssel. A kulaccsal szemben elsődleges követelmény, hogy a hevederövön és a rendszeresített málhamellényen könnyen, de megbízhatóan rögzíthető legyen, és két kulacs együttes alkalmazása esetén is viselje el a harcászati foglalkozások során jelentkező intenzív igénybevételeket. Az italzsákkal és a két kulaccsal a katonák tág határok között (1-5 liter) lennének képesek alkalmazkodni a feladat ivóvíz-igényéhez.

A Hőmérsékleti Stressz Veszélyzónák grafikon hőmérsékleti határértékei alapján az alábbi vízellátási kategóriákat javaslok kialakítani:

- **Zöld:** 29,4 °C alatti hőmérséklet. 5 liter/fő/napi ivóvízadag felvételi lehetőségének biztosítása, ivóvízfogyasztás óránként. Óránkénti vízadag könnyű munkavégzés során 400 ml, mérsékelt munkavégzés során 500 ml, fokozott munkavégzés során 800 ml;
- **Sárga:** 29,4–32,2 °C közötti hőmérséklet. 6 liter/fő/napi ivóvízadag felvételi lehetőségének biztosítása, ivóvízfogyasztás 30 percenként. Óránkénti vízadag könnyű munkavégzés során 500 ml, mérsékelt munkavégzés során 600 ml, fokozott munkavégzés során 900 ml;
- **Piros:** 32,2 °C fölötti hőmérséklet. 7 liter/fő/napi ivóvízadag felvételi lehetőségének biztosítása, ivóvízfogyasztás 15 percen-

21 Ez sajnos csak akkor igaz, ha az ellátás pénzügyi forrása megengedi a rugalmas tervezést.

ként. Óránkénti vízadag könnyű munkavégzés során 600 ml, mérsékelt munkavégzés során 700 ml, fokozott munkavégzés során 1000 ml.

28 °C hőmérséklet fölött, amennyiben a relatív páratartalom eléri vagy meghaladja a 70%-ot eggyel magasabb kategóriát kell alkalmazni.

A vízellátás tervezése során a vízellátási kategóriák megadott értékeit, csak mint kiindulási adatokat célszerű figyelembe venni. Amennyiben mód van rá, az állomány részére biztosítani kell a korlátlan vízfelvételi lehetőséget. A mai gyakorlattal ellentétben törekedni kellene a biztonságos forrásból származó tartályos ivóvíz alkalmazására.

Azokban az esetekben, amikor a ténylegesen terepen töltött idő előreláthatóan meghaladja az 5 órát, sárga és piros vízellátási kategóriák esetén a katonák számára biztosítani kell a vízutánpótlás lehetőségét.

Amennyiben az állomány vízellátását palackozott ivóvízzel oldják meg, akár hazai akár más ország területén végrehajtott műveletek során a vízellátás tervezéséhez, a vízellátási kategóriákat javasolom havi bontásban, a havi átlaghőmérséklet alapján meghatározni, és az alábbi készletképzési normákat alkalmazni, korlátozás nélküli napi fogyasztás mellett:

- **Zöld:** 10 napos készlet kialakítása;
- **Sárga:** 15 napos készlet kialakítása;
- **Piros:** 20 napos készlet kialakítása.

A felhasznált készültek pótlását 5 naponta javasolom végrehajtani.

IRODALOJEGYZÉK

- [1] KOHUT LÁSZLÓ. *Extrém fizikai terhelésnek kitett állomány keringési és élet-tani vizsgálata* [Phd értekezést]. ZMNE, Budapest 2008;
- [2] PADÁNYI JÓZSEF. *Éghajlatváltozás és a biztonság összefüggései*. Hadtudomány, 2009/1-2;
- [3] THOMAS E. ANDREOLI, CHARLES C. J. CARPENTER, J. CLAUDE BENNETT, FRED PLUM. *Cecil A belgyógyászat lényege*. Medicina könyvkiadó Rt, Budapest, 1999;
- [4] OBÁL FERENC. *Az Emberi Test*. 6. átdolgozott kiadás, Gondolat, Budapest 1982;
- [5] ÉLM/17 Utasítás a csapat élelmezési szolgálat megszervezésére és működtetésére háborúban (magasabbegység, egység, alegység). A Honvédelmi Minisztérium kiadványa 1968;
- [6] MH ÖHP PK 08/2007 sz. intézkedése a katonai szervezetek készenléte fenntartá-

	Albánia	Bosznia és Hercegovina	Macedónia	Szerbia, Montenegró, Koszovó	Afganisztán	Irán	Irak	Líbanon	Pakisztán	Szíria	Eritrea	Etiópia	Szomália	Szudán
Január														
Február														
Március														
Április														
Május														
Június														
Július														
Augusztus														
Szeptember														
Október														
November														
December														

34. ábra Lehetséges alkalmazási területek vízellátási készletképzési besorolása, fontosabb városaik havi átlaghőmérséklete alapján²²

22 BBC Weather, Country Guides adatai alapján. A műveletek tervezése során a vízellátási készletképzési besorolást a legfrissebb adatok alapján kell meghatározni, a konkrét hadszíntér figyelembevételével.

sának és fokozásának logisztikai támogatása szakfeladataira, 2007;

[7] Emergency Supply of Water in War. STANAG 2885 (edition 4). North Atlantic Treaty Organization, 2004;

[8] 22/2006. (VIII. 8.) HM rendelet a Magyar Honvédség étellemezési ellátásáról;

BBC [on line]. Weather, Country Guides [idézte 2009-10-14]. Elérhető: http://www.bbc.co.uk/weather/world/country_guides/;

DR. RÉVAI TAMÁS PHD.: VÉDŐRUHÁZAT SZEREPE A HŐKOMFORT KIALAKÍTÁSÁBAN

ANNOTÁCIÓ

Az emberi hőkomfort a termikus környezettel való megelégedettségi állapotot tükrözi. A hőkomfortot a hővezetés, a konvekció, a sugárzás, valamint a párolgási hőveszteség befolyásolja.

A hőkomfort érzése kiemelt jelentőségű a katonai szolgálat során. A kellemetlen hőérzet az emberi test egyes részén van hatással, és ennek oka a légmozgásból keletkezett huzat, valamint a feletti hőmérséklet és léghőmérséklet egyenlőtlen eloszlása lehet.

A 3 °C-nál nagyobb hőmérséklet eltérés a fej- boka magasság között már diszkomfort érzetet kelt. A katonák hőérzete nincs közvetlen kapcsolatban a léghőmérséklettel. A meghatározó tényezők közé a személyi faktorok (egészség, pszichológiai és szociológiai tényezők), levegő hőmérséklete, a levegő mozgása, a relatív páratartalom (izzadás), a hőszigetelő védőruházat, valamint a fizikai aktivitás szintje sorolható.

Az emberi szervezet saját hőegyensúlyát úgy biztosítja, hogy a tápanyagok elégetésével az energiát egyrészt izommunka végzésére, mechanikai munka végzésére fordítja, másrészt hőt termelve leadja azt környezetének. Az a tapasztalat, hogy a katonák hőcseréje a legnagyobb mértékben sugárzással befolyásolható.

Hideg levegőn a napsugárzás pótolhatja a katona által kisugárzott hőmennyiséget.

A légmozgás szintén a hőérzetet befolyásoló tényező, mivel fokozza a test lehűlését, így módon kedvezőtlenül befolyásolhatja a

hőérzetet. A nagyobb páratartalom gátolhatja a testfelület „kipárolgását”, így a páras levegő a kisebb hőmérsékletet elviselhetőbbé, a nagyobbat kellemetlenné teszi.

A hideg időjárás során a hőszigetelő védőruházat alkalmazása nagyon fontos a hőkomfort megőrzésében. Ugyanakkor, a katonai szolgálat során nagyobb fizikai aktivitás során a vastagabb ruházat megakadályozhatja a hőveszteséget és „túlmelegedéshez” vezethet.

A védőruházat anyagától függően a levegő mozgása és a relatív páratartalom is csökkentheti

a ruhaszövet hőszigetelő kapacitását. A fizikai aktivitás szintjét általában a nyugodt pihenés állapotához viszonyítják. Az emberi szervezet képes a meleg és a hideg érzékelésére, de nem eléggé hatékony a relatív páratartalom detektálásában. A relatív páratartalom általában egy nagyon száraz vagy nagyon nedves környezet érzetét kelti. Ez szerepet játszhat az érzékelt hőmérsékletben és a hőkomfortban is. A levegő relatív páratartalmának mérése száraz-higanyos vagy nedves-higanyos termométerrel történhet. Megállapítható, hogy minél nagyobb a két termométer által mért hőmérséklet különbsége annál alacsonyabb lesz a relatív páratartalom.

A hőkomfort és a hőmérsékleti stressz között szoros összefüggés mutatható ki, és ez alapján megjósolható a katonai kiképző gyakorlatok során a napsugárzás, a levegő mozgása, és a páratartalom is. Az értékeket a diszkomfort index alapján lehet kifejezni.

A katonák teljesítménye a hőmérsékleti stressz időszaka alatt általában mintegy 11%-al csökken. Természetesen ez nagymértékben függ a katonák által teljesítendő feladat minőségétől!

A hő-stressz fiziológiás hatásai közé a bőr véráramlásának növekedése, a verejtékezés, és a fokozott ventiláció sorolható.

A környezet és az emberi test közötti hőcsere fontosabb tényezői az 1. táblázatban láthatók.

Emberi test	Ruházat	Környezet
anyagcsere	hőszigetelés	légsebesség
bőrhőmérséklet	párolgási ellenállás	vízgőznyomás
relatív légsebesség	emisszió szín	átlagos sugárzási hőmérséklet
bőr nedvesség	szellőzés	csapadék-kicsapódás
munkafeladat	elnyelés	sugárzási hőáramlás
effektív sugárzási terület	ruházati felületi faktor	levegő hőmérséklete
	nedvesség	napsugárzás
		légnyomás

1. táblázat: A környezet és az emberi test közötti hőcsere fontosabb tényezői (Holmér I (2006) nyomán)

Az emberi nedvesség-, és hőleadás nagy része párologtatással történik, ami függ a hőmérséklettől, a levegő áramlási sebességétől, valamint a védőruházat anyagától.

$X = Z * X_1$ [g/h] (ahol Z a térben tartózkodó emberek száma, X_1 egy ember nedvesség leadása).

KÖVETKEZTETÉS

A hőstressz és a fizikai és kémiai veszélyek kivédése szempontjából a megfelelő

védőruházat biztosításának a katonai szolgálatok során kiemelkedő szerepe van. A megnövekedett ergonómiai követelmények, és a fokozott érdeklődés a védőruházat iránt számos nemzeti konferencia, tanulmány megszületéséhez vezetett, azonban a továbbiakban a kutatások kiterjesztése a katonák életében és feladataik elvégzésében kiemelkedő szerepet kaphat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ashrae 55-81. szabvány, 1981.
- Bánhidi L- Kajtár L.: Komfortelmélet, Műegyetemi Kiadó, 2000.
- Bánhidi L.: Ember- Épület- Energia. Akadémiai Kiadó, 1994.
- Havenith G.: Heat balance when wearing protective clothing. The Annals of Occupational Hygiene, 43 (5), 289, 1999.
- Holmér I.: Protective clothing in Hot Environments. Industrial Health: 44. 404-413, 2006.
- Komlós F.: Középpontban a kellemes hőérzet. (Internet) <http://zoldtech.hu>
- Leon LRC.: Thermoregulatory responses to environmental toxicants: The interaction of thermal stress and toxicant exposure. Toxicology and Applied Pharmacology, 233 (1), 146, 2008.
- Revai T.: Lack of Food Supply and Health Provision and Kidney Diseases among the Soldiers of the Royal Hungarian Army in 1942-43. Pak J. Nutr. 2007: 6. 718-721.
- Thermal Comfort (Internet) http://en.wikipedia.org/wiki/thermal_comfort
- Toftun J.: Thermal Comfort Indices. Handbook of Human factors and ergonomic Methods, 63, CRC Press, Boca raton Fe, 2005.
- Toida.: A method for measuring dry-bulb temperatures during the operation of a fog system for greenhouse cooling. Biosystems Engineering, 93 (3), 347, 2006.

BESENYŐ JÁNOS ÖRNAGY: A MAGYAR HONVÉDSÉG RÉSZVÉTELE AZ ANGOLAI BÉKETEREMTÉSBN

A cikk megírásához a meglévő igen hiányos írásos anyagokon kívül (sajnos az angolai útijelentésekből semmi sem került megőrzésre, a misszióról pedig nem készült átfogó értékelés) felhasználtam azoknak a már nyugállományba vonult katonák visszaemlékezését is, akik egykoron Angolában szolgáltak. Mielőtt rátérek a címben szereplő gondolat kifejtésére, szükségesnek látom, hogy néhány gondolatban elemezzem Afrika és ezen belül Angola alapproblémáját.

A jelenlegi afrikai helyzetet – véleményem – szerint a kontinens mérhetetlen gazdagsága és ennek természetes következménye a gyarmatosítás okozta.

A kontinens természeti és ásványkincsekben bővelkedik, ezért aztán elsősorú célpontjává vált a gyarmatosító országoknak. A gyarmati rendszer kialakulásakor létrejött Afrika újrafelosztása. A gyarmatosító országok – figyelmen kívül hagyva a természetes módon, törzsi (gyakorlatilag családi) alapon kialakult határokat – szinte „vonalzó mellett” osztották el egymás között a területeket. Elsőrendű cél az országok értékeinek kitermelése és az anyaországba történő elszállítása – gyakorlatilag Afrika kirablása – volt, természetesen az európai jólét és kultúra díszes csomagolásába bújtatva.

A hajdani gyarmatosító országok érdekeiben nem szerepelt az őslakosok életkörülményeinek javítása, az igazi segítségnyújtás a gazdag, de elmaradott népesség részére, sőt, ennek az ellenkezője. Nekik olcsó és alulképzett emberek tömegére volt szükségük, akikkel a lehető legkisebb befektetéssel, a legnagyobb profitot tudták elérni. Ilyen célból az-

tán szinte állati sorban tartották a lakosságot, azért, hogy még ne is gondolhasson arra, hogy őt éppen megfosztják a jogos tulajdonától.

Az összes gyarmatosító országtól némileg eltért az Angolát gyarmatosító Portugália módszere. Portugália nem elszállította a kitermelt értékeket, hanem igyekezett Angolában felépíteni az új Portugáliát.¹ Bizonyos értelemben ez még pozitívumként is értékelhető, mert a jelenleg is megtalálható városok, a gyarmati rendszer felszámolásakor még meglévő ipari infrastruktúrák portugál eredetűek.

Az őslakosokkal szemben alkalmazott módszerei viszont hasonlóak voltak a többi gyarmatosító ország módszereihez.

A gyarmati rendszer felszámolása után megkezdődött Angola „független, önálló” élete. Két dolog viszont megnehezítette a helyzetüket. Az egyik, az ország ásványi anyagokban való mérhetetlen gazdagsága, a másik pedig az alulművelt, képzettség nélküli lakosság, akik igazából nem tudtak mit kezdeni a rájuk szakadt függetlenségükkel, inkább a törzsi-nemzetiségi érdekeik mentén politizáltak, nem pedig egy egységes országgént. Természetesen a már egymással korábban is ellenséges viszonyban lévő nemzetiségek gyorsan egymás torkának ugrottak, bár ezt ideológiai tartalommal igyekeztek megtölteni.²

Természetesen, akadt „önzetlen segítség”. A kétpólusú világregndszer vezető nagyhatal-

1 Patrick Chabal, Nuno Vidal: Angola: the weight of history, pp. 4

2 Tony Hodges: Angola: from Afro-Stalinism to Petro-diamond capitalism, pp. 7-9

mai – indirekt módon – megkezdték Angola folyamatos támogatását.

A hivatalos kormány támogatására bevonultak a kubai csapatok, amíg az ország másik részén a dr. Savimbi által vezetett árnyékkormány és illegális hadsereg támogatását az USA – a zaire-i (ma Kongó) kormány felhasználásával, valamint a Dél-Afrikai Köztársaság megszálló csapataival vállalta magára.³ Kettészakadt az ország és a két rész közötti színvonalkülönbség megeremtette a polgárháború lehetőségét.

1988. december 22-én az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) égisze alatt egyezett meg Angola, az Egyesült Államok, a Szovjetunió, Kuba és Dél-Afrika New Yorkban.⁴ A New York-i megállapodás értelmében Angolából kivonultak a dél-afrikai és a kubai csapatok. A portugál Bicesseben, a „trojka” (USA, Oroszország, Portugália) támogatásával 1991-ben aláírt békeszerződés felügyeletét az érintett felek a Világszervezetre bízta.⁵ A békeszerződésben a felek többek között rögzítették, hogy általános szabad választásokat tartanak, valamint nemzeti hadsereget hoznak létre, miután mind az UNITA-t (the União Nacional para a Independência Total de Angola), mind a kormánycsapatokat feloszlatták. A két fél abban állapodott meg, hogy a szembenálló csapatok „munka” nélkül maradt katonáit együttesen integrálják a nemzeti hadseregbe.⁶

Ebben az időszakban az Angolai ENSZ El-

lenőrző Küldöttsége (United Nations Angola Verification Mission - UNAVEM) is úgy látta, hogy a körülmények megfelelőek az általános és szabad választás kiírására. Az 1992 szeptember 29-30-i választásokon az ország 91%-a aktivizálta magát.⁷ A hivatalos adatok szerint 4,82 millió szavazó járult az urnákhoz.

Dos Santosra a szavazók 49,6%-a, dr. Jonas Savimbire pedig 40,07%-a tette le a voksát.⁸ A parlamenti választásokat szintén az MPLA (the Movimento Popular para a Libertação de Angola) nyerte meg, 53,74%-ot szerezve meg. Az UNITA a szavazók 34,10%-át nyerte meg. Az MPLA így 129, az UNITA 70 képviselőt delegálhatott a Nemzetgyűlésbe. Tíz másik párt összesen 21 székert szerzett. Dr. Jonas Savimbi a választási eredményre úgy reagált, hogy visszahívta tábornokait a nemzeti hadseregből és kivételesen kemény offenzívába kezdett, a térség kétharmadát meghódítva.⁹

Ennek kapcsán Margaret Anstee, a főtávkár képviselője úgy nyilatkozott, hogy a nemzetközi közösségek nem mutattak határozott érdeklődést az angolai problémák megoldására, így Angola a „hidegháború árvájává vált.” Az UNAVEM ekkor már tisztán látta, hogy csupán néhány száz ember nem tud százötvenezer hadviselőt leszerelni. Amikor 1994-ben megszületett a lusakai megállapodás, az ENSZ - tanulva a 1992-es példából - hajlandó volt finanszírozni a közel nyolcezer emberből álló UNAVEM-et, azaz az ENSZ angolai megfigyelő misszióját. A lusakai egyezménytől annak ellenére is sokat vártak, hogy Savimbi nem volt hajlandó aláírni. Látván

3 Patrick Chabal, Nuno Vidal: Angola: the weight of history, pp. 100

4 <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/541/53/IMG/NR054153.pdf?OpenElement> (letöltés ideje: 2009.07.30.)

5 W. Martin James, Susan Herlin Broadhead: Historical dictionary of Angola, pp. 19-20

6 <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unavem1/UnavemIB.htm> (letöltés ideje: 2009.07.30)

7 <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/Unavem2/UnavemIIB.htm> (letöltés ideje: 2009.07.30.)

8 Tony Hodges: Angola: from Afro-Stalinism to Petro-diamond capitalism, pp. 14

9 Patrick Chabal, Nuno Vidal: Angola: the weight of history, pp 139-145

Savimbi érthetetlen makacsságát, az USA - a néhai marxista luandai rendszer irányában mutatott hosszú éveken keresztül ellenségeskedés után - 1993 májusában végül felvette Luandával a diplomáciai kapcsolatokat. A luandai kormány is lépett, s bejelentette: csatlakozik a piacgazdasághoz.

Tekintettel arra, hogy az országot szinte teljes mértékig tönkretette a háború, a kormány a nemzetközi közösségek pénzügyi támogatását kérte, amely - az élelmiszer-támogatás és az olajbefektetések kivételével - nem érkezett meg. A legnagyobb probléma mégis az volt, hogy az amerikaiak továbbra sem gyakoroltak nyomást a lázadókra. Sőt, a lusakai egyezmény protokolljainak alkalmazását ellenőrző „trojka” megfigyelői és az ENSZ bátorítására számos engedményt tettek az UNITA-nak. A kormányt pedig arra kötelezték, hogy határozza meg a Jonas Savimbinak szánt különleges státuszt. A végtelennek tűnő megegyezés lehetővé tette, hogy módosítva az Alkotmányt, Jonas Savimbinak juttassák az elnök-helyettesi posztot, de az ajánlatot az UNITA főnöke néhány hónappal később elutasította. Mivel Luanda a békére törekedett, rengeteg követelésében engedtek Savimbinak.¹⁰

Magyar katonai megfigyelők vettek részt ENSZ keretekben az angolai békefolyamatot ellenőrző UNAVEM-II misszióban (1991-95). Az UNAVEM III-ban (1995-97) és 1998 márciusáig a MONUA-ban (United Nations Observer Mission In Angola).¹¹ Az ENSZ felkérésére az UNAVEM-II-III-ban 10 katona+15 fős rendőri kontingens,¹² még a

MONUA-ban 3+8 fő képviselte hazánkat.¹³

Nem sikerült kideríteni pontos résztvevői létszámot, de 70 fő körüli lehetett a magyar katonák létszáma, a misszióban szolgált visszaemlékezései szerint. Sajnos a Magyar Honvédség afrikai szerepvállalásában igen sok „fehér folt” található, mivel az átszervezések következtében alig maradt meg információ a kontinensen működött missziókról. Sokszor azt is nagyon nehéz kideríteni, hogy kik szolgáltak egy adott misszióban mivel erről sincsenek nyilvántartások. Így ismerősököm keresztül kerestem meg az afrikai kontinensen korábban szolgálatot teljesítőket (már akiket sikerül megtalálni), akikkel egyfajta interjúkat készítettem és ezekből próbálom a meglévő (gyakran igen hiányos információkat) kiegészíteni.

Angolában a katonai megfigyelőként szolgáló állomány igazi afrikai mostoha körülmények között látta el feladatát. Az UNAVEM-II-ben résztvevők nagy része – mivel az ENSZ még nem építette ki a saját bázisait – hasonlóan az őslakosokhoz, fűkunyhókban élt.

Az UNAVEM-II végére elkészültek az emberibb körülményeket biztosító – a portugálok által hátrahagyott, a háborús évek alatt romossá vált, de az ENSZ által némileg rendbe hozott és berendezett házakban – munka és lakóhelyek (nappal munkahely, nyugodt, csendes időszakban, lakóhely).

KIVÁLASZTÁS, HAZAI FELKÉSZÍTÉS:

A kiválasztást a Nemzetközi Kapcsolatok Csoportfőnöksége, a felkészítést a Békefenntartó Erők Kiképző Központja (BEKK) végezte. Ekkor még a Magyar Honvédség állományából valamennyi – így az angolai is

10 Tony Hodges: Angola: from Afro-Stalinism to Petro-diamond capitalism, pp. 19

11 <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/Monua/monuab.htm> (letöltés ideje: 2009.07.30.)

12 <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/029/87/PDF/N9502987.pdf?OpenElement> (letöltés ideje: 2009.07.30.)

13 <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/008/54/IMG/N9900854.pdf?OpenElement> (letöltés ideje: 2009.07.30.)

– missziókba csak szigorúan önkéntes alapon lehetett szolgálatot vállalni. Ez időben még nem túl sok hivatásos katona, tiszt rendelkezett angol nyelvtudással, ezért a kiválasztás nem volt túl egyszerű. A pályázati felhívásra jelentkezetteknek nagyon komoly szűréseket kellett keresztülmenniük.

Első lépésként egy – ma már úgy tűnik, túlzott szigorúságú – angol nyelvi alkalmassági vizsgát kellett tenni. A misszióban résztvevők szerint a nyelvvizsga-szintű (néha még nehezebb) nyelvi szűrés teljesen szükségtelen volt. Ugyanis egy ilyen jellegű feladat ellátásánál nem az angol irodalmi nyelv, hanem a köznapi beszélt nyelv ismeretére van szükség. Már ebben az időben is rendelkezett az ENSZ a megfigyelőket segítő okmánysablonokkal. Nagyobb haszna lett volna az ilyen – sablonok alapján szerkesztett – jelentések összeállításának gyakoroltatása, illetve az angol nyelvű rádióforgalmazás (ami az egyik legnagyobb kihívás) trenírozása.

Igazán nagy gyakorlati értéke lett volna abban az időben, ha a nyelvi felkészítésre meghívtak volna egy missziót járt (pl. Mozambik) kollégát, aki felkészítette volna a kiutazó állományt az ENSZ-ben beszélt – úgynevezett „missziós nyelvre” – angolra. Elkerülhető lett volna az a nevetséges helyzet, hogy az első napokban, hetekben a magyar megfigyelők tökéletesen tudtak egymással angolul beszélni, de halvány fogalmuk sem volt arról, hogy a körülöttünk lévő többi nemzet katonái milyen nyelven beszélnek.

Ezt a kellemetlen állapotot csak fokozta az, hogy a kiérkezés utáni első megmérgetetés szintén a nyelvi ismereteket vizsgálta. Az ENSZ viszont a saját – használható, bár koránt sem irodalmi – nyelvi követelményeit vizsgálta. Ebből egyenesen következett, hogy ezt az akadályt sokan csak többszöri nekifutással tudták venni. A magyarok többsége akkor még nem volt tisztába azzal a ténnyel, hogy minden nemzet a saját nyelven beszél

az „angolt”, illetve vannak olyan kiejtésbeli specialitások, hogy azt még a született angolok sem értik meg.

A komoly nyelvi szűrés értékelhető haszna az volt, hogy a vezényelt állomány kommunikációs képessége nem különbözött a többi, szintén kevés missziós tapasztalattal rendelkező országból vezényeltektől (nem számítom ide az angol nyelvi környezetből, illetve néhány fejlett országból /ahol kötelező második nyelv az angol/ vezényelt katonákat).

EGÉSZSÉGI ALKALMASSÁG VIZSGÁLAT ÉS EGÉSZSÉGÜGYI FELKÉSZÍTÉS:

Itt szintén az akkori tapasztalatlanság volt a jellemző. Mivel a magyar egészségügy, a katonarvosok akkor még nem rendelkeztek trópusi tapasztalatokkal, nem igazán tudták eldönteni, mik a legfontosabb egészségügyi követelmények. Nem akartak végzetes hibát elkövetni, ezért aztán valamennyi lehetséges vizsgálatot elvégeztek. Ez nagyon jó és hasznos volt, csak sokkal drágább és időigényesebb, mint a feltétlenül szükséges.

A nagyon komoly fizikai és mentális állapot felmérése után került sor az egészségügyi felkészítésre. A kint szolgált véleménye szerint a felkészítést végző orvosok – a megfelelő tapasztalatok hiánya miatt – által elmondottak kis része volt csak igazán helytálló és használható. Már az idegen környezetben eltöltött rövid idő után is látható volt, hogy a felkészítésben hallottak egy része nem valós, más része – egy ilyen jellegű feladat végrehajtásánál, háborús műveleti körzetben – nem betartható. Pl.: nem lehet egy felém nyújtott, de több hónapos hámló kosszal borított baráti kezét nem elfogadni, egy ezzel a kézzel kínált – ki tudja, miből és hogyan készült – ételt visszautasítani, vagy egy folyóban elakadt kocsiban arra ügyelni, hogy ne érintkeznek a baktériumokkal fertőzött édesvízzel, egy ösz-

szecsapás körülményeit úgy tisztázni, hogy ne ériek semmihez, stb.).

Miután ezek a dolgok világossá váltak a magyar békefenntartók előtt, sajátos módszereket alkalmaztak. Volt olyan tiszt, aki a saját, személyes ügyeire (evés, ivás, vakaródzás, kis és nagy dolgok, stb.) a bal kezét használta. A jobb kezével „élte a társadalmi életet”. A munkahelyre visszaérkezve pedig a lehetőségekhez képest fertőtlenítette magát. Az elfogyasztott, ismeretlen eredetű ételek szükségessé tették a napi „belső fertőtlenítést” is. Erre tökéletesen megfelelt napi fél deci (nem több) tömény alkohol. A fegyveres összecsapások körülményeinek kivizsgálásakor pedig volt olyan, aki gumikesztyűt használt, a fertőzések elkerülése végett (itt előfordult az is, hogy holttestekhez, emberi maradványokhoz kellett hozzáérni).

Ami az egészségügyi felkészítésben igazán pozitívumként értékelhető, az a védőoltásokkal történő ellátás. Ez a többi nemzet fölé emelte a magyarokat, ugyanis mi voltunk azok, akik részére nem volt szükség az ENSZ kiegészítő védőoltásaira.

A malária megelőzésére kapott Lariam nevű gyógyszer is a legkorszerűbbnek számított. Az már más kérdés, hogy – szintén a trópusi tapasztalatok hiánya miatt – senki sem tudta itthon, hogy ezt a készítményt milyen hosszú ideig lehet alkalmazni anélkül, hogy a májat maradandó károsodás ne érje. Akkor azt az eligazítást kapták, hogy a kiutazás előtt egy héttel meg kell kezdeni és a hazaérkezést követően még szintén egy hétig szedni kell. A kinti (portugál kórház) orvosa szerint maximum hat hónapig lehet szedni. Miután visszaérkeztek a kiküldetésből – a visszaszűrőrskor – már az itthoni orvos is le volt döbbenve, hogy a tisztjeink több mint egy évig, folyamatosan szedték a gyógyszert.

Összegezve: Az egészségügyi alkalmaság megállapítását és a felkészítést az akkori ismeretek, tapasztalatok függvényében, a

magyar orvosoktól elvárható legmagasabb szinten végezték. Az utóbbi idők tapasztalatai azonban jócskán felülírták az akkori módszert és tartalmat.

KATONAI, SZAKMAI FELKÉSZÍTÉS:

Már az előbbieken írtam, ezt az akkori BEKK munkatársai végezték. Ezek a kollégák nagy része már teljesített szolgálatot valamilyen misszióban, rendelkezett tapasztalatokkal és ezeket igyekezett is átadni. Az angolai misszióban szolgálók tapasztalatai alapján elmondható, hogy – bár ők sem a trópusokon voltak – ez a felkészítés nyújtotta a legtöbb segítséget. Az tény, hogy abban az időben még a Magyar Honvédség nem rendelkezett azokkal az eszközökkel, amiket az ENSZ használt, de a felkészítést végzők igyekeztek ezeket az eszközöket (szállító, víztisztító, kommunikációs, stb.) is úgy megismertetni, hogy azok a gyakorlatban is használhatók voltak.

Ők végezték – és jól – az adminisztrációs munka nagy részét is. Ezen a területen – a törvényi szabályozás hiánya miatt – volt és azóta is van egy hiányosság. Az egyéni katonai megfigyelők – ellentétben a többi nemzetből vezényelttekkel – nem rendelkeztek (rendelkeznek) semmilyen – őket is védő – szerződéssel, megállapodással. Egyébként ilyen megállapodással rendelkeztek mind a ciprusi (UNFICYP) illetve a sínai (MFO) missziókban szolgálatot teljesítő magyar katonák is.

KAPOTT ELLÁT MÁNY FELSZERELÉS, RUHÁZAT:

Hasonlóan lehet értékelni, mint a felkészítést. A tapasztalatok hiánya miatt, sok olyan dolgot kaptak, ami használhatatlan volt, de ez csak kint a terepen derült ki.

Gyakorló ruházat: az akkor rendszerben lévő 70M gyakorló öltözet nem igazán jó

trópusi viselet, a 70M bakancs pedig egyértelműen használhatatlan volt. Ellátmányként kapott hálósák alkalmas volt a -15-20 fokos hidegben, de nem igazán a +40-50 fokban.

A megfigyelőink kaptak például egy olyan napszemüveget, ami olyan sötét volt, hogy nem lehetett átlátni rajta, de nem szűrte az UV sugárzást. Ha úgy tetszik, a használata nagyobb veszélyt jelentett a szemnek, mint az, ha nem használták volna.

A kapott tengerészcsákók nagyon praktikusak voltak az utazás alatt, de a külszolgálat alatti használatuk (mindig, mindent abban tároltak) nagyon nehézkes volt. Praktikusabb lett volna a láda, ami „missziós szekrényként” is alkalmazható.

A fenti dolgokat leszámítva, a többi kapott eszköz megfelelt a helyzet követelményeinek. Különösen jónak bizonyult a Ruházati Ellátó Központ (REK) által, saját tervek szerint készített szűnyogháló, ami segítségével egy kb. 3-3.5 nm-es, „baldachinos ágyat” tudtak létrehozni. Ezt a többi nemzet irigyellte is a magyaroktól.

GYÓGYSZERCSOMAG:

Sok felesleges dolgot tartalmazott és hiányoztak belőle szükséges eszközök, gyógyszerek.

Például volt 1 nagy csomag háztartási vatta, amit senki sem használt fel, ellenben párnaként igen hasznos volt. Voltak a csomagban még egyszer használatos injekciós fecskendők (ez szükséges, bár kevesebb is elég, mert az ENSZ által működtetett kórházak higiénája megfelel a követelményeknek), antibiotikumok, nyugtatók, emésztési problémákra kapott készítmények (a szükségesnél kevesebb volt), kötszer, sebtapaszkok (szükségesek voltak, de célszerűbb a ma már létező vízálló sebtapaszkok használata. Nem a vízállóság miatt, hanem azért, mert alkalmasabbak a sérülések légmentes lefedésére. A

legnagyobb veszélyt az jelenti, hogy egy egészen minimális horzsolás olyan mértékben el tud fertőződni, hogy hónapokig kínlódik vele a sérült.), és fertőtlenítő szerek (Neomagnol és hypermangan. Az előbbi – annak ellenére, hogy mindenki beszerzett plusz mennyiséget – kevésnek bizonyult).

A legnagyobb problémát a gombás betegségek elleni szerek hiánya okozta. Bele lehet gondolni, 70M bakancs, 40-50 fok, magas páratartalom és nem mindig van lehetőség tisztálkodásra. Itt nem elsősorban a mérgező drága készítményekre, hanem a régi, jól bevált és viszonylag olcsón kapható szerekre gondolok.

Ami még kétséssé tette a gyógyszer-csomag értékét az volt, hogy a készítmények nagy része közel járt a szavatossági idő lejártához, illetve már le is járt. A misszióba kiküldött tisztak ilyen irányú megjegyzéseire kapott válasz az volt, hogy attól ezek a szerek még használhatók, legfeljebb a hatóerejük csökkent valamelyest.

Hasznosabb lett volna, ha olyan eszköz is helyet kap a csomagban (pl. a vatta helyett) mint pl egy érszorító szalag, amivel – kígyómarás esetén – lassítani lehetett volna a sérült testrész vérkeringését és egy olyan kézipumpát (létezik ilyen, sok nemzet alapfelszerelésében megtalálható), ami alkalmas a kígyóméreg nagy részének sebből való kiszívására.

Összességében megállapítható, hogy a kapott katonai és egészségügyi felkészítés és ellátmány az adott időszakra jellemző, korszerű és használható volt, ma viszont már rendelkezünk annyi tapasztalattal, hogy körültekintően tudjuk ezt a munkát végezni.

Bármennyi tapasztalatot is szerzünk, a felkészítést nem lehet 100%-osan végezni. Azt, hogy a külszolgálatra tervezett állomány minden eshetőségre fel van készítve, csak a miniszter úr mondhatja el a médianak – a polgári lakosság megnyugtatására – mert az élet

mindig új helyzeteket produkál. Ebben nincs sablon, ezt mindenkinek az adott pillanatban kell a lehető legjobban kezelni.

Ezek után néhány gondolat arról, hogy milyen kihívásokkal is kellett szembenézni.

A nyelvi nehézségekről már ejtettem néhány szót, ezek a gondok néhány hét alatt megszűnhetnek. Akkor sem, ma meg már egyáltalán, nem kell szégyenkezniük a nyelvtudásunk miatt. Egyáltalán nem maradunk le a többi olyan nemzettől, akik szintén nem angol nyelvű helyről valók. El lehet mondani, hogy a különböző ENSZ missziókban szolgáló magyar katonák a misszió végére 20-40 különböző nyelvjárásban beszélt angolt képesek megérteni, de nem biztos, hogy ez a nyelvtudás elegendő lenne egy már meglévő magyarországi angol nyelvvizsga újbóli letételéhez.

Nagy kihívás a különböző rasszú, bőrszínű, vallású, kultúrájú, stb. kollégákkal együtt dolgozni, de ezekkel sem szokott probléma lenni. Mi tudjuk tolerálni a másságot.

A gyakorlatilag legnagyobb kihívás, maga az alapfeladat. Mi egy békés ország vagyunk, ahol egy katona – szerencsére – nem azt a munkát végzi, amire ki lett képezve.

Emberenként változó az a reakció, ami egy háborús körülmények közötti helyzetben, egy fegyveres konfliktus kivizsgálása során, esetleg sérültek, halottak, vér és pusztulás látványa során kiváltódik. Nincs tudomásom olyan esetről, ami miatt – akár utólag is – valakinek szégyenkezni kellene. Azt hiszem, az ilyen esetekben is megállták a magyar békefenntartók a helyüket.

Volt olyan magyar tiszt, aki elmesélte, hogy több esetben került olyan helyzetbe, amikor úgy érezte, hogy nem kerül ki élve belőle. A maximum, amit tudott tenni az volt, hogy titokban két órán keresztül lenyomva tartotta a rádió beszédváltóját, hogy a bázison lévőkhöz hallják és tudják, mi történik vele és a társaival.

Ugyan ez a tiszt hét hónapig teljesített szolgálatot az ország déli részén, a Világszervezet katonái által csak „Halálzónának” nevezett körzetben, ahol a szembenálló felek között csak a rablók, egyéb fegyveres csoportok és a békefenntartók tartózkodtak.

Természetesen mindenki tisztában volt, hogy egy ilyen feladat rosszul is végződhet, ennek ismeretében vállalták a szolgálatot.

Nem kis feladat az sem, hogy – hűen az ENSZ alapelveihez – semleges tudj maradni. Meggyőződésem, hogy ez az angolai misszióban sem sikerült senkinek sem (pszichológusok szerint előbb vagy utóbb valamilyen érzelmek a békefenntartókban törvényszerűen kialakulnak – akár pozitív, akár negatív módon – a művelet során az ott élőkkel, illetve a szembenálló felekkel kapcsolatosan), de kifelé nem ezt mutattuk.

A katonai megfigyelők egyik legfontosabb feladata az, hogy a szembenálló felek közötti békés tárgyalások lehetőségén munkálkodjon, illetve ezek lebonyolítását, biztonságos végrehajtását megszervezze, lebonyolítsa. Ez az ENSZ alapkövetelménye. A magyar tiszték is erre törekedtek, de szerintem ez nem sikerült. Még hallani sem hallottam olyan esetről, amikor valaha, valakinek (nem csak magyarokat értek ez alatt) sikerült volna. Helyette inkább a közvetítői szerep az, amit fel kell vállalni. Ez általában működhet...

Az egyik magyar főtiszt több hónapon keresztül szolgált, mint csoportparancsnok egy Chongoroi nevű városban és ez idő alatt nem érte támadás a bázisukat. Ezután átvezényelték Luzambába, a gyémántmezőre és ezt követően, két hónap alatt, három alkalommal támadták meg az UNITA fegyveresei a bázist. A támadásoknak halálos áldozata és több sérültje is volt.

Végül szeretnék néhány dolgot észrevenni a misszióban szolgálatot teljesítők irányában kifejtett hazai gondoskodásról.

Előzetesen annyit, hogy az UNAVEM-III miszióba kiutazó állományt felkészítő BEKK, a kiutazást követően megszűnt. Jogutódja az akkor alakult és kevésbé tapasztalt Művelet Irányító Központ (MIK) lett. A Központ állományában dolgozók jelentős része nem szolgált korábban misszióban, illetve a BEKK felszámolása során, nem kellőképpen törekedtek arra, hogy az addig jól működő eljárásmodokat átvegyék, helyette saját eljárásmodokat vezettek be. Sajnos az információk egy része „elsikkadt” a kint lévő állományról, akiket az új irányítzsek legfeljebb papírról ismertek, munkájukról, gondjaikról és szükségleteikről (ellentétben az értük korábban felelő BEKK tisztekkel) nem igazán tudtak.

A Központ és a kint szolgálók közötti összeköttetés sem volt egészen problémamentes. Gyakran a kint szolgálók a saját pénzükből vásárolt – méregdrága (4,5 perc, 20 USD) – telefonkártyával, műholdon keresztül hívták az irányítzseket és jelentették a kint történeteket.

Ennél sokkal megalázóbb és fájóbb volt az, hogy az Angolából hazatérők (hasonlóan sok más misszióban szolgált tiszthez, tiszthelyetteshez) hazaérkezésüket követően, egy „egy évet ellógozt, sok pénzt keresett” csoportba lettek besorolva. Senki nem várta el, hogy hősként ünnepejjék, de azt sem, hogy szégyenkezni kelljen a miatt, hogy a külszolgálaton is megfelelően képviselte Magyarországot és a Magyar Honvédséget. Ez irányban már történtek változások – főként a Magyar Honvédség egyre inkább megnövekedett missziós tevékenységéből adódóan – de még én is szembesültem azzal, amikor 2005 decemberében megérkeztem Darfurból, a „megjöttél a hat havi afrikai nyaralásodból, kezdj el végre dolgozni” szlogennel.

1999. március 20-án az ENSZ Angolai Megfigyelő Missziója (MONUA) szerény ceremónia kíséretében végleg elhagyta a néhai portugál gyarmatot. A MONUA a luandai

kormány kérésére vonult ki az országból, mivel az angolai hatóságok és a Jonas Savimbi vezette Nemzeti Szövetség Angola Teljes Függetlenségéért (UNITA) gerillaszervezet között 1998 decemberében újra kirobbantak a harcok, s ezúttal az UNITA véresebb és intenzívebb harcokba kezdett, mint azelőtt valaha is. Jóllehet a polgárháborúnak éppen az UNITA és az angolai kormány között 1994-ben aláírt, nemzeti egységkormányt, alkotmányozó parlamentet és közös védelmi erő létrehozását célul kitűző lusakai béke megállapodásnak kellett volna véget vetnie, nem így történt. Jonas Savimbi gerillái éppen akkor indítottak soha nem tapasztalt erejű támadásokat a luandai kormányerők ellen, amikor azok a lusakai békeegyezményben leírtakat igyekeztek megvalósítani. Márpedig egy valamirevaló békeszerződést mindkét szembenálló félnek be kellene tartania. Mivel az UNITA erre nem volt hajlandó, a békefolyamatok felügyeletéért Angolában tartózkodó MONUA nem tudta ellátni feladatait az UNITA egységei által elfoglalt területeken. Ezért látta indokoltnak a luandai vezetés az ENSZ missziójának megszüntetését.¹⁴

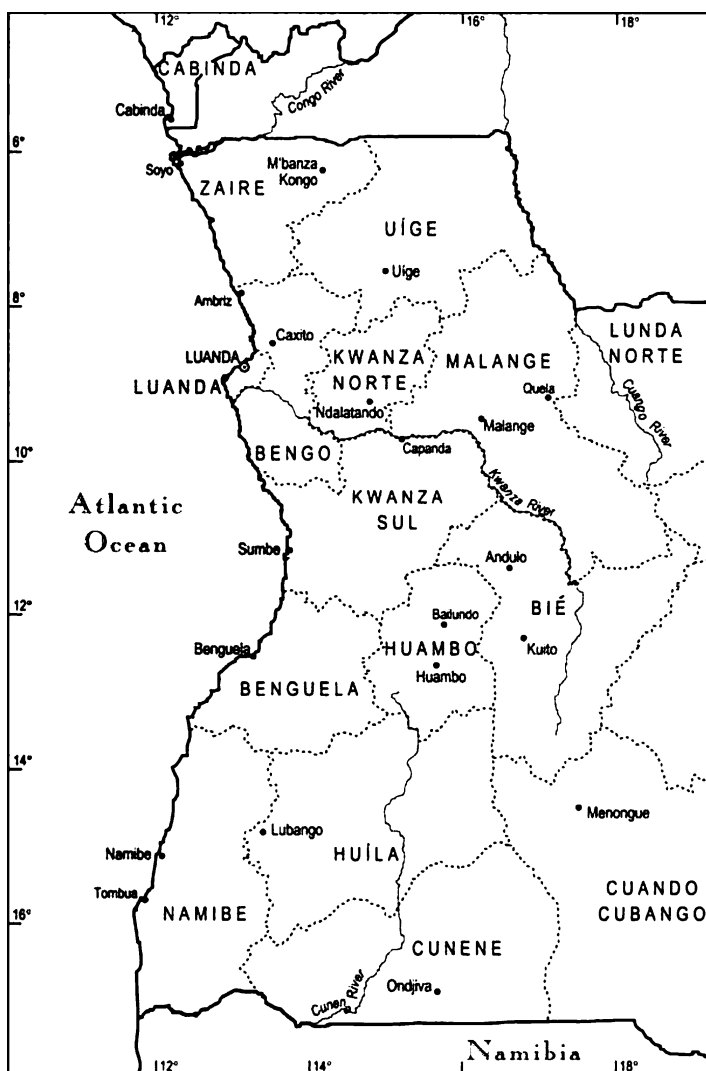
A következő térképen látható a missziók működési területe:

FELHASZNÁLT IRODALOM:

1. Tony Hodges: Angola: from Afro-Stalinism to Petro-diamond capitalism, Indiana University Press, 2001, 201 oldal, ISBN: 0852558511, 9780852558515
2. Patrick Chabal, Nuno Vidal: Angola: the weight of history, Columbia University Press, 2007, 246 oldal, ISBN: 0231700156, 9780231700153
3. W. Martin James, Susan Herlin Broadhead: Historical dictionary of Angola, Scarecrow

¹⁴ W. Martin James, Susan Herlin Broadhead: Historical dictionary of Angola, pp. 100

- Press, 2004, 229 oldal, ISBN: 0810849402, 9780810849402
4. <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/Monua/monuab.htm>
5. <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/Unavem2/UnavemIIB.htm>
6. <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unavem1/UnavemIB.htm>
7. <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/541/53/IMG/NR054153.pdf?OpenElement>
8. <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/029/87/PDF/N9502987.pdf?OpenElement>
- <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/008/54/IMG/N9900854.pdf?OpenElement>
- Forrás: Tony Hodges: Angola: from Afro-Stalinism to Petro-diamond capitalism, pp. xii*

SZIJJ DÓRA: GYERMEKEK A HARCOKBAN, GYERREKATONÁK A KONGÓI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁGBAN¹

A gyerekkatonaság korunkban ismét megfigyelhető, egyre inkább elharapódzó jelensége a hadviselés megváltozott viszonyai között globális biztonsági problémának tekintendő. Számítások szerint a napjainkban zajló fegyveres konfliktusok csaknem 75%-a során jelen vannak a gyerekkatonák, számukat 250.000 – 300.000 főre becsülik. A gyerekkatonaság hátterében meghúzódó okok skálája rendkívül széles. A jelenséget politikai, társadalmi, gazdasági, katonai, környezeti, továbbá vallási és etnikai aspektusokból vizsgálva megállapítható, hogy az olcsó kézi lőfegyverek proliferációjának korában a gyerekkatonák bevetése költséghatékonyabbá és egyszerűbbé teszi a hadviselést, valamint az utánpótlást. A téma az alapvető morális fejtegetések mellett olyan problémákat is felvet, mint a hadviselés nemzetközileg elfogadott normájának, a ius in bello kérdéskörének totális megszegése, az emberi és gyermekjogok teljes figyelmen kívül hagyása. A jelenség harmadik világbeli gyakorisága a gyarmati függés alól ugyan felszabadult, ám a demokráciát megvalósítani képtelen államok gazdasági-társadalmi meghasonlottságának, a tradíciók és a dekolonizált országokba betörő nyugati nézetek ütközésének egyik látványos eredménye. Ez a Kongói Demokratikus Köztársaság 2008 nyarán kiújult konfliktusa kapcsán is jól kimutatható.

A gyerekkatonaság kapcsán hazánkban sajnos (még) élő sztereotípiák, hogy a főként a fejlődő országokat érintő jelenség földrajzi távolságánál fogva nem kell különösebb figyelmet szentelni a témának. A néhány magyar kutató (Paragi Beáta, Schumicky Lilla és Szilasi Ildikó, valamint Besenyő János

örnagy) mellett csak elvétve foglalkoznak a gyerekkatonaság problematikájával. Pedig számtalan indok hozható fel a megismerés szükségessége mellett. Már pusztán az a tény, hogy a gyerekkatonaság, illetve a kiskorúak kihasználásának egyéb formái (pl. gyermekmunka, gyermekprostitúció) valamennyi kontinensen előforduló jelenségek, kellő indok a vizsgálatra. Jóllehet a gyerekkatonaságról egzakt módon nem szokás kijelenteni, hogy a biztonsági fenyegetések sorába tartozik, látens jellege azonban nem ad felmentést azalól, hogy NATO-tagországgként és az Európai Unió tagjaként, a petersbergi feladatok tükrében ne legyen némi tudásunk a témáról. A Magyar Honvédség tervezett afrikai missziójának tük-

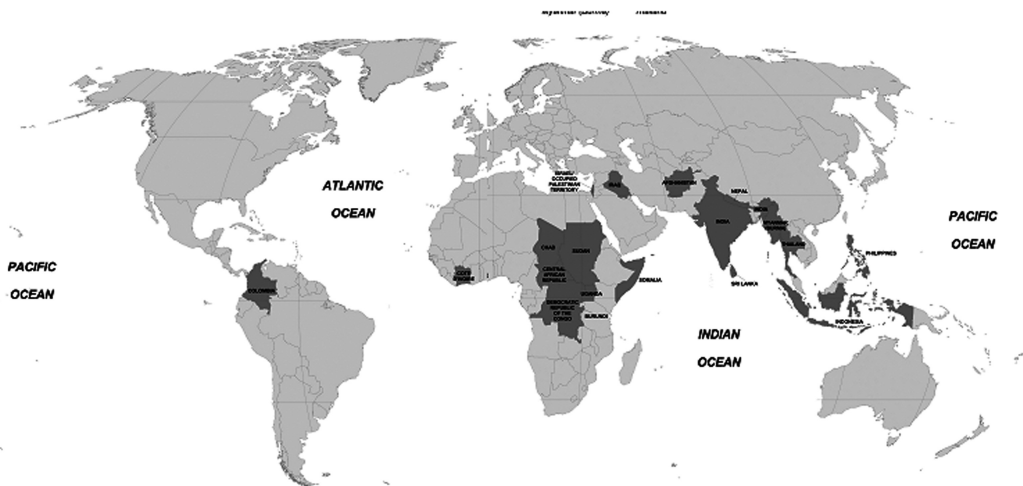
¹ A publikáció alapjául szolgáló „Gyermekek a harcokban – A gyerekkatonaság jelenségének vizsgálata, különös tekintettel a Kongói Demokratikus Köztársaságra” című diákköri dolgozata a 2009. őszi ZMNE Intézményi Tudományos Diákköri Konferencián a Biztonságpolitika I. szekcióban I. helyezést ért el, illetve Bali József, a Honvédelmi Minisztérium szakállamtitkára különdíjban részesítette.

rében fel kell ismernünk, hogy az új típusú hadviselés egyik sajátos képződményeként újjászülető gyerekkatonaság nem csupán egy európai szemmel egyértelműen deviánsnak tartott harmadik világbeli unikum, hanem nagyon szorosan összefügg a bukott államoknak a dekolonizáció óta tartó politikai, társadalmi és gazdasági kilátástalanságával, a tradíciókkal, a gyermekkorúság európaiktól eltérő értelmezésével, a gyermekharcosok speciális hadijogi állásával. Ennél fogva tehát más eljárási módokat is követelnek meg a különböző katonai alakulatoktól a harci/békeépítő műveletek során. Kongó helyzete azért teremt jó alapot a vizsgálatra, mert az ENSZ égisze alatt indított MONUC-misszió mandátuma 2009. decemberében lejár, így az ott tapasztalt élmények és levont következtetések segítséget adhatnak minden, afrikai országba katonai missziót indító ország részére. Habár az esettanulmány miatt jelen cikk az afrikai gyerekkatonákra fókuszál, tudnunk kell, hogy gyerekkatonák nemcsak az afrikai kontinensen élnek. Azonban az afrikai gyermek-harcosok helyzete és a kongói harcok története kitűnően illusztrálja azt az

Európától mind fizikai, mind kulturális értelemben vett távolságot, amelyet a „fejlett világ” gyakorta elfelejt, s aminek következtében hajlamos közömbösen vagy elítélően nyilatkozni a harmadik világ eseményeiről.

A GYEREKKATONASÁGRÓL ÁLTALÁBAN

Tény, hogy a gyermekek katonai „igénybevételére” számtalan példa van az emberiség történelmében (Spárta, gyermekek keresztes hadjárata, Agincourt, 1800-as évek harcainak kisdobosai stb.), ám szükségszerű újra leszögezni, hogy a gyerekkatonaság modern kori formája a háborúk megváltozott jellege közepette vizsgálja a probléma okait és következményeit. A gyerekkatonaság ezen formája csupán az 1990-es évek közepétől kap nagyobb nemzetközi figyelmet, köszönhetően Graça Machelnek. Az afrikai politikusasszony Boutros Boutros-Ghali, akkori ENSZ-főtitkár kérésére 1996-ban készítette el gyerekkatonákkal foglalkozó tanulmányát. *A fegyveres konfliktusok gyermekekre gyakorolt hatásai (Impact of armed conflict on*

Gyerekkatonákat alkalmazása országonként

children)² című tanulmány volt az első komolyabb tudományos munka, az első komolyabb tudományos munka, amely felhívta a figyelmet a világ egyre nagyobb részét fenyegető „morális vákuumra”, és az egykori gyarmati országok területén folyó, minden jogi normát mellőző harcokra, a torz és kaotikus állapotokra. Machel e tanulmányban írja le, hogy a demokratikus alapok és a civil kontroll hiányában a konfliktusok eszkalálódása elkerülhetetlen, a szegénység, az éhínség és a káosz közepette pedig olyan korábbi tabuk is megdőlnék, mint például a nők és a gyermekek bántalmazása.

A tanulmány nyomán egyre inkább elterjedté vált a gyerekkatoná (child soldier) kifejezés, ami a nemzetközi közösség számára a definiálás szükségességét hozta magával. Az ENSZ alapdokumentumként ismeri el az 1997-ben született, elsőként definiáló Fokvárosi Alapelveket (Cape Town Principles), amely kimondja, hogy „*gyerekkatoná az a 18 év alatti természetes személy, aki reguláris vagy irreguláris fegyveres erőkben szolgál*”, függetlenül attól, hogy fegyvert viselő kombattáns, vagy csupán a fegyveres csapatok közelében dolgozó gyerekkatoná volt is. A meghatározás értelmében ugyanis a szakács, hordár, hírvívó vagy hírszerzői munkakörben tevékenykedő gyermek is gyerekkatonának számít, akárcsak a szexuális szolgáltatásokra kényszerített gyereklányok.³ Ezen definíció tehát nem csak a fegyvert viselő gyermek-kombattánsokat illeti a gyerekkatoná jelzővel.

A fokvárosi után tíz évvel, 2007-ben megszületett **Párizsi Alapelvek és Ajánlások** (**The Paris Principles and Guidelines on**

Children Associated with Armed Forces or Armed Groups) a gyerekkatonaság vonatkozásában három csoportot különítenek el. A legszűkebb értelmezés szerint a gyerekkatonák azon csoportja, akik fegyverüket nyíltan viselik és használják is, a gyermek-kombattánsok (1). Ettől különbözik a „fegyveres (állami) erők / fegyveres (nem állami) csoportok tevékenységében érintett” gyermekek kategóriája (children associated with armed forces or armed groups) (2). Ez a kategória foglalja magában a fokvárosi elvekben leírt gyerekkatonák csoportját (vagyis a kombattánsokon kívül ide sorolhatóak a katonai táborokban különböző tevékenységeket folytató gyermekek is). A harmadik kategória a besorozásra nem kerülő, ám a fegyveres harcokban mégis érintett gyermekek osztálya (children affected by armed conflict). Ide tartoznak mindazon gyermek- és fiatalkorúak, akik a fegyveres konfliktusok során pl. menekültté, (fél)árvává váltak.⁴

A szakirodalomban a gyerekkatonák számát már hosszú évek óta 250.000 – 300.000 főben határozzák meg: a releváns dokumentumok, jelentések készítői valamennyien ezt a – megközelítő – értéket használják munkáikban. A pontos szám meghatározásának akadályát főként az képezi, hogy a gyerekkatonák társadalmuknak csak egy kis részét képezik, felkutatásuk pedig jelentős akadályokba ütközhet (életveszélyesen megközelíthető, elkülönült táborokban élnek, és az is lehetetlen, hogy a folyamatosan változó háborúk szinte állandó gyerekkatoná-létszámmal operáljanak).

A gyerekkatonaság megismerése szempontjából kulcsfontosságú az a 2008-as jelentés, amelyet az egyik legismertebb gyerekkatonaság ellen küzdő ernyőszervezet, a

2 http://www.unicef.org/graca/a51-306_en.pdf; letöltés ideje: 2009. december 4.

3 [http://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles\(1\).pdf](http://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles(1).pdf); letöltés ideje: 2009. december 4.

4 <http://www.un.org/children/conflict/english/parisprinciples.html>; letöltés ideje: 2009. december 4.

Coalition to Stop the Use of Child Soldiers vezetésével készített el több, gyermekvédelemmel (is) foglalkozó nem-kormányzati szervezet. A Child Soldiers Global Report 2008 című tanulmány jelenleg a legátfogóbb munka, amely a gyerekkatonasággal foglalkozik, ugyanis készítői minden addiginál több, szám szerint 197 országot vizsgáltak meg a téma vonatkozásában (beleértve ebbe a területi autonómiával nem bíró térségeket is, például a Palesztin Hatóságot). A jelentés szerint Földünk legfontosabbak krízisterületei Burundi, Csád, Elefántcsontpart, Fülöp-szigetek, India, Indonézia, Irán, Izrael, Jemen, Kolumbia, a Kongói Demokratikus Köztársaság, Líbia, Mianmar, Nepál, Peru, Szomália, Szudán, Uganda és Zimbabwe, ahol a gyermekek mind a kormányerők, mind paramilitáris szervek oldalán is harcolhatnak.

A jelentés „feketelistáján” azonban nem szerepelnek azok az államok, ahol a gyermekek nevelésének részét képezik törvényi keretek között szabályozott katonai tréningek, menetgyakorlatok (pl. Észak-Korea, Oroszországi Föderáció, Argentína, Bolívia, Brazília, Egyiptom, Honduras, Kazahsztán, Nicaragua, Türkmenisztán, Ukrajna, Vietnam), vagy épp’ az önkéntes katonáskodást akár 16-17 éves kortól szülői engedéllyel megengedő Egyesült Királyság, USA vagy Kanada.

A GYEREKKATONASÁG BIZTONSÁGPOLITIKAI ÉRTELMEZÉSE

A gyerekkatonaság problematikája rendkívül komplex. Az értelemszerű indokok (pl.: gyermek befolyásolhatósága, feltétlen hűsége, engedelmissége stb.) mellett a politikai, társadalmi, katonai, gazdasági, környezeti, vallási, etnikai, pszichológiai és az egyént érintő, személyes példákkal, indíttatásokkal, ürügyekkel is szembe kell néznünk. A közvetlen és közvetett, s igencsak bonyolult ha-

tásmechanizmusok eredményeként a gyerekek önként, vagy kényszer, erőszak hatására lesznek tagjai a különböző célokért harcoló fegyveres alakulatoknak. A gyerekkatonaság mindkettő fajtáját problémának tekintve a jelenség mint biztonságpolitikai kihívás tanulmányozása csak összetett elemzéssel valósítható meg, ezért analízisemet a koppenhágai iskola biztonsági dimenzió-csoportosítására építem.⁵

Amennyiben a harmadik világ, különösen az afrikai kontinens gyerekkatonáira fókuszálunk, kimondható, hogy gyerekkatonává válásuk **politikai okai** szorosan összefüggnek a demokratikus és gazdasági elmaradottsággal. Robert D. Kaplan amerikai újságíró megállapítása szerint azon országokba, ahová a nyugati felvilágosodás nem hatolt be és tömeges a nyomor, az emberek az erőszakban találnak felszabadulást.⁶ A harmadik világ, főként Afrika esetében ez akár igaznak is mondható. A politikai célok érvényre juttatásának pedig szinte minden esetben szenvedő alanyai lesznek a gyermekek.

A demokratikus fejlődés hiányosságai, a rosszul irányított államok, a politikai pártok (ha vannak egyáltalán) gyenge csoportosulása, a nehézkes bürokrácia csak néhány indok, hogy miért nem tudják megvédeni az állampolgárokat a kormányok és a helyi hatóságok az esetlegesen kialakuló konfliktusokban. E konfliktusok okai mögött sokszor nagyhatalmi (gazdasági) érdekek húzódnak meg (v.ö. gyémánt- és kábítószerverkereskedelem), s ez, valamint a háborúk országhatárokon átnyúló szupranacionális jellege miatt sem tudják az

5 Gazdag Ferenc - Tóth Péter: A biztonságot veszélyeztető tényezőkről I. In.: Nemzet és Biztonság 2008., 4. szám, p. 3-12.

6 Kaplan, Robert D.: A közelgő anarchia. In.: Honvéd Vezérkar, Euro-Atlanti Integrációs Munkacsoport: Háborún kívüli katonai akciók. Bp., 1997., p. 68.

adott államok politikai vezetői kézben tartani az állampolgárok irányítását. A nemzetközi kartellek és az állami hatóságok feladatkörét gyakran átvevő katonai magánbiztosítási vállalatok befolyási övezeteinek egymásba csúszása mozgó hatalmi-politikai centrumok kialakulásával jár (akárcsak a középkor európai hatalmi központjai). A középkori állapotok közepette, ahol maguknak az államoknak a léte is fenyegetve van, a gyermekek nemzetközi jog által előírt védelme nem valósulhat meg.

A gyerekkatonaság jelensége igen nagy számban figyelhető meg a fiatal társadalmakban. A 14 éven aluliak aránya sok országban megközelíti az 50%-ot,⁷ ezért a munkaképes, gyermekekről gondoskodni tudó felnőttek számaránya rendkívül alacsony.

A gyermekek ellátása és nevelése nem áll biztos anyagi és szociális alapokon, s ez a tény további problémákat szül. A gyerekkatonaság **társadalmi okai** részint az afrikai kultúrákra jellemző laza családi struktúrára és az ún. bővített család problematikájára, részint a kollektív társadalmi tudat egyfajta deformítására vagy éppenséggel teljes hiányára vezethetők vissza. A pásztorkodó életmód miatt kialakult poligámia következtében Afrika nagy részén nem jöttek létre az európaihoz hasonló nukleáris famíliák. A gyermekek a nagy létszámú családi közösségekben gyakorta nem kapják meg a testi-lelki fejlődésükhöz szükséges támogatást és törődést, s előfordulhat, hogy a családhoz tartozás érzése sem alakul ki bennük. Belátható, hogy egy szorosabb érzelmi alapokon nyugvó és kisebb közösség tagjai jobban védettek a „külső” élet esetenként

destruktív hatásaival szemben, tehát könnyebb katonát faragni abból a gyermekből, aki bővített családból jött.

Míg az előbbi példa főként a vidéki fiatalok esetében hozható fel indokként, addig a városi gyerekek esetén más okot figyelhetünk meg. A dekolonizált országoknak függetlenedésük után számos, addig ismeretlen problémával kellett szembe nézniük. A demokratizálódás lépéseit tanuló utóállamokba hirtelen behatoló „nyugati” eszmék és értékrendek ütköztek a tradíciókkal, s ez társadalmi feszültséget generált. Ha viszont a káosz valamilyen formában megjelenik, mindig lesznek demagógok, akik kihasználják a helyzet adta lehetőségeket a hatalomszerzés/-megtartás érdekében. Így jelentek meg azok az erőszakszervezetek, fosztogató milíciák, akik egy-egy társadalmi csoport érdekeit (pl. vallási, etnikai érdekeit) képviselve maguk közé csábították vagy egyszerűen elrabolták a városi gyerekeket.

A gyerekkatonáknak számtalan előnyük van felnőtt társaikkal szemben, éppen anélkül, hogy gyermekkorú lévén tudatuk, érzemviláguk erősen behatárolt még. Egy társadalmi-családi gyökereit vesztő (vagy azokkal eleve nem rendelkező) fiatal nagyon gyorsan a harcok képére formálható lesz. Ezzel tisztában vannak a háborús vezetők, hadurak is. Egy gyermek, aki könnyen befolyásolható, feltétlen hűséget és alázatot tanúsít parancsnokával szemben, esetleges bosszúvágy hajtja a megölt családtagokért (pszichológiai okok), gyorsan tanul, nem aggódik amiatt, hogy családjához visszatérjen, nincs felesége, gyermeke és még zsoldot sem kell neki fizetni – kitűnő alap egy katonához.

A gyerekkatonák alkalmazásának okai mögött ott találjuk tehát a befolyásolhatóságot. Ennek eszköze változó lehet, ám célja ugyanaz: a teljes engedelmesség és a feltétlen hűség kialakítása. Az afrikai családokban az apa különleges helyzeténél fogva a gyerekeknél igen korán kialakul a vezetőnek való megfelelés

7 Pl.: Burundi: 46%; Csád: 48%; Niger: 47%; Sierra Leone: 45%; Szomália: 44%; Szudán: 43% (adatok: The International Institute for Strategic Studies: Military Balance 2009. Routledge Taylor & Francis Group, London, 2009.)

igénye. Ezt ültetik át a katonaság eszközrendszerébe, ahol a parancsnok lesz a legfőbb úr (**katonai okok**). Ezek a fiatalok a szó szoros értelmében minden utasítást végrehajtó, bűntudat nélküli kegyetlen gyilkológépekké válnak. A gyerekkatonák „hasznossága” abban is lemérhető, hogy a (kis)gyerekek nagyon gyorsan tanulnak. Egyszerű fegyvereket adnak a kezükbe – AK-47-es gépkarabélyt, bozótívágó kést (pangát) –, amelyek használatát könnyen elsajátítják. A gyerekkatonák és parancsnokuk viszonyában felfedezhető egy sajátosság: a parancsnok gyakran megjutalmazza katonáit, s így is buzdítja őket. A gyerekek elhiszik, hogy többek, mint a civilek, erős férfinak, élet-halál urainak gondolják magukat. S ez egy újabb indok az alkalmazásukra: nézeteik miatt nincs félelemérzetük, a halálhoz való viszonyuk közömbös. A parancsnokoknak tehát meglehetősen egyszerű dolguk van a gyerekkatonákkal: néhány elismerő szó, „katonai kitüntetés” elég ösztönző erőt ad nekik a kegyetlenségek folytatásához. Vagyis a gyerekkatona zsold vagy egyéb jutatások hiányának ellenére is harcolni fog. Mivel a gyerekkatonákat alkalmazó fegyveres alakulatok többsége a gerilla harcmodort alkalmazza, így a gyerekek gyorsaságának, kis természetének is kulcsfontosságú szerep jut.

Paragi Beáta egy tanulmányában leírja, hogy a gyermekek szervezett keretek között történő, tömegesen hadba állítása közgazdasági problémaként is felmerülhet. A **gyerekkatonaság okainak gazdaságtani értelmezése** szorosan összefügg az új típusú háborúk gazdasági okaival, s azzal a ténnyel, hogy az egykori gyarmati országokon a gyerek gyakran válik a közönséges kereskedelem és csere „tárgyává”. Ezzel megteremtődik a kereslet – kínálat viszonya, melyben a kínálat forrása maga a gyermek.⁸ A kereslet okai között em-

líthetjük többek között a gyermekek kiskorúságából fakadó előnyöket (pl.: gyorsan átnevelhetők, nincs büntetőjogi felelősségük), a zsoldfizetés szükségtelenségét a gyermekek esetében vagy az (olcsó) kézi fegyverek (SALW=small arms and light weapons) gyors proliferációját. A kínálat okai lehetnek a rossz társadalmi, családi viszonyok, a háborús élmények hatása, a bosszúvágy a háborúban elveszített családtagokért, a kitörni akarás érzése vagy a megélhetési kényszer stb.

Egyes kutatások szerint a gyerekkatonaság sokkal kevésbé bevett gyakorlat azokon a területeken, ahol a gyermekeket mezőgazdasági, ipari üzemekben dolgoztatják. Ott, ahol tehát egész egyszerűen szükség van a gyermekek által végzett munkára, kisebb az esélye, hogy gyerekkatonának rabolják el őket, illetve ahol van munka a gyermek részére, a gyerek nem fog állását feladva a reguláris/irreguláris erőkhöz csatlakozni. Ha viszont a talajerózió, a vízhiány miatt csökken a termés, hiány van az ipari erőforrásokból, drasztikusan visszaeshet a foglalkoztatottak száma: így egyértelműen növekszik az esély a deviáns jelenségek kialakulásához. Emiatt beszélhetünk a gyerekkatonaság **környezeti okairól**, amelyek igaz, hogy többszörös áttétellel, de éreztetik hatásukat.

Thomas Fraser Homer-Dixon munkássága óta tudjuk, hogy a környezeti források hiánya miatt háborúk robbanhatnak ki, amelyek gyakran etnikai-vallási színezettel bővülnek.⁹ A káoszban megnő az egyházak befolyásoló szerepe, az új háborúkat igen sokszor a totális fanatizmus jellemezni, s itt léphet be a gyerekkatonává válás **vallási oka**. Primitív vallási hiedelmekben és a szellemek erejében bízva, elszántságból, meggyőződésből elszánt harcosokká lehetnek.

8 Paragi Beáta: Gyerekkatonák Afrikában. In.: Külügyi Szemle, 2008., 4. szám; p. 71-72.

9 Ld: Homer-Dixon, Thomas Fraser: Környezet, szűkösség, erőszak. Typotex Kiadó, Bp., 2004.

Napjaink háborúiban – különösen azok a területeken, ahol az etnikai határok és az államhatárok nem esnek egybe – gyakran megfigyelhető, hogy a háborúk nem egy-egy ország konfliktusai, hanem egyre több más állam is csatlakozik a küzdelmekhez. A „háború táplálja a háborút” elv gyakorlati megvalósulása miatt a civil lakosság sem kerülheti el a háborúkba történő bevonását. Az elmosódó országhatárok mentén elkerülhetetlenek a különböző etnikumok összetűzése (a gyerekkatonaság **etnikai okai**), és a menekültáradatok egész sorának megindulása. A számukra ideiglenesen felállított menekülttáborok – nyitottságuk és gyenge védelmük miatt – ideális terepek a gyerekeket katonának elraboló milíciák számára. (Ennek sajnálatos igazolásául szolgálhat az észak-kivui konfliktus során elüldözött kongói gyermekek helyzete, akiket ruandai menekülttáborokból raboltak el gyerekkatonának.)

A gyerekkatonaság háttérében meghúzódó okok skálájának szélessége is mutatja, hogy a gyerekkatonaság a multilateralizmus és a nemzetközi közösség egymásra utaltsága, kölcsönös függősége miatt káros hatásai megkérdőjelezhetetlenek mind nemzeti, regionális, mind kontinentális és globális szempontból. Ha a gyerekkatonaság vonatkozásában fennálló trendek nem változnak, annak hosszú távú negatív következményei lehetnek a társadalom, a politika, a gazdaság és a hadviselés tekintetében is. A tömeges gyerekkatona-jelenség kvázi öngerjesztő folyamata az egymás utáni generációk sorsát is megpecsételi: ti. egy egykori, komoly lelki problémákkal és előítéletekkel rendelkező gyerekkatona a saját környezetére demoralizáló hatással bír. Gyermekeit például a benne manipuláltan kialakított értékrendszer alapján fogja nevelni, ez pedig könnyen előidézheti a további generációk sorsát: utódai nagy valószínűséggel szintén gyerekkatonák lesznek. A harcok során életüket vesztett gyerekkatonák kiesésé-

vel pedig tovább csökken a családalapításban később érdekelt csoport száma. Amennyiben a társadalmakban tovább terjed a gyerekkatonaság jelensége, jelentős gazdasági termelőerők eshetnek ki: a fiatalkorukban esetlegesen munkaképtelenséget eredményező sérüléseket szerzett gyerekkatonák felnőve nem tudnak bekapcsolódni a gazdaság különböző szektorába, ami hozzájárul országuk és közvetve a régió gazdasági lemaradásához. Amennyiben sem a helyi, sem a nemzetközi politika nem tudja megállítani, de legalábbis mérsékelni a folyamatot, úgy láncreakció indulhat el, amit a kormányok valószínűleg fegyverrel próbálnának kezelni. Ez viszont az aszimmetrikus hadviselés elleni kilátástalan küzdelmet eredményezheti, amely szintén komoly anyagi és pszichikai terhet róhat a nemzetközi közösség valamennyi tagjára. Természetesen a fentebb vázolt mikro- és makroökonomiai összefüggések és a folyamatok esetleges egymásra rakódása a gyerekkatonaság legvégső, leg súlyosabb jövőképét vetíti elénk, ám nem árt tisztában lenni az elharapódzó jelenség akár ilyen mértékű káros hatásaival sem.

A NEMZETKÖZI KÖZÖSSÉG TEVÉKENYSÉGE A GYEREKKATONASÁG FELSZÁMOLÁSÁRA

Kétségtelen, hogy a gyerekkatonaság felszámolása, vagy legalábbis jelenségének mérséklése egyelőre sziszifuszi küzdelemnek tűnik. A nemzetközi jog releváns dokumentumai ugyanis nem tudnak teljes mértékben megfelelni sem preventív, sem szankcionáló funkciójuknak. Az ENSZ 1989. évi, a Gyermekek Jogairól szóló Egyezménye, valamint a hozzá fűzött egyik fakultatív jegyzőkönyv, A Gyermekek Fegyveres Konfliktusba Történő Bevonásáról szóló, a Gyermekek Jogairól szóló Egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv című dokumentum (Optional Protocol

on the Involvement of Children in Armed Conflict to the Convention on the Rights of the Child) jóllehet szigorúan tiltja a 15, majd a 18 éven aluli gyermekek toborzását, nemzetközi szerződés jellegénél fogva nem bír szankcionáló erővel. Elrettentő erővel talán csak a gyerekkatonaságot háborús bűnként definiáló Nemzetközi Büntetőbíróság, illetve a Sierra Leone Különbíróság rendelkeznek. Előbbi Thomas Lubanga Dyilo, kongói hadúr, utóbbi pedig Charles Taylor egykori libériai elnök ügyében kezdeményezett vizsgálatot gyerekkatonák bevetése miatt. A tárgyalások még folynak de remélhetően precedens jellegű megbüntetésük elrettentő erővel szolgál majd az afrikai hadurak számára.¹⁰

Amikor a jogi szabályok tulajdonképpeni céljai és ezáltal a gyerekkatonák toborzásának megakadályozása sikertelen, a gyermekek belesodrónak a fegyveres küzdelmekbe. A gyerekkatonák táborokban és harcmezőn átélt viszontagságai azonban nem csupán a harcok idejére jellemzőek, hanem azok elültével is: a normál társadalmi életbe történő visszailleszkedés ugyanis komoly problémákat vet fel az egykori gyermek-harcosok számára. A gyerekkatonák leszerelési és reintegrációs programjai azért kulcsfontosságúak, mert fokozatosan próbálják elősegíteni a visszailleszkedést a civil életbe, s átfogó pszicho-szociális támogatást is nyújtanak. Éppen ezért kiemelkedő fontosságúak az ún. DDR-programok.

A DDR az angol disarmament, demobilization, reintegration szavakból alkotott mozaikszó. Így hívják azt a folyamatot, amely során a (gyerek)katonákat kivonják a fegyveres alakulatokból, fegyvereiket begyűjtik és egy speciális rehabilitáció keretében elősegítik visszailleszkedésüket a társadalomba. A DDR sok országban a biztonsági szektor re-

formjának (Security Sector Reform; SSR) szerves részét képezi.¹¹ A DDR komplex tevékenység, mind társadalompolitikai, mind biztonsági, humanitárius és gazdasági szempontból is. Besenyő János írja le, hogy amennyiben sikeres az egykori fegyveresek „repatriálása”, úgy társadalmuknak újra (teljes körű) tagjai lehetnek, csökken a többek között általuk is erősített korábbi fegyveres fenyegetettség, és nem utolsósorban a menekültáradat féken tartása is realizálódhat. (Egyre több harmadik világbeli menekült érkezik ugyanis az európai országokba – köztük hazánkba is –, amelyeknek a szociális ellátórendszere egyre kevésbé képes megfelelő életkörülményeket biztosítani számukra.) Meg kell tehát találni azokat a megoldásokat, amelyek lehetővé teszik, hogy a menekültek, akik nagy számban afrikai országokból valók, a saját hazájukban legyenek képesek biztonságos, stabil körülmények között élni, ebben pedig kétségkívül nagy szerepük van a DDR-programoknak.¹² (Igaz, a társadalmi stigmatizáció a legtöbb esetben nem

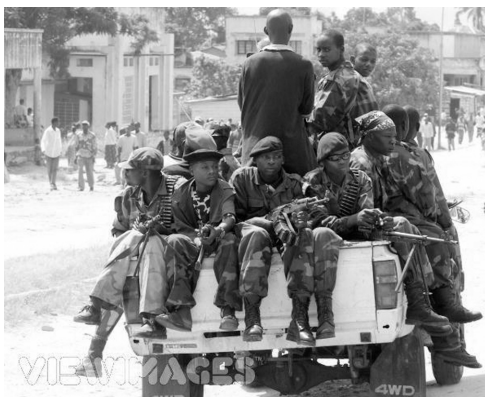
10 <http://www.charlestaylortrial.org/>, illetve <http://www.lubangatrial.org/>; letöltés ideje: 2009. december 4.

11 Specht, Irma: Children and DDR. In.: Nosworthy: Seen, but not Heard: Placing Children and Youth on the Security Governance Agenda. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva, 2009., p. 192.

12 Besenyő János: Az ENSZ leszerelési, demobilizációs és reintegrációs programjai Afrikában. In.: Honvédségi Szemle, 2009., 1. szám, p. 24.

kerülhető el a leszerelt és beilleszkedett gyerekkatonáknál, de a DDR révén mégis új esélyt kapnak az életben).

GYEREKKATONÁK A KONGÓI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁGBAN

A Kongói Demokratikus Köztársaság részletes ismertetésére és az állam 1960-as függetlenedése óta folyamatosan tartó fegyveres konfliktusok történetének áttekintésére jelen körülmények között nincs keret, csupán a konfliktusok témára vonatkozó szeleteire fókuszálunk. A megértéshez azonban tudnunk kell, hogy Közép-Afrika egyik legfontosabb államaként Kongó mindig is részese volt a térség politikai-gazdasági-etnikai küzdelmeinek. Területét közel 200 különböző etnikum lakja, s emellett a szomszédos államok faji-vallási problémái is hatással voltak, vannak rá. A Kongói Demokratikus Köztársaságot határoló államok, úgymint a Kongói Köztársaság, a Közép-afrikai Köztársaság, Szudán, Uganda, Ruanda, Burundi, Tanzánia, Zambia és Angola gyenge lábakon álló államalakulatai jelzik, hogy a terület biztonságpolitikai környezeté instabil. A polgárháborúk vonzatai és a 2008 októberében Goma (Kivu tartomány) térség-

ben kiújult harcok következtében a Kongóból a szomszédos országok, főként Uganda felé siető menekültáradat már-már humanitárius katasztrófává szélesedve akadályozza a környező országokkal való tartós együttműködést, ráadásul a tuszi-hutu konfliktus ma is élő jelensége mintegy „legalizálja” Ruanda beavatkozását a Kivu-tartományi harcokba. (Ennek oka az, hogy a Ruandából menekülő, szélsőséges hutu milícia, az Interahamwe tagjai a Kongóban élő tuszik ellen is kiterjesztették a harcot.) Az együttműködés hiányának hatásait fokozza, hogy a gyémántban, vörösrézben, kőolajban, ezüstben, de főként kobaltban gazdag ország a nyersanyagoktól függően nagyhatalommá váló Kína gazdasági támogatását élvez. Kongó manapság Kína egyik elsőszámú gazdasági partnere, sőt, a nemzetközi szakirodalom már gazdasági újragyarmatosításról ír a két állam viszonyáról.

A geopolitika tényezők válságra gyakorolt hatása együttesen humanitárius katasztrófát idézett elő: az UNICEF adatai szerint 2007 óta 350.000-ren kényszerültek elhagyni otthonukat a kivui térségben¹³, és 5,5 millió ember veszítette életét az 1998 óta szüntelenül folyó harcokban.¹⁴

A fiatalokúak besorozása a hadseregbe Laurent-Désiré Kabila alatt kezdődött meg. 1998 óta tömegesen soroztatott be kádógókat, azaz gyerekkatonákat, ám egyes nézetek szerint már a korábbi elnök, Mobutu Sese Seko elleni puccs megtervezésekor is, 1996-tól kezdve szolgáltak seregében gyermekkorúak.¹⁵ Az idősebb Kabila hatalomra

13 UNICEF: Humanitarian Action Report 2008 alapján.

14 Az International Rescue Committee jelentése alapján. (http://www.theirc.org/where/the_irc_in_democratic_republic_of_congo.html; letöltés ideje: 2009. december 4.)

15 Szilasi Ildikó: Fiatalokú katonák a Kongói Demokratikus Köztársaságban. In.: Orama,

kerülése után megindult a gyermekméretű katonai egyenruhák, kisméretű bakancsok gyártása. Számítások szerint 2003 és 2006 között közel 30.000 fiú- és lány gyerekkatona lett aktív tagja valamely fegyveres csoportnak.¹⁶ Megdöbbentő, hogy e gyermekkatona egyharmada fiatalkorú lány,¹⁷ akik közül több ezren váltak haduraik katonafelcsévé, katonák szexuális szükségleteinek kielégítőjévé. A kormányerőknél szolgáló gyermekek toborzásának 2003-ban vetettek véget Kabiláék, ám a DDR-program csak 2005-ben indult el, így „elszórta” továbbra is szolgáltak gyerekkatonák az FARDC csapatainál. A DDR elindulása után, 2007 közepére a 30.000 gyermek nagy részét (megközelítőleg 23.000 főt) sikerült demobilizálni.¹⁸ A kongói szárazföldi haderő, az FARDC kötelékeiben szolgáló gyerekkatonák Katanga, Dél-Kivu és Ituri térségében voltak alkalmazva, ám az utóbbi két területen a gyermekek mint hordárok, nem pedig kombattánsok szolgáltak.¹⁹ A kormányerőknél tehát alapvetően jobb körülmények között élhettek a gyermekek, ezért sokan önkéntesen csatlakoztak az FARDC-hez, de

természetesen itt is jelen volt a gyermekek elrablása és hadba kényszerítése.

Az irreguláris csapatoknál a gyerekkatonák toborzása Laurent Nkunda CNDP-hadúr (CNDP= National Congress for the Defense of the People, azaz a Nemzeti Kongresszus az Emberek Védelméért) működése során volt a legmeghatározóbb. Nkunda 2005-ben sorozott be először gyermekeket, akiknek számát 2500-ra teszik (Nkunda teljes seregét 7000-8000 fő alkotta).²⁰ Nkunda erőszakkal toborzott gyerekeket, elsősorban Észak-Kongó és Ruanda Kongóval határos területeiről. A DDR-programban résztvevő gyermekek elbeszélései alapján Nkunda előszeretettel rabolt el fiatalokat olyan területekről, ahová a békés letelepedés reményében érkeztek ruandai menekültek.²¹ Az erőszakos toborzás 2007 júliusában csúcsosodott ki, akkor fogták el a legtöbb kiskorút. Az elfogott gyermekek sokszor hazudtak életkorukat illetően, azt állítva, hogy felnőttek. Így próbálták elkerülni a besorozást. Akiknek sikerült, elmenekültek lakóhelyükről, ott ugyanis újra ki lettek volna szolgáltatva a besorozásnak. A menekülők gyakran a Ruandában felállított menekülttáborokba mentek, viszont sorsukat nem kerülték el, lévén, hogy Nkunda alakulataiba gyakran ruandai menekülttáborokból szedett gyerekkatonákat. Másoknak felajánlották, hogy Ruandából visszatérhetnek Észak-Kivuba, csakhogy ott már várták őket a brigádok toborzói. Látható tehát, hogy a térségben élő fiatalok helyzete teljességgel kilátástalan.

Habár Nkundát 2009 januárjában letartóztatták, és aktívan folynak a DDR-programok is, a Kongói Demokratikus Köztársaságban

Fiona – Schumicky Lilla – Szilasi Ildikó: A háború gyermekei – Gyermekekanyák és gyerekkatonák a Nagy Tavak vidékén, p. 9.

16 Human Rights Watch: Renewed Crisis in North Kivu, p. 48.

17 UNICEF: Child Alert Democratic Republic of Congo: Martin Bell Reports on Children Caught in War, 2006. (http://www.unicef.org/childalert/drc/content/Child_Alert_DRC_en.pdf; letöltés ideje: 2009. december 4.)

18 Amnesty International: DRC, Children at War: Creating Hope for their Future, 2006. (<http://www.amnesty.org/en/library/info/AFR62/017/2006> ;letöltés ideje: 2009. december 4.

19 Child Soldiers Global Report 2008, p. 107.

20 <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1855309,00.html>; letöltés ideje: 2009. december 4.

21 Human Rights Watch: Renewed Crisis in North Kivu, p. 50.

ma is közel 7000, 18 évesnél fiatalabb visel fegyvert és szolgál valamely alakulatnál.²² Kongóban számos kisebb „honvédő” milícia működik még: különös jelentőséggel bír a Kongói Hazafiak Uniója (Union des Patriotes Congolais; UPC) és az Ituri Hazafias Ellenállási Front (Front de Résistance Patriotique en Ituri; FRPI), ugyanis vezetőik, Thomas Lubanga, illetve Germain Katanga ügyében a Nemzetközi Büntetőbíróság nyomoz. Rajtuk kívül még a Kongói Forradalmi Mozgalom (Mouvement Révolutionnaire Congolais; MRC), továbbá egyes mai-mai és banyamulene csoportok vetnek be gyerekkatonákat.²³

MI LEHET A MEGOLDÁS?

A Kongói Demokratikus Köztársaság példája kitűnően láttatja, hogy a gyerekkatonaság felszámolása igen nehéz, és rövidtávon nem valósítható meg. A megoldási javaslatok csakis a nemzetközi közösség összefogása, illetve egy drasztikus szemléletváltás révén lehetnének kivitelezhetőek.

Elsősorban a gyerekkatonákat alkalmazó államok kollektív gondolkodásmódjának drasztikus és *önálló* megváltozására van szükség, azaz, hogy ezen országok is természetesnek vegyék a gyermek- és fiatalok védelmének, oltalmának biztosítását. Az európai-amerikai gondolkodástól azonban igen élesen eltérő társadalmak esetén megbecsülni sem lehet, mennyi idő

szükséges ehhez. Másodsorban a „fejlett”, pontosabban az egykori gyarmattartó államok önkéntes, hosszú távú és nem egyszeri segítségnyújtására is szükség lenne, amely nem a gyakran megvalósuló gazdasági behatolást és újragyarmatosítást kellene, hogy jelentse. Ennek iskolapéldája lehetne Belgium: ti. a Belga Vöröskereszt munkatársai önkéntesen, felelősségtudattal foglalkoznak az egykori gyarmat, Kongó gyerekkatonáinak rehabilitálásával, mintegy kárpótolva így Kongó Államot a múltbeli sérelmekért. Ez azonban csak az egyetlen ritka példa az egykori gyarmattartók részéről, a fentebb vázolt gyakorlat szélesebb körű megvalósítása tehát igencsak kérdéses. Harmadrészt a kormányoknak meg kellene akadályozniuk, hogy a helyi konfliktusok háborúvá szélesedjenek, és a bizonytalan helyzetű országokba irányuló fegyverszállítmányok értékesítése ellen is ki kellene állnia a nemzetközi közösségnek. A tartós béke és a háborús bűnösök felelősségre vonása mellett kellene megvalósítani a rehabilitációt.

Véleményem szerint a gyerekkatonaság problémakörének megismerése fontos lenne a magyar társadalom számára is. A XXI. század sok esetben a harmadik világ, különösen Afrika évszázada lehet (pl.: eldőlhet, hogy sikerül-e végre felzárkózni, avagy újra a nagyhatalmak függésébe kerül; az ásványkincsek, főként a víztartalékok nagy száma miatt stratégiaiilag is fontos terület), így az afrikai kontinensen is élő jelenségről érdemes tudni. Különösen fontosnak tartom, hogy a Magyar Honvédség tervezett afrikai misszióiba kiküldendő tiszti- és legénységi állomány még itthon, elméleti oktatás formájában megismerje a gyerekkatonaság hátterét, különös tekintettel a gyerekkatonákra vonatkozó jogszabályokra és eljárási módokra. Mert nem tartom elképzelhetőnek, hogy katonáink egyszer AK-47-sel „játszó” gyerekkatonákkal találkozzanak.

22 U.o. p. 107.

23 Report of the Secretary-General on children and armed conflict in the Democratic Republic of the Congo alapján UN Doc. S/2007/391/ (elérhető: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/390/16/PDF/N0739016.pdf?OpenElement>; letöltés ideje: 2009. december 4.)

FELHASZNÁLT IRODALOM:

1. A Gyermek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv (Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict to the Convention on the Rights of the Child) (2000)
 2. Amnesty International Report 2009: The State of the World's Human Rights <<http://thereport.amnesty.org/>>
 3. Besenyő János: Az ENSZ leszerelési, demobilizációs és reintegrációs programjai Afrikában. In.: Honvédségi Szemle, 2009., 1. szám, p. 24-27.
 4. Child Soldiers Global Report 2008. Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, London, 2008.
 5. Fiona, Orama – Schumicky Lilla – Szilasi Ildikó: A háború gyermekei – Gyermekanyák és gyerekkatonák a Nagy Tavak vidékén. Afribook Kiadó, Bp., 2008.
 6. Gazdag Ferenc – Tálás Péter: A biztonságot veszélyeztető tényezőkről I. In.: Nemzet és Biztonság 2008., 4. szám, p. 3-16.
 7. Homer-Dixon, Thomas Fraser: Környezet, szűkösség, erőszak. Typotex Kiadó, Bp., 2004.
 8. Human Rights Watch: Renewed Crisis in North Kivu. New York, 2008.
 9. International Rescue Committee: The IRC in Democratic Republic of Congo <http://www.theirc.org/where/the_irc_in_democratic_republic_of_congo.html>
 10. Kaplan, Robert D.: A közelgő anarchia. In.: Honvéd Vezérkar, Euro-Atlanti Integrációs Munkacsoport: Háborún kívüli katonai akciók, Bp. 1997.,
 11. Machel, Graça: Impact of armed conflict on children. UNICEF, New York, 1996.
 12. Nyulász Viktória: How effective are the international community's efforts in dealing with children associated with armed conflict in terms of prevention, disarmament, demobilisation, rehabilitation and reintegration? Geneva Centre for Security Policy Institut Europeen de l'Universite de Geneva, 2009.
 13. Paragi Beáta: Gyerekkatonák Afrikában. In.: Külügyi Szemle, 2008., 4. szám, p. 57-80.
 14. Párizsi Alapelvek és Ajánlások (The Paris Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups: Overview of the principles) (2007) <http://www.un.org/children/conflict/english/parisprinciples.html>
 15. Save The Children: Forgotten Casualties of War – Girls in armed conflict. 2005. <http://www.harare.unesco.org/women/2698_GAAF%20report.pdf>
 16. Singer, P. W. : Children at War. Pantheon, New York, 2005.
 17. Specht, Irma: Children and DDR. In.: Nosworthy: Seen, but not Heard: Placing Children and Youth on the Security Governance Agenda. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva, 2009.
 18. The International Institute for Strategic Studies: Military Balance 2009. Routledge Taylor & Francis Group, London, 2009.
 19. UNICEF: Cape Town Principles and Best Practises (1997) [http://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles\(1\).pdf](http://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles(1).pdf)
 20. UNICEF: Child Alert Democratic Republic of Congo: Martin Bell Reports on Children Caught in War. 2006. <http://www.unicef.org/childalert/drc/content/Child_Alert_DRC_en.pdf>
- UNICEF: Humanitarian Action Report 2008. New York, 2008.

JOBÁGY ZOLTÁN ALEZREDES: A CSAPATHAGYOMÁNYOK ÉS A KATONAI HAGYOMÁNYOK KÖZELÍTÉSÉBEN REJLŐ LEHETŐSÉGEK A MAGYAR HONVÉDSÉG MEGTARTÓ EREJÉNEK NÖVELÉSE ÉRDEKÉBEN

A katonai hagyományok ápolásában rejltő lehetőségeket akkor lehet a haderő számára a leghatékonyabban hasznosítani, ha azok nemcsak muzeológusok és hagyományörzők körében ismertek, hanem a Magyar Honvédség mindennapjaiba szervesen beépülve a haderő hivatásos és szerződéses állományú tagjai számára testközelivé és hozzáférhetővé válnak. A gazdag magyar hadtörténelmi múlt lehetővé teszi, hogy a Magyar Honvédség harci és harci-támogató zászlóaljai felvegyék és tovább vigyék különböző nagy presztízsű, komoly hadtörténelmi múlttal rendelkező ezredek hagyományait. Az ezredhagyományok ápolása elősegítheti az egységes testületi szellemre épülő szervezeti kultúra kialakítását, valamint a katonák erőteljesebb azonosulását nemcsak a Magyar Honvédség egészével, hanem egy meghatározott és kézzelfogható katonai alakulattal is. Ezt a lehetőséget felismerve a Magyar Honvédség 2008-2017. közötti időszakra szóló humánstratégiája a hagyományápolást illetően konkrét feladatot is tartalmaz.

A Magyar Honvédség 2005 eleje óta teljes egészében hivatásos és szerződéses katonákból áll. A professzionális haderő létrehozása magával hozta a katonai szervezetek változásait. Az elmúlt években a Magyar Honvédség teljes szerkezete, a kiképzés rendszere, valamint a stratégiai és az operatív vezetés szervezete is megváltozott. Az országos közvélemény-kutatások azt mutatják, hogy a Magyar Honvédség társadalmi integrációja folyamatos, feladatait a lakosság fontosnak tartja. Más intézményekkel, szervezetekkel és szolgáltatókkal összehasonlítva élvezi a lakosság bizalmát és az intézmények rangsorában csak a tűzoltóság/katasztrófavédelem és a posta előzi meg. A Magyar Honvédség munkaadóként van jelen a magyarországi munkaerő-piacon. A haderő beillesztése a munkaerő-piaci

folyamatokba és az új típusú képességek kialakítása egymással párhuzamosan jelentkező feladatok. Sajnos a Magyar Honvédség munkáltatóként érzékeny a dinamikus társadalmi folyamatokra, és az elvártnál sebezhetőbb a munkaerőpiac változásaival szemben. A szükséges létszámú és megfelelő minőségi mutatókkal rendelkező személyi állomány megszerzése, de leginkább megtartása komoly és egyelőre nehezen kezelhető kihívás. A munkaerőpiac haderőre kifejtett, kedvezőtlen hatásainak sikeres kezelése megköveteli, hogy a Magyar Honvédség ne csak az anyagi, hanem a nem anyagi ösztönzőket illetően is vonzó legyen a munkavállalónak.

A további professzionalizálódás során várható, hogy szövetségeseinkkel és koalíciós partnereinkkel egyre intenzívebbé válik a

katonai és szervezeti együttműködés. Ennek keretében számolni kell azzal, hogy a különböző békeműveletekben való részvétel során fennáll a harcérintkezés lehetősége, amely az esetleges veszteségek miatt a haderő személyi állományának utánpótlását szűkítheti, a megtartó erőt tovább csökkentheti. Az sem hallgatható el, hogy sajnos minden igyekezet ellenére a Magyar Honvédség katonai szervezeteinek feltöltöttsége elmarad az elvárt szinttől, és komoly létszámihiányok vannak a harci és a harci támogató alegységeknél. Az alakulatok feltöltöttségének javítása és a személyi állomány fluktuációjának csökkentése komoly kihívás, amely nagyban függ az illetmény nagyságától, a haderőben meglévő szociális és ellátó rendszer színvonalától, valamint a különböző humán szolgáltatások jellegétől. Nyilvánvaló, hogy a katonai szervezetek feltöltöttsége és a haderő munkaerőpiaci versenyképessége között kapcsolat van, és annak javítása nem képzelhető el jelentős anyagi ráfordítás nélkül.

A személyi állomány motivációjának, haderőhöz kötésének, az önkéntes katonai szolgálat büszke vállalásának, a katonai hivatás hirdetésének egyik legkevésbé pénzeszközt igénylő, mégis hatásos módja lehet a katonai hagyományok ápolása, a katonai tradíciók tudatos továbbadása. A katonai hagyományok tudatos ápolása segítheti a Magyar Honvédség hivatásos jellegének, katonai szellemiségének céltudatos formálását, az összetartozás érzésének erősítését. A katonai hagyományok ápolásával a Magyar Honvédség tovább növelheti társadalmi elfogadottságát, erősítheti társadalmi integrációját és szélesítheti utánpótlási bázisát. A hosszú múltra visszatekintő magyar katonai hagyományok ápolásában rejlő lehetőségeket akkor lehet a haderő számára a leghatékonyabban hasznosítani, ha azok nemcsak muzeológusok és hagyományörzők körében ismertek, hanem a Magyar Honvédség mindennapjaiba szervesen beépülve a haderő hiva-

tásos és szerződéses állományú tagjai számára testközelivé és hozzáférhetővé válnak.

A NATO tagjaként Magyarország 1999 óta a Varsói Szerződéstől eltérő katonai kultúrával érintkezik. A szervezeti kultúraváltás, a gyökerekhez való visszatérés, a saját katonai identitás megtalálása még tíz évvel a NATO-csatlakozás után is elhúzódó, fájdalmas folyamatként van jelen a Magyar Honvédségben. Egyrészt egy szovjet-típusú tömeghadisereg bázisán kellett az önkéntes és hivatásos katonákból álló haderőt kialakítani, másrészt a korábbi katonai kultúra és mentalitás, az örökölt beidegződések levetkőzése a vártnál nehezebbnek bizonyul. A NATO tagországok hadseregeinek jelentős részében – brit, amerikai, francia, holland, dán, spanyol, stb. – a legnagyobb hagyományokkal és hírnévvel bíró harci és harci-támogató katonai szervezetek múltja szervesen beépült nemcsak a katonák, de a polgári társadalom köztudatába is. Az eredetileg gyalogsági és különböző lovasági ezredeként megszervezett alakulatok sok esetben többszáz éves múltra tekintenek vissza. Ezekben az alakulatokban fontosnak tartják a katonai múlt ápolását és a hagyományok életben tartását. A szervesen összeforrt csapat- és katonai hagyományok jelentette státusz a személyi állomány szempontjából nemcsak fontos utánpótlási, hanem jelentős megtartási erő is egyben. A katonai hagyományok, a csapathagyományok, valamint a különböző generációk egyazon alakulatnál teljesített katonai szolgálata jelentette családi hagyományok szerves egységet képeznek. Az alakulatok elnevezése – bár legtöbbször fejlett haditechnikával rendelkeznek – különböző történelmi (gyalogos, huszár, dragonyos, stb.) fegyvernemeket tartalmaz. Sok esetben az évszázados történelem, a felhangozott presztízs, az alakulatnál való szolgálat jelentette rang már önmagában garantálja a személyi állomány kielégítő utánpótlását és viszonylag alacsony fluktuációját.

A haderő vonzerejének és megtartó képességének emelése érdekében a Magyar Honvédség 2008–2017. közötti időszakra szóló humánstratégiája külön feladatként meghatározza, hogy a katonai hagyományok ápolását – a személyi állomány egészségének bevonásával – kézzelfoghatóbbá és életszerűbbé kell tenni, a csapathagyományok ápolását és a katonai hagyományörzés rendszerét pedig közelíteni kell egymáshoz. A Magyar Honvédség megtartóereje szempontjából szintén fontos, hogy a csapathagyomány ápolása szervesen épüljön az előző korok katonai hagyományaira és ebből erőt merítve váljon a személyi állomány számára motivációs és megtartó tényezővé. Magyarországi kiegészítésű ezredek, magyaros viselettel és részben magyar tisztek vezetése alatt a XVII. század második felétől már megtalálhatóak voltak Európa különböző hadszínterein. A gazdag magyar hadtörténelmi múlt lehetővé teszi, hogy a Magyar Honvédség harci és harci-támogató zászlóaljai felvegyék és tovább vigyék különböző nagy presztízsű, komoly hadtörténelmi múlttal rendelkező ezredek hagyományait. Az ezredhagyományok ápolása elősegíti az egységes testületi szellemre épülő szervezeti kultúra kialakítását, valamint a katonák erőteljesebb azonosulását nemcsak a Magyar Honvédség egészével, hanem egy meghatározott és kézzelfogható katonai alakulattal is. Brit tapasztalatok azt mutatják, hogy az ezredrendszerre épülő – alapvetően a zászlóaljat alapegységnek tekintő – hagyományápolás különösen értékes a személyi állomány morális tartásának biztosításánál a hosszúra nyúló és otthontól távoli komplex műveletek során. A brit rendszertől eltérő módon, de 1981 óta az amerikai szárazföldi haderő is ezredhagyományokat ápol, amelynek módja részletesen leszabályozott és rögzített. Az USA tengerészgyalogságának műveleti rugalmassága sokak szerint nemcsak az alkalmazott műveleti eljárások és a

rendszeresített haditechnika eredménye. Fontos szerepet játszik benne az 1775-ös alapítás óta eltelt időszakról kialakított és tudatosan ápolat közös katonai kultúra, filozófia és tudat, amely lehetővé teszi a különböző alegységek és egységek zökkenőmentes integrációját.

A csapathagyomány ápolás és a katonai hagyományápolás szerves összefonódására egyébként már van példa a Magyar Honvédségben. Budapesten a Magyar Honvédség egyik alakulata 1991-ben vette fel az 1741-ben alapított, korábban a főváros házi ezredének is tekintett 32. Mária Terézia Gyalogezred hadrendi számát és folytatta annak hagyományait Budapest Őrezred, majd 2001-től egészen 2007-ig Budapest Őr- és Díszezred néven. A 2007-es haderő átalakítását követően mind a hadrendi számot, mind az ezred hagyományait az MH Támogató Dandár 32. Budapest Díszzászlóalja viszi tovább. A Magyar Honvédségben az átszervezések után lövész, vagy ahhoz hasonló feladatokat ellátó alegységek vannak Debrecenben (5/1. lövész zászlóalj), Hódmezővásárhelyen (5/3. és 5/62. lövész zászlóajak), Tatán (25/1. lövész zászlóalj) és Budapesten (MH TD Maléter Pál Rendész Zászlóalj).

A fenti gondolatokból kiindulva – kizárólag gondolatébresztőként és vitaindítóként – a debreceni lövész zászlóalj folytathatná az 1756-ban alapított és korábban is debreceniként számon tartott 39. (Conrad) Gyalogezred hagyományait. Jelenleg ez a fajta hagyományápolás Debrecenben dandárszinten jelenik meg. Ennek látványos nyomai vannak a csapatmúzeumban és ennek keretében készült el a gyalogezred emlékkönyve is mintegy két évvel ezelőtt. A városban található 39-es emlékhelyek koszorúzása is rendszeres. Az ezred elsőként csatlakozott az 1848/49-es szabadságharchoz, katonái harcoltak Karlócánál és Pákozdnál is. Hasonló módon folytathatná a tatai 25/1. lövész zászlóalj az 1702-ben alapított és a közelben, Komáromban

állomásozott 12. (Parmann) Gyalogezred hagyományait. Az ezred legénységének jelentős része, 1848/49-ben végig magyar zászló alatt harcolt és részt vett a nagyszombati, zsigárdi és peredi csatákban, valamint ott volt Buda bevételénél. A szintén budapesti MH Támogató Dandár állományába tartozó Maléter Pál Rendész Zászlóalj pedig folytathatná az 1762-ben székely határőr gyalogezredként megalapított és utoljára részben Budapesten állomásozó 6. (Károly) Gyalogezred hagyományait, amelynek legénysége 1848/49-ben a nemzeti színű trikolor alatt, magyar érdekért küzdött. Hasonló módon, a hódmezővásárhelyi zászlóalj szintén folytathatná egy-egy, korábban a környéken állomásozott gyalogezred hagyományait. Másik lehetőség az lenne, ha esetleg felvennék az eredetileg is honvéd gyalogezredként megalakult 2. gyulai, valamint 5. szegedi gyalogezredek hagyományait. A zászlóalj hadrendi számozása és esetleg elnevezése a fentieknek megfelelően változhatna.

Szintén magyar hatásra jelent meg az európai haderőkben a huszárság, mint könnyűlovás, zömében felderítő és egyéb különleges feladatokat ellátó fegyvernem. Jelenleg a Magyar Honvédségben található egy felderítő zászlóalj Debrecenben, valamint egy könnyű vegyes zászlóalj, és egy különleges műveleti zászlóalj Szolnokon. Mindegyik feltöltöttségi szintje elmarad a kívánt mértéktől. A feltöltöttségi mutató emelése, a fluktuáció csökkentése érdekében javasolt a három zászlóaljat nagyhírű, számos ütközetben magát kitüntető, vagy példásan helytálló huszárezredek hagyományaival összekapcsolni. Szintén kizárólag gondolatébresztőként és vitaindítóként javasolva, az MH 34. Bercsényi László Különleges Műveleti Zászlóalj folytathatná a legrégebben, 1688-ban alapított 9. (Nádasdy) Huszárezred hagyományait. Hasonló módon, a debreceni 5/24. Felderítő Zászlóalj folytathatná a második legrégeb-

ben, 1696-ban alapított 8. (Tersztyánszky) Huszárezred, míg a 25/88. Könnyű Vegyes Zászlóalj a szintén egyik legrégebben, 1702-ben alapított 3. (Hadik) Huszárezred hagyományait. A 3. és a 8. huszárezred az 1848/49-es szabadságharc során végig magyar zászló alatt harcolt. A 9. huszárezred számos katonája szintén csatlakozott a magyar forradalomhoz és szabadságharchoz. A tatai harctámogató zászlóalj, tekintettel a rendszeresített nehézfegyverzetre, folytathatná az 1701-ben eredetileg dragonyosezredként – tehát nehézlovasságként – megalapított 15. (Pálffy) Huszárezred hagyományait. A zászlóalj hadrendi számozása és esetleg elnevezése szintén a fentieknek megfelelően változhatna.

Fontos megjegyezni, hogy a katonai szervezetek a hagyományok továbbvitelénél jelenleg is aktívak és öntevékenyek. A csapathagyományok ápolása és a katonai hagyományörzés rendszerének zászlóalj-szinten javasolt közelítése – az eddigi zömében alulról jövő kezdeményezéseket keretbe foglaló felülről irányított folyamatként – segíthetné a sokszor hangoztatott szervezeti kultúra váltást, valamint alapot biztosíthatna a Magyar Honvédség teljes szimbólumrendszerének felülvizsgálatához és egységes szakmai szempontok mentén való újraértelmezéséhez is. A csapathagyományok és a katonai hagyományok ápolásának ilyen egybefonódása az alakulatoknak múltat, rangot, és presztízst adna. A katonai hagyományörzés jelenlegi, sok esetben a Magyar Honvédség alakulataitól elkülönült, zömében öncélú események sorozatából álló laza láncolata pedig összekapcsolódna és a haderő szempontjából értelmet nyerne. Az egybefonódás egyrészt lehetővé tenné a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum bevonásával az évszázados ezredtörténet jelentette katonai hagyományra épülő csapathagyomány részletes képi és tárgyi bemutatását a csapatmúzeumokban, másrészt a személyi állomány csapattörténeti ismereteinek emel-

sét, a csapatmúzeumok helyzetének és szerepének átértékelését, fontosságának növelését.

A katonai szolgálat presztízsének emelésére, a hagyományok ápolásában rejlő lehetőségek kiaknázására vannak biztató lépések, és léteznek követendő példák. Ha meg van a változtatás és a jobbítás iránti szándék, akkor joggal bízhatunk abban, hogy előbb-utóbb az eredmények sem maradnak el. A hagyományápolás területén nem új rendszert kell létrehozni, hanem a meglévő és büszkeségre okot adó katonai hagyományokat korszerűsített formában és a mai kor igényeit szem előtt tartva újra felvenni. Katonai hagyományokat ugyanis a gazdag és dokumentált hadtörténelmi múltnak hála a Magyar Honvédség esetében nem teremteni kell, hanem ápolni és belőlük erőt meríteni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A Magyar Honvédség humánstratégiája 2008-2017, Honvédelmi Minisztérium, 2008
Das Österreichische Heer, Internet, <http://www.kuk-wehrmacht.de/regiment/husaren.html>
 Deák István: *Volt egyszer egy tisztikar, 1848-1918*, Gondolat, 1993
 Doromby József/Reé László (szerk.): *A magyar gyalogság, a magyar gyalogos katona története*, Reé László Könyvkiadó- és Terjesztővállalat, Budapest, 1941

Elit alakulat a Petőfi laktanyában, Internet, <http://www.honvedelem.hu/cikk/3/15982/diszzaszloalj.html>

French, David: *Military Identities: The Regimental System, the British Army, and the British People*, Oxford University Press, 2005

Földi Pál: *A magyar gyalogság története 1715-1918*, Annó Kiadó, Budapest, 2005

Irwin, Alistair: *What is Best in the Regimental System?*, RUSI Journal, October 2004, pp. 26-33

Magyar Huszár, Internet, <http://www.magyarhuszar.hu>

Österreich-Ungarns bewaffnete Macht 1900-1914, Internet, <http://www.mlorenz.at>

The British Regimental System, Internet, http://www.bayonetstrength.150m.com/stuff/british_regimental_system.htm

The Regimental versus the Continental Systems, Internet, <http://www.geocities.com/CollegePark/Quad/5504/regiment.htm>

The U.S. Army Regimental System, Army Regulation 600-82, Washington DC, 1990

Toborzás 2008, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2008

27/2002. (IV. 17.) HM rendelet a honvédelmi miniszter által alapítható és adományozható elismerésekről, Internet, http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0200027.HM

C. PROF. DR. VASAS JOACHIM: SZEMÉLYISÉGVONÁSOK SZEREPE AZ ÚJ HONVÉDELMI KULTÚRÁBAN

A személyiség lényegét és tudatát jellemző valamennyi lényeges, fontos vonás a társadalmi lét mása tükörképe, a társadalmi környezetnek és funkcionálásának tükröződése.

A személyiség – mint konkrét ember – úgy jelenik meg, mint az egyéni tudat és a kor adott feltételei közötti társadalmi jellemzők hordozója.

Az emberek döntő többségére jellemző általános emberi tulajdonságok (gondolkodó, kapcsolatteremtő, munkavégző, kreatív, stb.) mellett a személyiség azokkal a tulajdonságokkal is rendelkezik, amelyeket családjából, szűkebb környezetéből hozott (szociális érzékenység, vallás, világnézet, meggyőződés, stb.), és olyanokkal is, amelyek csak rá jellemzőek.

A társadalomban uralkodó gazdasági, termelési, elosztási és társadalmi viszonyok, továbbá a kialakult szemlélet és életmód, az oktatási, nevelési, kulturális tényezők, a politikai kultúra színvonala meghatározó hatást, befolyást gyakorolnak a személyiség és a különböző személyiségvonások és sajátosságok alakulására, fejlődésére.

Mindezekből természetesen következik, hogy az embernél nem csak kedvező, pozitív személyiségjegyek, hanem antiszociális tulajdonságok, negatív irányultságú hajlamok, anomáliák is léteznek, újratermelődnek.

Szinte minden ember egyénisége függ továbbá, az adott ember sorsának meg nem ismétlődő tényezőitől, az egyén társadalmi tapasztalatainak tartalmától, minőségétől, mennyiségétől és képzettségének szintjétől, neveltségének sajátos körülményeitől is.

Mindezek és a még fel nem sorolt tényezők együtt, egymásra hatva, olykor egymást felerősítve, vagy gyengítve határozzák meg a személyiség vonásainak gazdagságát, bonyolult, Összetett jellegét, megismételhetetlenségét és utánozhatatlanságát.

A személyiség sajátos vonásai között meghatározó jelentőségű az egyéni tudat, amely saját specifikumokkal rendelkezik. Ezek közé tartoznak az **érzelmi**, az értelmi, a racionális és az akarati elemek. Ezek talán a legfontosabb tényezők, de az egyéni tudatot még számos más összetevő is gazdagítja.

Az egyén érzéseiben nagy erővel és közvetlenül jut kifejezésre az igenlés, helyeslés vagy a rosszallás, a szimpátia, vagy antipátia, az öröm vagy a bánat, az elégedettség vagy elégedetlenség.

A katonai szolgálat teljesítésének folyamatában formálódnak, fejlődnek, **alakulnak** ki az öröm és lelkesedés, bánat és elégedetlenség, együttérzés és sajnálat, érdekeltség és nyugtalanság, siker és kudarc érzelmi, hangulati elemek. Koránt sem közömbös, hogy mely tényezőkből van a több, hiszen a katonának ennek az érzelmvilágnak a segítségével érzékenyen reagál az emberi kapcsolatokat meghatározó tartalmi kérdésekre. Ezek az érzelmek mozgékonyak, állandó változásban vannak, összességében meghatározzák a személyiség hangulatát, erkölcsi tartását, mentális állapotát, ezért nagyon érzékeny tényezői a szemléletmódnak, a cselekvés vezérfonalának.

Az egyén hangulatának, lelki világának ismerete nélkül néha nehéz biztosnak lenni ab-

ban, hogy a katona az adott, konkrét feladatot végrehajtja-e vagy sem.

A parancsnokoknak az emberi kapcsolatok tartalmának, légkörének befolyásolására, a katonák bátorságának, hitének, erejének, önbizalmának, vidámságának, optimizmusának, hangulatának alakítására folyamatosan, megkülönböztetett figyelmet kell fordítanunk.

A hadsereg, mint specifikus társadalmi intézmény, funkcióinak jellegéből, lényegéből adódóan a személyes bátorság területén különleges követelményeket alakít ki és terjeszt, különösen a harci körülmények között. Megnö a jelentősége ezeknek az elvárásoknak, ha a feladatokat külföldön kell teljesíteni.

A katonák egyéni tudatában jelentős helyet foglal el a hazaszeretet, a barátság, ragaszkodás, hűség, szeretet, fegyverbarátság, stb., és mindezeknek a tartalmi elemeknek az erkölcsi átélése.

A morális választásokra, az egyén viselkedésének motivációira és értékére nagy hatást gyakorol a társadalmi átélés, melyek tartalmukat tekintve döntő mértékben erkölcsi-kulturális érzelmek.

A hazafiság, a hon védelme, a biztonság garantálása (nemzeti és világméreteken), a szolidaritás, az ellenség iránti gyűlölet érzései, stb., struktúrájukat, eszmeiségüket, keletkezésüket és tartalmukat tekintve bonyolultak, összetettek és olykor igen ellentmondásosak is.

Lényegében bennük tükröződik az egyén viszonya a nagy társadalmi méretű folyamatokhoz. A társadalmi átélés érzelmeinek belső tartalmát a szűken vett egyéni és a társadalmi jellegű érzések ötvözete képezi. A társadalmi átélés érzelmei szilárdabbak, tartósabbak, s a katonánál a haza a hadsereg, nemzetközi biztonság, a fegyverbarátság, stb. érzéseiben jelennek meg.

Az ember a katonai szolgálat körülményei között, az összes más tevékenységi körtől eltérően, a sajátos katonai tevékenység helyeze-

tének és feltételeinek következtében érzelmei szigorú és szükségszerű ellenőrzésének állapotába kerül: le kell küzdenie a negatív-, vissza kell fognia a közvetlen-, és ösztönöznie kell a pozitív érzelmeit.

Mindezek lehetőséget adnak a katonának arra, hogy érzelmi képet alkosson a lét legbonyolultabb kérdéseiről, mindenek előtt a háborúról, az ellenségről, az élet-halál témaköreiről. A katona személyiségének kulturális, erkölcsi és más tulajdonságai közül néhány döntő módon az érzelmi szintjén nyilvánul meg.

Az elmúlt évtizedben érzékelhetően megerősödött a tudatban az értelmi elemek növekedésének tendenciája. Ezek a tudomány, különösen a műszaki tudományok fejlődésének felgyorsulásából következnek. Az utóbbi időben az elsajátítandó ismeretek mennyisége megtöbbszöröződött. A tudomány általános fejlődésében, továbbá a különböző tevékenységi szférákban egyre szélesebb körben kerülnek alkalmazásra a **matematikai rendszerek**. Mindezek kiváltottak az emberek intellektuális képességeinek, s általában a tudat racionális oldalainak fokozott ütemű fejlődését.

Közismert, hogy a tudat érzelmi oldala a fejlődésben elmarad a racionális oldaltól. De ebben a lemaradásban a szociális tényezőknek is meghatározó a szerepük. A tudat **érzelmi és értelmi oldalai fejlődése** szintjeinek összhangja a **tudat** egyik legfontosabb mutatója.

Fontos megjegyezni, hogy az egyéni hivatás úgy is megjelenhet, **mint öntudat**, ami nem más, mint az egyén önmaga által történő tudatosítása, saját személyiségének, az életben elfoglalt helyének, a társadalomhoz, a kisebb, nagyobb közösségekhez való viszonyának tudatosítása.

Az egyéni tudat csak akkor lehet hatékony, aktív és kreatív, amikor magában foglalja az értelmi, az érzelmi és az akarati egységet. Az embernek, a katonának önmaga feletti hatal-

ma – ez maga az akarat. Nélküle elképzelhetetlen a magasztos célok elérése.

Az akarat nélküli ember rendszerint megadja magát a körülményeknek, nem ismeri fel a felelősséget, nem vállalja a helytállást sem.

Minden ember akkor erős, ha le tudja küzdeni saját gyengeségeit. A felkészült, kifogástalan akaratú ember, katona tud törekedni, lemondani, képes megállni, irányítani, s alárendelni önmagát.

A mind megalapozottabb, mind komplexebb, mind magabiztosabb tudás teszi az embert hozzáértővé, az érzés pedig – nemes lelkűvé.

Az akarat pedig, lehetőséget ad a meggyőződésnek, az elképzelésnek és a törekvésnek arra, hogy átalakuljon szemléletmóddá, tette, viselkedéssé.

Az egyéni hidat érettségének színvonalát az határozza meg, hogy mennyire kész és képes egyéni, családi, nemzeti érdekeket felismerni, ezeket harmonizálni, és ha szükséges a **Saját** érdeket a társadalmi érdekeknek és az egyetemes béke és biztonság érdekeinek tudatosan alárendelni.

A mindennapi életben a személyiség érettségének fokát a kötelességéhez, jogaihoz, a társadalmi értékekhez, szolgálati kötelmeihez, a hagyományokhoz és a jövőnkhez való viszonyokban mérhetjük.

A fentiekből egyértelműen kitűnik, hogy a társadalmi és az egyéni tudat mind tartalmában, mind struktúrájában rendkívül bonyolult és összetett. Mindezeknek egyértelmű következménye, hogy nagy szellemi nyomás nehezedik a honvédelem és a biztonságpolitika felelős irányítóira, tényezőire. Ma már nem csupán a nemzet érdekeit és értékeit kell védeni, hanem jól felfogott érdekeinkből adódóan az egyetemes béke és biztonság megőrzéséből adódóan is vannak és a jövőben is lesznek egyre nagyobb kötelezettségeink. E feladatok teljesítésében nemzeti erőink megmérettetése nemzetközi szinten történik.

Tehát a nemzetközi szintű elvárásoknak kell megfelelnünk egyéni felkészültség, műszaki-technikai ellátottság, stb. tekintetében is.

Pontosan kell érteni az egyéni, a családi, a nemzeti és az egyetemes emberi érdekek, értékek, továbbá az objektív és szubjektív — e témakörben — ható tényezők közötti sokoldalú kapcsolatokat, s meggyőző tényekkel, érvekkel, elméleti és gyakorlati bizonyítékokkal kell rendelkezni ahhoz, hogy a **mondandónk** hiteles, elfogadható és végrehajtható legyen.

Az elmúlt évtizedekben a honvédelmi nevelésben alapvetően a forradalmi hagyományokra, a katonai helytállásra, hősiességre és az élenjáró munka, munkás tradícióira építettünk, s mindezekből igyekeztünk erkölcsi, politikai tőkét kovácsolni. A múltért, a jelenért és a jövőért viselt óriási társadalmi felelősség megértéséért, majd átéréséért már az előző mondatban jelzett tényezők nem elegendőek.

Egy példa csupán az érzelmileg, hangulatilag oly fontos szülőháza, szülői ház, mint születési hely iránti szeretet, tisztelet, az ezekhez kötődő népdalok, népszokások az elmúlt évtizedekben minőségileg megváltoztak, mozgósító erejük tragikus módon csökkent. Elegendő utalni arra, hogy a felnövekvő generációk döntő többsége városokban született (kórházakban) és lakótelepeken nő fel, éli ifjú korát. Ebből adódóan teljesen más a kötődése a szülői házhoz, mint annak, aki ott született és nőtt fel.

Az új honvédelmi kultúrában, az új honvédelmi nevelésben olyan sajátos szellemi erőnek is meg kellene jelennie, amelyek egységes egészbe szintetizálják az ember, a katona Összes **intellektuális, erkölcsi** és fizikai **erejét**, képességeit, amelyek különösen bonyolult helyzetekben, nagy értékű, modern eszközök, rendszeres használatában, életveszélyben, kockázatos szituációkban, hosszú megterhelés pillanataiban, s a legtra-

gikusabban a háborúban alkalmassá teszik a helytállásra, a küzdelem sikeres befejezésére.

Az az ember, a katona, akinek szilárd az eszmei meggyőződése, annak nemcsak óriási erkölcsi ereje van, hanem elsőrendű eszmei, lelki értékek „birtokosa” is.

Szedjük sorba az eszmei szilárdság, meggyőződés néhány alkotó elemét (a teljesség igénye nélkül):

- Korszerű eszmeiségű embernek lenni a különböző társadalmi, politikai, természettudományi, technikai és speciális ismeretek nagy mennyiségének magabiztos birtokosát jelenti. Különösen fontos ez a katonai szolgálatot élethivatásként választó fiatalok számára. A gazdag, rendszerezett ismeretek képezik a személyiség **intellektualitásának** legfőbb tartalmát.
- A mély, erkölcsi meggyőződésre, ismeretek és a szellem kiművelésére támaszkodó modern, rugalmas gondolkodás megerősíti az ember, a katona erkölcsi erejét, felkészíti az egyént az „erkölcsi”, „pszichikai” túlterhelésre, a lehetséges megpróbáltatások elviselésére.
- A meggyőződés azt feltételezi, hogy az ember magabiztos a saját nézeteinek, elképzeléseinek és döntéseinek igazságában, helyességében. Senki sem születik kész meggyőződéssel. A meggyőződést a társadalom, a mindenkori oktatási és nevelési rendszer alakítja ki. A szilárd meggyőződésszerű ember képes tudatosan végigmenni a nehéz, gyötrelmes, de helyes úton. **Az eszmei meggyőződés a bátorság szárnya!** Az eszmeileg meggyőződött ember az, akinek a világról alkotott nézetei nem térnek el tetteitől, cselekedeteitől és viselkedéseitől.
- Az eszmeileg érett személyiség *soha* nem alkuszik meg saját lelkiismeretével, nem csábítja el a „könnyen szerzett pénz” lehetőség és nem hátrál meg a nehézségektől.

A kötelesség teljesítése iránti lelkiismeretes viszony, az Új eredmények elérésére való törekvés, az önzetlen segítségnyújtás, elvi pozíció a hibák, tévedések elleni küzdelemben, a haladó hagyományok ápolása, állandó gondolkodás az önművelésről, az önképzésről – ezek a korszerű eszmeiségű ember fő jellemzői. A katonai és a tanulói kisebb-nagyobb közösségek munkája gyakorlatában ez azt jelenti, hogy azok folyamatosan küzdenek az erkölcsi felfogásban, katonai szabályzatokban, és utasításokban rögzített életnormáik, magatartás szabályaik megszilárdításáért.

Ebben a rövid tanulmányban összegzett, általános érvényű gondolatokat azért szedtem csokorba, mert meggyőződésem, hogy az új honvédelmi kultúra, az új honvédelmi nevelés kidolgozása, majd megvalósítása során ezeket figyelembe kellene venni.

A fentebb vázolt gondolatok olyan általános érvényű alapértékeket tartalmaznak, amelyekre a minőségileg megváltozott új hazai és nemzetközi feltételek között is építeni lehet. Az új honvédelmi kultúra, honvédelmi nevelés fő irányainak meghatározását több új nemzetközi tapasztalat is sürgeti. Ezek közül néhányat említek meg a teljesség igénye, a részletesebb elemzések nélkül.

- A nagy katonai tradíciókkal, hagyományokkal, óriási költségvetési, pénzügyi forrásokkal rendelkező országokban (USA, Oroszország) a katonaság presztízse, a katonai élethivatás rangja, tekintélye folyamatosan csökken. A társadalom érdeklődése, elismerése, a családi és társadalmi büszkeség mértéke a katonai pályával kapcsolatban hanyatlóban van. Az USA-ban és más fejlett államokban a katonai toborzó irodák komoly gondokkal küszködnek.
- A tudomány fejlődésének felgyorsulása következtében az újabb és újabb tudományos eredmények a katonai szférában jelennek meg. A katonaság rendelkezésére

álló eszközök, eszközrendszerek állandóan fejlődnek, mind bonyolultabb, egyre korszerűbb fegyverek, fegyverrendszerek állnak hadrendben. Ez a folyamat a jövőben nem lassul, a fejlődés valószínű eddig soha nem látott ütemű lesz. Ezt jelzik a mikroelektronika, a bio-kémia-fizika, az orvostudomány, stb. újabb és újabb eredményei.

- Az előző mondatokban jelzett tudományos kutatási tendenciák elemi erővel követelik, hogy a hadrendbe állított modern katonai eszközöket sokoldalúan művelt, felkészült, szilárd jellemű személyzet kezelje. A személyi tényezők szerepe, jelentősége soha nem látott módon felértékelődik a szerződéses állománytól a tábournoki karig bezárólag. Minden szinten megnő a minőségi,

rendkívül nagy egyéni felelősséget tartalmazó munka iránti követelmény. Mindezek a tényezők joggal követelik az utánpótlás nevelésében is a minőségi személyi tényezőket. Ezt az elemi követelményt széleskörű társadalmi megértés és támogatás nélkül nem lehet megvalósítani.

A röviden vázolt, néhány tételmondatban megfogalmazottak is indokolják, hogy új honvédelmi kultúra, új honvédelmi, biztonságpolitikai koncepció mielőbb kidolgozásra kerüljön. Széleskörű, – politikai pártvitáktól mentes – társadalmi párbeszéd megkezdése még ez évben célszerű lenne. Az idő rendkívül sürget! A késlekedés súlyos megrázkódtatásokhoz, olykor tragédiákhoz vezethet nem Csupán egyéni, családi, de nemzeti értelemben és mértékben is.

JUHÁSZ ÁGNES: VEZETÉS ÉS SZERVEZETI KULTÚRA: A TETTEK TÖBBET ÉRNEK A SZAVAKNÁL

1989. november 9-én a berlini fal leomlása után a világ kezdett beállni egy hidegháború utáni környezetre. Az Egyesült Államok, mint a világ egyetlen szuper vezető nagyhatalma, haderő csökkentési folyamatba kezdett. Írásomban ennek a folyamatnak a vezetés és szervezeti kultúrára gyakorolt hatását mutatom be egy amerikai altábornagy tapasztalatai alapján. Manapság a haderő átalakítás kérdése hazánkban is elnyerte aktualitását, így talán jó példaként szolgálhat az USA haderejében felismert problémák és ezek megoldására tett lépések.

Az amerikai haderő számára ez egy fájdalmas és szükségszerű intézkedés volt, melynek során megengedték, bátorították és utasították a katonákat, hogy abba hagyjanak egy olyan hivatást, aminek az életük egy részét szentelték. A szervezet szempontjából nézve a csökkentés nagy siker volt, viszont sok érintett szempontjából nézve ez az idegesség és a nyugtalanság időszaka volt. Visszatekintve más idősebb katonai vezető tapasztalataira a Vietnám utáni csökkentés időszakából, világossá válik hogy ez utóbbi haderő csökkentés végrehajtása sokkal jobban volt tervezve és figyelemmel volt a katonákra, valamint családjaikra. Mindazonáltal valami történt az amerikai hadsereggel és az alábbiakban megnevezzük azokat a tényeket melyek ezeket a változásokat előidézték.

A szervezeti csökkentéssel kapcsolatos kutatások azt sugallják, hogy a csökkentést gyakran hozzáállásbeli változások kísérik. Ez történt az amerikai hadseregben is. Úgy tűnik „halvány” változás állt be a hadsereg gondolkodásában. Leellenőrizvén az itt szolgálók erkölcsi irányítuit, az még mindig olyan értékekre

mutat, mint a szolgálat, becsület és a haza. De a tanulmányok és felmérések megerősítik, hogy valami változik a hadseregben. Hallhatunk történeteket a karrierhajhászásról, kezdeményezőképeség hiányáról, az alárendelték bizalomvesztéséről előljáróikban és a hibázás el nem fogadásáról. Gyorsan leszögezhetjük azt, hogy a hadsereg mindig kapott ilyen kritikákat de talán ezúttal a kifogások sokkal inkább célpontban voltak. Természetesen az ilyesfajta változás a hadsereg vezetéséről alkotott felfogásban nem az előkészített cselekedetek eredménye. Sokkal inkább olyan magatartásbeli változás, ami szövevényes és nem tudatos.

A doktrínakon alapuló amerikai hadseregben az értékeket doktrínák írják le. Szabályzataik - az FM 22-100 a Katonai Vezetésről és az FM 22-103 a Vezetés és Parancsnoklás Magasabb Szinten – adnak útmutatást a vezetési értékekről és tulajdonságokról. Ezek az értékek tükröződnek vissza irányelveikben és vezetőképző rendszerükben. Theodore G. Stroup Jr. altábornagy szerint a vezetőknek, mint a hadsereg képviselőinek a feladata, hogy megmutassák, hogyan tudják támogatni értékeiket azzal, hogy az FM 100-1 - es szabályzatban megfogalmazott „önzetlen szolgálatot” teljesítik, vagy hogyan tudják megvalósítani a teljesítményértékelésükben leírt „nyíltságra való ösztönzés”-t. Az FM 22-103 -as szabályzat leírja, hogy a vezetés és parancsnoklás magasabb szinten a „közvetlen és közvetett ráhatás művészete és az a képesség, hogy megteremtjük azokat a körülményeket, amellyel elérjük a kitűzött célt a folyamatos szervezeti szintű sikerek biztosításához”.

Ez a cikk az emberekről és kapcsolatokról fog alapvetően szólni és arról, hogy hogyan tudnánk többet elmondani azzal, amit kijelentünk. Túlmenvén az ember és ember közötti vezetés elméletén, a közvetett vezetés hatását vizsgálom.

SZERVEZETI KULTÚRA

Hogyan tudnák megváltoztatni a vezetők azt a környezetet, amelyik káros arra nézve, hogy megengedje katonáinak „azok legyeknek amik tudnak”? Az irányelvek készítése, utasítások kiadása és doktrínák létrehozása, kísérletek arra, hogy megtegyék ezt, de amit igazán akarnak az, az, hogy megváltoztassák a hadsereg gondolkodásmódját, és ezáltal, megakarják változtatni a hadsereg kultúráját. A szervezetet kutató Edgar Schein rámutat arra, hogy a szervezet kultúrája annak a feltevésnek a lenyomata, ahogy észleljük, gondoljuk és érezzük azt, ahogyan a szervezet megküzd a problémával. Ezért a hadsereg kultúrája saját személyiségében rejlik, amely tükrözi a hadsereg értékeit, filozófiáját, normáit és íratlan szabályait. A kultúráknak erőteljes hatása van, mert viselkedésünket azonos követelmények irányítják és az, az út, amelyben a hadsereg információt dolgoz fel, és mint szervezeti egység működik. Amikor a kultúra szót használom akkor a hadsereg kultúrájára gondolok mint egészre és mindazon szubkultúrákra amiből összetevődik. Minden egyes hadosztálynak, dandárnak, zászlóaljnak, egységnek megvan a sajátos szubkultúrája, amely hozzájárul a hadsereg egészének kultúrájához. Mindannyian körbejártuk már egy egység körletét és megfigyelhettük azt, hogy a dolgok úgy néznek ki körülöttünk, ahogyan azt mi kialakítjuk magunknak, ahogyan azt a mindennapi életünk alakítja és ezek, így egyfajta gondolkodásmódot tükröznek. Így megtapasztalhatjuk az egység szervezeti kultúráját. Mi gyakran elsiklunk a hadsereg erőteljes hatása felett, mert nem va-

gyunk tudatába a láthatatlan, ki nem mondott vagy alapvető feltételeknek. A saját kultúránk elemzésénél is érdemes felhasználni azt a négy alapvető feltételt, amely a szervezeti kultúrát formálja.

Az első kérdés- ki irányít? Az egység vagy a környezet? A szervezetek, akárcsak az egyének, különböznek abban, hogy mennyire hisznek saját sorsuk irányításának rendelkezése felett. Egy –egy alakulat megfigyelése során nyilvánvalóvá válik, hogy néhány egység hisz abban és úgy is működik, mintha saját végzetük urai lennének. Mások úgy tűnnek viszont mintha a sors szeszélyének lennének kitéve. Az egyik zászlóalj azt képzei magáról, hogy képes befolyásolni az eseményeket, mint például a feladatokat és válságokat, mi alatt mások úgy látják magukat, mint akik képesek megfelelni a külső elvárásoknak és egy kontrollálhatatlan művelési tempónak.

A második feltétel, hogy hogyan látja a kultúra az embereket. Az emberek alapvetően jók vagy rosszak? Az egyik felfogás szerint, ha a katonák magukra vannak hagyva a helyes dolgot fogják tenni. Az ilyen felfogással rendelkező egységeknél a hatáskört azon a szinten fogják megállapítani ahol a feladatot, a legjobban végre tudják hajtani. Ennek ellentétéként néhány egység úgy hiszi, hogy katonái minden alkalmat megragadnak arra, hogy „megússzák” magát a rendszert. Az ilyen felfogással rendelkező egységek azok, amelyek szűkmarkúan bánnak a feladat kiosztásával és mértéktelen energiát fektetnek abba, hogy mikroszinten menedzseljék katonáikat.

A harmadik feltétel azon alapul, hogy milyen elvárásaink legyenek a katonák cselekvését illetően. Az egyik véglet az, hogy egy egység elvárja katonáitól, hogy aktív résztvevők legyenek, és ugyanakkor ösztönzi az egyéni kezdeményezést. A másik véglet az, hogy a szervezet passzív magatartást vár el embereitől, és ezáltal csak egyszerűen kövessék a parancsokat és utasításokat. Egy különleges

különítmény példázza az első megközelítést, míg egy alapkiképző század az utóbbit.

Végezetül a negyedik feltétel a hadsereg kultúrájában az, hogy hogyan hatnak egymásra az emberek. Néhány egység elvárja az embereitől, hogy egymással szemben magas versenyszellemet képviseljenek, minimális egymásra hatással. Mások sokkal jobban a csoport szellemű megközelítés mellett érvelnek a megegyezésre alapozva. Az első egy individualista, míg a másik egy csoport központú. A magasabb szintű tanfolyamokon, a pódiumon tartott előadás és a kis csoportos foglalkozások közötti különbség, egy példája az egyéni megközelítéstől a kollektív megközelítésig való eljutásnak.

Kultúránk, ezen feltételek mellett formálódik. A hadsereg kultúrája valahol az előbbieken tárgyalt feltételek szélsőséges értékei között helyezkedik el. Kultúra egy eszköz lehet ahhoz, hogy a katonák megérthessék és megjósolhassák azokat az eseményeket, amelyek az egységénél történnek. Például egy kultúra, ami azt vallja, hogy irányítás alatt tudjuk tartani a környezetet, elvárja katonáitól, hogy azt tegyék, ami helyes és ösztönzi a kezdeményezőképeséget, valamint elfogadja, hogy a csapatmunka előnyei támogatják a 21. század hadseregét. Egy modern hadsereg olyan katonákat akar, akik vallják, hogy a harcmezőt befolyásolni tudják és felhatalmazzák arra, hogy döntéseket hozzanak saját maguktól és bízzanak vezetőikben arra vonatkozóan, hogy kiképzik őket a harcmezőn való túlélésre.

Habár hadsereg kultúrája egy szavatosság is lehetne még akkor is, ha nem megfelelő és nem járul hozzá a hadsereg egészében vett céljaihoz. Így a vezetők feladata lenne biztosítani, hogy a hadsereg kultúrája megfeleljen a szervezeti elvárásoknak.

Összegezés a kultúrát

Könnyű kijelenteni, hogy a kultúrát az alapvető feltételek irányítják és azt, hogy mi

hogyan értékelünk és teljesítünk, de sokkal nehezebb meghatározni azt, hogy mik is valójában azok az alapvető feltételek. Kultúránkban sokkal inkább túlsúlyt képviselnek azok az úszó jéghegyekhez hasonló feltételek melyek, rejtve maradnak. Csak egy pillantás és máris kiemelkednek a felszínre. Megkísérelhetjük meghatározni melyek ezek a feltételek és értékek azáltal, hogy embereket megkérdezzünk, de túl gyakran válaszolják nekünk azt, amit várunk, amit hallani szeretnénk. Azt hiszem, minden tiszt habozás nélkül egyetértene azokkal az értékekkel, amely a katonákkal és a róluk szóló gondoskodással függ össze.

Habár ez az amit mi valójában teszünk és ezen szituációk azok, amelyekben az értékeknek úgy kellene működni, hogy pontosan tükrözzék a mi kultúránkat.

Egy antropológiai megközelítés szerint - amely a kultúra megfejtését műemlékek tanulmányozásával végezte - mi is tudjuk kultúránkat elemezni azáltal, hogy olyan dolgokat figyelünk meg, amelyek a szervezet alapvető feltételeit tükrözik.

A szervezetet kifejező tárgyi leleteket arra használják, hogy megerősítsék azon feltevéseinket, amelyet az egység alapvető feltételeiről fogalmaztunk meg. Mint ahogy a jéghegy csúcsa a tárgyak is csak kis részét képezik kultúránknak, de igen fontos jelzéseket nyújtanak.

A szervezeti tárgyak magában hordozhatják a viselkedési módokat, a nyelvet vagy szakzsargont, jelképeket, történeteket, hősöket, ünnepeket vagy alapvető műveleti eljárásokat.

Ugyanakkor megvizsgálhatjuk, hogy az egység őrmesterei kezdeményezők - e és, hogy kiérdemlik - e a bizalmat. Kik az egység hősei? Ők azok, akiket az emberek igazán tisztelnek és bíznak bennük. Kit ismernek el? Azt, aki nem vállal kockázatot, hogy a hibázás lehetőségét csökkentse, vagy az, aki vállalja a kockázatot, hibázik de tanul a

hibáiból? Nagyon sok információt tudhatunk meg abból is, ha megfigyeljük az alárendelt és előljáró közötti kölcsönhatást. Az értekezletek hangulata, a becenevek és a szlengek, azok a dolgok, amelyek tükrözik a hozzáállást, magatartást a munka szétosztásánál, a külső behatások feletti irányítás szintjénél vagy a katonák képességeibe vetett bizalom fokánál.

A kultúra megváltoztatása

A vezető gyakran hivatalosan is kinyilvánítja elképzelését, filozófiáját egységénél. Ha felhatalmazza embereit arra, hogy azt tegyék ami helyes és kezdeményező képességük kibontakozására ösztönzi őket, és ezzel megengedi, hogy hibázzanak, akkor a későbbiekben is többet kell tennie annál, hogy kinyilvánítsa ezen értékeinket. Úgy kell cselekednünk, hogy értékeinket és feltételeinket az emberek irányába tudjuk közvetíteni. A tettek nemcsak szavak amelyek meg fogják változtatni kultúránkat. Négy dolog, amellyel értékeinket be tudjuk ágyazni a hadsereg kultúrájába.

1. Ellenőrzés.

Ez egy erőteljes módja annak, hogy közöljük, mi az, amivel igazán törődünk, és rendszeresen odafigyelünk. A vezető normákat állít fel egységében azzal, hogy katonái megfigyelik, miközben ő ellenőriz, kérdezősködik, megfigyel. Például, amikor ellenőrzi a harcállásponton, hogy a rangidős tiszthelyettest mennyire jól „alkalmazták”, akkor az egység tudni fogja, hogy a munkának a megfelelő emberrel történő végrehajtása egy kívánatos érték. Hasonlóképpen, amire nem reagálunk az ugyancsak egy meggyőző jel katonáink számára, hogy miféle értékek részei a kultúrának. Például, ha egy századparancsnok egy parancsnoki értekezleten elismer egy elfogadható hibát, akkor minden szem a zászlóaljparancsnokra fog szegeződni és várják reakcióját. Ha a zászlóaljparancsnok ahelyett, hogy dühös lenne, úgy tekint erre a hibára, mint a tanulás egy eszközére ezzel egy erőtel-

jes jelzést ad a résztvevők számára.

2. A vezető reagálása súlyos eseményekre és szervezeti krízisekre

Mikor egy egység szembesül egy krízissel, reakcióink felfedik fontos alapvető feltételeinket. Krízis esetén sokkal érzékenyebbek az emberek és a katonák sokkal jobban emlékeznek arra, hogy mi történik. Amikor a West Point-i Katonai Akadémia futball csapatainak tagjait megvádolta néhány női kadét „zaklatással”, a vezetés egy átfogó nyomozással és azonnali gyors büntetéssel válaszolt. A kadétek megtanulták, hogy a vezetés különösen intoleráns a szexuális zaklatás ügyében de észrevették azt is, hogy nem reagáltak túl, nem szabtak ki nagyon súlyos büntetéseket. Ezen esemény megfelelő kezelése többet adott a West Point-i kultúrához, mint amit nagyon sok oktatási óra elérhetett volna.

Theodore G. Stroup Jr. Altábornagy, zászlóaljparancsnokként gyakran utazott olyan konvojban, amelyet a törzsszázad parancsnoka vezetett. Ha egy autó részese volt egy balesetnek, észrevette magán, hogy háromféleképpen reagált erre. Az első alkalommal, amikor szemlélő helyzetbe került, lényegében egy ártatlan megfigyelőként jegyzeteket készített arról, ahogyan a törzsszázad parancsnoka tevékenykedik. A következő alkalommal közvetlen támogató helyzetben volt, amikor nem avatkozott bele, de hagyta, hogy a századparancsnok tudja, hogy mindig ott van mellette, ha szüksége van tanácsra és segítségre. Végezetül úgy viselkedett, mint egy rangidős tiszt, átvette az irányítást, parancsokat és utasításokat adott a törzsszázad parancsnok helyett. A három reakció közül bármelyik egy erős jelet küld a katonák felé az egység igazi értékei tekintetében.

3. Tervezett modellképzés, tanítás és tréningezés

Alkalmanként a vezetők a feltételeket és értékeket azáltal közlik, hogy személyesen instruálják, modellezik, javítják és tréningezik azokat. Ezeket végre lehet hajtani formá-

lisan, mint például a tisztí felkészítés vagy informálisan a mindennapi viselkedéssel. Az informális mód sokkal hatékonyabb környezetet nyújt egy kultúra beágyazódásához. Ennek a folyamatnak egy része az egyénileg elerendő célok értékelésekor a tisztí teljesítmény értékelő lap kitöltése.

4. A jutalmak és státuszok elosztásának feltétele

A katonák hamar megtanulják a ki nem mondott értékeket és feltételeket, valamint a tapasztalataik útján a jutalom és teljesítmény értékelés szempontjából, hogy mit dicsőítenek, és mit büntetnek egy-egységnél. Vezetők prédikálhatnak egész nap, hogy mennyire akarják az őszinteséget katonáiktól, ha állandóan elutasítják az építő jellegű kritikát és visszacsatolást, és ezzel azt bizonyítják, hogy igazából nem értékelik az őszinteséget.

Ha elhalmozzuk dicséretekkel azokat, akik elvégzik a feladatot és végrehajtják a küldetésüket, de elsiklunk viszont azok felett akik megpróbálták a legjobbat de elbuktak, akkor ezen reakciókkal megkockáztatjuk annak az üzenetnek a küldését, amely szerint „a siker minden”. Ha az egyén egységessége az egyik hivatalos értékünk, akkor tartózkodnunk kell minden olyan kultúra megjelenésétől, amelyben csak a tökéletes végrehajtás az elfogadott.

Más technikák, mint például az egységénél szokásos eljárások a szervezeti „design” és a formális filozofikus kijelentések hasznosak az értékek és feltételek kialakításában. Ma, viszont ha ezek a technikák nem összeegyeztethetőek viselkedésünkkel, akkor azokat az emberek figyelmen kívül hagyják. A kulturális feltételeket legjobban nem az írott eljárások és állítások tükrözik, hanem azok, ahogy a vezetők cselekszenek.

A vezetés kihívásai

Napjaink hadserege már keresztülment egy viharos csökkentésekkel tűzdelt zavaros és nehéz időszakon. A csökkentés lassan a végéhez közeledik, így itt az ideje, hogy újra megerősít-

sük a mi alapvető értékeinket, ahhoz hogy egy modern, professzionális hadsereget létrehozunk. A hadsereg lényegét a minőségi katonák adják, akik megérdemlik azt a környezetet és vezetési stílust, amelyben ki tudnak nőni.

A katonák a vezetők igazolásai. Támogatni kell őket egy olyan kultúrával, amely megengedi az őszinte hibákat, ösztönzi a kezdeményező készséget és értékeli az egyén egységességét. Nem tudjuk csak egyszerűen remélni, irányítani vagy törvénybe foglalni, hogy milyen kultúra fog kialakulni. Ehelyett tettekkel kell közölni az értékeket és feltételeket, mivel csak így fog kialakulni egy olyan kultúra, amely biztosítja, hogy a hadsereg egy olyan hely maradjon ahol a katonáink, igazán azok tudnak lenni, akik lehetnek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bakacsi Gyula (2000): Szervezeti magatartás és vezetés

Budapest, KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft

Lieutenant General Theodore G. Stroup Jr.: Leadership and Organizational Culture: Actions Speak Louder Than Words
Military Review 76 (January – February 1996) 44-49 p.

Komor Levente (2004): Adalékok egy új szervezeti kultúra kérdésköréhez

Új Honvédségi Szemle XVIII. évfolyam 9. szám

Prof. Szabó János: Haderőátalakítás – Az ezredforduló haderőreformjának előzményei, jellemzői és perspektívája

Zrínyi – Budapest, 2001

Prof. Szabó János: A társadalom megváltozott viszonya az önkéntes haderőhöz

www.honvedelem.hu 2005.12.26. (2006.01.15.)

Hajós Dezső: A szervezeti kultúra változásának értelmezése a magyar haderőben

www.honvedelem.hu 2005.11.08. (2006.01.15.)

KÁPLÁN GYÖRGY NYÁ. ALEZREDES: VISSZAEMLÉKEZÉS A KATONAI SZABÁLYZATSZERKESZTÉS „HŐSKORÁRA”

A negyvenes évek végén kezdődött a magyar haderő nagymértékű, gyors fejlesztése, egyben áttérés a szovjet kiképzési módszerre. Ehhez rendkívül rövid idő alatt, sokféle új szabályzatra volt szükség. A feladat megoldásában közel öt éven át személyesen is résztvehettem. Veszélyes, de érdekes munka volt.

ELŐÉLETEM

Budapesten születtem, 1920-ban, sok évtized tapasztalata áll mögöttem. Egész életemben „jó tanuló” voltam. Jeles érettségi után, 1938-ban mintegy 600-ad magammal megpályáztam a Ludovika Akadémiát. Hosszú és nehéz felvételi vizsgasorozat után 120-an nyertünk felvételt az Akadémiára. E létszámhoz még hozzájött 80 fő katonai középiskolás (cöger).

Ebben az esztendőben szűntek meg a békediktátumban rögzített, valamint a szomszédos kisantant országok által hazánkra kirótt súlyos katonai korlátozások. A magyar kormány meghirdette az úgynevezett „Darányi-féle” egymilliárd pengős győri programot.¹ Így az eddig teljesen „lekopaszított” Magyar Honvédség nagyarányú fejlesztésbe kezdhetett. Lehetőség nyílt hatékonyabb tüzérség, páncélos és légierő felállítására. Az Akadémián gyalogos, majd kerékpáros, végül páncélos kiképzésben részesültem. 1941. augusztus 20-án avattak hadnaggyá és Budapestre, az 51. páncélvadász zászlóaljhoz helyeztek,

mely alakulat a volt Ferenc József gyalogsági laktanyában szerveződött.²

Zászlóaljunkat 1942-ben mozgósították, majd kiszállították a Donhoz. Itt, a 2 magyar hadsereg közvetleneként, az 1. páncélos hadosztály kötelékében valamennyi harccselekményben résztvettünk.

1943. áprilisában, mint haditapasztalatokkal rendelkező páncélos tisztet áthelyeztek a jutasi Kinizsi Pál tiszthelyettesképző állományába, oktatótisztnak. A fegyvernemi szakismeretek mellett más tárgyakat is tanítottam, pld tereptant, hadseregszervezést, matematikát.

A tiszthelyettesképző iskolának volt saját nyomdája, ahol az oktatók jegyzeteit is nyomtatták. Itt ismertem meg a nyomdatechnika alapjait, később szabadidőmben bejártam Veszprém legnagyobb nyomdájába, amely az akkori technikai szintet képviselte. Pusztán érdeklődésből szedtem, tördeltem, tanulmányoztam a rotációs gépeket, a könyvkötést, stb.

A dunántúli harcok 1944 végére elérték Veszprémet. A jutasi iskolát is, a többi katonai oktatási intézménnyel együtt, kormányhátározatra kitelepítették Németországba.

Az iskola teljes állománya 1945. áprilisában amerikai hadifogságba került. Módomban állt tanulmányoznom a német, szovjet és az olasz hadseregek után az USA haderő 11. páncélos hadosztályának felszereltségét, harcjárműveit, szolgálati viszonyait, magyarul is beszélő US katonáktól. 1946. elején szállítottak haza zárt

1 Darányi Kálmán miniszterelnök (1936-38) az un. fegyverkezési program meghirdetője. Ebben hatszázmillió pengőt a honvédség közvetlen fejlesztésére irányoztak elő.

2 Itt volt később a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Üllői úti bázisa, amelyet 2009-ben eladtak és lebontottak.

szerelvénnyel – ezen Bécsig szigorúan őriztek – itt amerikai őreink azt javasolták, hogy mindenki menjen amerre lát; pár kilométer és szerelvényünk beérkezett a szovjet zónába. Nagyon sokan így tettek. A genfi hadifogoly-egyezmény 23. cikke értelmében volt nálunk dollárcekk, nagysága a rendfokozattól függött.

Itthon változatos élet várt ránk. Szűrőtábor, igazoló bizottság, házkutatás, megfigyelés, munkanélküliség. A dollárcekket elvették.

Kaptam egy HM határozatot, mely szerint 507 Ft 60 fillér végkielégítéssel – mint létszámfelettit – elbocsátottak a honvédség kötelékéből. Közel 10 éves katonai múltam után, ezt nehéz volt elviselni. Azt hittem, vége szeretett hivatásomnak.

ISMÉT EGYENRUHÁBAN

„A béketábor legyőzhetetlen!” – szolt az ének, és ennek szellemében erőltetett ütemű haderőfejlesztés indult. Ehhez viszont szükség volt olyan tisztekre is, akik értettek egykori szakmájukhoz. 1949. tavaszán váratlan behívót kaptam a hűvösvölgyi Bolyai Akadémia megadott számú épületébe „felvételi vizsga” céljából. Miután a katonai kiképzés területén meglehetősen gyakorlatom volt, így az írásbeli vizsgán és a „beszélgetésen” is jól megfeleltem.

Rövidesen bevonultam Esztergomba, a harcokosi ezredhez. Rendfokozatom ekkor még főhadnagy volt. Az itt működő politikai tiszt megtudta tőlem, hogy amerikai hadifogságban voltam, gyakran foglalkoztatott kiselőadások tartására. Beszélnem kellett az „imperialista hadseregéről”, a katonák, a tisztek viselkedéséről, a technikáról, stb. Talán ez is közrejátszott abban hogy, nemsokára áthelyeztek a Honvédelmi Minisztériumba, a páncélos fegyvernemi szemlélségre³ a kiképzési osztályra, szabályszerkesztési munkakörrel megbízva.

ELSŐ ÉLMÉNYEM A SZABÁLYZATSZERKESZTŐI MUNKÁBAN

A páncélos fegyvernemi szemlélségen lejelentkeztem mindenkinél, akinél kellett; megmutatták munkahelyemet, s az íróasztalomon előttem feküdt első feladatomban amit az imént vettem át egy szovjet páncélos alezredestől, a tanácsadó bajtárstól, vagy ahogy rövidítve nevezték a „tadó bajtárstól”; a későbbiek szerint „tadó elvtárstól”.

A szabályzat címe: „Sztrelba iz tanka”, azaz tüzelés harcokcsiból. Átgondoltam, milyen óriási felelősséggel jár, hogy nekem, a B_listázott, néhány nap óta ismét katonának kell elkészítenem az új, a demokratikus honvédség számára ezt és majd a többi páncélos szabályzatot. A könyv melletti dossziéban a nyers (nagyon nyers) fordítás. Az is átvillant az agyamon, hogy a Donnál vezettem ugyan kísérletképpen zsákmányolt T-34-es harcocsit, de sohasem tüzeltem belőle.

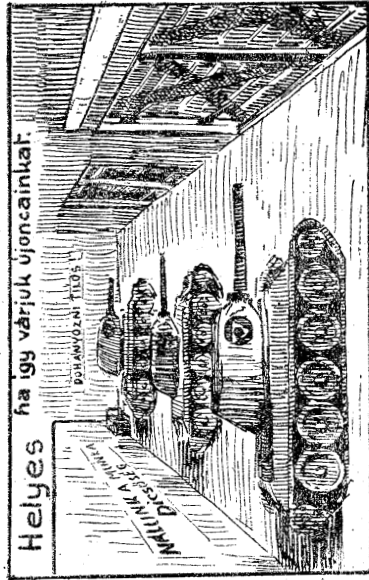
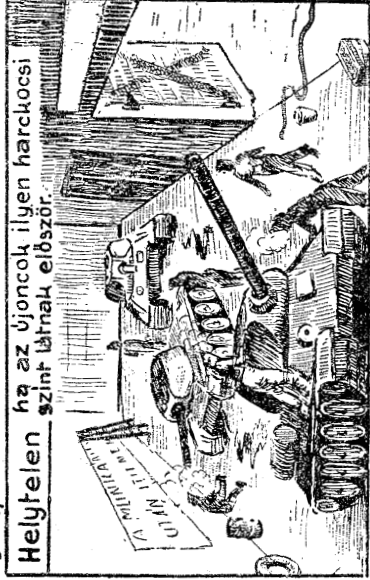
Azután nekiláttam a munkának. Szereztem még egy orosz–magyar iskolai szótárt, de ebben aktuális szakkifejezések nem voltak. Beszélgetés szinten tudtam valamit oroszul, az Akadémián tanultunk ugyan egy kicsit szlovákul is, de mindez kevés volt e nehéz és felelősségteljes szövegezéshez. Délután beiratkoztam egy orosz nyelvtanfolyamra. Folytattam a munkát, de újabb és újabb nehézségek merültek fel. A könyv tele volt ábrákkal. A szabályzatok tömeg-nyomdatechnikával készültek, a papír minősége sem volt a legjobb. A fototípiák (vonalas rajzolt ábrák) meg megfelelőek lettek volna, de a cirill-betűs feliratokat mindenképpen át kellett rajzoltatni. Műszaki rajzolóknak nem volt, a szabályzatokat külső szakembernek kiadni természetesen tilos! Az autotípiák (árnyaltos képek, fotók) pedig eléggé raszteresek, jó klisé készíteni ezekről sem lehet. Mi lesz ebből?

3 Későbbi megnevezése: Honvéd Páncélos Csapatok Parancsnoksága.

6. sz. helyes — helytelen tábla.

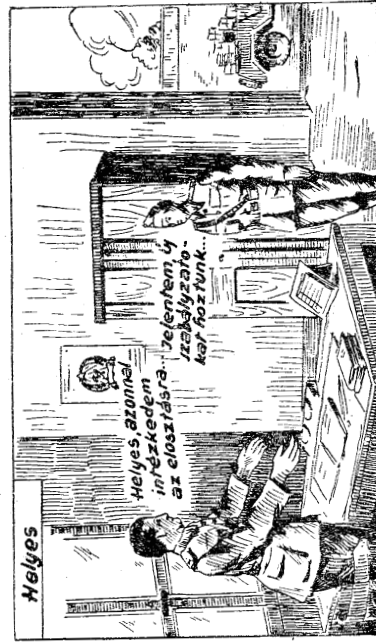
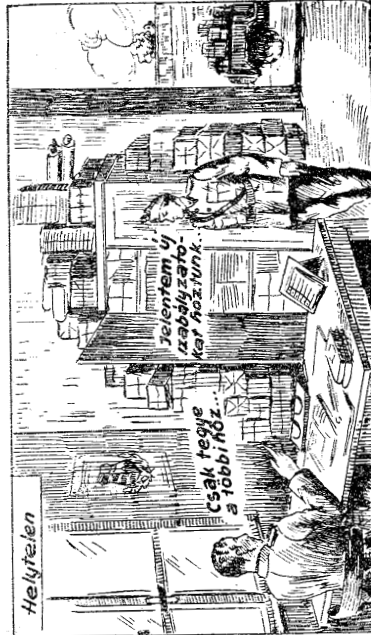
PARANCSNOK BAITÁRSÁKI!

ÚJONC TOGDADASHOZ IDŐBEN KÉSZÜDUNK FEL!

6. sz. helyes — helytelen tábla.

SEGÉDJSZIEK FIGYELMEBE!

HONVÉDELMI MINISZTERIUM

Szabályzatszerkesztő és Technikai
Felszerelést Korszerűsítő Csoportfőnökség**05** szám.

OKIRATI DÍCSÉRŐ ELISMERÉS

Káplán György szds.

bajtársat, akit

jó munkájáért

okirati dícsérő elismerésben

részesítem és őt a csoportfőnökség valamennyi beosztottja
elő követendő példaként állítom.

Budapest, **1951. Szept. 28-án**

Hovás Márton kuty.

Csoportfőnök.

Egy délután elmentem a Képzőművészeti Főiskolára, ahol azonnal akadt néhány jelentkező végzős, akik örömmel jöttek volna a HM-be, lényegesen magasabb fizetésért, mint egy iskolánál. A felvételiükhöz nem kívántam még hozzászólni sem, az erre hivatott szervek lekádereztek őket; s nemsokára már

bent rajzolták az átfeliratozott rajzokat és a fényképeket is nyomdakésszé tették a leendő festőművészek.

Így határidőre elkészült az első szabályzatom. Bemutattam a fegyvernemi parancsnoknak – akkor még Révay Kálmán vezérőrnagynak (1950-ben kivégezték, 1990-ben

bűncselekmény hiányában felmentették), majd a „tadó bajtársnak”, aki ellenőrzésként néhány mondatot, a fejezetcímeket visszafordította oroszra és vodkás, baráti koccintás után a kéziratot fegyveres kíséreléssel személyesen vittem ki a Szikra Nyomdába, hogy megismerjem az együttműködő vezetőket és szakmunkásokat.

HOZZÁKEZDHETEM A KÖVETKEZŐ SZABÁLYZATHOZ

Időközben kaptam még egy önálló feladatot. Valamennyi fegyvernemi parancsnokság havonta kiadott egy folyóiratot az állomány szakmai tájékoztatására és a katonai irodalomban való közreműködésük érdekében. Így volt: A GYALOGOS; A TŰZÉR; A MŰSZAKI; A REPÜLŐ, stb. Megbízta A PÁNCÉLOS szerkesztésével. Két esztendőn keresztül nagy lelkesedéssel csináltam. Minden számban voltak a kiképzést elősegítő írások, az új szabályzatok rövid ismertetése, s érdekes cikkek az olvasóktól. Itt jegyzem meg, hogy valószínűleg a „tadó bajtársak” javaslatára ezeket a folyóiratokat megszüntették.

Eközben egyre rutinosabban folyt a Fordító Osztályon, majd a fegyvernemi parancsnokságon a szakszabályzatok, segédletek gyártása. 1949-ben valamennyi közreműködő bevonásával elkészült az új Szolgálati Szabályzat magyar nyelvű kiadása. Ez év szeptember 15-én Farkas Mihály vezérezredes, honvédelmi miniszter jóváhagyta és elrendelte kötelező érvényességét mind katonák számára békében, háborúban, laktanyában, gyakorlótéren és a magánéletben egyaránt. Igen nagy példányszámban nyomták és azonnal kiszállították a helyőrségekbe.

KIS KITÉRŐ: A SZABÁLYZATSZERKESZTÉS ELVI NEHÉZSÉGEIRŐL

A Sereg Szemle 2009. évi első számában érdeklődéssel olvastam Molnárné László

Andrea tanulmányát a szabályzatok terminológiai követelményeiről, problémáiról.⁴ Hazánk történelme folyamán a kétnyelvűség következtében az évszázadok során ez a probléma már több ízben előfordult. Hasonló nehézséggel küzdhettek II. Rákóczi Ferenc kuruc tisztjei, huszárai, tüzerei pld. az akkori löfegyverek bonyolult töltésével kapcsolatban, amely rengeteg mozzanattól, illetőleg vezényszókból tevődött össze.

Ugyanez a jelenség okozott gondot a szabadságharc honvédeinél – különösen az osztrák seregből átvett magyar nyelvű katonáknál; de harcolt itt lengyel és olasz légió is. Még komolyabb formában Jelentkezett ez a kiegyezés korában, amikor hosszas alkudozás után engedélyezték a magyar vezényleti nyelvű honvédség felállítását. Külön meg kell említeni a tényleges működését csak 1872-ben megkezdő Ludovika Akadémiát, ahol az osztrák hadseregből átvett magyar nyelvű oktatótisztok megalkották a magyar vezényszavakat, amelyeknek nemcsak fordítási, hanem hangzástani követelményei is voltak. Ezek mellett ki kellett alakítaniuk a stratégiai, taktikai, fegyvertani, ballisztikai fogalmak – jól hangzó – magyar megfelelőit is.

1873-tól indult a Ludvica Academia Közölnye, amelyben a kiképzésre vonatkozó írások mellett „hadtani” dolgozatokat is közöltek. Az ottani tanári kar szaktudásával, a magyar katonai szaknyelv megerősítésével úttörő szolgálatokat tett. Érdekes, hogy ekkor még Ferenc József is eléggé aktívan támogatta a magyar tisztképzést, szinte kétvétenként megszemlélte az Akadémiát és – a kamarilla gáncoskodása ellenére – sokat tett a honvédtűzéség engedélyezése érdekében. Érezte, hogy a Magyar Honvédség erősítése hozzájárul a közös had-

4 Molnárné Dr. László Andrea: A doktrinális szakterület kapcsolódása a humán tudományokkal (I. rész: Terminológia), Sereg Szemle, Székesfehérvár, 2009/1. szám, 33-38. oldal

sereg ütőképességéhez is. Az I. világháború folyamán így is lett. Mindez 1913-ban történt, mikor megkezdődhetett az Akadémián a tüzér tisztképzés is. A magyarnyelvű tüzérségi szakkifejezések is ekkor alakultak ki.

Mindezeket azért említem meg, mert ez időtől datálódnak azok a kifejezések, melyeket a szabályzatszerkesztés során mi is állandóan alkalmaztunk.

1920 után tovább fokozódott ez az igény. Új katonai tankönyvek, szabályzatok megírására pályázatot hirdettek a Honvédségi Közlönyben, mennyiségtan, mechanika, fizika, kémia, tüzér lövéstan, honvédségi közigazgatást szolgáló jogi ismeretek tárgyában. A beérkezett és elfogadott pályamunkák kinyomtatására csak 1930 után került sor. Nagyobb lendületet kapott ez a téma 1938 után, amikor a bedi-i konferencia feloldotta hazánkat a trianoni békediktátum katona megszorításai alól. Mint érdekességet említem, midőn lehetővé vált a valódi(!) páncélos járművekkel⁵ történő kiképzés és az Akadémia megkapta a Páncélos Gyakorlati Szabályzatot egy példányban, az akkori sokszorosítási eszközök hiányában, minden páncélos akadémikus lemásolt nyomtatott betűkkel két-három oldalt, amelyeket azután könyvnyomatos eljárással sokszorosítottak.

1942-ben az új Légvédelmi Tüzér Lőutasítás – sürgőssége miatt – még írógéppel készített kivitelben jutott el az érintettekhez. A Páncélos Sorvezető, amelyet az Akadémia oktatótisztjei készítettek, rövid idő alatt nyomtatásban került ki a honvédség harcokészítő alakulataihoz. Minden kornak megvoltak a maga nehézség.

Most visszatérek a negyvenes-ötvenes évek Honvédelmi Minisztériumának szabályzatszerkesztési feladataihoz.

Első szabályzatom elkészítése során megismertem e tevékenység folyamatát, gyakorlatát, nehézségeit. Akkori elnevezése szerint a demokratikus honvédség a régi – háború előtti – szabályzatokat, segédleteket nem használtan nem is használhatta, így a mi mukánktól függött, hogy mikorra lesznek a csapatok és a vezetés élenjáró szakkönyvekkel ellátva. A Honvédelmi Minisztériumban 1949-ben a szabályzatszerkesztés úgy folyt, hogy a fegyvernemi tanácsadók által átadott orosznyelvű szabályzatokat a Fordító Osztály orosznyelvű fordítói áttették magyarra. A gyakorlatban az amúgy tökéletes nyelvi és katonai szakismeretekkel nem rendelkező munkatársak hol egy tüzér, hol egy műszaki, hol egy híradós szabályzatot kaptak fordításra. A melléjük beosztott gépírók között voltak kiválóan és gyengébben író alkalmazottak, utóbbiak még gyengébb helyesírással.

Számos emlékezetes elgépelésre még ma is emlékezem. Például a légiveszélyt háromszori sikongatással kell jelezni (sínkongatással) vagy a lövegeknél huzatolás (huzagolás) van, valamint esőköpeny (csőköpeny). Volt kanászpáncsnok is (aknászpáncsnok). Az anyagi ügyeket hadbiztonság (hadbiztosság) intézi, stb. Egy ilyen hiba benmaradása életveszélyt is jelenthetett a felelős számára.

A fordítók által lediktált nyersfordítás szolgálati úton átkerült a megfelelő fegyvernemi szemlélősegre, illetve későbbi parancsnokságra, ahol az ott dolgozó előadók katonai ismereteiknek, képességüknek, szókincsüknek és szabad kapacitásuknak megfelelően stilizálták a megkapott anyagot, természetesen egyéb munkájuk, szolgálat, kirendelések, stb. mellett. Nekik kellett (volna) az ismét legévelt anyagot – immár kéziratot – nyomdailag előkészíteni. (Címek, betűtípusok, ábrák,

5 Addig a tilalom miatt csak gépkocsira szerelt, fából, vászonból összetákoltt „tank utánzatokkal” folyhatott a kiképzés a RUI SK (rendőr újonc iskola) fedőnév alatt. A géppuskatűzet kereplőkkel imitálták. A harcászatot csak tapasztalon gyakorolhatták.

aláírások, új bekezdések, kiemelések lábjegyzetek stb. bejelölésével)

Az akkori Szikra Nyomdába szolgálati úton eljuttatott – rosszul tipografált – kéziratokkal eleinte sokat kínlódtak a nyomdai előkészítők és a szedők. Gyakran ők hívták fel a figyelmet valamilyen szakszerűtlenségre, elírásra, vagy értelmetlenségre. Mint említettem az ábrák, fényképek nyomdakésszé tétele is rengeteg munkát jelentett. A szedés elkészültével a Honvéd Sajtó és Lapkiadó Vállalatnál kellett megrendelni a kinyomtatást, a kötésformát és a példányszámot. A szervezési sémák, a létszámok szigorúan titkosak voltak, ezekről nem volt célszerű érdeklődni és arról sem, hogy melyik alakulatnál milyen típusú fegyverek, harcjárművek vannak. A példányszámok megállapítása kezdetben többnyire becsléssel történt.

Az elkészülőfélben lévő mű több ízben „visszatért” a szerkesztő asztalához. A korabeli nyomdatechnikának megfelelően szedőgéppel, ölbetűkkel kiszedték a szöveget, majd megjött az első hasáblevonat, szaknyelven kefelevonat, gyakran több sajtóhibával. Volt eset, mikor háromszor is korrektúrázni kellett az anyagot, különösen, ha a szerkesztő ilyenkor még változtatott a szövegben, amit más színnel kellett jelölni. Mint említettem, egy rosszindulatúnak feltételezett sajtóhiba komoly veszélyt is jelenthetett. A szerkesztők félve imprimálták az utolsó, tördelt levonatot, lesz, ami lesz jelszóval.

Szerencsére a kinyomtatott szabályzattal, segédlettel már több érdemi munka nem volt – várni lehetett viszont az esetleges reklamációkat a csapatok és az intézetek részéről, habár a szövegen amúgy sem változtathattunk. Az előkészült nyomdatermékek elosztásáról az Ügyviteli Iroda gondoskodott, de fontos, sürgős esetekben magának a szerkesztőnek kellett kikézbcsíteni a könyveket.

Több ízben előfordult, hogy a messzebbfekvő laktanyákba késő délután, vagy este

érkezett meg e szállítmány, ilyenkor az ügyeletes tiszt kényszerült a több száz kötet átvételére. Ebből gyakran támadt bonyodalom, mert a szállítmányt lerakták valamelyik irodában, vagy raktárban; a helyi parancsnok megjelentette, hogy a szóban forgó szabályzatot még mindig nem kapták meg. Jött a kivizsgálás, mely minden esetben megállapította, hogy a könyvek ott vannak valahol lerakva, csak valaki megfeledezett róluk. Az előzőekben említett A PÁNCÉLOS folyóiratban a Helyes–Helytelen sorozatban ezt a helyzetet szemléltettem is. (1. sz. ábra)

LÉTREHOZZÁK A SZABÁLYZATSZERKESZTŐ CSOPORTFŐNÖKSÉGET

A negyvenes évek végén mindkét oldalról „beindult” a hidegháború, Kelet és Nyugat szembenállása fokozódott. 1949-ben megalakult a North Atlantic Treaty Organization, a NATO. Bár a Varsói Szerződést csak 1955-ben írták alá, a haderők fejlesztése már előtte nagy ütemben beindult. Nálunk is bekövetkezett a változás; a Demokratikus Honvédség elnevezése is változott Néphadsereggé.

A '49-ben még csak 30 ezer főt számláló sereg 1950 végére közel 115 ezer, 51 végére 190 ezer, 52 végére 210 ezer főre növekedett. Megalakultak a Fegyverelmi és Szaktiszti Iskolák, amelyek nagy segítséget jelentettek a szabályzatszerkesztő munkában is. Minden témának így megvolt a szakértő csoportja, ide ki lehetett adni a szerkesztésre vagy bírálatra váró anyagokat. A szabályzatszerkesztés területén is lényeges változás történt. Ismeretes, hogy a Honvéd Vezérkart a háború után 1945. november 15-vel megszüntették. Az új vezérkar 1949. március 1-vel alakult meg. Elnevezése: a Magyar Néphadsereg Vezérkara (MNVK). Bár az illetékesek érezték, hogy a szabályzatszerkesztés akkori megoldása nem korszerű,

a megnövekedett feladatoknak már nem felel meg. Az első felállásban centralizált szabályzatszerkesztő tevékenységet végző szerv még nem szerepelt. E munkába beavatkozott a nagypolitika. A döntések értelmében déli határaink mentén megkezdődött az erőd-vonal kiépítése. Erre a célra az MNVK-n belül egy önálló csoportfőnökséget hoztak létre, mely az erődítési munkákat irányította. Ehhez sürgősen erődítési szabályzatok is kellettek. A haderőfejlesztés során új fegyvereket, új harcjárműveket, új sugárhajtású repülőgépeket állítottak hadrendbe. E munkák lényegesen megnövelték és a sürgősség igényét támasztották a szabályzatszerkesztéssel szemben.

1950-ben Sólyom László altábornagyot, a vezérkar főnökét kivégezték (1990-ben büncselekmény hiányában felmentették), ugyanekkor tovább bővítették az MNVK szervezetét és létrehozták a Szabályzatszerkesztő Csoportfőnökséget, ahol centralizálták az eddig szétszórtnan működő „stilizátorokat”, fegyvernemi alosztályokba csoportosítva, a fordítókat is szakosították, kiadói osztályt hoztak létre és hasonló feladatú szerveket (katonai sajtótermékek kiadása, a technikai felszerelések korszerűsítése, stb.) idecsatolták. Sok résztvevénység egyszerűbbé vált és lényegesen javult a kiadványok minősége.

Több figyelmet szentelhettünk a katonai terminológia egységesítésére. A szerkesztés minőségének javítására a csoportfőnökségen nyelvtanárokat is alkalmaztak, akik nyelvtani, helyesírási, stb. előadásokat tartottak, a fiatal szerkesztők és a gépirónók részére. Támogatták az orosz nyelvtanulást is. A többéves szerkesztői és orosz nyelvtudással rendelkező munkatársunk, Damó Elemér műszaki őrnagy szakértők bevonásával 1952-ben orosz-magyar katonai szótárt állított össze, a terminológia egységesítése céljából.

A szovjet szabályzatokban számos olyan fogalom fordult elő amelyek eddig nálunk

ismeretlenek voltak. Ennek egyik tipikus példája pld. a harckocsideszant magatartásának ismertetése. Erre magyar megfelelőt (amelyik visszafordítható oroszra) nem találtunk, így ez a franciából átvett orosz szó bent maradt a szabályzatainkban. Egyébként 1945 előtt nálunk tilos volt a harckocsin kívül utazni, veszélyessége miatt; bevetésen pedig közutomásúlag azért, mert minden fegyver a közelgő harcjárművekre tüzelt.

Szolgálati Szabályzathoz hasonlóan a Harcászati Szabályzatok is kollektív munkával készültek. Egyesek javasolták, hogy a sivatagi, tengermelléki, sarkvidéki harcokkal foglalkozó fejezeteket a magyar fordításból ki kellene hagyni. Mivel ez magasszintű szovjet jóváhagyást igényelt és az átfutási időt lényegesen meghosszabbította volna, a szerkesztőbizottság úgy döntött, hogy a könyv változatlan szöveggel kerüljön kiadásra.

Itt említem meg, hogy a többéves szerkesztői múlttal rendelkező tisztek – kik első kézből – jól ismerték az új szabályzatokat, számos nagy, összefegyvernemi gyakorlaton döntnökként vettek részt, érdekes és értékes tapasztalatokat szerezve közelről ismerheték, ismerhettem meg a magasabb egységek vezetését. Magam is működtem úgy, mint a „kék fél” páncélos erőinek fő döntnöke.

Megkellemlékeznia „techminimumokról”. Az un. rövid kiképzést kapott tisztek számára, miniszteri utasításra valamennyi fegyvernemi alosztálynak el kellett készítenie saját fegyvernemének lényeges harcászati, szervezeti stb. ismereteit. Ezeket a füzeteket nevezték technikai minimumnak, röviden „techminimumak”. A miniszteri rendelet értelmében minden tisztnek le kellett vizsgáznia az anyagból.

A nagy fejlesztésnek voltak árnyoldalai is. Az „éberség” fokozódása következtében a nyomdát is titkosították. Az újonnan kapott szabályzatok között egyre több volt „Titkos!”, ami lényegesen nehezítette a munkát. Ott kel-

lett állnunk a nyomdában minden munkafázisnál, ellenőrizni pl. a kefelevonatok, próbanyomatások szabályszerű megsemmisítését, az elkészült könyvek példányszámát, a szedések nyomtatás utáni szétdobását, stb. Kezdetben ez szinte lehetetlené tette az érdemi szerkesztési munkát. Látva ezt a problémát, a csoportfőnökség felállította a gyártásellenőrző részleget, melynek tagjai pisztollyal az oldalukon tartózkodtak a szedőtermekben, a nyomdagépek között. Erről valószínűleg a derék nyomdászoknak külön véleménye volt.

Miután az új csoportfőnökség létszáma nőttön nőtt, problémák adódtak az elhelyezésével is. Megalakulásakor – emlékezetem szerint – 1950 augusztusától a VKF új épületében az I. emeleten kapott helyet. A következő évben felköltöztették ugyanezen épület VI. emeletére. Ez az elhelyezés sem tartott sokáig, mert decemberben elrendelték a leköltöztést a Markó utca felé eső oldal II. emeletére.

Ez volt az az időszak, amely úgy volt jellemezhető, hogy a nemzetközi helyzet fokozódott, s az éberség növelése, a titkos ügykezelés állandó szigorítása következtében a szabályszerkesztésre bejáró sok ügyfél (szakértők, titkos anyagok szállítóinak) mozgása az épületben nem volt kívánatos. A csoportfőnökséget átköltöztették a külső Váci út vége felé található egykori folyamőr (hadihajós) laktanyába. Itt bőségesen elfértünk, azonban a munkaidő – mely amúgy is 10-12 óra volt naponta – jelentős része a ki-be utazással telt el, a körletünk a nyomda és a HM között.

Valószínűleg fenti okokból csoportfőnökségünket 1952. októberében áthelyezték egy könnyebben megközelíthető helyre, a Fő utcába, egy akkortájt kiürített kolostorba. Itt szűkebben voltunk, de a közlekedési lehetőségek sokkal jobbak voltak. A sok költözködés ellenére a csoportfőnökség felállítása után – véleményem szerint – a centralizálás,

a többéves begyakorlás, a tisztí iskolákból kikerülő fiatal, jólképzett tisztek munkába állítása következtében tovább javult a minőség.

Az új szabályzatok, segédletek alkalmazásával viszont a kiképzésben akadtak problémák Olvasva az egykori felsőszintű vezetők, parancsnokok értékeléseit, a csapatoknál tevékenykedő tisztek időhiányra hivatkoztak, nem érnek rá, még csak elolvasni sem az új szabályzatokat.

Farkas Mihály akkori honvédelmi miniszter egy általános ellenőrzési szemle során kijelentette: „A kiadott szabályzatok nem regények, hanem egy korszerű hadseregnek, győztes hadseregnek, a világ legjobb hadseregének gazdag harci tapasztalatai; törvények a hadsereg szervezésére és vezetésére vonatkozólag. A tisztí továbbképzések során a résztvevők rosszul érzik magukat, mikor új szabályzataink egy-egy fejezetét kéri számon a foglalkozásvezető.”

Ugyanilyen tapasztalatokat szereztek a techminimumok alapján végzett vizsgáztatások során is. Javasolták pld., hogy egyes al egységeken belül, egyéni kezdeményezéssel indítsanak munkaversenyt a fontosabb fegyvernemi szabályzatok megtanulására. Vagy a körletekben helyezzenek el buzdító feliratokat, amelyek arra sarkallnak, hogy a tisztek vizsgálják át eddigi munkamódszereiket és javítsanak rajtuk. A szabályzatok ismerete nélkül beszélni sem lehet a haditudományokról. Hadseregünk történetében is „megrendítő erővel” hatott 1953. március 6-a, mikor bejelentették Sztálin halálát. Hatása rövidesen megnyilvánult különböző enyhítő intézkedésekben. A nagyléptékű fejlesztés lelassult. A Néphadsereg létszámát fokozatosan csökkentették. A csoportfőnökségről elhelyezték a hadtörténelmi osztályt, majd a katonai. cenzúra osztályt. Egy év múlva a technika-fejlesztés a Haditechnikai Intézethez került. Elhelyezték a csoportfőnököt, Maléter Pál ezredest. A sürgősen kiadandó szabályzatok

száma is csökkent. A tisztí állományból több, mint 10 ezer főt szereltek le. Ez az intézkedés kihatott a szabályzatszerkesztőssel foglalkozó egy részére, így többek között rám is.

A csoportfőnökség tudomásom szerint 1956. végéig működött a kolostorban, azután visszakerült a HM-be sokkal kisebb létszámmal.

Leszerelésemet sajnálattal vettem tudomásul, mert – veszélyessége ellenére – igen érdekes munka volt. A hadászati és a harcászati témákon túlmenőleg beletartozott a harcjárművek működését, kezelését, karbantartását, javítását ismertető segédletek, valamint az első kötetem, a löelmélet: Tüzelés harckocsiból.

1949-től 1957-ig kiadott összes könyvféleség száma több, mint ezer volt. Hogy ebből személy szerint én hányfelét készítettem, illetve koordináltam, pontosan nem tudom, de a páncélos fegyvernemnek legalább félszázatadtunk ki.

Végezetül meg kell említenem munkánk több ízben említett veszélyességét. Az „élesedő osztályharc” idején a vezérkar egyik szervénél dolgozni nem volt életbiztosítás. Egy orosz nyelvű szabályzat, feldolgozása során számtalan kézen ment keresztül, a fordítóktól kezdve a nyomdai – sőt a köteteseti – dolgozókig bezárólag. Így a titkos nyomdatermek állandó ellenőrzése a különböző fázisokban szinte lehetetlen volt, akárhány tisztet is állítottak be. A Szikra nyomda – új nevén Vörös Csillag nyomda – is katonásítva lett; a bejáratnál fegyveres őr állt s a befőleg a kilépőket ellenőrizte. Több, mint fél évszázad távlatából is visszaemlékezem egy megtörtént eseményre. X fegyvernemi alosztálynál eltűnt(?) vagy elveszett valami; hogy mi, azt a kívülállók soha nem tudhatták meg. Egy kézirat, vagy annak egy oldala esetleg egy ábra. Csak annyit láttunk, hogy kihallgatások folytak, az alosztályvezetőt s beosztottját letartóztatták. Valamilyen úton-módon

arról hallottunk, hogy az előbbi kivégezték, de úgy látszik nem hajtották végre, mert az illető évek múlva szabadult, erősen tönkrement állapotban. Beosztottja is hosszú ideig „távol volt” valahol, azután egyszer csak előkerült.

Bármennyire gondosan, a „T” szabályzatok előírásai szerint végeztük munkánkat, sohasem voltunk biztosak abban, hogy a munkaidő vége, egyben a hazamenetel lehetőségét is jelenti. Nem említem itt meg, csupán a HM állományból ezekben az években kivégzett tábornokokat, tiszteteket.

Számomra egyrészt adott volt a rendkívül érdekes munka, másrészt a létbizonytalanság. Sokan jártak úgy, hogy leszerelésük éjjelén pár hónapra eltűntek, felejtés céljából. De az élet szép, mi meg fiatalok voltunk és otthon várt a család, a gyerek.

ÚJRA CIVILBEN

Leszerelésem után befejeztem gépészmérnöki tanulmányaimat. Az egyetemen is és az ipari életben is jól tudtam hasznosítani a szabályzatszerkesztés során elsajátított módszereket tanulmányok, beruházási programok kidolgozásakor. A szerkesztést is folytattam: több évtizeden keresztül szerkesztője voltam egy műszaki-tudományos havi folyóiratnak. Az Írószövetség és a HM közös irodalmi pályázatán nívódíjat kaptam. Az oktatást sem hagytam abba, kb. 20 éven át tanítottam esti technikumban műszaki tárgyakat.

IRODALOM

A Magyar Vezérkar az 1949-1999 közötti években. Hadtudományi Tájékoztató, 2000/8.

Rada Tibor: A m. kir. honvéd Ludovica Akadémia és a testvérintézetek összefoglaló története, 1830-1945. Gálos Nyomda Kft.

Damó Elemér: Hetvenöt év honvédség, III. rész, kézirat

AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG PARANCSNOKÁNAK PÁLYÁZATI FELHÍVÁSA A 2010. ÉVRE

Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság (**a továbbiakban: MH ÖHP**) parancsnoka – az MH ÖHP Tudományos Kutatóhely (**a továbbiakban: TKH**) jóváhagyott éves munka- és költségvetési tervével összhangban – pályázatot hirdet tanulmányok, elemzések megírására.

A pályázat meghirdetésének elsődleges célja az MH ÖHP és katonai szervezetei személyi állományának aktivizálása, a tudományos tevékenység és mindenekelőtt a kutatás ösztönzése, publikálásra alkalmas, és elsősorban a gyakorlatban is használható anyagok készítése, a tagság önmegvalósítási lehetőségeinek bővítése.

A pályázat keretében az MH ÖHP TKH Tudományos Tanácsa (**a továbbiakban: TT**) nem jelöl meg feldolgozási területeket. Azonban a benyújtott pályamunkáknak illeszkednie kell az MH ÖHP alaprendelteséből eredő, a katonaelet profiljába tartozó feladatokhoz, keresse azok megoldási lehetőségeit, illetve tágabb értelemben kapcsolódjon a hadtudomány elfogadott területeihez.

A pályázaton az MH ÖHP és katonai szervezetinek állománya egyénileg, vagy csoportosan vehetnek részt, **kifejezetten ezen pályázat céljára készített, eredeti, ebben a formában más helyre be nem nyújtott tanulmányokkal.**

A pályázat jelígis (semmilyen, a szerző azonosítására alkalmas megjelölés nem szerepelhet a dolgozatban), ily módon megőrzi a pályázó személyiségének anonimitását a pályamunka elbírálásának befejezéséig.

A pályamunkák beadási határideje: 2010. szeptember 1.

Hiányosan, a beadási határidő után, illetve a pályázati kiírástól eltérően leadott pályázatokat az MH ÖHP TKH TT nem fogad el.

Formai követelmények:

A pályaművek terjedelme ne haladja meg a négy szerzői ívet (~ 160.000 leütés), de érje el az egy szerzői ív terjedelmet (~ 40.000 leütés).

A pályamű szövegének formai követelményei:

- betűtípus: Times New Roman;
- betűstílus: Normál;
- betűméret: 12 pont;
- sorközök távolsága: 1,5

A jelíggel ellátott pályamunkákat, tudományos dolgozatokat két nyomtatott (gépelt) példányban és elektronikus formában (CD-n), kell benyújtani az MH ÖHP TKH TT-nek (*Cím: Nagy Norbert száza-*

dos, 8000 Székesfehérvár; Zámolyi út 2-6., vagy 8001 Székesfehérvár; Pf. 151). Csatolni kell hozzá egy zárt borítékot, amelyen kívül fel kell tüntetni a jelígit, belül pedig a szerzőre vonatkozó adatokat (név, születési hely, idő, anyja neve, lakcíme, vagy szolgálati helyének postacíme, adószáma, TAJ-száma, nyugdíjas törzsszáma, átutalási számla száma).

A benyújtott pályaműveket két egymástól független – az MH ÖHP TKH TT által felkért – szakértő bírálja el alapvetően a következő szempontok figyelembe vételével kialakított pontszámok alapján:

- a téma feldolgozási színvonala;
- a választott téma időszerűsége, fontossága;
- a dolgozat szerkesztése, stílusa;
- az eredmények, ajánlások/javaslatok megfogalmazása;
- alkalmazhatóság az MH, az MH ÖHP rendszerében;
- a téma irodalmában való jártasság, az irodalom felhasználása.

A pályázat elbírálásánál előnyt élveznek az újszerű megközelítéseket felvállaló, a gyakorlati vizsgálatokra alapozott, a gyakorlatban bevezethető eredményeket hozó pályázatok. Külön előnyt jelent, ha a pályázók egy-egy nagyobb témakört esetleg több pályázó összefogásában dolgoznak ki, ha a kutatás várható eredményeinek hasznosítására, valamint a rövid és hosszú távú hatásának, hatékonyságának objektív kimutatására szolgáló eljárásokra is tartalmaz javaslatot.

Elnyerhető díjak (bruttó):

- I. díj 200 ezer Ft.
- II. díj 150 ezer Ft.
- III. díj 100 ezer Ft.

Alkotócsoportok díjazása megosztottan, a tudományos munkára megállapított és a társszerzői nyilatkozatban megjelölt arányban történik.

A beérkezettek pályamunkáinak legfeljebb fele díjazható, továbbá a díjak megoszthatóak. Az MH ÖHP TKH TT – az MH ÖHP parancsnoki állománya, a katonai szervezetek parancsnokai javaslataira is figyelemmel – az egyes szakmai területek kiemelkedő alkotásait különdíjban részesítheti.

Az arra alkalmas pályázatok – függetlenül a díjazás és a helyezés tényétől – esetleges átdolgozás után a **Sereg Szemle** című folyóiratban is közlésre kerülhetnek. Minden pályamunka – a szerzővel való előzetes egyeztetés után – átadásra kerülhet a hasznosításában érdekelt szervek részére.

TARTALOMJEGYZÉK

OROSZ ZOLTÁN VEZÉRŐRNAGY:

Előszó ürügyén – Helikopterek és a helység harc 5

BENYÓ GYÖRGY FŐHADNAGY:

Helikopterek helység harcban..... 7

KOLLER JÓZSEF ALEZREDES:

Helikopter erők szerepe összhaderőnemi alkalmi harc
kötélék lakott területeken folytatott műveletében, hazai és külföldi tapasztalatok 10

RUSZIN ROMULUSZ ALEZREDES:

Légiroham műveletek tervezésének sajátosságai beépített területen 20

NAGY NORBERT SZÁZADOS:

A beépített területen vívott harc során használt eszközök, alkalmazásuk sajátosságai 29

NAGY NIKOLETTA MAGDOLNA HALLGATÓ (ZMNE-KLHTK):

A városokban, valamint a településeken folytatott műveletekben megjelenő kihívások..... 46

KLEMENSITS PÉTER:

A helység harc egyes speciális jellemzőinek megjelenése
az észak-afrikai hadszíntéren 1940-1943 53

TAKÁCS ATTILA EZREDES:

A kalandozások kora. (Gondolatok a Nemzeti Katonai Stratégiáról)..... 66

MEZŐ ANDRÁS ŐRNAGY:

A kötélék lögyakorlatok megszervezésének újszerű megközelítése
brit tapasztalatok alapján..... 75

KISS RÓBERT ZÁSZLÓS:

Így harcolunk mi..... 95

DR. LITS GÁBOR NYÁ. ALEZREDES:

Teherhordó málhás állatok a jövő bevetési feladataiban
(A Bundesheer új málhásközpontja a „Sechsten”)..... 104

DR. KOPCSÓ ISTVÁN ORVOS EZREDES

– **DR. SVÉD LÁSZLÓ PHD NYÁ. ORVOS ALTÁBORNAGY:**
Válsághelyzetek döntési kockázata..... 110

KÁLLAI ERNŐ SZÁZADOS:

Vízellátás a Magyar Honvédségben. (Mennyi vizet iszik a magyar katona?)..... 118

DR. RÉVAI TAMÁS:

Védőruházat szerepe a hőkomfort kialakításában 132

BESENYŐ JÁNOS ŐRNAGY:

A Magyar Honvédség részvétele az angolai béketeremtésben 134

SZIJJ DÓRA:

Gyermekek a harcokban, gyerekkatonák a Kongói Demokratikus Köztársaságban 143

JOBÁGY ZOLTÁN ALEZREDES:

A csapathagyományok és a katonai hagyományok közelítésében
rejlő lehetőségek a Magyar Honvédség megtartó erejének növelése érdekében 155

C. PROF. DR. VASAS JOACHIM:

Személyiségvonások szerepe az új honvédelmi kultúrában 160

JUHÁSZ ÁGNES:

Vezetés és szervezeti kultúra: A tettek többet érnek a szavaknál 165

KÁPLÁN GYÖRGY NYÁ. ALEZREDES:

Visszaemlékezés a katonai szabályzatszerkesztés „hőskorára” 170

Fotók: Dr. Toperczer István o. alezredes

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Orosz Zoltán vezérőrnagy, törzsfőnök (parancsnokhelyettes), MH Összhaderőnemi Parancsnokság,

Benyó György ezredes, osztályvezető, MH Összhaderőnemi Parancsnokság, repülésbiztonsági osztály

Koller József alezredes, parancsnokhelyettes, MH 86. Szolnok Repülő Bázis

Ruszin Romulusz alezredes, parancsnok, MH 25/88 Könnyű Vegyes Zászlóalj

Nagy Norbert százados, főtitisz, MH Összhaderőnemi Parancsnokság, haderőtervezési főnökség

Nagy Nikolett Magdolna hallgató, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar

Klemensits Péter PhD hallgató, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Hadtudományi Doktori iskola

Takács Attila ezredes főnök (tőf.h.), MH Összhaderőnemi Parancsnokság, hadműveleti és kiképzési főnökség

Mező András mk. őrnagy, főtitisz, MH Műveleti Központ Válságkezelési és Elemző-értékelő osztály

Kiss Róbert zászlós, század vezénylő zászlós, MH 5. Bocskai István Lövészdandár, 1. lövész zászlóalj, 2. lövész század

Dr. Lits Gábor nyá. alezredes

Dr. Kocsis István orvos ezredes, igazgató, HM Katona-egészségügyi Kiválósági Központ

Dr. Svéd László PhD nyá. orvos altábornagy

Kállai Ernő százados, századparancsnok, MH 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Zászlóalj, víztisztító század

Dr. Révai Tamás főorvos, Szent János Kórház, Budapest, PhD hallgató, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

Besenyő János őrnagy, logisztikai osztályvezető, HM Katona-egészségügyi Kiválósági Központ

Szijj Dóra hallgató, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, (Bsc) biztonság- és védelempolitikai szak

Dr. Jobbágy Zoltán alezredes, kiemelt főtitisz, HM Tervezési és Koordinációs Főosztály

C. prof. Dr. Vasas Joachim, igazgató, Mátrafüred Szakképző Iskola, Mátrafüred

Juhász Ágnes PhD hallgató, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

Káplán György nyá. alezredes

Dr. Toperczer István o. alezredes, központparancsnok, MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázis, egészségügyi központ

Cikkek, tanulmányok közlési feltételei (technikai információk a kézirat elkészítéséhez)

A szerzők a cikkek szövegét A4-es lapokra, azok egy oldalára gépeljék (30 sor, egy sorban 62 leütés), másfeles sortávolsággal. A kézirat terjedelme lehetőleg ne haladja meg a 20-22 gépelt oldalt (max. 40 ezer karakter). A cikkek alap betűtípusa a Times New Roman, mentési formátuma pedig .rtf vagy .doc legyen. Amennyiben tanulmányukat fotókkal, ábrákkal kívánják illusztrálni, azokat ne a szövegbe beágyazva, hanem mellékelve küldjék be, formátuma pedig .jpg legyen. Kérjük, hogy a szövegszerkesztés során törekedjenek a helykímélésre, a szöveg szételésének elkerülésére és a tipográfiai visszafogottságra.

A szerzők a beküldött cikkhez, tanulmányhoz készítsenek 10-12 soros annotációt, amely hűen tükrözi az írása tartalmát. Külön mellékelt lapon (vagy a kézirat végén a hivatkozások után) tüntessék fel teljes nevüket, katonai

rendfokozatukat (amennyiben van), valamint irányítószámmal ellátott lakcímküket, munkahelyi címüket, esetleg telefonszámukat.

A cikkeket, tanulmányokat, véleményeket, javaslatokat és olvasói leveleket közvetlenül a Sereg Szemle folyóirat szerkesztőségének címére (8000, Székesfehérvár, Zámolyi út 2-6. Postacím: 8001 Pf.: 151.), vagy Dr. Földesi Ferenc felelős szerkesztő belső levelező (INTRANET: FF0GAVBB@hunmil.local), illetve e-mail címére (seregszemle@regiment.hu) küldjék el.

A szerkesztőség a kéziratokról – folyóiratunk szakmai színvonalának emelése érdekében – véleményt kér egy vagy két, a témában jártas szakembertől.

A cikk elfogadása esetén a kézirat közlési ideje 3-6 hónap, tekintettel a folyóirat negyedévenkénti megjelenésére. A beérkezett írások megjelenési idejének, sorrendjének meghatározása a felelős szerkesztő illetékességi körébe tartozik.

Szerkesztőség

"HONVÉD" Nyugdíjpénztár

www.hnyp.hu

Másfél évtized

a biztonsági ágazat szolgálatában

1135 Bp., Aba u. 4. Levelezési cím: 1438 Bp., Pf.: 444
Tel.: 329-6651, 329-7010. Fax: 288-0448.
HM: 269-37, 269-77, 268-79. RH: 36-124, 36-221.
Mobil: 06-30-749-9980, 06-30-749-9981.